

Nogle Bemærkninger om Bedrageri og Underslæb.

Af Kontorchef hos Rigsadvokaten K. KIRCHHEINER.

Faa Omraader af Strafferetten afspejler saa mange af Samfundslivets forskelligartede Vilkaar som Bedragerisager. Disse Sager stammer fra alle Samfundets mangfoldige økonomiske Forhold, fra den enkelte Privatpersons usammensatte Økonomi til udviklede Forretningsforetagender. Derfor er det ogsaa af særlig Betydning at fastlægge dette Begrebs Grænser, saaledes at der træffes en Ordning, der paa den ene Side beskytter Samfundets Borgere mod de mange Personer, der er parat til at narre og vildlede andre for at skaffe sig økonomisk Fordel paa andres Bekostning, og paa den anden Side sætter en rimelig Grænse for, i hvilket Omfang Samfundet kan beskytte Borgerne imod deres egen Letsindighed eller Uerfarenhed.

I Dansk Ret opregnede den ældre Straffelov af 10. Februar 1866 Bedrageritilfældene i en Række enkelte særlige Forhold. For at afbøde Vanskeligheden ved at indordne de mange Former, hvorunder Bedrageriforbrydelsen kan fremtræde og faktisk fremtræder, i et begrænset Antal forud opregnede Tilfælde, fandtes en Sikkerhedsventil i Lovens § 257, der hjemlede en mindre Straf for Handlinger, der ikke faldt ind under de øvrige Bedrageriparagraffer, men hvor Forholdet dog lignede de derved kriminaliserede.

Ved den nye Straffelov af 15. April 1930 gik man imidlertid over til et mere abstrakt formuleret Bedrageribegreb. Det blev saaledes i endnu højere Grad overladt til Domstolene at trække Grænserne for Bedrageriforbrydelsen. Dette var muliggjort ved de paa Grundlag af den gamle Lov indhøstede Erfaringer, der havde fundet Udtryk i en

omfattende Domspraksis, saaledes at Grænserne i vidt Omfang var afstukne.

For de Retsmyndigheder (Anklagemyndigheden og Domstolene), der har til Opgave i den daglige Praksis under Anvendelse af det nye Bedrageribegreb at drage Grænsen for disse Forbrydelser, gælder det altsaa paa den ene Side om at drage Omsorg for, at de Forhold, der anses for strafbare som Bedrageri, er i Overensstemmelse med Borgernes Retsopfattelse og paa den anden Side om at sørge for, at ikke alle Forhold, hvor Borgerne, fordi de har været mindre kloge, letsindige, for optimistiske eller simpelthen har manglet Sagkundskab, føler sig snydt og bedraget, medtages som strafbare.

Her maa en ren moralsk Vurdering i nogen Grad forlades, idet Samfundet ikke kan fritage Borgerne for den Risiko, der er forbundet med, at Mennesker lever sammen i et Samfund, hvor de mere kloge søger at narre de mindre kloge.

Det er jo iøvrigt ikke noget, der alene gælder for Bedrageri, at der findes et Grænseomraade, hvor Forholdene er moralsk forkastelige, uden at være strafbare, men dette kommer blot særlig klart frem ved Bedrageriforbrydelsen.

Der er her et særlig stort Omraade, hvor Handlinger kan være højst utiltalende og moralsk forkastelige uden at kunne rammes af Straffeloven. I Modsætning hertil er der f. Eks. ved en Forbrydelse som Manddrab eller Tyveri i Reglen ingen Uoverensstemmelse mellem Moralopfattelsen i Samfundet, der kræver saadanne Forbrydelser straffet, og de retlige Bestemmelser, der i saadanne Tilfælde hjemler Straf. Det vil her være sjældent, at Moralopfattelsen gaar videre i Fordømmelsen af Handlingen end Straffeloven. Det omvendte vil snarere være Tilfældet, nemlig at i al Fald Dele af Befolkningen ud fra menneskelige Betragtninger og etiske Vurderinger ikke vil straffe selv i Tilfælde, hvor Straffeloven hjemler Straf. Der kan i saa Henseende peges paa Omraader som Medlidenhedsdrab og Fosterdrab.

Det er derimod vanskeligt at tænke sig Tilfælde, hvor dette vilde være Tilfældet, naar Talen er om Bedrageri.

Dette karakteristiske Forhold ved Bedrageriets Omraade understreger ogsaa, at det her er særlig betydningsfuldt, at Begrebet følger med Samfundsudviklingen. Der opstaar stedse nye opfindsomme Bedragere, og den økonomiske Udvikling kan ved det forandrede Livsvilkaar ændre Opfattelsen af, hvor Grænsen bør drages. Bedrageriforbrydelsenes Omraade er derfor i særlig Grad et levende Omraade af Strafferetten.

En anden vigtig Faktor ved Bedrageriforbrydelsen er, at den Praksis, Retsmyndighederne, navnlig Domstolene, følger i Bedragerisager som Følge af at disses Indhold er saa omfattende og viser saa mange og forskelligartede Forhold, saaledes at de berører et forholdsvis stort Antal af Samfundets Borgere, kommer til at influere paa disses Opfattelse af Retstilstanden i Landet eller med andre Ord bliver af Betydning for deres Tillid til Domstolene og Retsvæsenet i det hele taget.

Omtalen af en enkelt stor Bedragerisag kan have større Indflydelse paa Borgernes Opfattelse af Retsvæsenet end f. Eks. en Mordsag. Her er der i Reglen ingen Tvivl hverken hos Borgerne eller Domstolene om, at den Skyldige skal straffes, og Spørgsmaalet kan derfor kun blive, om der er tilstrækkelige Beviser for Tiltaltes Skyld. Selv om nogle maatte have en anden Opfattelse af Beviserne i et saadant Tilfælde end den Retten naar til, er dette ikke paa samme Maade egnet til at svække Tilliden til Domstolene og Retsvæsenet, som hvis der frifindes i en Bedragerisag, hvor der er anvendt Fremgangsmaader, der i al Fald er moralsk angribelige. I den praktiske Anvendelse af Bedrageribegrebet har man derfor i Virkeligheden et Instrument, hvis rette Benyttelse kan virke til Gavn for en sund Retsopfattelse i Samfundet og tillige til at bevare Tilliden til Domstolene.

Det anførte begrundes efter mit Skøn, at man, selv om den nuværende Bedrageribestemmelse kun har virket for-

holsvis faa Aar i Praksis, søger at klargøre, om den virker tilfredsstillende eller om spredte Erfaringer allerede peger mod en Udvikling af dette Begreb i indskrænkende eller udvidende Retning.

Den i mange Maader ensartede sociale Struktur og Udvikling i Danmark, Norge og Sverige og disse Landes fælles retlige Idealer gør det ligeledes naturligt at foretage en Sammenligning med disse Landes Ret paa dette Omraade. Hertil kommer for svensk Rets Vedkommende, at der, som det vil være dette Tidsskrifts Læsere bekendt gennem Hovrættsrådet Nils Beckmans interessante Udredning i Artiklen: »Förmögenhetsbrottens begrepp och arter enligt det nya svenska förslaget till lagstiftning om förmögenhetsbrott« i Tidsskriftets Aargang 1940 p. 254 ff., i Sommeren 1940 er fremsat et omfattende Forslag til en ny svensk Lovgivning vedrørende »Förmögenhetsbrott«.

Sammenligning mellem Bedrageribegrebet i dansk, norsk og svensk Ret.

§ 279 i den danske Straffelov af 15. April 1930 bestemmer, at den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget Vinding ved retsstridig at fremkalde, bestyrke eller udnytte en Vildfarelse, bestemmer en anden til en Handling eller Undladelse, hvorved der paaføres denne eller nogen, for hvem Handlingen eller Undladelsen bliver afgørende, et Formuetab, straffes for Bedrageri.

Tilegnelse af en fremmed rørlig Ting, der er i Tilegnens Varelagt, Fragaelse af Modtagelse af Pengelaan eller anden Ydelse, for hvilken der skal svares Vederlag, og uretmæssig Forbrug af betroede Penge, selv om disse ikke skulde holdes afsondrede, straffes derhos efter Lovens § 278 som Underslæb.

I den gamle Straffelov af 10. Februar 1866 fandtes Bedrageribestemmelserne derimod som nævnt udsondrede i en Række Bestemmelser, nemlig i Lovens §§ 251—263. Det, der paa dette Omraade skete ved den nye Straffelov, var

saaledes i første Række, at Bedrageriforbrydelserne blev samlet i deres 3 Hovedgrupper: Almindeligt Bedrageri, Underslæb og Skyldnersvig, hvortil blev føjet et nyt supplerende Forbrydelsesbegreb: Mandatsvig. Der blev samtidig givet en almindelig Begrebsbestemmelse af Bedrageri.

I Udkastet til Almindelig borgerlig Straffelov, udarbejdet af den i 1917 nedsatte Kommission (U. III), hvis Formulering af den almindelige Bedrageribestemmelse i Udkastets § 253 svarer til den nugældende Bestemmelse, bestemmes Bedrageri saaledes som den Berigelsesforbrydelse, der realiseres ved, at Gerningsmanden ved Anvendelse af Svig bestemmer en anden til en Handling eller Undladelse, hvorved der tilføjes ham eller nogen, for hvem hans Handling eller Undladelse bliver afgørende, et Formuetab. I Motiverne hertil fremhæves det, pag. 369, at Vanskeligheden ved at bestemme denne Forbrydelse bestaar i den nærmere Afgrænsning af, hvornaar anvendt Svig gør en Handling strafbar. Den Eksemplifikation, som den gamle Straffelov indeholdt, er forladt, fordi den aldrig fuldtud kan dække de mange Former, under hvilke Svig vil kunne anvendes i Samfundslivet.

Efter § 270 i norsk Straffelov af 22. Maj 1902 med senere Ændringer straffes den, som i Hensigt derved at forskaffe sig eller andre en uberettiget Vinding, ved at fremkalde eller styrke en Vildfarelse, retsstridig forleder nogen til en Handling, hvorved der voldes denne eller den, paa hvis Vegne han handler, Formuetab, eller som medvirker hertil, for Bedrageri.

Ifølge den nugældende almindelige Bestemmelse om Bedrageri i den svenske Straffelov Kapitel 22:1, bestaar denne Forbrydelse i, at nogen gennem Anvendelse af falsk Navn, Stand eller Virksomhed eller gennem andet svigagtig Anbringende bedrager sig til Gods eller Penge, eller tilskynder en anden til Tab derigennem.

Forbrydelsens Beskrivelse er ikke meget oplysende og har givet Anledning til en Række Tvivl, bl. a. om, hvorvidt Bedrageriansvar forudsætter Vinding.

Imidlertid foreligger der som nævnt nu en Betænkning af 29. Juni 1940 fra en svensk Strafferetskomité under Ledelse af Præsidenten i Svea Hovrätt Birger Ekeberg, indeholdende Forslag til Lovgivning om Förmögenhetsbrott.

Præsident Birger Ekeberg, der i et fængslende Foredrag i Juridisk Forening i København i November Maaned 1940 har gjort nærmere Rede for nogle af de Problemer, Forslaget har taget Stilling til, har herunder oplyst, at den norske Komité, som har samarbejdet med den svenske og i mange Henseender har naaet overensstemmende Resultater, endnu paa dette Tidspunkt ikke havde offentliggjort sin Betænkning. Denne ventedes dog at blive mindre omfattende, idet Opgaven for Norges Vedkommende alene var en Omarbejdelse af de gældende Bestemmelser og ikke som i Sverige en hel ny Lovgivning paa dette Omraade.

I det svenske Forslag, Kapitel 21, § 1, bestemmes almindeligt Bedrageri saaledes:

»Var som medelst vilseledande bestämmer någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledde eller någon i vars ställe denne är, dömes för bedrägeri till straffarbete i högst två år eller fängelse.«

Som det vil ses, er der, taget i store Træk, megen Overensstemmelse i Bestemmelsen af Bedrageribegrebet mellem de gældende danske og norske Straffelove og med det nu fremsatte svenske Lovforslag. En Sammenligning viser dog, at der stadig findes visse Forskelligheder, saaledes har dansk og norsk Ret i Formuleringen udtrykkelig Fordringen om, at den bedrageriske Adfærd skal ske for at skaffe Bedrageren eller andre uberettiget Vinding, altsaa Kravet om Vinding subjektivt bestemt som Kravet om en egentlig Berigelseshensigt.

Det svenske Forslag har derimod anset det for fornødent at udforme en nærmere Bestemmelse af Kravet om Vinding og Skade, idet det fordres, at Handlingen eller Undladelsen indebærer Vinding for Gerningsmanden og Skade for

den vildledte. Den til Bedrageribegrebet fornødne Bestanddel »Vinding« bestemmes her objektivt, dog maa Bedragerens Forsæt paa sædvanlig Maade omfatte ogsaa denne Del af Forbrydelsesbegrebet.

De danske og norske Straffelovsbestemmelser kræver derhos udtrykkelig, at den bedrageriske Vildfarelse skal fremkaldes »retsstridig«, medens det svenske Forslag ikke har stillet dette Krav i Lovteksten.

I Modsætning til den norske Straffelov og til det svenske Forslag, medtager den danske Straffelov ogsaa Udnyttelse af en Vildfarelse.

Endelig er det efter dansk Ret tilstrækkeligt, at Handlingen eller Undladelsen paafører den vildledte eller nogen for hvem Handlingen eller Undladelsen bliver afgørende, et Formuetab, medens den norske Straffelov og det svenske Forslag kræver, at Skaden paaføres den vildledte eller den paa hvis Vegne han handler (»i vars ställe denne är«).¹⁾

Om disse Forskelligheder skal fremsættes nogle Bemærkninger med Henblik paa, om Erfaringerne fra den Tid, det nuværende danske Bedrageribegreb har været i Kraft, taler for dansk Rets Ordning af Forholdet, eller om Ændringer muligt er ønskelige.

Der tilsigtes naturligvis ikke indenfor denne Artikels Rammer en udtømmende Bedømmelse af Erfaringerne fra Praxis vedrørende den nuværende Straffebestemmelse, og tilstrækkelig fyldigt Erfaringsmateriale foreligger vel overhovedet endnu ikke, i Betragtning af den forholdsvis korte Tid, hvori Bestemmelsen har været i Kraft.

1) At den norske Straffelov i Modsætning til den danske og til det svenske Forslag ikke udtrykkelig foruden »Handling« medtager »eller Undladelse«, skyldes ingen reel Forskel, men alene at dette overflodiggøres ved Reglen i norsk Strfl.s § 4, hvorefter Undladelse af at handle overalt hvor »denne Lov« benytter Ordet Handling, ogsaa er indbefattet herunder, medmindre det modsatte udtrykkelig er sagt eller fremgaar af Sammenhængen.

*Er dansk Rets Krav om en egentlig Berigelseshensigt
for strengt?*

En ikke ualmindelig Form for Bedrageri, ja ved de større Bedragerier maaske endog den hyppigste Form, er den, at en Person gennem Bedrageri skaffer sig Adgang til at spekulere paa en anden Persons Risiko eller til at være Deltager i et Forretningsforetagende, saaledes at den anden bærer Risikoen, medens Bedrageren selv kun deltager i Gevinstchancen. En saadan Bedrager har som oftest ikke Forsæt til at paaføre den bedragne noget endeligt Tab. Ofte vilde han maaske endda slet ikke indlade sig paa Transaktionen, hvis han vidste, at den medførte Tab. Det Bedrageren ønsker, er nemlig i Virkeligheden alene at lade den anden løbe Risikoen.

Naar den nugældende danske og norske Straffelov udtrykkelig stiller Kravet om Berigelseshensigt, kan dette derfor i Praksis undertiden medføre Vanskeligheder, netop med at ramme saadanne Forhold, uagtet de efter Retsopfattelsen saavel hos Borgerne som hos Retsmyndighederne burde være strafbare som Bedrageri. At denne Vanskelighed særlig hyppigt vil forekomme i de største og ofte mest betydningsfulde Bedragerisager, understreger Betydningen heraf.

Som et oplysende Eksempel paa dette Omraade skal fra dansk Højesterets Praksis fra de senere Aar henvises til Højesterets Dom af 12/12 1939, U. f. R. 1940 pag. 48 (H. R. T. 1939 pag. 551).

I den paagældende Sag forelaa bl. a. et Forhold, hvor en Arkitekt, der manglede den fornødne Driftskapital, i Forning med en Sagfører og en Bagmand, ønskede at bygge en større Ejendom, naturligvis i den Hensigt derved at opnaa personlig økonomisk Fortjeneste. Arkitekten dannede et Aktieselskab, og de øvrige Tiltalte bragte en Ordning i Stand, saaledes at den Grund, hvorpaa Ejendommen skulde bygges, blev solgt til Selskabet for en Købesum paa 168.000 Kr., hvoraf ca. 100.000 Kr. ved paategnet Kvittering

paa Skødet for Byggegrunden angaves som kontant indbetalt. Aktieselskabet anmeldtes derefter til Aktieselskabsregistret med Angivelse af en kontant indbetalt Aktiekapital paa 100.000 Kr., hvorved sigtedes til den kvitterede Del af Købesummen for Grunden. For at opnaa Kvitteringen paa Skødet, maatte Arkitekten, der ikke havde betalt noget som helst, imidlertid samtidig i en Særaftale af samme Dato som Kvitteringen, personlig forpligte sig til at betale hele den aftalte Købesum samt en ekstra Forhøjelse paa 40.000 Kr.

Haandværkerne, der entrerede med Aktieselskabet og derved ydede den sædvanlige Leverandørkredit mod Sikkerhed i Byggelaanet, gjorde dette i Tillid til Aktieselskabsregistrets Udvisende, der maatte bibringe dem det Indtryk, at der var Tale om et kapitalstærkt Selskab. Imidlertid gik Byggeforetagendet økonomisk i Stykker, og Haandværkerne led betydelige Tab derved. Tiltalen lød principalt paa Bedrageri, subsidiært paa Overtrædelse af Strfl.s § 296, Stk. 1 Nr. 2, der fastsætter Straf for urigtige og vildledende Anmeldelser til Aktieselskabsregistret.

Medens Underretten henførte Forholdet under Bedrageribestemmelsen under Henvisning til, at den ansaa det for bevist, at de urigtige Angivelser i Skødet og de urigtige Anmeldelser til Aktieselskabsregistret havde fundet Sted i svigagtig Hensigt, for derved at skaffe Arkitekten fornøden Kredit ved Byggeforetagendets Gennemførelse, frifandt Landsretten. Denne Ret lagde herved Vægt paa de Tiltalles Forklaringer om, at Aktieselskabet i Virkeligheden ved den derom paa Skødet givne Kvittering var blevet frigjort for de ca. 100.000 Kr. af Købesummen, idet de Tiltalte hævdede, at den samtidig oprettede Særaftale, hvorefter Arkitekten forpligtede sig til at betale hele Købesummen med Tillæg af 40.000 Kr., ikke vedrørte Aktieselskabet. I denne Særaftale forpligtede Arkitekten sig til at betale dette forhøjede Beløb tilbage, dels ved Udstedelse af Veksler paa ialt godt 47.000 Kr., der skulde indfris samtidig med Ud-

betalingen af de forskellige Byggelaansrater, og dels ved Udstedelse af to Pantebreve paa tilsammen 97.000 Kr. med Pant i Grunden. Disse Forpligtelser, hævdede Arkitekten, skulde overholdes bl. a. gennem hans personlige Fortjeneste ved Byggeforetagendet.

Herefter fandt Landsretten det ikke godtgjort, at de Tiltalte havde handlet i svigagtig Hensigt, hvorfor denne Ret som nævnt frifandt for Bedrageri. Der domfældtes derimod for Overtrædelse af § 296, men den Omstændighed, at Straffen sættes til Bøde, viste, at Landsretten betragtede Forholdet som en formel Overtrædelse af Aktieselskabsloven.

Ved Højesteret ansaa Flertallet af Højesteretsdommerne de gældende Kompetenceregler, hvorefter Højesteret er udelukket fra tage Bevisspørgsmaalet under Paakendelse, jfr. Rpl. § 966, Stk. 2, smh. med § 963, Stk. 1 Nr. 3, for at afskære Retten fra at prøve, om der forelaa Bedrageri eller Forsøg herpaa. Det udtaltes herom i Højesteretsdommen, at den af Anklagemyndigheden nedlagte Paastand om Domfældelse af de Tiltalte for Bedrageri eller Forsøg herpaa findes kun at kunne prøves ved en selvstændig Bedømmelse af Bevisernes Vægt, idet Landsretsdommen, uanset Ubestemtheden i dens Udtryk, maa forstås saaledes, at der ikke er ført Bevis for Tilstedeværelsen af den fornødne Berigelseshensigt. Det fandtes dog efter Flertallets Mening oplyst, at der ikke alene ikke var foretaget nogen kontant Indbetaling paa Aktiekapitalen, men at der end ikke reelt og endelig var indskudt nogen Formueværdi, idet Arkitekten som den, der var raadig over Selskaberne, havde forpligtet sig til under Forhold, som han ikke var Herre over under de omfattende Byggeforetagender, at behæfte de erhvervede Ejendomme og lægge Beslag paa Selskabernes Værdier.

Derfor fastslog Flertallet ogsaa, at der var Tale om en saa alvorlig Overtrædelse af Strfl.s § 296, at Straffen for hver af de Tiltalte ansattes til Fængsel i 6 Maaneder, hvorved det i Virkeligheden tilkendegaves, at Forholdet maatte

betragtes som et Slags Bedrageri overfor Almenheden, ikke blot som en formel Registreringsfejl.

Et Mindretal paa 3 Dommere, der tiltraadte Flertallets Fremstilling af det faktisk passerede, fandt derimod, at de Tiltaltes Forhold under Hensyn til de store tilsigtede Fortjenester for dem selv og den betydelige Risiko, for hvilken de paa den Maade udsatte andre, rettelig maatte anses for Bedrageri.

Dette Tilfælde viser saaledes Vanskeligheden ved at operere med den nuværende Bedrageribestemmelses Krav om Berigelseshensigt.

Det er sandsynligvis rigtigt, at det ikke var de Tiltaltes Hensigt at paaføre Haandværkerne Tab. De ønskede Fortjeneste paa Byggeforetagendet. Det, der skulde kunne gøre Forholdet strafbart efter Bedrageribestemmelsen, maatte derfor, som fremhævet af Mindretallet i Højesteret, netop bestaa i, at de Tiltalte for selv at opnaa Fortjeneste lader andre bære en betydelig Risiko, idet de formaar dem til Kreditgivning ved vildledende og urigtige Anmeldelser til Aktieselskabsregistret.

Disse Vanskeligheder gælder naturligvis langt fra alle Bedragerisager, men vil dog komme frem i alle saadanne Tilfælde, hvor den Formuekrænkelse, der hører til Bedrageriet bestaar i, at den bedragne udsættes for en Risiko, uden at det med Sikkerhed kan ses, at han lider noget Tab. Selv i Tilfælde, hvor det viser sig, at der ikke opstaar noget endeligt Tab, er der jo ingen Tvivl om, at Bedrageri kan forekomme. Dette illustreres klart ved det i den juridiske Litteratur nævnte Eksempel, at en Person under urigtige Oplysninger faar tegnet en Forsikring til en for lav Præmie, og Forsikringstiden udløber, uden at der sker nogen Skade. Her maa Bedrageri kunne statueres allerede som Følge af, at Forsikringsselskabet er blevet paaført økonomisk Risiko under Anvendelse af urigtige Anbringender.

Den omtalte Vanskelighed med at kræve Berigelseshensigt i selve Lovteksten som et kvalificeret Forsæt, kommer

imidlertid maaske endnu klarere frem ved Underslæbsforbrydelsen.

Det karakteristiske Underslæb vil saaledes i mange Tilfælde bestaa deri, at en Person i Løbet af nogen Tid tilegner sig en Række Beløb fra en ham underlagt Kasse. I en stor Del af disse Tilfælde viser det sig i Praksis, at en saadan Person forklarer, at han ikke har haft til Hensigt at berige sig paa andres Bekostning, idet han hele Tiden har haft til Hensigt at lægge Pengene tilbage. Denne Forklaring dækker sikkert ogsaa i mange Tilfælde over det virkelige Forhold. Et saadant Underslæbsforhold er hyppig begyndt med, at den paagældende har dækket det første mindre Underskud, f. Eks. naar han den følgende Maaned faar sin Løn udbetalt. Hvis Kravene om, at Tilegnelse skal være sket ud fra en egentlig Berigelseshensigt, derfor skal opretholdes strengt formelt, vil dette føre til utilfredsstillende Resultater, nemlig Frifindelse af subjektive Grunde, hvilket er urimeligt, fordi der ikke er Tvivl om, at Retsopfattelsen i Samfundet kræver og nødvendigvis maa kræve Straf for en saadan Tilegnelse og Forbrug af andres Midler til egen Fordel.

Kun fordi denne Opfattelse har ligget saa fast, har Affattelsen af Underslæbsbestemmelsen ikke i særlig Grad i Praksis voldt Vanskelighed ved disse Sager, idet Domstolene i langt det største Antal af disse Tilfælde har skaaret igennem og dømt for Underslæb. Dette gælder i al Fald i alle saadanne Tilfælde, hvor der ikke har foreligget objektive Holdepunkter til Støtte for den paagældendes Paastand om manglende Berigelseshensigt. Der har imidlertid ogsaa foreligget Tilfælde, hvor der er sket Frifindelse, meget muligt ud fra en i de foreliggende Tilfælde berettiget Opfattelse af, at den Tiltalte i Virkeligheden ikke havde haft en egentlig Berigelseshensigt. Medens en Frifindelse i Straffesager ofte ikke vil være skadelig, selv om den rent juridisk maatte være mindre holdbar, men tværtimod kan bidrage til at øge Befolkningens Følelse af Tryghed og Sikkerhed

overfor Retsvæsenet, synes den uheldig, naar den sker for et Forhold, der efter den almindelige Retsbevidsthed bør belægges med Straf ogsaa uden den særlig kvalificerede Berigelseshensigt.

Det tiltrænger ingen nærmere Paavisning, at en Straffebestemmelse, der er saaledes formuleret, at Praksis efter en strengt formel Fortolkning ikke kan anvende den til at ramme Tilfælde, som efter Lovens Mening og den almindelige Retsopfattelse i Samfundet bør straffes, er uheldig.

Som et Eksempel fra Praksis kan ligeledes henvises til den allerede omtalte Højesteretsdom af 12/12 1939 i U. f. R. 1940 pag 48:

Den i denne Sag tiltalte Arkitekt var tillige anklaget for Underslæb ved i Løbet af ca. 2 Maaneder til egen Fordel at have tilbageholdt og forbrugt et Beløb paa ialt ca. 14.000 Kr. af Lejebeløb, der var indgaaet fra 2 Ejendomme, som han havde været med til at bygge og derfor ogsaa en Tid havde administreret. Tilegnelsen af Beløbet var imidlertid sket paa et Tidspunkt, da flere af de i Sagen omhandlede Byggeforetagender var ved at komme i Vanskeligheder og Arkitekten derfor maatte være klar over, at han selv stod overfor et økonomisk Sammenbrud. Dette fremgik ogsaa af, at Administrationen var overtaget af et Kreditorudvalg, der blot af praktiske Grunde havde ladet Arkitekten fortsætte en kortere Tid med at opkræve Lejebeløbene, som han saa skulde afregne.

For Underretten aflagde Arkitekten ifølge Retsbogen Tilstaaelse om, at han var skyldig i Underslæb, uden at det af Protokollatet fremgik, hvortil denne Tilstaaelse nærmere støttede sig. Han havde iøvrigt paa intet Tidspunkt af Sagen bestridt, at han faktisk havde brugt Pengene, men anførte, at de var brugt til Fordel for de paagældende Ejendomme.

Medens Underrettsdommen domfældte for dette Forhold i Overensstemmelse med Retsbogsstillførslen om den aflagte Tilstaaelse, frifandt Landretten, idet Tiltalte her er-

klarede, at han vel havde erkendt sit Tilsvær paa ca. 14.000 Kr. til de paagældende Ejendomsselskaber, men at han ikke havde tilstaaet sig skyldig i noget kriminelt. Landsretten turde herefter ikke anse det for bevist, at Tiltalte havde tilegnet sig det ommeldte Beløb svigagtigt.

Ved Højesteretsdommen fandt et Flertal af Retsens Dommere, at det ikke var muligt at afgøre Spørgsmaalet om, hvorvidt der skulde straffes for Underslæb uden en selvstændig Bedømmelse af Bevisernes Vægt, og af denne formelle Grund blev Landsrettens Afgørelse stadfæstet, medens een Højesteretsdommer voterede for at hjemvise Forholdet til fornyet Behandling paa Grund af Uklarheden vedrørende Spørgsmaalet om den af Tiltalte for Underretten ifølge Retsbogen aflagte Tilstaaelse.

Uanset hvorledes det i Sagen foreliggende Bevisspørgsmaal angaaende Tiltaltes Tilstaaelse maa bedømmes, forekommer det urimeligt, om en saadan Tilegnelse af Midler, der tilhører andre, paa et Tidspunkt, hvor den paagældende maa være klar over, hvilken Risiko for ikke at faa Pengene, han paafører de virkelig berettigede, burde kunne straffes som Underslæb. Dette maa gælde, selv om det ikke i det foreliggende Tilfælde maatte være berettiget at statuere en egentlig Berigelseshensigt. En saadan vil netop ofte mangle.

Ogsaa her ved Underslæbsforbrydelsen maa det afgørende Kriterium være, at den paagældende er klar over, at han ved sin Tilegnelse af andres Midler og Forbrug af disse til egen Fordel, udsætter Ejerne for en betydelig Risiko for at miste Pengene, og fornøden Viden herom vil normalt være til Stede.

Som et andet karakteristisk Eksempel fra Underslæbets Omraade henvises til Københavns Byrets Dom af 20/7 1937 (Juristens Domssamling 1937 p. 151). En Tiltalt havde for 65 Kr. pantsat en til 300 Kr. vurderet Skrivemaskine, som han havde lejet. Da hans Forklaring om, at han havde til Hensigt at indløse Maskinen, ikke kunde forkastes, blev han frifundet for Tiltale for Underslæb.

Efter det nye svenske Forslag stilles der, som nævnt, ikke Krav om en egentlig Berigelseshensigt ved disse Forbrydelser, men det fornødne Krav med Hensyn til den Formuekrænkelse, der er en nødvendig Del af Bedrageriforbrydelsen, tilfredsstilles ved, at Forslaget kræver, at den Handling, hvortil den Bedragne vildledes, skal indebære Vinding for Bedrageren og Skade for den vildledte.

Idet der iøvrigt vedrørende det svenske Forslag skal henvises til den ovenfor nævnte Artikel af Hovrättsrådet Nils Beckman i dette Tidsskrift, skal paa Grundlag af den afgivne Betænkning fremsættes nogle enkelte nærmere Bemærkninger vedrørende den svenske Bestemmelse af Bedrageribegrebet.

Det svenske Forslags almindelige Bedrageribegreb.

I det svenske Udkast er Bedrageriet bestemt som en Formueoverføring, der paa den ene Side medfører Vinding for Bedrageren og paa tilsvarende Maade paa den anden Side Skade for den bedragne. Det er som nævnt fundet nødvendigt at foretage en nærmere Bestemmelse af Kravet om Skade, og i saa Henseende er der stillet Krav om, at den Handling, hvorom det drejer sig, indebærer Skade. Herved skal for det første angives, at det ikke er tilstrækkeligt, at Handlingen foraarsager Skade, denne maa mere umiddelbart være knyttet til Handlingen. Til Belysning heraf nævnes som Eksempel i Motiverne til det svenske Forslag pag 43—44, at Bedrageriansvar i Almindelighed ikke bør indtræde, blot fordi nogen ved vildledende Oplysninger formaaer en anden til at udfærdige en Fuldmagt. (Et saadant Forhold er dog ikke straffrit, men agtes straffet efter nogle mildere Bestemmelser for »egenmäktigt förfarande«).

Naar dette Krav stilles ved Bedrageri, skyldes det, at denne Forbrydelse efter Forslaget forudsætter Vinding, og at der bør fordres en vis nærmere Sammenhæng mellem Vindingen og Skaden, svarende til det der i tysk Ret betegnes som »Stoffgleichheit«. Som

Eksempel i saa Henseende nævnes i Forslagets Motiver pag 44 det Tilfælde, at en Købmand gennem urigtige Oplysninger formaar nogen til af ham at købe en Vare til for høj Pris, og det Tilfælde, at en Købmand paa lignende Maade forleder en Konkurrent til at gøre ufordelagtige Indkøb fra Trediemand med det Resultat, som var tilsigtet, at den førstnævnte Købmand faar et vist Overtag i Konkurrencen. Kun i det første Tilfælde er der efter det svenske Forslag fornøden Forbindelse mellem Skaden og Vindingen.

Gennem Kravet om, at Handlingen skal indebære Skade, begrænses Skadekravene altsaa saaledes, at de kun er opfyldt, naar den Adfærd, hvorom det drejer sig, umiddelbart medfører Skade.

I det svenske Forslag er dette Krav saaledes stillet som en objektiv Del af Forbrydelsesbegrebet,²⁾ men det faar ogsaa Betydning for Spørgsmaalet om, hvornaar Bedrageriet er fuldbyrdet, idet det viser, at Fuldbyrnelsen er sket paa et tidligt Tidspunkt.

Det fremhæves i denne Forbindelse i Forslagets Motiver, at en Anvendelse af Erstatningsrettens Regler ikke kan komme i Betragtning ved den strafferetlige Bedømmelse, hvorved understreges, at Straffen efter den nutidige Opfattelse mere er en Reaktion mod den forbryderiske Handling end mod dens Virkning. Heraf følger, at Bedrageriet bør betragtes som begaaet allerede paa det Tidspunkt, en Person gennem bedrageriske Oplysninger formaaes til at skrive under paa en Veksel eller lignende, ganske uanset

²⁾ I Forslagets Motiver udtales herom pag. 50—51:

» Huruvida vinningsrekvisitet likaledes skall vara ett objektivt rekvisit kan däremot vara föremål för delade meningar. I utländsk lagstiftning har man ofta stannat vid en fordran på vinningssyfte utan att tillika kräva att vinning kommit till stånd. Den danska strafflagen upptager sålunda »Berigelseshensigt«, såsom det enhetliga kännetecknet på alla vinningsbrott.«

om denne Handling i det enkelte Tilfælde til Slut medfører Tab.

Dernæst har Kravet om, at Handlingen skal indebære Skade, overordentlig Betydning ved det subjektive.

Ved blot at stille Krav om, at Bedrageren skal have almindelig Forsæt til at bestemme den Bedragne til en Handling, som indebærer Skade, opnaar det svenske Forslag at faa medtaget alle de Tilfælde, som er omtalt, hvor Bedrageriet bestaar i, at den Bedragne udsættes for Risiko, uden at det med Sikkerhed kan ses, om han lider noget Tab.

Genstanden for Forsættet skal blot være en Handling, der indebærer Vinding for Bedrageren og Skade for den bedragne; altsaa netop Handlinger, der blot rummer Risiko for, at denne Vinding og Skade opstaar, uanset det faktiske Slutresultat.

I Overensstemmelse hermed er det, at Forslaget ikke har stillet Krav om, at Bedrageren skal have det kvalificerede Forsæt, som i de danske og norske Straffelove betegnes som Berigelseshensigt, jfr. Ordene: »for at skaffe sig eller andre uberettiget Vinding.«

Herved er det ogsaa muligt at ramme indirekte Forsæt, som f. Eks. foreligger i det Tilfælde, at Resultatet af Forbrydelsen af Gerningsmanden opfattes som nødvendig forbundet med den ønskede Virkning, uden at være et nødvendigt Gennemgangsled til denne. Endvidere omfattes ogsaa eventuelt Forsæt af Forsættet, nemlig naar Gerningsmanden opfatter det forbryderiske Resultat som muligt forbundet med Handling, men saaledes at det er usikkert, uden at Sikkerhed i denne Henseende vilde have afholdt ham fra Handling.

Det anførte om de Vanskeligheder, der kan peges paa fra dansk Praksis, og den Omstændighed, at det nyeste svenske Forslag i dette Spørgsmaal har valgt en anden Løsning end den danske, rejser Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af at opretholde den

skarpe Bestemmelse af de subjektive Krav ved Berigelsesforbrydelserne Bedrageri og Underslæb, og vel ogsaa ved andre Berigelsesforbrydelser, hvilket imidlertid ikke skal berøres nærmere her.

I denne Forbindelse skal tillige henvises til, hvad afdøde Rigsadvokat Goll paa den danske Kriminalistforenings Aarsmøde i November Maaned 1936 har udtalt³⁾ under en Diskussion om Afpresningsforbrydelsen, der ligeledes efter dansk Ret forudsætter Berigelseshensigt: »Jeg vil gerne gøre mig til Talsmand for noget, som Indlederen ikke ligefrem sagde, men som dog laa antydningssvis i hans Bemærkninger, og som ganske vist har meget stor Rækkevidde. Jeg tror nemlig, at hele vor paa Goos byggede kolossal skarpe og stringente Berigelseskære trænger til en Revision . . . Jeg har mange Gange stejlet over denne forfærdelig strenge Berigelseshensigt i de praktiske Sager, jeg har haft med at gøre.«

En ændret Formulering af disse Bestemmelser vil efter mit Skøn kunne lette Retsanvendelsen og tillige bringe Bedrageribegrebet i nærmere Kontakt med den almindelige Retsopfattelse i Samfundet.

Bør groft uagtsomt Bedrageri være strafbart?

Spørgsmaalet om at forlade det kvalificerede Forsæt, Berigelseshensigten, til Fordel for almindeligt Forsæt med Hensyn til Bedrageriforbrydelsens objektive Bestanddele, fører naturligt til en Overvejelse af, om en saadan Indskrænkning af Kravet til det subjektive er tilstrækkelig, eller om der muligt maatte være Trang i Praksis til en endnu videregaaende Udvikling af Bedrageriets Omraade, saaledes at der ogsaa skabes Mulighed for at straffe for groft uagtsomt Bedrageri.

Den Trang, der maatte være hertil, afhjælpes imidlertid

³⁾ Jfr. De Nordiska Kriminalist Föreningarnas Årsbok 1936 pag. 165—166.

allerede efter de nugældende danske Strafferegler i et vist Omfang af det Supplement til den almindelige Bedrageribestemmelse, der indeholdes i den danske Straffelovs § 298, Nr. 1. Efter denne Bestemmelse fastsættes, for saa vidt Forholdet ikke falder ind under § 279, Straf for den, der ved urigtige Foregivender angaaende Betalingsevnen skaffer sig eller andre Laan eller Kredit med den Følge, at Formuetab derved paaføres. Det vil af Lovbestemmelsen ses, at der kun er Tale om et begrænset Omraade.

Som et oplysende Eksempel paa, hvorledes denne Bestemmelse indenfor sit Omraade kan afhjælpe Trangen til at straffe for uagtsomt Bedrageri, kan fra Praksis henvises til Københavns Byrets Dom af 22/6 1937, der findes refereret i Juristens Domssamling 1937 pag. 131. Under denne Sag havde en tiltalt Skotøjsfabrikant til Brug for sin Hovedkreditor udfærdiget en Status, der viste et Kapitaloverskud paa 6.449 Kr. i Stedet for et Kapitalunderskud paa 4.976 Kr. Herved opnaaede han yderligere Laan og Kredit hos sin Kreditor, der derigennem led et Tab paa 5.000 Kr. Da det fandtes betænkeligt at antage, at Fabrikanten, da han afgav den nævnte Status, havde været klar over, at der vilde paaføres Kreditoren yderligere Tab derved, blev han frifundet for Bedrageri, men dømtes efter Strfl.s § 298, Nr. 1.

Saafremt man ikke havde haft denne sidste Bestemmelse, havde der efter mit Skøn været Trang til i et saadant Tilfælde at kunne dømme for uagtsomt Bedrageri, naar der ikke fandtes fornødent Bevis til at dømme for Bedrageri, idet Fabrikanten efter sine økonomiske Forhold paa det paagældende Tidspunkt burde have været klar over, at han ved at formaa Kreditoren til paa Grundlag af urigtige Oplysninger at yde yderligere Kredit udsatte ham for at lide Tab.

Af den ovenfor omtalte Højesteretsdom af 12/12 1939 vil det fremdeles fremgaa, at ogsaa Reglerne i den danske Straffelovs § 296, der fastsætter Straf for urigtige Med-

delelser, hvorved Prisen paa Varer kan paavirkes, for urigtige eller vildledende Angivelser angaaende Aktieselskabers, Andelsselskabers eller lignende Foretagenders Forhold, f. Eks. ved Anmeldelse til Handelsregistret eller Aktieselskabsregistret og for Overtrædelse af visse Bestemmelser vedrørende Aktieselskaber m.v., alt for saa vidt Tilfældet ikke kan henføres under § 279, supplerer Bedrageribestemmelsen og ligeledes inden for sit Omraade overflødiggør Udvidelse af Bedrageribestemmelsen til at gælde ved grov Uagtsomhed.

Forholdet er her yderligere det, at de to sidstnævnte Grupper af Handlinger efter Paragraffens 2. Stk. ogsaa er strafbare, naar de begaas ved grov Uagtsomhed.

Alligevel synes disse Bestemmelser ikke at være ganske tilstrækkelige, saaledes at der kan være Grund til en Overvejelse af Betimeligheden af at indføre en Regel, der i Almindelighed fastsætter Straf for groft uagtsomt Bedrageri.

Er en saadan Regel nødvendig som Følge af Vanskeligheden ved at afgrænse Forsætbegrebet paa dette Omraade?

Som fremhævet maa Viden om de objektive Bestanddele, herunder at Handlingen medfører Tabsrisiko, være tilstrækkelig. Der er saaledes i Praxis dels et objektivt Problem ved Fastsættelsen af hvilken Grad af Risiko, der maa kræves, dels et subjektivt om hvilken Grad af Viden, der skal til for at statuere det fornødne Forsæt.

Hvilken Risiko skal den Bedragne udsættes for, for at Forholdet skal være strafbart?

Spørgsmaalet om, hvor Grænsen skal drages med Hensyn til, hvilken Risiko der skal paaføres den Bedragne, før Bedrageri foreligger, kan efter Forholdets Natur næppe forud almindelig angives. Det maa afgøres konkret, men har saa vidt vides ikke i dansk Ret voldt større Vanskeligheder i Praxis. Den almindelige Retsopfattelse vil her være vejledende.

Vedrørende Risikoen skal blot tilføjes, at der jo godt kan foreligge Tilfælde, der netop efter deres Indhold opererer med en Risiko, f. Eks. hvis det drejer sig om Køb af Børspapirer, og i saa Fald kan der være Tale om, at der til Risikoen for Tab svarer en lige saa stor Gevinstchance, der opvejer Tabsrisikoen. Saadanne Tilfælde kan derfor ikke henregnes til Bedrageriets Omraade.

Størrelsen af det forventede Tab maa naturligvis ofte stille sig usikkert, og dette maa være uden Betydning for Spørgsmaalet om, hvorvidt Bedrageri foreligger, naar blot Forsættet omfatter Viden om, at den Bedragne udsættes for Tabsrisiko.

Hvilken Grad af Viden om Risiko bør kræves, for at de subjektive Betingelser for at straffe er til Stede?

Spørgsmaalet om, hvilken Grad af Viden om Risiko, der skal kræves, for at Forsæt kan statuere, er særlig vanskeligt. I Almindelighed kan det volde Besvær at sondre mellem Viden og det Forhold, at den paagældende burde have vidst Besked (grov Uagtsomhed), men dette er dog som oftest muligt. Her, hvor det derimod drejer sig om Viden om, hvorvidt en anden Person udsættes for Tabsrisiko, bliver Grænsen endnu vanskeligere at drage. Dette følger af selve Risikobegrebet. Naar Genstanden for Personens Viden er et abstrakt Begreb, der rummer Plads for et Skøn, er det naturligvis vanskeligere at bestemme, hvornaar den fornødne Viden herom maa antages at foreligge. Hvis det derimod drejer sig om en bestemt Ting, en usammensat Kendsgerning, en afgrænset Oplevelse eller lignende, er det ikke vanskeligt at fastslaa, om Viden herom foreligger eller ikke. Selve det, at det drejer sig om et abstrakt Begreb, gør, at det kan være vanskeligt, selv bortset fra alle Bevistvivl, rent videnskabeligt at fastslaa, hvornaar der er Tale om tilstrækkelig Viden. Kræves hertil blot Kendskab til de enkelte faktiske Forhold, der rummer Risikoen, eller er det tillige fornødent, at den Slutning skal drages, at disse

Forhold medfører Risiko? Saadanne Vanskeligheder i selve Begrebet gør, at det muligvis her er saaledes, at der ikke er nogen virkelig Forskel mellem Viden og Burde-Viden, naar Forholdet betragtes som Bevidsthedsfænomen.

Allerede dette Forhold kunde tale for yderligere at udvide det straffbares Omraade ved at indskrænke Fordringerne til det subjektive, saaledes at ogsaa grov Uagtsomhed blev medtaget som strafbar.

*Er der praktisk Trang til at straffe for groft uagtsomt
Bedrageri?*

Et Par Eksempler, der har foreligget i Anklagemyndighedens Praksis i den seneste Tid, viser efter min Formening, hvorledes der rent praktisk kan være en saadan Trang.

Der kan saaledes nævnes et Tilfælde, hvor en Person købte et større Parti Brænde hos en Brændehandler. Da Partiet blev leveret, fik Køberen Mistanke om, at der var leveret et væsentlig mindre Kvantum Brænde end bestilt.

Ved Forholdets nærmere Undersøgelse viste det sig, at der manglede ca. 45 % af det bestilte Brænde. Sælgeren hævdede, at han ikke selv havde vejlet Læsset, men at han efter Erfaring troede at vide, hvormeget det bestilte Kvantum fyldte, og derfor — ud fra formodet Viden om, hvor meget hans Lastautomobiler kunde rumme — mente, at han havde leveret, hvad han skulde.

Forholdet blev iøvrigt, efter at Anmeldelsen først var blevet afvist, fordi Sagen ikke fandtes at kunne gennemføres til fældende Dom, fremmet til Tiltale, men ved Underrettens Dom frifandtes Sælgeren for den rejste Bedrageritiltale. Ifølge Dommen fandtes det ved det under Sagen oplyste ganske vist godtgjort, at der havde været en væsentlig Mangel i Vægten i det leverede Kvantum Brænde, men derimod ikke, at Tiltalte havde haft Forsæt til at berige sig ved bedragelig Adfærd, idet hans Forklaring om Størrelsen af det Kvantum, der tidligere havde vist sig at kunne trans-

porteres paa de af ham anvendte Lastvogne, og hans Henvi-
 sning til, at han var ny i Branchen, herved blev lagt til
 Grund. Dommen er af Anklagemyndigheden paaanket til
 Landsretten, der endnu ikke har truffet Afgørelse i Sagen.

Uanset hvorledes Beviserne med Hensyn til Tiltaltes posi-
 tive Viden om den mangelfulde Leverance bedømmes i den
 foreliggende Sag, synes den netop at vise et Tilfælde, hvor
 der var Trang til ogsaa at kunne ramme grov Uagtsomhed,
 idet Sælgeren ved sit mangelfulde Tilsyn med Leverancen
 i al Fald ved grov Uagtsomhed har udsat Køberen for den
 Risiko at lide et betydeligt Tab ved den paagældende Hand-
 ling. Tabet blev i det foreliggende Tilfælde kun undgaaet,
 ved at Køberen fik Mistanke til Leverancen.

Et andet Eksempel fra Praksis drejede sig om et Til-
 fælde, hvor en Murermester til Brug ved nogle Byggefore-
 tagender havde købt Leverancer af Grus, Singels og Mørtel
 hos en Købmand. Anmeldelsen gik ud paa, at Klageren
 maatte betale for mere af disse Materialer, end han mod-
 tog, hvorved han henviste til en foretaget Opmaaling af
 et Læs Grus, hvor der i Stedet for de 27 hl, for hvilke der
 var betalt, kun fandtes 23½ hl, hvilket imidlertid ikke med
 Sikkerhed lod sig godtgøre. Det viste sig, at Købman-
 den, der fik Materialet gennem Mørtelværkerne, kræ-
 vede Betaling for 25 hl hver Gang han købte 24 hl. For
 saa vidt angik Grus og Singels, købte han endda blot
 20—22 hl, hver Gang han tog Betaling for 27 hl. Han hen-
 viste imidlertid til, at han fik Læssene med Top, saaledes
 at der paa Grund af dette rigelige Maal var Grund til at
 tro, at Køberen fik det Kvantum, som han havde betalt.
 Ved en foretagen Prøve, viste det sig, at det var rigtigt,
 at der fra Mørtelværkernes Grusgraves Side blev givet
 rigeligt Maal, saaledes at der stort set ikke var Holdepunkt
 for, at Køberen havde faaet mindre Kvantum end det, for
 hvilket han havde betalt. Da der saaledes ikke kunde godt-
 gøres at være paaført ham noget Tab, maatte Sagen af-
 vises, idet Tiltale for Bedrageri ikke fandtes at kunne
 gennemføres til fældende Dom.

Ogsaa dette Tilfælde illustrerer efter min Formening, hvorledes det kunde være praktisk, om det subjektive Krav blev mildnet, saaledes at et Forhold fra en Sælgers Side, som det her omtalte, kunde straffes som uagtsomt Bedrageri, f. Eks. med en Bøde. Der synes at være en Trang hertil, idet Sælgeren uden nogen som helst Sikkerhed udsætter Køberen for Tabsrisiko. Det skal herved tilføjes, at det af Sagens Oplysninger yderligere fremgik, at Mørtelværkerne udtrykkelig havde instrueret sine Folk om ikke at læsse Vognene med mere end nøjagtig det købte Kvantum, saaledes at det var paa et højst usikkert Grundlag, at Sælgerens Tro paa, at han fik god Vægt, hvilede.

Dette Tilfælde kunde efter den nuværende objektive Formulering af Bedrageribegrebet formentlig alene karakteriseres som en Forsøgshandling. Saafernt der indførtes en Regel om Strafbarhed af groft uagtsomt Bedrageri, maatte dette imidlertid ligeledes nødvendiggøre en Ændring af det objektive Bedrageribegreb. Denne Forbrydelse maatte være fuldbyrdet, saa snart den Handling, der medførte Risiko, blev foretaget, uanset hvad der senere faktisk skete. Der vilde altsaa blive Tale om et tidligt Fuldbyrdesmoment, saaledes at der i det omtalte Tilfælde vilde foreligge en fuldbyrdet Forbrydelse, idet Køberen har været udsat for en Risiko, selv om det ikke kunde godtgøres, at der blev paaført ham noget endeligt Tab.

Spørgsmaalet om, hvorvidt der burde kunne straffes for Forsøg paa groft uagtsomt Bedrageri, faar derfor ingen Betydning, men maatte vel iøvrigt besvares benægtende.

*Afgrænsningen over for ikke strafbar Risikoudsættelse
i almindelige Handelsforhold.*

Af disse Eksempler vil det paa den anden Side ogsaa fremgaa, at det naturligtvis ikke er Tanken at ønske den Risiko, der altid løbes i almindelige Handelsforhold, gjort strafbar, selv om Grænsen ofte kan ligge meget nær ved saadan lovlig Handel.

Dette er en særlig Vanskelighed ved Bedragerisager og en Ejendommelighed ved disse. Som et Eksempel fra Grænsecomraadet skal ligeledes fra Anklagemyndighedens Praksis nævnes et Tilfælde, hvor en Person for en betydelig Købesum købte et privat Mejeri. Efter nogle Maaneders Drift gik alle Medlemmerne (Leverandørerne) fra Mejeriet over til et Andelsmejeri, hvilket havde til Følge, at Køberen gik fallit efter et betydeligt Tab ved Købet.

Ved Handelens Indgaelse havde Køberen sikret sig, at de faste Leverandører ikke paa dette Tidspunkt havde bundet sig til at gaa over til Andelsmejeriet, og Sælgeren havde i Overensstemmelse med Sandheden erklæret, at dette ikke var Tilfældet. Iøvrigt var Spørgsmaalet ikke blevet nærmere drøftet, og Sælgeren havde saaledes fortiet, hvad han efter alt foreliggende maatte antages at være klar over, nemlig at Leverandørerne nærrede et stærkt Ønske om at gaa over til Andelsmejeriet, da dette var mere fordelagtigt, samt at Grunden til, at dette ikke var sket, hovedsagelig var, at Andelsmejeriet ikke kunde optage de paagældende Leverandører som Medlemmer, før der havde fundet en Udvidelse Sted. Da den Omstændighed, at Køberen udtrykkelig havde sikret sig, at der ikke forelaa en Aftale om, at Leverandørerne havde bundet sig til at gaa over til Andelsmejeriet, viste, at han ikke havde været ukendt med dette Problem, fandtes Fortielsen af de nærmere Omstændigheder i saa Henseende ikke at overskride almindelig Handelsrisiko, hvorfor Sagen afvistes som Bedragerisag.

Til Belysning af dette Grænsecomraade skal yderligere nævnes et Par Tilfælde fra Praksis, der, som det vil ses, fjerner sig mere fra det strafbares Grænse.

I et Tilfælde havde en Bilhandler solgt en brugt Bil, vidende om, at den ikke i den foreliggende Stand kunde indregistreres næste Aar, idet den motorsagkyndige udtrykkelig havde erklæret dette. Selv om der ikke forelaa nogen udtrykkelig Garanti i saa Henseende, drejede det sig

dog om en Fortielse af et betydningsfuldt Forhold, og det maatte herefter stille sig noget usikkert, hvorledes Købesummen forholdt sig til Automobilets virkelige Værdi. Den skete Fortielse fandtes dog ikke under de foreliggende Omstændigheder at kunne gøre Forholdet strafbart som Bedrageri.

Fra Kreditgivningens Omraade kan nævnes et Tilfælde, hvor en Materialhandler havde leveret en betydelig Mængde Materiale til Brug ved Fremstilling af en dansk Film. Efter de stedfundne Forhandlinger maatte han anses for at være berettiget til at gaa ud fra, at der var tilstrækkelig Sikkerhed for hans Tilgodehavende i selve Filmens Salgs værdi. Filmen blev imidlertid, saasnart den var fuldført, solgt til et andet Selskab, der overtog en Række Gældsforpligtelser, men ikke den heromhandlede, der afvises som dette Selskab uvedkommende. Da Sælgeren ikke havde sikret sit Krav bedre, var der ikke Grundlag for nogen Sigtelse for Bedrageri eller Skyldnersvig. Forholdet illustrerer, hvorledes Debitor kan udsætte Kreditor for Tabrisiko ved at afhænde den Værdi, der skulde dække Sælgerens Tilgodehavende, men det er ganske klart, at et saadant Forhold ikke falder udenfor den almindelige Kreditgivnings Ramme.

Endelig kan nævnes et Tilfælde, hvor en Forsikringsagent tegnede en Husbukkeforsikring, saaledes at Forsikringens Modtagelse af Forsikringsselskabet var betinget af, at en foretagen Kontrolprøve ikke viste synlige Tegn paa Husbukke. Han opkrævede samtidig 13 Kr. 80 Øre, som ikke skulde tilbagebetales uanset Prøvens Udfald, som sin Provision. Den derefter foretagne Undersøgelse viste, at der var synlige Tegn paa Husbukke, hvad Forsikringsagenten efter det foreliggende maatte antages at have haft Mistanke om eller i alt Fald efter sin særlige Erfaring burde have haft Mistanke om.

Kan der opnaas andre, praktiske Fordele ved at indskrænke Fordringerne til det subjektive ved Bedrageribestemmelsen?

En Opgivelse af Kravet om Berigelseshensigt til Fordel for almindelig Forsæt i den heromhandlede Henseende vilde muligt ogsaa kunne faa praktisk Betydning rent kriminalteknisk ved en Række ret udbredte Bedragerisager, hvor der f. Eks. anvendes den Fremgangsmaade, at Bedrageren opsøger en Række Husstande og ved Benyttelse af sine Overtalelsesevner formaar en Række Personer til at modtage hans Tilbud om at forstørre ældre Familiefotografier, at bestille nogle Platter, Emblemer eller lign., hvorefter han straks modtager et Forskud paa nogle faa Kroner og forsvinder med det paagældende Familiefotografi eller lign., uden at man senere hører noget fra ham. En saadan Fremgangsmaade vil naturligvis, naar den ikke dækker over en reel Forretning, være strafbar som Bedrageri.

Rent praktisk har det imidlertid vist sig, at en saadan Virksomhed maa naa et vist efter Omstændighederne ret betydeligt Omfang, før Politiet kan gribe ind med Udsigt til at kunne gennemføre Sagen, idet der først i saa Fald kan tilvejebringes det fornødne Bevis for, at en egentlig Berigelseshensigt foreligger. Hvis der derimod alene kræves Forsæt til at udsætte disse Købere for Risikoen for Tab ved Aftalens Ikke-Opfyldelse, vil det maaske være muligt paa et tidligere Tidspunkt at gribe ind og faa standset en saadan skadelig Trafik. Det drejer sig i Virkeligheden om en ret udbredt Gruppe af Plattenslagere, der anvender saadanne Fremgangsmaader, f. Eks. ved Tilbud om at male Skilte, Salg af Skoleemblemer, Platter eller lign.

Efter det anførte synes der efter mit Skøn at være en vis praktisk Trang til at modificere den danske Straffelovs strenge Krav om en egentlig Berigelseshensigt ved Forbrydelserne Bedrageri og Underslæb, hvorved der formentlig vil kunne naas praktiske Fordele, muligt suppleret med en

Regel, der aabnede Adgang til at straffe for groft uagtsomt Bedrageri.

De øvrige Forskelligheder mellem dansk og svensk-norsk Lovgivnings Bedrageribestemmelser.

Derefter skal fremsættes nogle faa Bemærkninger om de andre Forskelligheder mellem den danske og norske Bedrageribestemmelse og det svenske Forslag.

Naar de danske og norske Straffelovsbestemmelser derhos udtrykkelig i Lovteksten kræver, at den Bedragnes Vildfarelse skal være fremkaldt »retsstridig«, medens dette Krav ikke udtrykkelig anføres i det svenske Lovforslag, skyldes dette ikke nogen dybere Forskel. Om Grunden til, at den danske Bestemmelse har anvendt dette Udtryk, udtales i Forarbejderne, nemlig i Motiverne til Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov, udarbejdet af den i 1917 nedsatte Kommission (U. III) pag. 370:

»Idet Kommissionen i Overensstemmelse med det i vor Ret hidtil antagne gaar ud fra, at ikke enhver Fremkaldelse af, og navnlig ikke enhver Passivitet overfor en Vildfarelse hos Medkontrahenten skal være strafbar, frembyder Formuleringen af den tilstræbte Begrænsning en særlig Vanskelighed. Kommissionen har derfor ment her undtagelsesvis at burde fremhæve, at Fremkaldelsen eller Udnyttelsen af den andens Vildfarelse skal være retsstridig. Dette Udtryk giver ganske vist ingen Vejledning til at fastslaa Grænsen for det straffbare i det enkelte Tilfælde. Dette maa som hidtil overlades til Videnskab og Retsanvendelse, fordi det er umuligt at give en til Optagelse i en Lov egnet præcis Formulering af denne Afgrænsning. Men den i Ordet »retsstridig« liggende Begrænsning har den Betydning, at den positivt udelukker den Misforstaaelse, der ellers vilde ligge her.«⁴⁾

⁴⁾ Jfr. Oluf H. Krabbe: Kommentar til den danske Straffelov

I Motiverne til det svenske Forslag udtales om det tilsvarende Spørgsmaal, pag. 44, at det ikke er fornødent at opstille noget særligt Krav om, at Vindingen skal være uretmæssig, da dette uden videre følger af, at Vindingen paa den nærmere beskrevne Maade skal hænge sammen med Skaden.

Den Omstændighed, at den danske og den norske Straffelov har fundet det nødvendigt at indsætte selve Ordet »retsstridig« i Lovteksten, skønt det erkendes, at Ordet i sig selv ikke kan give nogen nærmere Vejledning, understreger den allerede omtalte Ejendommelighed ved Bedrageribegrebet, nemlig at det grænser op til et Omraade, hvor det kan være retmæssigt at fremkalde, bestyrke eller udnytte en Vildfarelse. Dette gælder jo ikke blot ved de almindelige overdrevne Anprisninger i den daglige Varehandel, men de foran gengivne Eksempler viser, hvor nær den retmæssige Handel kan komme til at ligge ved Grænsen for det som Bedrageri straffbare.

I Modsætning til den norske Straffelov og til det svenske Straffelovsforslag har den danske Straffelov, som foran fremhævet, ogsaa kriminaliseret som Bedrageri det Forhold, at der sker Udnyttelse af en Vildfarelse.

I det svenske Forslag hævdes det derimod, at denne Regel om, at den blotte Udnyttelse af en urigtig Forestilling skulde kunne straffes som Bedrageri, turde være at gaa for langt. I Forslagets Motiver hedder det herom, pag. 130—31, at den blotte Omstændighed, at den ene af Kontrahenterne ved en Aftale indser, at den anden er hildet i en urigtig Forestilling vedrørende en væsentlig Omstændighed, og i Stedet for at oplyse ham om det rette Forhold,

2. Udgave 1935 pag. 522, hvor det fremhæves, at det ved Ordet »retsstridig« antydes, at ikke ethvert vildledende Forhold kommer i Betragtning som bedragerisk i Straffelovens Forstand, jfr. for norsk Ret: Skeie: Den norske Strafferett, Oslo 1938, II Bind pag. 399 ff. og Kjerschows Kommentar til den norske Straffelov pag. 675.

udnytter hans Vildfarelse til at give Aftalen et bestemt Indhold, ikke kan være tilstrækkeligt til, at Bedrageri skulde foreligge. En Forudsætning for Strafbarhed maatte i saadanne Tilfælde stedse være, at det paahviler den, som fortier Sandheden, at sige, hvad han ved.

Heller ikke denne Forskel mellem den danske og de øvrige Lovgivninger er dog af videregaaende Betydning, idet det ogsaa i dansk Ret vil være yderst sjældent, at Forholdet kan faa selvstændig Betydning som statuerende Bedrageri. Dette kan dog f. Eks. tænkes i et Tilfælde, hvor en Person lader sig udbetale Penge eller modtager Ting, som øjensynlig er bestemt for en anden, uden at gøre opmærksom paa Fejltagelsen, idet der her foreligger en Udnyttelse af en tilstedeværende Vildfarelse, og dette Forhold maa vist nok, saafremt det udøves in continenti, kunne straffes efter den danske Straffelovs Bedrageribestemmelse i § 279.⁵⁾

Endelig er det efter dansk Ret tilstrækkeligt, at Handlingen eller Undladelsen paafører den Vildledte eller nogen, for hvem Handlingen eller Undladelsen bliver afgørende, et Formuetab, medens den norske Straffelov og det svenske Forslag kræver, at Skaden paaføres den vildledte eller nogen, paa hvis Vegne han handler («i vars ställe denne är»).

Det vil vel heller ikke være særlig ofte, at denne Forskel i Formuleringerne vil give sig praktisk Udslag, men dette kan forekomme.

Dette Forhold illustreres gennem det i den juridiske Teori⁶⁾ drøftede Tilfælde om, hvorvidt det Forhold, at en Dommer paa Grundlag af den ene Parts urigtige og vildledende Oplysninger under Proceduren sættes i den juridiske Nødvendighed at afsige en urigtig Dom, selv om Dommeren maaske ikke tror paa disse Anbringender, og saa-

⁵⁾ Jfr. Oluf H. Krabbe: Kommentar til den danske Straffelov. 2. Udgave 1935 pag. 523—24.

⁶⁾ Jfr. f. Eks. Kjerchow: Straffeloven med Kommentar og Tillegg, Oslo 1930 pag. 678.

ledes at der herved paaføres den anden Part økonomisk Skade, skal kunne straffes som Bedrageri.

Den urigtige Dom skulde altsaa være en Følge af de gældende Bevisregler, der af Dommeren maatte lægges til Grund, naar intet modsat var bevist. Den Opfattelse har været gjort gældende, at et saadant Forhold maatte falde udenfor Bedrageri, fordi Sagens Udfald ikke skyldes den uredelige Procedure, men alene er en Konsekvens af Bevisreglerne, nemlig som en Følge af, at den anden Part, hvem Bevisbyrden paahviler, ikke har præsteret det ham paahvilende Bevis. Dette Resultat er dog næppe rigtigt, idet disse Regler er subsidiaire i Forhold til den almindelige Partspligt til at forklare i Overensstemmelse med Sandheden, og Realiteten dog er, at Domstolen som saadan ved vildledende Procedure tvinges til at afsige en Dom, som Dommeren selv personlig maaske ikke anser for rigtig. Tilfældet har ingen større praktisk Betydning allerede som Følge af de gældende Regler om Straf for falsk Forklaring for Retten.

I Motiverne til det svenske Forslag hedder det imidlertid herom paa pag. 134, at Vildledelse af en Domstol — i Mod sætning til en Opfattelse, der har nogen Tilslutning i Retspraksis — ikke efter Forslaget medfører Ansvar for Bedrageri. Eftersom Domstolen har til Opgave at dømme mellem Parterne, kan den nemlig ikke siges at være i den tabende Parts Sted.

Hensigten med den danske Bestemmelse paa dette Punkt er paa den anden Side klart tilkendegivet i Motiverne til Udkastet til Almindelig borgerlig Straffelov, udarbejdet af den i 1905 nedsatte Kommission (U. L.), hvis Bedrageribestemmelse i saa Henseende havde en tilsvarende vid Formulering. Det hedder herom i Bemærkningerne pag. 258: »Paragraffens 2. Stykke fremhæver, at der ogsaa foreligger Bedrageri, naar Handlingen foretages overfor en Person, der handler eller raader for den, hvem Tabet vilde ramme. Der er ved denne Tilføjelse ikke blot tænkt paa Fuldmagtsforholdet. Ved Udtrykket »raader for« tænkes der navnlig

paa Tilfælde, hvor der foreligger Fortielser og urigtige Foregivender, der fremføres under Rettergang og kunne sætte en Dommer i den juridiske Nødvendighed at dømme efter Forklaringer, som han maaske ikke tror, og som vilde medføre Tab for den anden Part, naar de maa lægges til Grund for Sagens Afgørelse. Derimod er det uden Betydning, om Tab er lidt eller ej, naar den Handling, Ofret bestemmes til at foretage, er egnet til at paaføre ham Formuetab.«

Som nævnt har den danske Formulering dog ogsaa i praktiske Tilfælde vist sig at være af Betydning, idet den har muliggjort for Anklagemyndigheden at søge Forhold henført under Bedrageribestemmelsen, som ellers ikke kunde rammes, skønt dette syntes stridende mod Samfundets Retsopfattelse. I saa Henseende kan paany henvises til den ovenfor flere Gange omtalte ved Højesterets Dom af 12. Decbr. 1939 (U. f. R. 1940 pag. 48) afgjorte Sag.

Den i Sagen omhandlede Arkitekt havde, ligeledes for at opnaa personlig Fortjeneste, paataget sig Sanering af en anden større Beboelsesejendom i København, der gik daarligt.

For at naa dette Formaal og opfylde de Forpligtelser, han i saa Henseende havde paataget sig ved en Kontrakt, formaaede han sine to Medbestyrelsesmedlemmer i to andre Ejendomme, som han havde bygget, jfr. det allerede omtalte Forhold, til at skrive under paa en Række Pantebreve paa tilsammen 215.000 Kr. i disse Ejendomme, hvilke Pantebreve han derefter benyttede til den Sanering, hvortil han havde forpligtet sig, og som ikke vedkom disse 2 Ejendomme.

Bedrageriet bestod saaledes nærmere deri, at Arkitekten, for at skaffe sig uberettiget Vinding ved gennem den omtalte Sanering at erhverve den paagældende Ejendom, fremkaldte den Vildfarelse hos Bestyrelsesmedlemmerne i de to andre Ejendomsselskaber, at der var Tale om en normal Prioritering af disse Selskabers Ejendomme. Under Ud-

nyttelse af denne Vildfarelse formaaede han de paagældende til at underskrive de nævnte Pantebreve paa en samlet Behæftelsesværdi af 215.000 Kr. i disse Ejendomme. Disse Pantehæftelser medførte Tab for Haandværkerne i disse Ejendomme, idet der ved Tinglysning af Pantebrevene, der var Ejendommene ganske uvedkommende, blev disponeret over Selskabet tilhørende Værdier, hvori Haandværkerne kunde have faaet Dækning eller i alt Fald nogen Sikkerhed for en Del af deres Tab paa Entreprisen vedrørende disse Ejendomme.

Dette indviklede Forhold skal der iøvrigt ikke gøres nærmere Rede for, ligesom der ses ganske bort fra de i den paagældende Sag foreliggende Bevistvivl. Forholdet illustrerer derimod, hvorledes det kan være af Betydning, naar Bedrageribestemmelsen her i Landet i Modsætning til den norske og svenske har valgt den videre Formulering, hvorefter det er tilstrækkeligt, at Handlingen eller Undladelsen paafører nogen, for hvem den bliver afgørende, et Formuetab.

I den heromhandlede Sag blev det nemlig i Landsrettens Domme udtrykkelig fremhævet, at de to Bestyrelsesmedlemmer som Vidner havde udtalt, at de ikke ved Meddelelsen af Underskrifterne paa Pantebrevene følte sig som Haandværkernes Repræsentanter eller selv optraadte i deres Egenskab af Haandværkere, men alene skrev under som Bestyrelsesmedlemmer. Som saadanne havde de i det foreliggende Tilfælde ingen selvstændig økonomisk Interesse, og da de ikke kunde siges at optræde for de øvrige Haandværkere, som led Tab som Følge af den Handling, der skyldtes Vildledelsen, vilde der ikke have været Mulighed for, at Anklagemyndigheden søgte Forholdet henført under Bedrageribestemmelsen, hvis Bedrageribestemmelsen ikke var formuleret paa den omtalte Maade.

Paa dette Punkt synes saaledes dansk Rets Formulering at være at foretrække, idet der ikke ses noget af-

gørende Hensyn, der taler for at indskrænke Reglen, saaledes som det svenske Forslag.

Sammenligningen mellem den gældende danske Straffelovsbestemmelse og det svenske Forslag samt Erfaringerne fra dansk Domstolspraksis fører herefter efter mit Skøn til, at der for dansk Rets Vedkommende synes at være Grund til at tage Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af at opretholde det strenge Krav om en egentlig Berigelseshensigt op til en nærmere Overvejelse.

Spørgsmaalet om, hvorledes Bedrageribestemmelserne i videre Forstand, d. v. s. inclusive Underskæb, maa antages at have virket i den Tid, hvori den nye danske Straffelov har været i Kraft, skal derefter berøres.

Har Bedrageribestemmelserne iøvrigt virket tilfredsstillende i Praksis?

Hos de Retsmyndigheder og Sagførere, der har arbejdet med Bedrageribestemmelserne i Straffeloven af 15. April 1930, tør det vist siges at være den almindelige Opfattelse, at det i det store og hele har været muligt ved disses fornuftige Anvendelse at tilfredsstille det praktiske Livs berettigede Krav.

Medens det som nævnt ikke indenfor denne Artikels Ramme er muligt at tilvejebringe et fyldigere Erfaringsmateriale vedrørende dette Spørgsmaal, skal dog fremsættes nogle enkelte Oplysninger, der efter mit Skøn synes at bekræfte denne Opfattelse.

Det viser sig at Bedrageribegrebet i Praksis er lagt fast i et ret klart afgrænset Leje, idet Afgrænsningen ikke i de store Antal Sager volder praktisk Tvivl.

Ved en Gennemgang af de Klager, der f. Eks. i Aarene 1938 og 1939 har været forelagt Rigsadvokaten over, at Anmeldelser vedrørende Bedrageri i videre Forstand er blevet afviste, viser det sig saaledes, at Rigsadvokaten i det

alt overvejende Antal Tilfælde har været enig med Anklagemyndighedens underordnede Organer om Tilfældenes retlige (og bevismæssige) Bedømmelse, saaledes at den skete Afvisning er tiltraadt. Ved de relativt faa Tilfælde, hvor Rigsadvokatens Afgørelse paaklages videre til Justitsministeriet, er Forholdet det samme. I de enkelte Sager, der er fremmet til Tiltale og Dom efter den overordnede Myndigheds Beslutning, er det yderligere ikke usædvanligt, at der sker Frifindelse, hvilket bekræfter, at her alene er Tale om de (retligt eller bevismæssigt) særlig tvivlsomme Tilfælde.

Antallet af disse Klagesager, altsaa Klager over afviste Bedragerisager i videre Forstand (d. v. s. incl. Under-slæg) var i Tiden siden den nye Straffelovs Ikrafttræden den 1. Januar 1933:

i 1933	77
i 1934	53
i 1935	44
i 1936	49
i 1937	57
i 1938	90
i 1939	64

Af de 90 Klagesager vedrørende Bedrageri m. v. for Aaret 1938 blev kun 7 fremmet til Tiltale efter den overordnede Myndigheds Beslutning, og heraf frifandt Domstolene i 3 Tilfælde.

Af de 64 Klagesager vedrørende Bedrageri m. v. for Aaret 1939 fremmedes 4 Sager, hvoraf der skete Frifindelse i de 3.

En Gennemgang af disse to Aars Klager over afviste Bedragerianmeldelser m. v. giver efter mit Skøn ikke Anledning til nogen Kritik af de gældende Bestemmelser udover det ovenfor anførte vedrørende Spørgsmaalet om Kravet om Berigelseshensigt.

Det samme Indtryk af, at Bedrageribestemmelserne i Praxis har en fast Grænse, synes at fremgaa af Tallene

for de af Københavns Politi i Aarene efter den nye Straffelovs Ikrafttræden afviste Bedragerisager m. v. Disse udgjorde i

1933	450
1934	215
1935	287
1936	292
1937	257
1938	277
1939	247
1940 (indtil 15. Novbr.)	121

I disse Tal er der foruden Underslæbsanmeldelserne indeholdt nogle faa Afvisninger af Anmeldelser vedrørende andre Forbrydelser som f. Eks. falsk Forklaring for Retten, Dokumentfalsk eller lignende, men disse udgør kun ganske faa, saaledes at Tallene i det væsentlige viser Bedragerianmeldelser i videre Forstand.

Det vil ses, at det første Aar under den nye Straffelov er præget af Usikkerhed hos Borgerne angaaende de nye Straffebestemmelser Rækkevidde, medens Forholdet senere har været næsten paafaldende konstant. Den forløbne Del af Aaret 1940 viser dog en ikke ubetydelig Nedgang, der vel i nogen Grad kan forklares ved særlige Forhold.

Spørgsmaalet er herefter, om Bedrageribestemmelsernes Grænse er draget det rigtige Sted. Afgørende til Besvarelse heraf er, hvad det er for Sager, der afvises. En Undersøgelse heraf belyser det Grænseomraade, hvor Borgerne følger sig »bedraget«, uden at der efter Retsmyndighedernes Skøn foreligger et Forhold, der falder ind under Lovens Bedrageribegreb.

Til Oplysning i saa Henseende er de af Københavns Politi afviste Bedrageriklager m. v. i Aarene 1938 og 1939 gennemgaaet.

Det drejer sig om de Anmeldelser, der straks, eventuelt

efter en orienterende Politiafhøring, afvistes af Politiet i Medfør af Rpl. § 805, idet de ikke paa det foreliggende Grundlag fandtes at kunne gøres til Genstand for offentlig Forfølgning. Ogsaa i det store Antal Sager, der gaar til nærmere Undersøgelse, og hvoraf et meget betydeligt Antal sluttet dels paa Grund af Bevisets Stilling, dels efter at Anmeldelsen tilbagelages, eller iøvrigt fordi Sagen er af ubetydelig Karakter, findes der naturligvis Materiale af Betydning for det rejste Spørgsmaal. Det vil dog her dreje sig om Tvivl angaaende Rækkevidden af de nugældende Bestemmelser, idet Forholdet har været af en saadan Karakter, at videre Forfølgning er indledet, og herom henvises til det allerede anførte. Mere Interesse til Belysning af Spørgsmaalet har det derfor formentlig at søge at give et Indtryk af, hvad det er for Tilfælde, der afvises som faldende helt udenfor Bestemmelsernes Omraade. Herved maa naturligvis atter tages Forbehold som Følge af det undersøgte Materiales tilfældige Udvalg, ligesom Følelsen af at være »bedraget« kan næres af mange Borgere, uden at dette finder Udtryk i en Politianmeldelse.

Forholdet stiller sig efter Erfaringerne i Københavns Politi omtrent paa samme Maade i de andre Aar efter Straffelovens Ikrafttræden, og der er næppe Grund til at vente nogen afgørende Forskelligheder i det øvrige Land. Det tør i al Fald formodes, at der ikke i Politikredsene udenfor København vil være Tendens til at afvise Bedragerianmeldelser i videre Omfang end i København.

Det drejer sig i det store og hele om forholdsvis faa, ganske bestemte Grupper af Tilfælde, som er søgt opstillet, saaledes at der sondres dels imellem Grupper, hvor Opstillingen sker efter Grunden til, at Anmelderen føler sig bedraget, dels hvor Anmeldelsen skyldes rent praktiske Hensyn.

Henførelsen af Anmeldelserne under de enkelte Grupper er sket saaledes, at Vægten lægges paa det, der karakteriserer Anmeldelsen stærkest, saaledes at der altsaa bortses

fra, at Tilfældene maatte kunne henføres under flere Rubra.

Forholdet stiller sig herefter paa følgende Maade:

Gruppe I.

	1938	1939
1. Tilfælde, hvor Anmelderne ikke er klare over den Grænse, der maa være mellem den almindelige Kreditgivnings Risiko og det som Bedrageri strafbare	31	43
nemlig:	1938	1939
Laan, Kredit- eller Arbejdsydelse, opnaaet under urigtige Forudsætninger	19	16
Iøvrigt	12	27
	31	43
2. Manglende Forstaaelse af Afgrænsningen overfor civilretlige Forhold (urigtige Forudsætninger, Misligholdelse, Ikke-Opfyldelse, Mangler o. l.)	101	62
nemlig:	1938	1939
Ikke-Opfyldelse	29	17
Dækningsløs Check eller Giro ...	4	3
Manglende Evne eller Vilje til at betale	3	7
Arv og Ægteskab	8	4
Uklart Forretningsmellenværende, indviklet Regnskabsforhold, Tvivl om civilretlige Aftalers Indhold eller lign.	39	29
Iøvrigt	18	2
	101	62
3. Manglende Kendskab til eller urigtig Forstaaelse af de gældende Love	13	6

	1938	1939
Veksellov	2	2
Afbetalingslov	8	2
Iøvrigt	3	2
	13	6
4. Manglende Forretningskundskab eller øvrig Sagkundskab	12	16
5. Udnyttelse af personlige Forhold, Over- telse eller lignende	6	7
<i>Gruppe II.</i>		
1. Afbetalingskøbere eller Agenter (Prøve- kollektioner), hvis Adresse ikke kendes (Adresseopsøgning)	42	45
2. Anmeldelse som Trusel (Inkasso)	4	2
3. Ingen objektiv bestyrket Formodning om Forbrydelse	38	34
	1938	1939
Ubekræftet Formodning om ulov- ligt disponeret over Ting, købt paa Afbetaling	24	18
Iøvrigt	14	16
	38	34
4. Iøvrigt, herunder enkelte Anmeldelser ved- rørende andre Forbrydelser, jfr. ovenfor, samt uforstaaelige Anmeldelser	30	32
	277	247

Om det nærmere Indhold af de Anmeldelser, der vedrører Afgrænsningen overfor det civilretlige (Gruppe I Nr. 2 og Gruppe II Nr. 1 og 3) kan iøvrigt oplyses, at det største Antal af disse Anmeldelser vedrører:

1. Genstande, bestemt til Videresalg (Specielt Konsignationsforhold).
2. Ikke tilbageleverede Prøvekollektioner.
3. Udgivelse af dækningsløs Check eller Giroanvisning.
4. Kreditkøb, angivelig uden Betalingshensigt.
5. Paastaaet Vildledelse ved Salg af en Forretning.
6. Paastaaet ulovlig Disposition over Depositum eller Indskud i Forretninger.

Indholdet af samtlige de afviste Bedragerianmeldelser m. v. fra Københavns Polititi i disse to Aar viser saaledes ikke nogen Gruppe af Tilfælde, hvor der kan paavises Trang til en Ændring af Grænsen for det som Bedrageri eller Underslæb strafbare, idet der ikke kan være berettiget Tvivl om, at alle disse Forhold med Rette falder udenfor Bedrageribestemmelsernes Omraade.

Det skal dog herved tilføjes, at de Tilfælde, der er optagne under Rubrikken »Dækningsløse Checks«, er saadanne, hvor der ikke er tilstrækkeligt Grundlag for en Sigelse, f. Eks. fordi Checkmodtageren efter de foreliggende Oplysninger maatte antages at være klar over, at der ikke var Dækning i Øjeblikket, eventuelt saaledes, at Checken efter Aftale med ham er fremdateret, eller hvis den er udstedt som Betaling for eller Afdrag paa Gæld af ældre Dato eller lignende.

Paa den anden Side er det naturligvis ikke helt sjældent, at en dækningsløs Check er Led i et efter Bedrageribestemmelserne strafbart Forhold.

Ogsaa manglende Evne eller Vilje til at betale kan være Baggrunden for et Bedrageri, og de Tilfælde, der er optaget under denne Rubrik, er alene saadanne, hvor der savnes Holdpunkt for, at der oprindeligt har manglet Hensigt eller Evne til at betale.

Endelig kan Udnyttelse ogsaa under visse Forhold være strafbar, f. Eks. efter Strfl. § 282 som Aager.

Bør det Offentlige forfølge Underslæbssager vedrørende ulovlig Disposition over Ting købt paa Afbetaling med sædvanligt Ejendomsforbehold?

De mange Forsøg, der gøres paa at faa Politiet til at fungere som Adresseop søger og Inkassator vedrørende Afbetalings sager, giver Anledning til nogle supplerende Bemærkninger.

Efter Erfaringerne i Københavns Politi vedrører ca. 10 Procent af samtlige Anmeldelser for Bedrageri og Underslæb ulovlige Dispositioner over Ting, købt paa Afbetaling.

Som det vil ses, afvises straks et stort Antal af disse Anmeldelser, nemlig dels alle de Tilfælde, hvor der ikke er anden Oplysning om noget ulovligt, end at Kreditor ikke kan finde Afbetalingskøberens Adresse, dels alle de Tilfælde, hvor der kun fremsættes en Formodning om ulovlige Dispositioner over den solgte Ting uden nogen objektiv Sandsynliggørelse i saa Henseende.

Af den Del af disse Anmeldelser, der imidlertid forfølges videre, sluttet yderligere et betydeligt Antal senere, uden at der rejses Tiltale, idet Anmeldelserne trækkes tilbage, efter at Afbetalingskøberen under Trykket af Politiundersøgelsen har fremskaffet nogle Penge og betalt Anmelderen helt eller delvis.

Selv om Anmelderne ikke er raadige over Sagens videre Forfølgning, naar den først er kommet til Politiets Kendskab, har den Omstændighed, at Anmelderen i disse Sager frafalder Anmeldelsen og ikke ønsker videre foretaget, faktisk i det alt overvejende Antal Tilfælde den Virkning, at Sagen sluttet uden Tiltale. Dette Forhold illustrerer ogsaa disse Sagers Karakter af civilretlig Inkasso.

Det vil ses, at Politiet paa dette Omraade er bebyrdet med en urimelig Virksomhed med at varetage en speciel Gruppe af Handlendes Inkasso. Det drejer sig oven i Købet om en Forbrydelse, der i alt Fald ikke kan vurderes saa alvorlig som almindelige Underslæbsforhold vedrørende Penge. Den paagældende Afbetalingskøber vil ofte have be-

talt en betydelig Del af Købesummen, naar den ulovlige Disposition finder Sted, og han har derfor ikke den samme Følelse af at disponere over en Ting, der tilhører andre Personer, som den der f. Eks. tager Penge fra den ham betroede Kasse. Der kan ikke være Tvivl om, at der ikke er Trang til at straffe den Person, der afhænder eller pantsætter en Ting, som han — vel oven i Købet til Overpris — har købt paa Afbetaling med sædvanligt Ejendomsforbehold, og som han har betalt det meste af Købesummen for, lige saa strengt som den Person, der begaar et almindeligt Pengeunderslæb.

Det vil sikkert for mange Borgere stille sig som uforstaaeligt, at disse Forhold skal forfølges af det Offentlige. Noget andet er, at der paa den anden Side ikke kan være Tvivl om, at saadanne Dispositioner ikke bør kunne passere straffrit i al Fald i det Omfang, hvor der er Tale om en sund Afbetalingshandel.

Praktiske Grunde taler derfor for at indføre den Regel, at Underslæb med Hensyn til Ting, solgt paa Afbetaling, undergives privat Paatale.

I svensk Ret har lignende Problemer været fremme og ført til, at disse Sager i Henhold til Lov af 11. Maj 1934, som traadte i Kraft 1. Juli 1934, er unddraget den offentlige Paataleret.

I Begrundelsen for denne Lov fremhæves det, at Afbetalingssystemets stærke Udvikling i de senere Aar bl. a. har medført den Ulempe, at Personer med daarlige økonomiske Forhold i stadig flere Tilfælde lokkes til paa Afbetaling og mod Ejendomsforbehold at købe unødvendige eller i alt Fald ikke absolut fornødne Varer. Hvis Køberen senere, som det ofte sker, under Trykket af stærkt Behov for Pengene, sælger den købte, men ikke fuldt betalte Ting, og derefter ikke er i Stand til at betale Restgælden, har Sælgeren i Truslen om Politianmeldelse og Tiltale et effektivt Middel til at tvinge Køberen til dog paa en eller anden Maade at opfylde de ikke sjældent meget tyngende Kontraktvilkår.

At Politi- og Anklagemyndighed paa denne Maade kan anvendes til gratis Inkassering af enkeltes Fordringer, ikke sjældent opstaaet gennem forkastelige Forretningsmetoder, anses ikke for tilfredsstillende. For at raade Bod herpaa blev det foreslaaet, at Underslæb med Hensyn til Afbetalingssting blev undtaget fra offentlig Paatale og kun kunde paatales af den private.

I det tidligere omtalte, nu fremsatte Forslag til Lovgivning om Förmögenhetsbrott er dette Spørgsmaal ogsaa taget op til Løsning. Ud fra lignende Betragtninger som foran anført om disse Forholds mindre Strafværdighed er de henført under et særligt, mindre alvorligt Forbrydelsesbegreb, kaldet »Olovligt förfogande«, der tillige omfatter visse andre Forhold.

I Motiverne til Forslaget herom hedder det, p. 189, at det ikke findes velbegrundet at kalde en fra Afbetalingskøberens Side mod Ejendomsforbeholdet stridende Disposition over Ejendommen for Underslæb (Förskingring), thi Sælgerens Ejendomsret er saa udtyndet, at Køberen med Føje anser sig for at have Ejendommen mere for egen end for Sælgerens Regning. Derimod synes det rimeligt at udmaale en lavere Straf for Køberen for »olovligt förfogande«, fordi han har brudt sin Pligt til at beholde Tingen til Sikkerhed for Sælgeren.

Forslaget anbefaler derhos at bevare den private Paataleret, men saaledes at den overordnede Anklagemyndighed kan bestemme offentlig Paatale, hvis man finder, at dette er nødvendigt ud fra et alment Synspunkt.

Afbetalingshandelen har som paapeget givet Anledning til lignende Vanskeligheder her i Landet, men Urimelighederne ved den nuværende Ordning vil dog formentlig tilstrækkelig kunne afhjælpes, hvis der indførtes en Regel, svarende til den nugældende svenske, hvorefter disse Forhold er Genstand for privat Paatale. Noget Forbehold om at den overordnede Anklagemyndighed skulde kunne bestemme offentlig Paatale i Tilfælde, hvor dette af almene

Grunde fandtes paakrævet, vilde være uforholden i dansk Ret under Hensyn til den herom gældende generelle Regel i Rpl.s § 725, Stk. 3, hvorefter Anklagemyndigheden altid kan paatale Forhold, der er undergivet privat Paatale, naar almene Hensyn tilsiger dette.

De foranstaaende Bemærkninger kan herefter sammenfattes derhen, at de danske Straffelovsbestemmelser paa dette Omraade i det store og hele synes at have virket tilfredsstillende, men at der dog efter mit Skøn kan paavises en vis praktisk Trang til en Revision af det for disse Bestemmelser gældende absolutte Krav om en egentlig Berigelseshensigt, saaledes at almindeligt Forsæt med Hensyn til Forbrydelsesbegrebernes objektive Bestanddele anses for tilstrækkeligt. I Forbindelse hermed kunde der derhos mulig være Spørgsmaal om at udvide det Strafbares Omraade yderligere, saaledes at visse Tilfælde af Bedrageri, begaaet ved grov Uagtsomhed, medtages som strafbare.

Endelig vilde det, som nærmere omtalt, efter mit Skøn frembyde praktiske Fordele, saafremt Undersøbsager vedrørende ulovlige Dispositioner over Ting, solgt paa Afbetaling, blev gjort til Genstand for privat Paatale.

En Revision af det strenge Krav om Berigelseshensigt ved Bedrageribestemmelsen vilde forudsætte en tilsvarende Ændring af Bedrageribegrebets objektive Bestanddele, idet Vinding i saa Fald formentlig maatte kræves som hørende her- til, jfr. det svenske Forslag.

Overfor Trangen til en Revision paa disse Punkter staar paa den anden Side det vægtige Hensyn til at bevare den klare og faste Grænse som Praxis har draget for Bedrageribegrebet, ligesom Bestemmelserne som fremhævet kun har virket en ret kort Aarrække, saaledes at det fornødne Erfaringsmateriale maaske næppe endnu er til Stede.

Den indledningsvis fremhævede Betydning af Bedrageri- forbrydelserne i Samfundet, ikke mindst den Betydning, denne Gruppe af Forbrydelser har for Borgernes Opfattelse

af Retstilstanden i Landet, motiverer imidlertid, at disse Forhold allerede nu søges fremdraget til Overvejelse, ligesom det svenske Forslag om ny Lovgivning paa dette Omraade, et Forslag, der som nævnt, er blevet til i Samarbejde med Norge, ogsaa tilskynder dertil.

OVERSIGT

- I. Indledning vedrørende Bedrageriforbrydelsens Betydning i Samfundet.
- II. Sammenligning mellem Bedrageribegrebet i dansk, norsk og svensk Ret.
 1. De gældende Lovregler og nyt svensk Forslag om Lovgivning vedrørende »Förmögenhetsbrott«.
 2. Forskellighederne.
 3. Er dansk Rets Krav om en egentlig Berigelseshensigt for strengt?
 - a. Praktiske Erfaringer:
Bedragerisager.
Underslæbssager.
 - b. Det svenske Forslag.
 4. Bør groft uagtsomt Bedrageri være strafbart?
 - a. Er en saadan Regel nødvendig som Følge af Vanskeligheden ved at afgrænse Forsætsbegrebet paa dette Omraade?
Hvilken Risiko skal den Bedragne udsættes for, for at Forholdet skal være strafbart?
Hvilken Grad af Viden om Risiko maa kræves for at statuere det fornødne Forsæt?
 - b. Er der praktisk Trang til at straffe for groft uagtsomt Bedrageri?
 5. Afgrænsningen over for ikke strafbar Risikoudsættelse i almindelige Handelsforhold.
 6. Kan der opnaas andre, praktiske Fordele ved at indskrænke Fordringerne til det subjektive ved Bedrageribestemmelsen.
 7. Andre Forskelligheder:
 - a. Dansk og norsk Rets Krav om, at Bedragerihandlingen skal være »retsstridig«.
 - b. Dansk Strfl.s Kriminalisering af »Udnyttelse« af en Vildfarelse.

- c. Dansk Strfls vide Formulering, hvorefter det er tilstrækkeligt, at Handlingen medfører Tab for nogen, for hvem den bliver afgørende.

III. Hvorledes har de danske Bedrageribestemmelser iøvrigt virket i Praksis?

1. Der er i Praksis draget en klar Grænse for det som Bedrageri straffbare.
2. Er denne Grænse draget paa et tilfredsstillende Sted?
3. Bør Underslæb som Følge af ulovlige Dispositioner vedrørende Ting, solgt paa Afbetaling med Ejendomsforbehold, være Genstand for offentlig Paatale?

IV. Sammenfatning.

Noen ord om årsakssammenheng som ansvarsbetingelse i strafferetten.

Av cand. jur. FRIDTJOF LASSEN.

1. Innledning.

Årsak og årsakssammenheng taler man om i mange forbindelser. Ser man f. eks. på den alminnelige daglige sprogbruk; finner man ofte ord som »årsak«, »følge« og lignende. I naturvitenskapene spiller begrepene årsak og virkning en særlig rolle. Og spørsmålet om årsakssammenheng inntar en bred plass i logikken, hvor det filosofiske årsaksbegrep utformes.

Også rettsvitenskapen taler om årsak og følge, og drøfter hva årsakssammenheng vil si. Grunnen til dette er at man oppstiller årsakssammenheng som vilkår for enkelte rettsvirkninger. Vil man påvise nærmere når de nevnte rettsvirkninger oppstår, må man jo da undersøke hva der menes med årsakssammenheng. Det egentlige mål for rettsvitenskapens undersøkelse av årsaksproblemet, er ikke å utforme et filosofisk begrep, men utelukkende å klarlegge betingelsene for at visse rettsvirkninger skal inntre.

Da det er mange forskjellige rettsvirkninger som er betinget av en viss kausalsammenheng, har årsaksproblemet betydning på forskjellige felter av jussen, således i strafferetten, erstatningsretten og forsikringsretten (jfr. den såkalte kausalitetsregel i forsikringsloven). Den følgende fremstilling angår direkte bare strafferetten.

Det strafferettslige årsaksproblem gjør seg ikke gjeldende over hele strafferetten. En del av straffelovens bud rammer nemlig en bestemt oppførsel uten hensyn til om man kan påvise at denne oppførsel har hatt noen skadelig virkning i det konkrete tilfellet. Den som overtrer et slikt straffebud kan derfor straffes uten at der behøver å bli spørsmål om noen forårsakelse.

På mange punkter i strafferetten forlanges der dog en viss kausalsammenheng. I en rekke tilfeller krever loven en bestemt skadevirkning for at den straffbare handling skal anses fullbyrdet. Dette gjelder således ved de straffebud som etter beskrivelsen av gjerningsinnholdet inneholder tilføyelsen: »med den følge at . . .«. Jfr. straffelovens §§ 240, 274, 284 og 388. Videre gjelder det alle de tilfeller hvor en bestemt skadevirkning er gjort til et ledd i selve gjerningsinnholdet, hvilket viser seg enten ved at loven bruker uttrykksmåten: »hvorved der voldes . . .« (jfr. f. eks. § 270), eller ved at straffebudet ganske enkelt retter seg mot en bestemt forårsakelse uten å spesifisere handlingen nærmere. Se f. eks. § 233, 1ste ledd: »Den, som forvolder en annens død, eller som medvirker dertil, straffes for drap med fengsel i minst 6 år«.

Hvis skadevirkningen uteblir i noen av de her nevnte tilfeller, eller hvis der ikke finnes å foreligge tilstrekkelig kausalsammenheng mellom gjerningen og skaden, kan gjerningsmannen i alle fall bare straffes for forsøk, altså mildere enn ellers, jfr. straffelovens § 51. Ofte går gjerningsmannen helt fri i disse tilfeller, idet forsøk er straffrit ved mange delikter, således ved de fleste forseelser (se straffelovens § 49, 2net ledd), og ved uaktsomhetsforbrytelsene (smlgn. § 49, 1ste ledd).

Ved en mengde delikter kreves altså en viss kausalsammenheng, dels som betingelse for at gjerningsmannen overhodet skal kunne straffes, dels som betingelse for at han skal rammes av en så høy straff som vedkommende straffebud angir. — For straffens størrelse kan spørsmålet om årsakssammenheng få betydning også derved at enkelte §§ inneholder særskilte bestemmelser om skjerpelse av den ordinære straff dersom forbrytelsen har en spesiell følge, jfr. f. eks. § 228, 2net ledd. — Endelig må nevnes at man for å straffe med virkning til en straffbar handling, pleier å oppstille som en betingelse at medvirkeren har satt en årsak til resultatet. Spørsmålet om medvirkning vil imidlertid ikke bli omtalt nærmere her. I det følgende has særlig for øye de tilfeller hvor en viss kausalsammenheng er nødvendig for at den straffbare handling skal anses fullbyrdet. I disse tilfeller regner man »årsakssammenheng« og »adekvans« som ansvarsbetingelser ved siden av de øvrige betingelser i strafferetten.

Årsaksproblemet er visstnok et av de emner i straffe-

relten som der har hvilt størst uklarhet over. Dette kan skyldes mange forskjellige omstendigheter. En av grunnene finnes antagelig i de terminologiske vanskeligheter. Det faktum at man taler om årsakssammenheng både i filosofien og i dagligtalen, kan således lett føre til forhastede slutninger. Videre oppstår det vanskelige spørsmål om »årsakssammenheng» kanskje kan bety noe annet i den juridiske terminologi enn ellers. — Vanskelighetene ved at årsaksbegrepet forekommer både i filosofien og i rettsvitenskapen, er antagelig blitt særlig store fordi den juridiske årsakslære til dels ble utformet på et tidspunkt da man i noen grad søkte å utlede rettsreglene ved aprioriske spekulasjoner. Det ligger jo nær å anta at man dengang ikke sondret særlig skarpt mellom filosofiske og rent juridiske betraktninger.

En annen grunn til årsaksproblemets uklarhet, er muligens den omstendighet at grensen mellom ansvarsbetingelsen årsakssammenheng på den ene side, og de øvrige ansvarsbetingelser på den annen, har vært svært utydelig, fordi disse øvrige betingelser først i den senere tid er blitt klart erkjendt. Før ansvarsbetingelsene subjektiv skyld, rettsstrid og adekvans var utformet, var det en viss fare for at en person uten tilstrekkelig grunn skulle rammes av straffansvaret. Derfor prøvde man å forme ansvarsbetingelsen årsakssammenheng¹⁾ på en slik måte at denne ansvarsbetingelse medførte den rimelige begrensning av ansvarstilfellene²⁾. Det typiske eksempel danner *von Bar*: »Die Lehre vom Causalzusammenhange», som utkom i 1871. — I våre dager må det anses på det rene at selv om en person har voldt skade på andres rettsgoder, kan han (som den alt overveiende hovedregel) ikke straffes uten når handlingen var rettsstridig, følgen påregnelig (adekvat), og gjerningsmannen har vist subjektiv skyld. Disse tre ansvarsbetingelser medfører, i alle fall i praktisk talt alle tilfeller, en rasjonell begrensning av ansvarstilfellene. Hvorledes man enn utformer selve årsakskravet, medfører m. a. o. de øvrige ansvarsbetingelser at man ikke risikerer å strekke ansvaret for langt. — Dette betyr imidlertid ikke at alle vanskeligheter er slutt, eller at årsaksproblemet nå er uten

1) I det følgende brukes betegnelsen »årsakskravet» om denne ansvarsbetingelse.

2) Jfr. *Jon Skeie*: Den norske strafferett, 1ste bind s. 279—280.

særlig interesse i rettsvitenskapen. Om man ved utformningen av årsakskravet ikke risikerer å strekke ansvaret for langt, kan man nemlig lett komme til å strekke det for kort. Hvis man stiller alt for strenge krav til den ansvarsbetingelse man kaller årsakssammenheng, kan det hende at man må frikjenne en gjerningsmann (eller i alle fall nøye seg med å straffe ham etter forsøksparagraffen) til tross for at hans handling i virkeligheten burde ha påført ham lovens fulle straff. Oppgaven er ikke lenger som på von Bars tid å gjøre årsaksbegrepet så snevert som mulig, for derved å undgå at en person skal trekkes til ansvar for de mest fjerntliggende og uforskyldte resultater av sin handlemåte. De øvrige straffebetingelser, som er langt hensiktsmessigere midler i denne hensende, gir her den tilstrekkelige garanti. Hovedsaken nå må derimot være å undersøke hvorvidt man kan undgå at årsakskravet leder til straffrihet i tilfeller hvor det vilde være rasjonelt og rettferdig å anvende straff.

2. Løsningsmetoden.

Ved siden av de øvrige straffebetingelser oppstiller man som nevnt også en betingelse som kalles årsakssammenheng. Det er innholdet av denne ansvarsbetingelse som skal undersøkes i det følgende.

Det er i første rekke ikke et filosofisk men et rent juridisk spørsmål som her foreligger. Hvilket innhold årsaksbegrepet har i logisk forstand, har ingen interesse i denne forbindelse uten forsåvidt det bidrar til å klarlegge den juridiske ansvarsbetingelse. — Nå kunne man innvende at »årsakssammenheng« i jussen ikke kan bety noe annet enn »årsakssammenheng« i filosofien, og at man derfor ved å klarlegge det logiske årsaksbegrep samtidig klarlegger den juridiske ansvarsbetingelse i tilsvarende utstrekning. Enkelte juridiske forfattere legger stor vekt på at årsaksbegrepet må være det samme overalt hvor det forekommer. Jfr. f. eks. en uttalelse av *Platou*: »Som oven antydnet er Kausalitetsproblemet det samme for alle Videnskaper, Aarsagsbegrebet er overalt det samme«¹⁾. I denne forbindelse er imidlertid en bemerkning av *Bierling* egnet til å skape

¹⁾ *Oscar Platou*: Forelæsninger over udvalgte emner av privatrettens alm. del, § 41, s. 534.

klarhet: »So wenig sich leugnen lässt, dass von ein und demselben Begriffe nicht mehrere inhaltlich voneinander abweichende Definitionen zulässig sind, so zweifellos ist es, dass mit demselben Worte sehr verschieden geartete Begriffe sich verbinden lassen«.¹⁾ Bierling synes her å ha truffet spikeren på hodet. Det som er gitt, er at man både i logikken og i rettsvitenskapen bruker betegnelsen årsakssammenheng. Derimot kan man ikke uten videre gå ut fra at dette ord dekker nøyaktig samme begrep i begge vitenskaper. I jussen er det jo tvertimot et alminnelig fenomen at man opererer med betegnelser fra andre livsområder men anvender dem i en noe annen betydning enn de har utenfor rettsvitenskapen. At man i rettsvitenskapen kaller en bestemt ansvarsbetingelse for »årsakssammenheng«, er derfor ikke noe avgjørende bevis for at denne ansvarsbetingelse er fullstendig identisk med begrepet årsakssammenheng i logisk forstand. Under disse omstendigheter kan man ikke i strafferetten nøye seg med å granske det filosofiske årsaksbegrep. Det er like viktig å undersøke om den strafferettslige ansvarsbetingelse i virkeligheten faller ganske sammen med dette filosofiske begrep.

Det er rettsordenen som bestemmer når en person er skyldig til straff. Det er således rettsordenen som er avgjørende for hvilke straffebetingelser man skal oppstille, og for det nærmere innhold av hver enkelt betingelse. Hvor man skal trekke grensen mellom de forskjellige straffebetingelser innbyrdes, er ganske visst bare et spørsmål om konstruksjon. Disse grenser er derfor rettsvitenskapen herre over. Men grensen mellom de straffbare handlinger på den ene side og de straffri på den annen, avhenger helt av den positive rett. Det samme gjelder naturligvis grensen mellom de grovere ansvarstilfeller på den ene side og de mindre grove på den annen. På dette punkt må vitenskapens oppgave være å finne fram rettsordenens bud og fortolke dem.

Likesom det er rettsordenen som sier at en gjerning må ha vært rettsstridig for å kunne medføre straff, er det rettsordenen som bestemmer at ingen kan trekkes til ansvar for en inntruffet skade hvis der ikke er »årsaks-

¹⁾ Ernst Rudolf Bierling: Juristische Prinzipienlehre, dritter Band (1905) § 33, s. 32 note 2).

sammenheng« mellom vedkommende persons opptreden og skaden. På samme måte må det være rettsordenen som avgjør hvilke nærmere krav man skal stille til denne »årsakssammenheng«, forsåvidt som utformningen av ansvarsbetingelsen er et spørsmål om praktiske rettsvirkninger. Siden det endelige mål for vår undersøkelse ikke er å belyse et filosofisk begrep, men å klarlegge innholdet av en bestemt ansvarsbetingelse, må det riktige derfor være å søke løsningen ved en fortolkning av den positive rett. — At det juridiske årsaksproblem er et fortolkningsspørsmål, fremheves også av *Bierling*, s. 34, og *Hagerup*, i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 1909 s. 314.

Når den positive rett er avgjørende for årsakskravets innhold er det nødvendig å undersøke hvilke rettsregler årsakskravet har sin hjemmel i. Undersøker man nå i straffeloven, ser man at der ikke finnes noen generell bestemmelse om årsakssammenheng. Man kan derfor si at hjemmelen til årsakskravet ligger i de spesielle straffebud som krever en bestemt følge eller virkning. At der f. eks. forlanges en viss kausalsammenheng for at fullbyrdet ran skal anses å foreligge, har hjemmel i straffelovens § 267, jfr. uttrykket: »hvorved der voldes ... formuestap.« Tilsvarende stiller saken seg ved alle andre materialdelikter.

I de aller fleste tilfeller hvor loven krever en bestemt virkning, bruker den uttrykket »volde«, »forvolde« eller »bevirke«. Spørsmålet blir da hva som kan utledes av disse uttrykk. — Dette kunne kanskje synes enkelt nok: Ord som »volde« og »bevirke« angir tydelig at det er årsakssammenheng som kreves, og begrepet årsakssammenheng hører først og fremst hjemme i filosofien. Da skulle det likefrem følge av lovens egne ord at årsakskravet på alle punkter må avhenge av hva som er årsakssammenheng i filosofisk forstand.

Nå er situasjonen imidlertid den at der på flere punkter hersker stor uenighet angående det nærmere innhold av logikkens årsaksbegrep. Det er ikke noen bestemt, nøyaktig utformet filosofisk årsaksteori som er enerådende, ja ikke engang dominerende fremfor de andre teorier. Hvilken av de filosofiske teorier skulle det da være riktig å velge i rettsvitenskapen? Det kan vanskelig antas at lovens mening er å gjøre det strafferettslige ansvar avhengig av hvilken årsaksteori som til enhver tid nyder størst tilslut-

ning blandt filosofene. Like urimelig vilde det imidlertid være om juristene skulle være henvist til å dømme etter sin private oppfatning av de innviklede filosofiske kausalitetsproblemer.

Ytterligere komplisert blir spørsmålet fordi årsakssammenheng ikke bare omtales i vitenskapene, men som før nevnt også spiller en viss rolle i dagliglivets sprogbruk, hvor uttrykksmåten naturlig nok ikke svarer helt nøyaktig til noen av de filosofiske teorier. Det ligger nær å spørre om loven ikke like snart må antas å henvise til den alminnelige naturlige sprogbruk, som til et strengt vitenskapelig begrep.

Pa grunnlag av disse betraktninger må det kunne sies at lovens ord »forvolde«, »volde« og »bevirke« ikke innebærer at det filosofiske årsaksbegrep ubetinget maa være avgjørende ved utformningen av ansvarsbetingelsen.

Heller ikke den alminnelige sprogbruk eller den naturvitenskapelige terminologi kan oppstilles som eneste rettesnor ved fortolkningen av lovens ord. Klarest er det at den naturvitenskapelige terminologi ikke kan være ubetinget avgjørende. Hvis både de filosofiske teorier og den alminnelige naturlige sprogbruk peker i en annen retning enn den naturvitenskapelige terminologi på et bestemt punkt, vilde det jo være åpenbart urimelig å legge den siste til grunn.

Noc rimeligere vilde det være å hevde at den normale, daglige sprogbruk skal være det eneste avgjørende ved fortolkningen av ordene »volde« og »bevirke«. Alminnelig fornuftig sprogbruk spiller jo, naturlig nok, en dominerende rolle når det gjelder lovtolkning i sin alminnelighet. Det vilde imidlertid ikke være tilfredsstillende å søke løsningen av ethvert spørsmål ved utelukkende å se hen til den alminnelige sprogbruk. Den alminnelige sprogbruk gir nemlig på mange punkter liten veiledning. Dette kommer f. eks. klart frem ved spørsmålet om undlatelse som årsak. I diskusjonen omkring dette spørsmål anfører forskjellige forfattere den alminnelige sprogbruk som argument for helt motsatte resultater. Således hevder *Skeie* at det er i strid med alminnelig sprogbruk å kalle en undlatelse for årsak til en fysisk forandring, (s. 281), mens *Hagerup* mener at den alminnelige oppfatning og uttrykksmåte nettopp trekker i retning av at en undlatelse kan anses som årsak¹).

¹) *Francis Hagerup*: Strafferettens alm. del, s. 164—165.

Man kan således overhodet ikke angi noen enkelt norm som skulle være ubetinget avgjørende ved fortolkningen av lovens ord »bevirke» eller »volde». Skal man prøve å fortolke loven overensstemmende med ikke-juridiske oppfatninger av årsaksbegrepet, må man derfor ta hensyn til oppfatningen på flere forskjellige livsområder. Man kan ikke bare foreta en sproglig undersøkelse, eller bare bygge på filosofiske synspunkter, men må ta hensyn både til sprogbruken og filosofien. Hvor stor vekt man skal legge på hvert enkelt moment, fremgår imidlertid ikke av selve ordene »volde» og »bevirke». Lovens uttrykksmåte gir i det hele tatt en meget beskjeden veiledning i det spørsmål som her behandles. Heller ikke lovens ordning forøvrig, gir sikre holdepunkter ved fortolkningen av årsakskravet.

Man kunne spørre om ikke løsningen bør søkes i den alminnelige rettsoverbevisning i samfundet. Når det gjelder et såvidt komplisert problem som det foreliggende, er det imidlertid naturlig å anføre hva *Arnholm* sier i forbindelse med emnet »*Condictio indebiti*»: »Den almindelige mann tør trenge adskillig rettledning på dette område, om man skal kunne legge synderlig vekt på hans dom¹⁾. Det kan heller ikke antas at en bestemt forståelse av lovens uttrykk er fastslått ved sedvanerett.

Under disse omstendigheter synes man å burde benytte seg av det fortolkningsprinsipp som går ut på at hvis loven er uklar eller unøyaktig, skal man i størst mulig utstrekning velge den forståelse som fører til de rimeligste og fornuftigste resultater i praksis. Dette prinsipp skulle få stor betydning ved det spørsmål som her behandles, siden lovens ord gir så rik anledning til usikkerhet og meningsforskjell med hensyn til årsakskravets nærmere utformning. I en spesiell relasjon anfører *von Bar* en setning som i virkeligheten bør tillegges gyldighet for hele det foreliggende emne: »Denn wo der Sinn des bestehenden Rechtes zweifelhaft ist, muss bei der Interpretation davon ausgegangen werden, dass es den Forderungen des Lebens entsprechend, zweckmässig sei: Unvernünftiges darf doch dem Gesetzgeber nicht zugemuthet werden«. (s. 98).

Når man skal undersøke innholdet av årsakskravet, bør man derfor ta et visst hensyn til straffebudenes formål og

¹⁾ *Carl Jacob Arnholm*: Streiftog i obligasjonsretten, s. 189.

til praktiske hensiktsmessighetsbetraktninger overhodet. Selv om de filosofiske eller sproglige undersøkelser av årsaksproblemet trekker i retning av en bestemt løsning, kan man ikke uten videre gå med på løsningen hvis den må anses urimelig fra et praktisk strafferettslig synspunkt. I alle fall kan man ikke ubetinget godta altfor meningsløse eller urettferdige resultater.

På den annen side står man ikke helt fritt, slik at man på ethvert punkt kan utforme årsakskravet overensstemmende med rent praktiske hensiktsmessighetsbetraktninger. Når loven sier at et bestemt resultat må være »forvoldt» (»bevirket»), kan man ikke hevde at lovens krav er oppfylt i et tilfelle hvor det vilde være i direkte strid med enhver fornuftlig sprogbruk å si at der forelå årsakssammenheng. Dette må gjelde selv om der skulle være like stort behov for straff i et slikt tilfelle som i et tilfelle med utvilsom årsakssammenheng. Som eksempel kan nevnes at personen A gir B en gift som ubestridelig er sterk nok til å drepe offeret, og at en tredje person, C, stikker B ihjel før giften har fått tid til å virke. Hvis A ikke hadde noe som helst kjennskap til C's mordplaner, er C's handling en helt tilfeldig begivenhet fra A's synspunkt. Det er derfor neppe rasjonelt å straffe A mildere på grunn av C's handling. Allikevel er man nødt til å bedømme A's handling bare som forsøk på drap, fordi det vilde stride mot sikker sprogbruk å si at A har voldt B's død her. Det vilde ikke bare falle utenfor alle filosofiske årsaksteorier, men også komme på tvers av både naturvitenskapelig terminologi og alminnelig dagligtale om man sa at A hadde voldt B's død i det nevnte eksempel. I dette tilfellet er man derfor utvilsomt bundet av lovens ord. Her kan man anføre *Vinding Kruse*: »Ved mange almindelige Ord i Lovsproget ligger der naturligvis i selve den normale naturlige Sprogbrugs Forstaaelse af Ordet en bestemt Grænse for Fortolkningen. Og det kan ikke tilstedes Fortolkningen at afvige fra denne normale, naturlige Forstaaelse af Ordene, selvom der derved kunde opnaaes et Resultat, der bedre stemmer med Sagens Natur. Af Hensyn til Lovordenes Autoritet i Befolkningen maa Fortolkningen aldrig, selvom Formaalet er noksaa godt, fravige Ordgrænsen,; Ordene efter naturlig, normal Sprogbrug, overalt, hvor denne i Folkets Tale har en klar, bestemt Mening. Men paa den anden Side maa det

betones, at det i adskillige Tilfælde hænder at Ordet i sig selv er saa ubestemt i sine Konturer, at det naturlig lader Banen fri for de Løsninger, der stemmer med Sagens Natur¹⁾

I det foreliggende emne er situasjonen den at loven bruker uttrykk hvis alminnelige sproglige betydning på enkelte punkter er usikker og omtvistet, men på andre punkter sikker. Derfor kan man for en del ta praktiske hensyn ved utformningen av årsakskravet, men må dog til en viss grad anse seg bundet. — Etter min oppfatning må den riktige forståelse av lovens uttrykk m. a. o. søkes i et dobbelt grunnlag: Fortolkningen må dels bero på sproglige og filosofiske undersøkelser, dels på strafferettslige hensiktsmessighetsbetraktninger.

I neste avsnitt skal omtales hvorvidt de synspunkter som er fremholdt i det foregående, leder til at de alminnelige filosofiske årsaksteorier må anses utjenlige i den strafferettslige vitenskap. At filosofiske spekulasjoner ikke i seg selv kan være ubetinget avgjørende ved fortolkningen av årsakskravet, har jeg allerede forsøkt å påvise. Men dermed er det jo ikke sagt at det filosofiske årsaksbegrep er ubrukelig i strafferetten. Det er bare hvis anvendelsen av dette begrep ikke stemmer med de juridiske hensiktsmessighetsbetraktninger og hensynet til den alminnelige sprogbruk, at det kan bli nødvendig å fortolke loven på en måte som avviker fra de filosofiske teorier.

3. *Det filosofiske årsaksbegrep.*

En filosofisk årsaksteori som i alle fall inntil den senere tid har hatt svært mange tilhengere, også blandt de juridiske forfattere, skriver seg opprinnelig fra *Stuart Mill*. Denne teori går i hovedsaken ut på at et faktum er årsak til et annet dersom dette annet faktum ikke ville ha inntrådt hvis det første ikke hadde foreligget. Etter denne lære er årsaken til et resultat identisk med betingelsen for at resultatet inntreffer. Teorien kalles derfor også betingelsesteorien.

Hvis betingelsesteorien ubetinget ble fulgt i strafferetten, ville det imidlertid kunne føre til enkelte høyst urimelige resultater. Man kan her benytte seg av et meget anvendt

¹⁾ *Vinding Kruse: Retskilderne (1938), s. 37.*

eksempel: To personer, A og B, skyter nøyaktig samtidig mot en annen person, og begge skudd er hver for seg nok til å drepe offeret. I dette tilfellet er ikke A's skudd årsak til døden, ifølge betingelsesteorien. Selv om A's skudd ikke var blitt avfyrt, vilde nemlig B's skudd ha medført at resultatet ble det samme. Men heller ikke B's skudd er årsak til offerets død. Selv om B hadde latt være å skyte, vilde jo A's skudd ha ledet til resultatet. Skulle man her følge Stuart Mills teori konsekvent, måtte man si at begge skudd sammen var årsak til offerets død. Hvis man nemlig samtidig tenker seg begge skuddene borte, må man trekke den slutning at drapet ikke vilde ha skjedd. Til tross for at loven bruker uttrykket: »den som forvolder en annens død», synes imidlertid alle å være enige om at lovens krav skal anses oppfylt for hver enkelt av de to forbrytere fordi det vilde være helt urimelig om ikke begge forbrytere her skulle behandles som om han alene hadde skutt. På dette Punkt trekker man altså inn et moment som ikke er av logisk, men nærmest av praktisk-juridisk art. Enkelte forfattere synes ganske visst å ville begrunne resultatet rent logisk. Således sier *Skeie*, etter å ha anført eksemplet med de to skyttere: »Det er åbenbart at begge må dømmes for fullbyrdet drap, selv om de ikke har handlet efter avtale. Det avgjørende er at handlingen x vilde ha medført samme endring, om den annen handling y ikke var utført». (s. 277). Denne argumentasjon er visstnok i god overensstemmelse med forfatterens utgangspunkt. Den stemmer imidlertid ikke med betingelsesteorien. Den kan derfor ikke anvendes av betingelsesteoriens tilhengere. Det kan nemlig ikke være riktig å anvende én filosofisk teori på ett punkt og en annen filosofisk teori på et annet punkt. I filosofisk forstand kan »årsakssammenheng« bare være en eneste ting. Forsåvidt må man underskrive *Platons* ord om at »Aarsagsbegrebet er overalt det samme«. Når selv tilhengerne av betingelsesteorien er tilbøyelige til å se bort fra denne teori når det gjelder forannevnte eksempel, tyder dette på at man i virkeligheten ikke vil utlede rettsreglene bare på grunnlag av filosofiske undersøkelser, og at man ikke fortolker årsakskravet i fullstendig overensstemmelse med det logiske årsaksbegrep. Under enhver omstendighet synes eksemplet med de to skyttere å vise at man ikke kan anse betingelsesteorien for helt riktig i strafferettslig henseende.

Stuart Mills årsakslære er ikke enerådende i teorien. En annen hovedoppfatning går ut på at det er et mer naturvitenskapelig preget årsaksbegrep som må legges til grunn i strafferetten. Etter denne oppfatning er en begivenhet forårsaket av ethvert moment som har virket med i det hendelsesforløp som ledet til begivenheten. Etter denne lære er det ikke nok at et moment har været en nødvendig betingelse for resultatets inntreden. Skal et moment kunne karakteriseres som årsak, må det representere en positiv kraft, som har bidratt til å fremme resultatet. På den annen side er det heller ikke nødvendig at vedkommende moment har vært en virkelig betingelse for resultatets inntreden. Det er nok at vedkommende moment har spilt en rolle i den rekke av begivenheter som førte fram til resultatet, selv om det samme resultat også kunne tenkes som avslutning på en helt annen rekke av begivenheter. Ifølge denne teori kan aldri et negativt faktum karakteriseres som årsak. Et negativt faktum kan nemlig ikke sies å være en kraft som virker med i hendelsesforløpet. Denne omstendighet medfører at en undlatelse aldri kan regnes for årsak. Den samme omstendighet må også lede til at en handling som hindrer en motvirkende årsak, ikke kan sies å være årsak til at resultatet inntreffer. Som eksempel kan nevnes at A avholder B fra å redde den druknende C¹⁾. Man tenker seg videre at B virkelig vilde ha klart å redde C hvis ikke A hadde grepet inn. I relasjon til C's død har A her spilt den rolle at han hindret en motvirkende årsak. Etter en naturlig sprogbruk må man si at A voldte C's død. Men etter den årsaksteori vi her omtaler, kan det ikke sies at A har forårsaket drukningen. Ganske visst har A's positive inngripen forårsaket at B ikke reddet C. Dette non-factum kan jo imidlertid etter den nevnte teori ikke sies å ha forårsaket C's død. Men da kan heller ikke årsaken til dette non-factum sies å ha forårsaket døden. Imidlertid vilde det være urimelig om en person som hindrer en motvirkende årsak, aldri skulle kunne behandles som om han hadde forvoldt resultatet. En slik løsning vilde m. a. o. komme i strid både med de reelle hensyn og med den alminnelige naturlige sprogbruk. Når man følger de retningslinjer for fortolkningen som foran er utpekt, må løsningen under disse omstendigheter forkastes. Men dermed er det også

¹⁾ Smlgn. Hagerup, s. 164.

sagt at heller ikke den her omtalte årsaksteori kan tillegges ubetinget gyldighet ved fortolkningen av årsakskravet. Der finnes vel i det hele tatt ikke noen filosofisk årsaksteori som overalt fører til antagelige resultater i strafferetten. Hvis man vil bruke det filosofiske årsaksbegrep som utgangspunkt for den juridiske årsakslære, må dette begrep derfor på enkelte punkter korrigeres overensstemmende med de strafferettslige behov.

Ved å undersøke hjemmelen for den ansvarsbetingelse man kaller årsakssammenheng, og ved å anvende alminnelige fortolkningsprinsipper på de rettsregler som hjemmelen inneholdes i, er jeg således kommet til det resultat at ansvarsbetingelsen »årsakssammenheng», til tross for sitt navn, ikke kan antas å falle helt sammen med begrepet årsakssammenheng i filosofisk forstand.

4. Ansvarsbetingelsens innhold.

I og med at de praktiske strafferettslige resultater ikke kan deduseres ut fra et filosofisk eller almengyldig årsaksbegrep, er det naturlig å gå over til en del spesielle spørsmål som foreligger i årsakslæren uten først å innlate seg på noen definisjon av lovens årsakskrav.

Når loven sier at en bestemt følge må være voldt, er det klart at man ikke kan straffe for fullbyrdet forbrytelse i et tilfelle hvor følgen faktisk ikke har inntrådt. Dette gjelder selv om det er helt tilfeldige omstendigheter som har hindret følgens inntreden. Lovens bestemmelser er helt klare på dette punkt; derfor kan praktiske hensyn her ikke få noen som helst innflytelse ved fortolkningen. Årsakskravet er altså ikke tilfredsstillet fordi om der er årsakssammenheng mellom handlingen på den ene side og en påregnelig, tenkt følge på den annen, dersom denne følge faktisk ikke inntreffer.

Like sikkert som at følgen virkelig må være inntrådt, er det at følgens faktiske inntreden må være fremkalt av gjerningsmannens handling. Selv om straffebetingelsene rettsstrid og påregnelighet er tilstede, de subjektive betingelser foreligger, og den skade som straffebudet omtaler, faktisk er inntruffet, kan gjerningsmannen allikevel ikke straffes for fullbyrdet delikt dersom det ikke nettopp er den ulovlige handling som har resultert i skadens inntreden.

Tvil oppstår først ved spørsmålet om når der kan sies

å foreligge årsakssammenheng mellom en bestemt handling og en faktisk inntruffet skade.

Som utgangspunkt for behandlingen er det praktisk å ta den logiske betingelsesteori, som er omtalt foran. Jeg skal i det følgende trekke fram en del logiske konsekvenser av denne teori, og undersøke hvorvidt disse konsekvenser også kan antas å stemme med lovens årsakskrav.

Betingelsesteorien går som før nevnt ut på at et faktum er årsak til et annet dersom dette annet faktum vilde ha uteblitt hvis ikke det første hadde foreligget. Når man skal finne ut om et moment er årsak til et annet etter denne teori, må man altså tenke seg det første moment borte, og prøve å forestille seg hva som vilde ha skjedd under denne forutsetning. Dersom det annet moment under den nevnte forutsetning må antas å ville ha uteblitt, er det første moment årsak til det annet. Hvis man derimot må gå ut fra at det annet moment vilde ha inntruffet allikevel, er dette moment ikke forårsaket av det første. Betingelsesteorien henviser således til en hypotetisk slutning, (smlgn. *Stang*, i hans behandling av erstatningsretten, s. 71). I enkelte tilfeller fører denne slutning til et uomtvistelig resultat. Det er f. eks. klart at man ifølge betingelsesteorien kan si at tilføringen av næringsstoffer er årsak til at et menneske opprettholder livet. Hvis vedkommende person ikke fikk næring, er det nemlig på det rene at han vilde dø. Ofte kan det imidlertid være tvilsomt hvilket resultat som er det riktige. Anvendelsen av betingelsesteorien støter nemlig på en dobbelt vanskelighet. For det første skal man jo tenke seg et bestemt faktum borte. »Men hvad skal man så tenke sig i steden?» (*Stang*, s. 71).

Dernest er det ofte meget vanskelig å slutte seg til om resultatet vilde ha inntrådt under den forutsetning man oppstiller. (Jfr. *Stang*, s. 71—72). En slik hypotetisk slutning vil som regel inneholde et moment av usikkerhet, fordi man bare har en begrenset kunnskap om naturens og livets lover. — Fra et juridisk synspunkt synes det imidlertid ikke under noen omstendighet nødvendig at man foretar noen inngående granskning av disse problemer. Selv om straffebudene bruker ord som »volde« o. s. v., kan det nemlig vanskelig være lovens mening at straffansvaret skal avhenge av de mest skarpsindige deduksjoner. Hvis man prøver å fortolke loven overensstemmende med de mest innviklede filosofiske distink-

sjoner, vil fortolkningen få et subtilt preg som ikke kan anses å stemme med moderne fortolkningsprinsipper. Selv om man kommer til det resultat at betingelsesteorien helt eller delvis må godtas i strafferetten, er det derfor neppe grunn til å trekke teorien etter hårene. Kan man ut fra en alminnelig naturlig uttrykksmåte si at resultatet ikke vilde ha inntrådt dersom den ulovlige handling hadde vært ugjort, bør det ikke anses nødvendig å gå nærmere inn på de filosofiske spørsmål som kan reises i denne forbindelse.

Også på et andet punkt kan betingelsesteorien volde vanskeligheter, nemlig ved spørsmålet om den nærmere bestemmelse av den virkning som omtales.¹⁾ Hvis en person dreper en annen, sier man at morderen forårsaker den annens død. Men det er klart at morderens handling ikke er årsak til at offeret i det hele tatt dør. Etter naturens orden hadde han jo i alle tilfeller måttet dø en gang. Dette eksempel viser at dersom man vil følge betingelsesteorien, må man spesifisere den virkning det spørres om. I eksemplet ovenfor kan man således si at uten A's handling vilde B ikke ha mistet livet »paa denne tid, på dette sted og på denne måte» (*Skeie*). Og dette må være tilstrekkelig. Ganske visst kan man ikke direkte utlede noe slikt av lovens ord. Etter § 233 kreves at »en annens død» er voldt. Det står intet om at døden må være forvoldt til en særlig tid eller på en bestemt måte. Når løsningsen allikevel er opplagt, er det fordi lovens regel vilde være uten mening dersom man fulgte betingelsesteorien strengt og tok loven på ordet. — Også når det gjelder denne spesifisering av virkningen, synes det forøvrig å være mest rasjonelt å henvise til et rimelig og fornuftig skjønn i hvert enkelt tilfelle.

Etter det som nettopp er sagt, kan der ikke under noen omstendighet bli tale om å tolke årsakskravet i helt nøyaktig overensstemmelse med betingelsesteorien. I det følgende skal det imidlertid undersøkes hvorvidt årsakskravet kan fortolkes slik at de enkelte resultater tilnærmelsesvis stemmer med betingelsesteorien. Først skal det da prøves om loven noen gang krever mer enn årsakssammenheng i betingelsesteoriens forstand. Dernest skal det undersøkes hvorvidt årsakskravet kan anses

¹⁾ Jfr. med det følgende: *Skeie*, s. 277.

tilfredsstillet selv om der ikke foreligger årsakssammenheng ifølge betingelsesteorien.

Det er utvilsomt forenlig med betingelsesteorien å anta at en psykisk påvirkning kan regnes som årsak til et skadelig resultat. Man kan jo lett tenke seg tilfeller hvor en skadehandling ikke vilde ha vært foretatt hvis ikke gjerningsmannen var blitt tilskyndet av en annen. I slike tilfeller er tilskyndelsen en betingelse for skadens inntreden og kan følgelig karakteriseres som årsak etter betingelsesteorien. — Helt tilsvarende betraktninger kan anføres om undlatelse som årsak. Man kan ofte si at en skade ikke vilde ha inntrådt dersom en bestemt undlatelse tenkes borte. Derfor synes det å være i god overensstemmelse med betingelsesteorien å hevde at en undlatelse kan bli å regne som årsak. At undlatelsen er et negativt faktum, kan neppe være noen avgjørende innvending mot å betrakte undlatelsen som årsak ifølge betingelsesteorien. Etter denne teori må det nemlig være like logisk uangripelig å tale om negative årsaker som å tale om negative betingelser.

Når det gjelder psykisk påvirkning, må det anses på det rene at en sådan også kan tilfredsstille lovens årsakskrav. Derimot er det sterkt omtvistet om en undlatelse noengang kan sies å ha »forvoldt» eller »bevirket» en følge i lovens forstand. — Nå er naturligvis alle enige om at en undlatelse ofte må straffes. Der er da også en hel del straffebud som uttrykkelig rammer undlatelser. Ifølge *von Rohland* har den norske straffelov i virkeligheten et større antall undlatelsesdelikter enn de fleste straffelover.¹⁾ Men de uttrykkelige bestemmelser om undlatelser strekker allikevel åpenbart ikke til. Her har man da grepet til enkelte skarpsindige konstruksjoner for å ramme undlatelsen, særlig ved læren om de såkalte komplementærhandlinger. Denne lære går i korthet ut på at mange positive handlinger bare kan tillates under forutsetning av at handlingen etterfølges av visse andre handlinger. Dersom disse andre handlinger (komplementærhandlingene) ikke foretas, kan gjerningsmannen straffes for de skadelige resultater som måtte inntre. Hvis en kirurg tar fatt på en operasjon, medfører dette således at han blir for-

¹⁾ Se: *Vergleichende Darstellung des Deutschen und Ausländischen Strafrechts*, (1908), s. 367.

pliktet til å fullføre operasjonen på forsvarlig måte, forbinde såret o. s. v., og at han trekkes til ansvar for folgene hvis han undlater dette. Dersom legen avbryter operasjonen, og pasienten forblør, kan legen straffes for drap. Konstruksjonen er her at det er legens positive handlinger som er de egentlige straffebetingende omstendigheter. — Rent bortsett fra at denne konstruksjon virker nokså kunstig, kan det imidlertid ikke innses at den alltid fører til målet. Det regnes jo som en sikker regel at de subjektive straffebetingelser må foreligge i det øyeblikk gjerningsmannen gjør seg skyldig i den straffebetingende opptreden. (Jfr. således *Skeie*, s. 405). Hvis man nå tenker seg at en kirurg hele tiden mens han arbeider, har til hensikt å gjennomføre operasjonen på vanlig måte, men at han så plutselig får en innskytelse og undlater å fullføre arbeidet, skulle han ikke kunne straffes for drap. Han har nemlig ikke vist subjektiv skyld saa lenge han foretok positive handlinger, men først da han forholdt seg passiv. — Imidlertid vilde det jo virke ganske meningsløst om man ikke skulle kunne straffe for drap i et tilfelle som det nevnte. Et så urimelig resultat kan vanskelig utledes av loven, selv om man forutsetter at en undlatelse aldri kan karakteriseres som »årsak« i vanlig forstand. Hertil kommer at der etter manges mening i virkeligheten ikke er noe i veien for å erklære en undlatelse for årsak, hverken etter et filosofisk eller et rent sproglig synspunkt. Etter betingelsesteorien må man således, som før nevnt, si at en undlatelse kan være årsak. — Alt i alt synes der å være overveiende grunner for å hevde at en undlatelse kan være årsak i lovens forstand. Derved undgår man det uheldige resultat at en forbryter må frifinnes ut fra den rent formelle begrunnelse at hans opptreden var en undlatelse og ikke en positiv handling.

Også på en rekke andre punkter oppstår spørsmålet om hvorvidt lovens årsakskrav er strengere enn betingelsesteorien. Man kan således spørre om årsakskravet bare er oppfylt dersom vedkommende handling umiddelbart har fremkalt den følge loven nevner, eller om også momenter som ligger lenger tilbake i hendelsesforløpet kan tilfredsstille lovens årsakskrav. De forskjellige filosofiske teorier er på dette punkt samstemmige i at også de fjernere momenter må betraktes som årsaker til resultatet. Man er enig om at enhver begivenhet ikke har én men en hel

rekke årsaker. Hva den alminnelige sprogbruk i dagliglivet angår, er situasjonen noe annerledes, forsåvidt som man ofte er tilbøyelig til å fremheve ett enkelt moment som årsak til en hendelse. Det er imidlertid ikke alltid det siste moment i hendelsesforløpet man på denne måten velger ut. Hvis personen A anbringer en bombe blant en del oppstilte fyrverkerisaker, og der oppstår eksplosjon i det øyeblikk B setter en fyrstikk borttil for å starte fyrverkeriet, vil man etter naturlig sprogbruk snarere si at det var A som voldt eksplosjonen, enn B, til tross for at A's handling var et tidligere ledd i den rekke av momenter som førte til eksplosjonen. Heller ikke den alminnelige sprogbruk leder altså til at bare det siste moment i hendelsesforløpet bør anses som årsak. Under disse omstendigheter vilde det være liten mening i å hevde at loven krever umiddelbar forårsakelse, idet dette vilde føre til de mest urimelige resultater i praksis. På samme måte taler både logiske, sproglige og rent juridiske betraktninger for at også en indirekte forårsakelse må anses tilstrekkelig i strafferetten. Jfr. under avsnitt 3, hvor det er nevnt at den som hindrer en motvirkende årsak, bør anses for å ha voldt resultatet. Enkelte forfattere har hevdet at bare de virksomste betingelser for et resultat kan kalles årsak til dette. Disse forfattere mener at årsakskravet ikke er tilfredsstillet undtagen når gjerningsmannens handling har hatt en særlig betydning for resultatet. Denne oppfatning stemmer ikke med betingelsesteorien. Derimot har den en viss tillknytning til den alminnelige sprogbruk. Som før nevnt pleier man nemlig å velge ut en enkelt betingelse, og benevne denne ene betingelse som årsaken til resultatet. Og den betingelse man velger ut, er vel nettopp den som naturlig kan kalles den »virksomste«. Noen helt sikker veiledning kan man imidlertid neppe finne i sprogbruken. Tenker man således på det foran nevnte eksempel med bomben og fyrverkeriet, vil vel de fleste mennesker si at bare A (som anbragte bomben), har voldt eksplosjonen, mens enkelte andre sannsynligvis vil holde på at også B (som tendte fyrverkeriet), har voldt eksplosjonen, men at han »ikke kunne noe for det« (det vil si at han ikke har vist subjektiv skyld). Under disse omstendigheter må man kunne ta et visst hensyn til rent praktiske, juridiske betraktninger ved fortolkningen. Det må her anses klart at praktiske hensyn ikke tilsier en begrensnings av årsaksbegrepet som den nevnte.

Tvert imot vilde det være urimelig om en person ikke skulle kunne dømmes for et materialdelikt i et tilfelle hvor hans handling har betinget følgen, og de øvrige vilkår for straffansvaret er tilstede. Straffebetingelsene rettsstrid, adekvans og skyld medfører jo som tidligere nevnt den hensiktsmessige begrensning av ansvarstilfellene. At man på grunn av en unøyaktig og vaklende sprogbruk skulle behøve å fortolke lovens uttrykk »volde» og lignende på en slik måte at ansvarstilfellene ble ytterligere begrenset, kan vanskelig antas. Den oppfatning at bare de virksomste betingelser kan oppfylle lovens årsakskrav, må derfor forkastes. Man kan overhodet ikke bedømme kausaliteten etter hvor stor rolle vedkommende moment har spilt i hendelsesforløpet. En anvendelse av dette prinsipp har man når en person anses for å ha voldt en annens død til tross for at offerets ualminnelig svake konstitusjon var av vesentlig betydning for resultatet. Ved første blick kunne denne løsning synes urimelig, men ved nærmere ettersyn skifter man oppfatning. Selv om årsakssammenheng antas å foreligge, kan jo ikke gjerningsmannen rammes hvis ikke ansvarsbetingelsene rettsstrid, adekvans og skyld er tilstede. En særlig interesse har det på dette punkt at man krever adekvans: Dersom det var upåregnelig for gjerningsmannen at hans handling skulle medføre døden, kan han ikke straffes for drap.

En begrensning av det årsaksbegrep som betingelsesteorien oppstiller, har man ikke bare prøvd å gjennomføre på grunnlag av logiske eller sproglige betraktninger. Man har også bevisst forsøkt å konstruere et juridisk årsaksbegrep som er snevrere enn det logiske og sproglige. Som eksempel kan nevnes læren om at bare menneskelige handlinger bør anses som årsak i juridisk forstand. Det kan imidlertid ikke innses hvilke fordeler denne begrensning av årsaksbegrepet skulle medføre. Uansett om man holder på det ene eller andre årsaksbegrep, er det jo ikke annet enn menneskelige handlinger det er tale om å knytte straffansvar til. I det hele tatt synes enhver begrensning av det årsaksbegrep som betingelsesteorien oppstiller, å være enten urimelig eller overflødig. Urimelig er en begrensning hvis den medfører en sterkere innsnevring av ansvarstilfellene enn den som følger av betingelsene rettsstrid, adekvans og skyld. Selv om den alminnelige sprogbruk skulle peke i retning av en slik begrensning, synes

sprogbruken i alle fall ikke å gi så sikker veiledning på dette punkt at man bør føle seg bundet til å godta praktisk uheldige resultater. Overflødig er en begrensning av årsaksbegrepet dersom den ikke fører til andre resultater enn de andre ansvarsbetingelser. I så fall har begrensningen ingen praktisk betydning. Og heller ikke fra et teoretisk synspunkt kan det anses som noen fordel å knytte ansvarsbegrensningen til årsakskravet i stedet for til de øvrige ansvarsbetingelser.

I det foregående er omtalt hvorvidt lovens årsaksregler krever mer enn årsakssammenheng i betingelsesteoriens forstand. I det følgende skal undersøkes om årsakskravet i noen grad må anses tilfredsstillt selv om der ikke foreligger årsakssammenheng etter betingelsesteorien.

Selv om en rekke av omstendigheter har ledet til et bestemt resultat, har disse omstendigheter ikke forårsaket resultatet ifølge betingelsesteorien, dersom det er sannsynlig at en annen rekke av omstendigheter vilde ha medført samme resultat. Her kan anføres et eksempel fra *Skeie* (s. 278): »Lægen F har ordinert en fosforholdig medisin for barnet B. Det tåler den mengde som resepten lyder på. Etterat denne er brukt, går barnets far til lægen F og får en ny resept på samme medisin og kvantum. Denne resept blir imidlertid ikke brukt. Barnets mor har nemlig allerede hentet ny forsyning, idet hun har fått apoteker A til å ekspedere den gamle resept uten påtegning fra F. Under den videre kur dør B av fosforforgiftning. A's handling er årsak til døden, uaktet det er utvilsomt at foreldrene vilde ha skaffet sig samme kvantum medisin ved hjelp av lægens nye resept (og fortsatt kuren), om A ikke hadde ekspedert den gamle«. Det er utvilsomt det rimeligste at apotekeren A i strafferettslig henseende behandles som om han har forvoldt B's død i dette eksemplet. Selv om det var aldeles på det rene at B's død vilde ha inntrådt på nøyaktig samme måte og til akkurat samme tid selv om A ikke hadde ekspedert den ufornyede resept, vilde det ikke være rimelig om A skulle undgå ansvaret. Skulle man følge betingelsesteorien i dette tilfellet, måtte man imidlertid si at A ikke hadde forvoldt B's død. Spørsmålet blir da om det er forenlig med lovens ord »forvolde« å anse årsakskravet tilfredsstillt i et slikt tilfelle. Det synes å være i den beste overensstemmelse både med naturvitenskapelig terminologi og med alminnelig sprogbruk å si at apoteke-

ren A har forvoldt B's død i det nevnte eksempel. Men da må lovens ord utvilsomt fortolkes på tilsvarende måte, siden dette samtidig fører til de beste praktiske resultater. Det er da også en utbredt oppfatning innen rettsvitenskapen at man kan anse årsakskravet tilfredsstillet i et slikt tilfelle hvor vedkommende moment har spilt en rolle i hendelsesforløpet, selv om resultatet også kunne tenkes inntrådt etter et helt annet hendelsesforløp. Allerede *Glaser* var inne på denne oppfatning. Jfr. en uttalelse i »Abhandlungen aus dem österreichischen Strafrechte« (1858): »Zeigt sich dagegen, dass, diesen Menschen einmal vom Schauplatze des Ereignisses hinweggedacht, der Erfolg gar nicht eintreten konnte, oder dass er doch auf ganz anderem Wege hätte eintreten müssen, ¹⁾ dann ist man gewiss vollkommen berechtigt, den Erfolg jenem Menschen zuzurechnen, ihn als die Wirkung seiner Thätigkeit zu erklären.« ²⁾

En tilsvarende oppfatning har *Hagerup*: s. 154, note 6, og *Skeie*: s. 277—278 (jfr. det nettopp anførte eksempel med apotekeren). Den nevnte oppfatning må utvilsomt kunne karakteriseres som gjeldende rett. Etter min mening bør man imidlertid ikke forsøke å begrunne denne oppfatning utelukkende ved hjelp av filosofiske undersøkelser. Skulle man la det filosofiske årsaksbegrep være avgjørende, måtte man etter mitt skjønn snarere komme til det motsatte resultat, fordi dette ville stemme best med den filosofiske betingelsesteori, som synes logisk uangripelig. Når jeg allikevel slutter meg til den foran nevnte oppfatning, er det nettopp fordi jeg mener at det filosofiske årsaksbegrep ikke kan være det eneste avgjørende ved fortolkningen av lovens ord »forvolde« og »bevirke«. Også sproglige betraktninger og rent praktiske hensyn må tillegges en viss vekt, og disse faktorer trekker som nevnt i en helt annen retning enn betingelsesteorien ved det her omtalte spørsmål.

Konklusjonen av det som her er utviklet, må være at mens loven ikke på noe punkt krever mer enn årsakssammenheng i betingelsesteoriens forstand, krever den på et vesentlig punkt mindre enn årsakssammenheng etter betingelsesteorien.

¹⁾ (uthevet av meg).

²⁾ citert hos *von Bar*, s. 4 note 2.

5. Definisjon og betegnelse.

Når ansvarsbetingelsen «årsakssammenheng» ikke faller helt sammen med et gitt årsaksbegrep utenfor jussen, oppstår spørsmålet om man utelukkende er henvist til å prøve forskjellige praktiske tvilsspørsmål i årsakslæren, slik som foran er gjort, eller om man også kan oppstille en definisjon på den kausalsammenheng som loven krever.

Man ser straks at det er vanskelig, for ikke å si umulig, å gi en definisjon som er helt nøyaktig og uttømmende. Imidlertid kan man jo stille seg en mer beskjeden oppgave, og prøve å oppstille en definisjon som i alle fall passer i svært mange tilfeller, og som derfor kan tjene som en slags skjematisk fremstilling av ansvarsbetingelsens innhold. Naturligvis vil der ikke under noen omstendighet kunne bli tale om å trekke praktiske konsekvenser av en definisjon man oppstiller på disse premisser. Definisjonen vil i utpreget grad få karakteren av et teoretisk hjelpemiddel. Derfor bør det ledende synspunkt ved utformningen av definisjonen antagelig være at den skal være noenlunde enkel, samtidig som den i flest mulig tilfeller stemmer med de praktiske resultater som finnes å være de riktige. Ser man på de alminnelige årsaksteorier under denne synsvinkel, synes betingelsesteorien å passe godt på de fleste punkter. Som før omtalt bør nemlig ethvert moment som har betinget resultatet, også anses for å ha «forvoldt» dette i lovens forstand. På ett punkt passer det imidlertid bedre å definere lovens årsakskrav overensstemmende med den mer naturvitenskapelig pregede oppfatning av årsaksbegrepet. Det er jo tidligere nevnt at den tilstrekkelige kausalsammenheng bør anses å foreligge når et moment har virket med i hendelsesforløpet, selv om der også kunne tenkes en annen rekke av hendelser som vilde ha medført samme resultat til tross for at vedkommende moment ikke inngikk som et ledd i dette tenkte hendelsesforløp. I slike tilfeller må årsakskravet anses oppfylt enda betingelsesteorien ikke er tilfredsstillet. Under disse omstendigheter kunne det kanskje være hensiktsmessig å oppstille en slags kombinasjon av de to nevnte årsaksteorier. Definisjonen kunne da f. eks. gis følgende form: Den kausalsammenheng som loven krever, foreligger med hensyn til ethvert faktum eller non-factum som har spilt en rolle i den rekke av positive og negative momenter som ledet til resultatet.

Til tross for at årsakskravet bør holdes skarpt adskilt fra de andre straffebetingelser: adekvans, rettsstrid og subjektiv skyld, er det som ofte nevnt nødvendig å utforme betingelsen slik at den ikke svarer nøyaktig til det logiske årsaksbegrep. Det ligger da nær å spørre om ikke denne ansvarsbetingelse bør karakteriseres som juridisk årsakssammenheng. Man har her to muligheter. Enten må man si at det ikke er årsakssammenheng i logisk forstand som kreves, men årsakssammenheng i juridisk forstand — altså »juridisk årsakssammenheng«. Eller også får man si at den betingelse som kreves, ikke er årsakssammenheng rett og slett; betingelsen faller ganske visst i hovedsaken sammen med årsaksbegrepet, men krever på enkelte punkter noe mindre enn årsakssammenheng. Hva man derimot ikke kan gjøre, er å fastholde at det utelukkende er et rent filosofisk eller sproglig årsaksbegrep strafferetten opererer med, samtidig som man delvis utformer ansvarsbetingelsen etter rent juridiske hensiktsmessighetsbetraktninger. Hvilket av de to ovenfor nevnte alternativer man skal velge, blir et terminologisk spørsmål. Uttrykket »juridisk årsakssammenheng« har den ulempe at det kan virke kunstig og til dels forvirrende; og hvis man snakker om »årsakssammenheng« rett og slett, ledes tanken alt for lett hen på det rent filosofiske årsaksbegrep. På den annen side er det gammel skikk og bruk å si at det er årsakssammenheng loven krever, slik at det turde være vanskelig å innføre en helt forskjellig uttryksmåte. Under enhver omstendighet er det klart at man må ha en betegnelse på ansvarsbetingelsen. Det beste vilde kanskje være om man nøyde seg med å si at loven krever »en viss kausalsammenheng«. Uten å komme i for sterk strid med den vanlige terminologi, vilde man derved antyde at ansvarsbetingelsen ikke svarer helt til begrepet årsakssammenheng i logisk, naturvitenskapelig eller alminnelig sproglig forstand.

Litteratur.

Hans Chr. Kjærsgaard: Forbrydelsens Aarsager. 224 Sider. Hirschsprungs populærvideenskabelige Haandbøger VI. København 1940. Anmeldt af Overlæge, Dr. med. P. Dickmeiss.

Formaalet med Bogen har været i en nogenlunde almenfattelig Form at give en Oversigt over de Resultater, Kriminologien og dermed beslægtede Videnskaber er naaet til med Hensyn til de kriminaletnologiske Problemer. Forfatteren støtter sin Fremstilling paa et flittigt Studium af Litteraturen. Han har gennemplojet Kriminalstatistikker, har gennemgaaet en Række kriminologiske, juridiske, psykiatriske og retspsykiatriske Lære- og Haandbøger og har i det hele sat sig ind i megen Litteratur over Emnet, hvorom de mange Henvisninger i Teksten bærer Vidnesbyrd. Bogen er væsentlig refererende, men Forfatteren tager flere Steder personlig Stilling til Problemerne.

I en indledende historisk Oversigt omtales *Quetelet*, Kriminalstatistikens Fader, *Lombrosos* Lære og den Diskussion, den fremkaldte, samt den sociologisk orienterede Lyon'erskole, der særlig fremhævede Milieuets kriminogene Betydning.

Et andet indledende Kapitel vier Forfatteren det gamle Problem om Viljens Frihed. Han giver en Fremstilling af den Diskussion, der i de sidste Aarhundreder mellem Jurister har fundet Sted herom, særlig vedrørende Tilregnelighedsproblemet. Han afslutter Kapitlet med at skrive, at »de fuldgylldige Beviser for Determinismen mangler fremdeles,« men han finder dog denne Anskuelse overvejende sandsynlig.

At den menneskelige Psyke ikke er noget i Luften frit svævende, men at der til Grund for alle Følelser, Tanker og Handlinger ligger materielle Processer i Hjernecellerne, er alle Forskere nu om Stunder enige om. Til disse sub-

tile Processers Art og Forløb har vi imidlertid i Øjeblikket intet Kendskab, og dermed mangler det afgørende Grundlag for en Diskussion om Viljens Frihed eller Bundethed. At mange legemlige Forhold, f. Eks. Hormonerne, over en vis Indflydelse paa Menneskets Psyke og dermed paa dets Handlinger — hvad Forfatteren gør opmærksom paa — har længe været kendt; men at slutte derfra og til Viljens absolutte Bundethed er et stort Spring. Anmelderen skal ikke indlade sig paa nogen Diskussion, men skal blot gøre opmærksom paa, at et af de fremførte Argumenter, nemlig Aarsagslovens absolutte Gyldighed, nu er lidt forældet. *Niels Bohrs* Indsats i Atomforskningen bestaar som bekendt bl. a. deri, at han har haft det store moralske Mod at erklære, at den klassiske Fysiks Love — hvorpaa hele vor højt udviklede Teknik hviler — ikke kan overføres til Atomernes Verden, men at der i Atomernes Indre hersker helt andre Love. Dette viser, at ny Erkendelse kan ændre Naturlove, som vi mente hørte til de mest grundfæstede.

Efter disse indledende Kapitler gaar Forfatteren over til sit egentlige Emne. Han skildrer først den *Kretschmer'ske* Typologi og refererer de Undersøgelser, denne har givet Stødet til med Henblik paa Fordelingen af *Kretschmers* Legemstyper mellem de forskellige Kategorier af Forbrydere. Forfatteren giver en ret malende Skildring af den syntone og den schizothyme Psyke, men naar dog ikke ind til det, som er det centrale, og som *Helweg* klart og instruktivt har paapeget i sin lille Bog: »Om Mennesketyper«. (København 1935). Den egentlige Forskel mellem de to *Kretschmer'ske* Typer bestaar i deres forskellige Reaktionsform, i deres forskellige Maade at forholde sig paa til Omgivelserne. Den syntone staar i et umiddelbart, direkte, ligeliniet Forhold til Omgivelserne, medens den schizothyme er karakteriseret ved en kompliceret, symboliserende Opfattelsesproces, et stift Følelsesliv og en indirekte næsten labyrinthagtig, ofte pludselig og uventet Maade at reagere paa. Nogen moralsk Vurdering, som antydtes af Forfatteren, kan man derimod ikke gøre de to Typer til Genstand for. De er lige gode, lige slette, lige egoistiske og lige altruistiske; men disse Egenskaber viser sig paa forskellig Maade paa Grund af de to Typers forskellige Reaktionsform, og det er i Kraft deraf, at den *Kretschmer'ske* Typologi kan have Interesse for Kriminologien.

Derefter kommer Forfatteren i et omfangsrigt Kapitel ind paa Forholdet mellem Mentalitet og Kriminalitet. Kapitlet falder i to Afsnit. I første Afsnit omtales de forskellige Former for Forbrydelse (Tyveri, Røveri, Bedrageri, Mord, Sædelighedsforbrydelse o. s. v., o. s. v.), og Forfatteren beskriver de Psykomekanismer af saavel normal-psykologisk som psykopatologisk Art, der ligger til Grund for Forbrydelserne. I andet Afsnit giver han en Skildring af de psykiske Abnormtilstande (Aandssvaghed, de forskellige Sindssygdomme og Psykopatiformer) set i rets-psykiatrisk Belysning.

At skrive populært om et eller andet medicinsk Emne er vanskeligere, end man maaske paa Forhaand vil tro. Det kræver fuld Beherskelse af Stoffet, hvis man skal være i Stand til at fremdrage det væsentlige og centrale i en klar og almenfattelig Form. Forfatteren er selv Ikke-Fagmand, og det har ganske naturligt ikke kunnet undgaas, at hans Fremstilling sine Steder bærer Præg heraf. Under Omtalen af den maniodepressive Psykose (Side 93) skriver han, at »Depressionen bevirker en Sløvhed, som bl. a. nedsætter Hæmningerne, og i deprimeret Tilstand begaas derfor Berigelsesforbrydelser«. Dette maa hero paa en Misforstaaelse. Et Kardinalsymptom ved den maniodepressive Melankoli er netop de abnormt forøgede Hæmninger. Melankolien har kun ringe kriminogen Betydning; hyppigst ser man det kollektive Selvmord (som ogsaa Forfatteren omtaler), idet den deprimerede tager sit Barn, sin Ægtefælle o. s. v. med i Døden for at befri dem for de Sorger og Lidelser, som Livet kun har at byde paa. Side 94 læser man: »Encephalitis (Sovesyge) er en Lidelse, som hjemsøger Centralnervesystemet. Som Følge heraf angribes ikke Intelligensen, men derimod Instinkts- og Driftslivet.« Ogsaa her maa foreligge en Forveksling af Begreberne, thi det kan jo næppe være Forfatterens Mening, at Intelligensen har sit Sæde uden for Centralnervesystemet. Det er rigtigt, at man ved den kronisk epidemiske Hjernebetændelse ofte væsentlig ser Abnormiteter indenfor det affektive og karakterologiske Omraade; men det skyldes, at det særlig er visse Dele af Hjernen, der angribes, nemlig den saakaldte Mellemhjerne. Hysterien omtaler Forfatteren som en speciel kvindelig Abnormtilstand; dette er ikke ganske rigtigt. Selvom Hysteri er hyppigst blandt Kvinder, ses den ingenlunde sjældent hos Mænd — Ver-

denskrigens mange Tilfælde af »Krigshysteri« vidner herom — og man finder da ogsaa ret ofte Tilblanding af hysteriske Træk hos mandlige kriminelle Psykopater. Det er heller ikke rigtigt paa Forhaand at betegne Hysterikere som moralsk defekte Personer. Den kendte Psykiater *Bleuler*¹⁾ skriver herom: »Im übrigen kann der moralische Teil des Charakters bei Hysterischen gut oder schlecht sein, wie bei anderen Menschen.« Hysterikerne kan være baade opofrende og altruistiske; *Bleuler* anfører, at mange af Middelalderens »Hellige« var Hysterikere set fra et psykiatrisk Synspunkt.

Under specielle kvindelige Abnormtilstande omtaler Forfatteren ogsaa Klimakteriet og nævner, at der i denne Epoke begaaes »talrige Berigelsesforbrydelser og andre Forbrydelser.« Dette er sikkert noget overdrevet, selv om det kun er at vente, at den psykiske Instabilitet, som Klimakteriet medfører, ogsaa kan virke kriminogent. Jeg har selv undersøgt samtlige Kvinder, som i Aarene 1923—27 incl. blev indlagt paa Kommunehospitalets VI Afdeling for klimakteriel Sindslidelse²⁾; i ingen af Tilfældene forelaa Oplysning om Kriminalitet. Af de 119 Kvinder, som jeg (og min Forgænger) i Aaret 1939 har mentalundersøgt for Københavns Politi, diagnosticeredes i 2 Tilfælde klimakterielle psykiske Abnormtilstande.

I Slutningen af Kapitlet om Mentalitet og Kriminalitet resumerer Forfatteren: »Forbrydelsens første Forudsætning er en psykisk Struktur med (større el. mindre) patologiske Anlæg.«

Et Menneskes Handlinger beror som bekendt paa en Vekselvirkning mellem Konstitution (medfødte Anlæg) og Milieu (Summen af de Paavirkninger, Individet gennem sit Liv har været udsat for), hvortil kommer selve den øjeblikkelige Situation. I et senere Kapitel kommer Forfatteren da ogsaa ind paa en samlet Omtale af Milieuet. Han fremhæver her med Rette, at man tidligere indenfor visse kriminologiske Retninger har overdrevet Milieuets kriminogene Betydning. En saadan Underkendelse af det konstitutionelle Anlæg var for Aartier siden ikke ualmindeligt; som et andet Eksempel kan nævnes den *Freud'ske*

¹⁾ *Bleuler, E.* Lehrbuch des Psychiatrie, 5 Aufl. Berlin 1930 S. 399.

²⁾ *Dickmeiss, P.* Om psykiske Lidelser i Klimakteriet. Disp. Kbhvn. 1940.

psykoanalytiske Skole, hvis store Svaghed bl. a. laa i en fuldkommen Negligeren af arvelige Anlægs Betydning for sygelige Tilstande. Det forekommer dog Anmelderen, at Forfatteren er kommet lidt for nær til den anden Grøft. Han skildrer det daarlige Hjem, beliggende i Byens Slumkvarter, hvor Faderen er drikfældig, maaske flere Gange straffet, Moderen eventuelt prostitueret, hvor Raaheder og Sjofelheder hører til Dagens Orden, hvor Børnene er under daarligt Tilsyn og maaske udsættes for Mishandling og Sult. Forfatteren kommer derefter til det Resultat, at Barnet ikke vil tage nævneværdig Skade af at vokse op under saadanne Forhold, hvis det ikke selv er disponeret derfor (Side 152). Dette er at lægge for stor Vægt paa Konstitutionen. Jeg skal her anføre *Schwalbe-Hansens*¹⁾ Undersøgelser over 98 Børn, som i Aarene 1920—32 blev behandlet paa Kommunehospitalets VI Afdeling, og hvor de fik Diagnosen »degeneratio psychopatica«. Ved en Efterundersøgelse i 1937 viste det sig, at Halvdelen til Totrediedele af Børnene i Virkeligheden var ganske normale, deres psykopatisk-prægede Adfærd havde været rent milieubetinget (daarlige Forhold i Hjemmet). Forfatteren kommer ogsaa ind paa Storbyens Betydning for den opvoksende Ungdom, specielt den fra Landet tilflyttede. Han skriver (S. 160), at »her kommer Milieuets Betydning stærkt frem, men vel at mærke kun som »Provokator« og paa Basis af tilstedeværende abnorme Anlæg«. Saadanne »abnorme« Anlæg kan imidlertid i mange Tilfælde være vanskelige at paavise. En Institution som Ungdomsfængsel er da ogsaa baseret paa Antagelsen af Milieuets udslaggivende Rolle; Ungdomsfængslet er som bekendt beregnet for unge Lovovertrædere, som paa Grund af slet Selskab og Lediggang er kommet ind paa Forbryderbanen, uden at psykiske Abnormiteter i væsentlig Grad har gjort sig gældende.

Det er rigtigt, at Milieuet kun kan virke indenfor den af Anlægget givne Ramme; men det er nødvendigt at give det »normale« et vist Spillerum. Det »normale« kan defineres paa to — vidt forskellige — Maader, dels som en (tænkt) Idealtilstand, dels som Gennemsnittet af Population. Som Psykiater maa man holde sig til den sidste Defini-

¹⁾ *Schwalbe-Hansen, P. A.* Efterundersøgelser af »psykopatiske Børn«. Hosp.tid.. 81—407—1938.

tionsmaade, ellers ender det med, at man betragter Fler-tallet af sine Medmennesker som abnorme. Naar Forfatteren slutter Kapitlet om Milieuets Betydning med at skrive, at »den psykisk sunde og karakterstærke« ikke tager nævneværdig Skade af at leve i et psykisk usundt Milieu, nærmer hans Begreb »den psykisk sunde« sig mere til Idealtilstanden end til Gennemsnitsmennesket.

I 3 mindre Kapitler kommer Forfatteren ind paa Forholdet mellem Alder og Kriminalitet, Køn og Kriminalitet og Aarstid og Kriminalitet. Han omtaler Pubertetens Betydning for Ungdomskriminaliteten, og nævner Kvindens socialt beskyttede Stilling som en af Aarsagerne til hendes forholdsvis ringe Kriminalitet. Han fremdrager nogle interessante tyske Statistiker, som viser en forbigaaende ret stærk Stigning i den kvindelige Kriminalitet i Aarene 1917—18, da Kvinderne i stor Udstrækning remplacerede Mændene i det sociale Liv. I de allerseneste Aar er der sket et meget betydeligt Fald i den kvindelige Kriminalitet; Antallet af Domfældelser over tyske Kvinder er nu lavere, end det har været i de sidste 60 Aar, og her er endda ikke taget Hensyn til den store Befolkningstilvækst. Dette er Resultatet af den nationalsocialistiske Devise overfor Kvinderne: »Kirche-Küche-Kinder«, der i udstrakt Grad har trængt Kvinderne tilbage til Hjemmet. — I samme Kapitel giver Forfatteren ogsaa en udførlig Omtale af Prostitutionen.

Et afsluttende Kapitel omhandler »moderne Kriminalpolitik.« Dette falder noget udenfor Bogens egentlige Emne, »Forbrydelsens Aarsager«, omend det har sit naturlige Udspring heri. Forfatteren slaar her »i Erkendelsen af, at langt den overvejende og mest betydningsfulde Del af Kriminaliteten hidrører fra Individets mentale Mangler« til Lyd for en generel, ubestemt Domfældelse. Han refererer den stedfundne Diskussion om Emnet og finder en saadan Ordning mest formaalstjenlig ikke alene for Samfundet, men ogsaa for Lovovertræderne, idet han bl. a. anfører, at »det bliver lettere for løsladte Forbrydere paany at komme i Vej, naar Befolkningen ved, at kun Individet, som ikke kan befrygtes at ville begaa Forbrydelser, bliver sat paa fri Fod.« Der kan teoretisk være noget tillokkende ved den ikke-tidsbegrænsede Straf; men i Praksis maa man som Psykiater indrømme, at det i mange Tilfælde vil være overordentlig vanskeligt at afgøre, naar en Lovovertræder er »helbredt« for sine kriminelle Tilbøjeligheder.

Forfatteren omtaler dernæst, hvilke Lovovertrædere der bør mentalundersøges. Han nævner her alle Tilfælde af Mord, Barnemord, Sædelighedsforbrydelser, Brandstiftelse, Tyverier uden Berigelsesøjemed og Parasitærforbrydelser; endvidere alle Førstegangsforbrydere under 18 og over 60 Aar, alle flere Gange Recidivister og alle prostituerede. Disse Retningslinier kan man i det væsentlige tiltræde fra psykiatrisk Side.

Derefter følger en Omtale af de forskellige Former for Særforanstaltninger, Ungdomsfængsel, Psykopatfængsel, Helbredelsesanstalt for Drankere etc.. Der redegøres for de eugeniske Bestræbelser i Form af Sterilisation af Aandssvage og Behandlingen af Sexualforbrydere med Kastration.

Sluttelig omtales Foranstaltningerne overfor de sindssyge og aandssvage Lovovertrædere. Forfatteren gør — efter *Nørvig* — opmærksom paa den store Betydning af at faa de unge, let aandssvage kriminelle saa tidligt som muligt inddraget under Aandssvageforsorg. Efter *Nørvigs* Erfaringer kan saadanne unge aandssvage pacificeres og retledes gennem nogle Aars Ophold paa Aandssvageanstalt, hvorefter de kan vende tilbage til Samfundet som socialt brugbare Individuer. En Fængselsstraf har derimod ofte det modsatte af den tilsigtede Virkning paa dem; de recidiverer hurtigt og er i Løbet af faa Aar uhjælpe ligt socialt afsporede.

I Tilslutning til de aandssvage kommer Forfatteren ind paa Sinkernes strafferetlige Stilling. Der findes her et Hul i Straffelovens Bestemmelser om Særforanstaltninger. Sinkerne er ikke tilstrækkeligt intellektuelt defekte til at komme under Aandssvageforsorg; paa den anden Side er de for daarligt begavede til at komme i Ungdomsfængsel. De bliver derfor idømt almindelig Straf, hvad ofte ikke har nogen heldig Virkning paa dem. At søge Aandssvageforsorgen udvidet til ogsaa at gælde Sinkerne som af Forfatteren foreslaaet, vil antagelig drage for store Konsekvenser efter sig. Derimod vil det sikkert være hensigtsmæssigt at søge oprettet særlige Afdelinger for Sinker i Ungdomsfængslet.

Bogen er forsynet med et Forord af Professor *Olof Kinberg*. Kinberg giver Bogen sin Anbefaling under Henvisning til, at Kriminologien fortjener »at blive gjort til Genstand for Populærfremstillinger, som kan sprede Kendskabet om den til alle, der paa en eller anden Maade skal deltage i Arbejdet paa at omforme Samfundets Struktur til større Overensstemmelse med Menneskenes Behov.«

Blätter für Gefängniskunde, 69. Bind. (6 Hæfter omfattende Tiden fra April 1938 til Marts 1939).¹⁾ — Ved Fængselsinspektør *Viggo Waagensen*.

I 2 Artikler af Oberregierungsrat Dr. Plischke, Bautzen, og Oberregierungsrat Dr. Strube, Berlin, behandles Spørgsmaalet om Uddannelse af overordnede Fængselstjenestemænd.

Hvad Udvælgelsen angaar, siger Dr. Plischke, har 2 Spørgsmaal været til Debat: Bør der kræves akademisk Uddannelse og: Bør de paagældende være Jurister. Virksomheden som ledende Embedsmand indenfor Straffuldbyrdelsen er af en saadan Art, at der af den paagældende maa kræves omfattende Almenkundskaber. Menneskeiagttagelse, Menneskebedømmelse og Menneskebehandling, hvorpaa det i Straffuldbyrdelsen kommer an, kræver ikke blot Erfaring, men ogsaa Kendskab til Spørgsmaal indenfor Omraadet for Bekæmpelse af Forbrydelsen: Medicin, Kriminalbiologi o. s. v. Endelig giver den akademiske Uddannelse en aandelig Træning. Principielt bør man derfor kræve akademisk Uddannelse af alle overordnede Fængselstjenestemænd.

Man har som Regel benægtet Berettigelsen af Kravet om juridisk Uddannelse. Man har henvist til Fordelen ved at medbringe Erfaringer fra forskelligartede Virksomheder. Man har troet, at Juristerne var »Paragrafakrobater«. Man har ment, at Virksomheden som Jurist var vidt forskelligt fra Virksomheden som Fængselstjenestemand. Og man har endelig gjort opmærksom paa, at de fleste af dem, der har øvet Indflydelse paa Udviklingen af tysk Fængselsvæsen eller opnaaet et Navn indenfor dets Historie netop ikke har været Jurister: Dr. Julius i Hamburg, som for første Gang holdt Foredrag om systematisk Fængselsvidenskab, Obermayer, den bayriske Modstander af det ubetingede Cellesystem, Preusserne Wichern og Krohne o. s. v. Straffuldbyrdelsen er imidlertid en Retsopgave, og dens Gennemførelse staar i Rettens Tjeneste. Den Uddannelse, der forlanges af de øvrige Tjenestemænd indenfor Retsvæsenet, maa ogsaa forlanges af overordnede Fængselstjenestemænd, af hvem der kræves et snævert Samarbejde med Tjenestemænd indenfor Domstole, Straffuldbyrdelsesmyndigheder, Benaad-

¹⁾ Anmeldelse af Bl. f. Gefk. 68. Bind se N. T. f. S. 1939. S. 250.
Anmeldelse af Bl. f. Gefk. 70. Bind (1939/40) vil fremkomme i næste Hæfte af N. T. f. S.

ningsmyndigheder o. s. v. Den juridiske Uddannelse er endvidere et udmærket Grundlag for en omfattende Forvaltningsvirksomhed. En uensartet Sammensætning af en Tjenestemandsklasse kan endelig have sine Skyggesider og kan bidrage til en Forringelse af Fængselstjenestemændenes almindelige Anseelse.

Allerede under det juridiske Studium kan og bør der gives noget Kendskab til Straffuldbyrdelsen, et Kendskab, der dog næppe vil række videre end til en Fremstilling af Fængselsvæsenets Historie. En indgaaende Undervisning i Straffuldbyrdelsen kunde muligt gives i »Referendartiden«. For Tiden gives der Referendarerne indenfor Anklagemyndigheden Kursus af en Uges Varighed ved Fængslerne. Disse Kursus kan dog naturligvis ikke anses for Uddannelse til overordnet Fængselstjeneste. Dr. Plischke foreslaar derfor Oprettelse af eet eller flere Centraluddannelsessteder for overordnede Fængselstjenestemænd ved dertil egnede Anstalter. Kursus skulde strække sig over flere Maaneder og omfatte fra 6 til 20 Deltagere. Forfatteren er i Tvivl om, at der vil findes tilstrækkelig mange unge Jurister til saadan Uddannelse, og foreslaar subsidiært en Slags Forberedelsestjeneste ved de enkelte Anstalter, som saa skulde afsluttes med et Kursus paa Uddannelsesanstalten.

Dr. Strube stiller mere konkrete Forslag med Hensyn til Uddannelsen. Hvad Udvælgelsen angaar mener han det rigtigt fremtidigt kun at lade »Gerichtsassessorer« avancere til de overordnede Stillinger indenfor Straffuldbyrdelsen, hvor det ikke drejer sig om Specialuddannelse, f. Eks. ved Ungdomsfængsler. Den juridiske Uddannelse er erfaringsmæssigt den bedste Forudsætning for et grundigt Kendskab til Forvaltningen, og et saadant er nødvendigt, hvor det drejer sig ikke alene om Hundreder af Fanger, men om Statsejendom af Millionværdier. En anden Aarsag ligger i Anstaltslederens særlige Opgaver. Selv om en Anstaltsleder ikke bør paatage sig Rollen som juridisk Raadgiver, drejer saavel Varetægtsfangernes som Straffangernes Interesser sig væsentligt om Spørgsmaal indenfor Strafferetten, tildels ogsaa indenfor Civil-, Social- og Arbejdsretten. Endelig er Fængselsforvaltningen knyttet til Justitsforvaltningen, og Anklagemyndighed, Domstole og Straffuldbyrdelse er kaldet til i Forening at tjene Retsplejen.

Det kan være fristende, siger Forfatteren, at forflytte Statsadvokater og Dommere til Tjeneste indenfor Fæng-

selsvæsenet. Men der er den Fare derved, at man derved faar Tjenestemænd ind, som ikke har fundet nogen Tilfredsstillelse ved eller opnaaet noget Resultat indenfor deres hidtidige Virksomhed. Ganske vist kan man godt blive en dygtig Anstaltsleder uden at være en god Dommer og Statsadvokat, ligesom omvendt mange fortræffelige Dommere og Statsadvokater ikke egner sig til at være Fængselsledere. Men man bør paa et tidligt Tidspunkt stille »Gerichtsassessorerne« overfor Valget af, hvilken Virksomhed de vil gaa ind i.

Om Valg af Uddannelsessted, siger Forfatteren, at dette hidtil i større eller mindre Grad har beroet paa Tilfældigheder. Imidlertid bør nogle faa Anstalter med særlig gode Forhold anvises som Uddannelsessteder. I mindre Grad bør Valget af disse afhænge af Bygningsart, Indretning og den indre Drift. Vigtigere er, at Anstaltslederen har den fornødne Tid til at tage sig af Uddannelsen af de vordende overordnede Tjenestemænd. Det er nødvendigt at give ham en tilsvarende Aflastning af det daglige Arbejde, men en fuldstændig Fritagelse for alle andre Tjenesteopgaver vilde være uheldig. Kun den, der staar midt i det daglige Arbejde, kan virkelig yde noget med Hensyn til Uddannelsen.

Tiden for Uddannelsen bør være 6 Maaneder paa Uddannelsesanstalten, paafulgt af 3 Maaneders Specialuddannelse ved forskellige Anstalter og 3 Maaneders Hjælpetjeneste. I Uddannelsesanstalten skal de første 2 Maaneder omfatte Opsynstjenesten, de næste 2 Maaneder Tjeneste indenfor Økonomi- og Arbejdsvæsenet og de sidste 2 Maaneder give den paagældende Indblik i Præstens, Lægens og Lærernes Tjeneste. Al praktisk Uddannelse skal kombineres med tilsvarende teoretisk. Uddannelsen bør selvfølgelig afsluttes med en Prøve, der bør aflægges overfor en Tjenestemand fra Ministeriet eller vedkommende Generalstatsadvokat.

Endelig bemærker Forfatteren, at man som saglige Medarbejdere indenfor de Myndigheder, der fører Tilsyn med Fængslerne (Aufsichtsbehörde), kun bør benytte saadanne Tjenestemænd, som i flere Aar selvstændig har ledet et Fængsel. Paa den anden Side bør Ledelsen af de store Anstalter forbeholdes de saglige Medarbejdere indenfor Tilsynsmyndigheden.

Ministerialrat Dr. Edgar Schmidt i Berlin beretter om den kriminalbiologiske Tjeneste indenfor den

tyske Straffuldbyrdelse. Kriminalbiologien, der ikke er en ren Biologi i naturvidenskabelig Forstand, finder sin Begrundelse i Retsplejens Nødvendighed og i Nødvendigheden af den »folkelige Livsvilje«. Forfatteren gør Rede for Udviklingen af den kriminalbiologiske Tjeneste i den tyske Straffuldbyrdelse. Den tager sin Begyndelse i Bayern i 1923 paa Forslag af den daværende Strafanstaltsmedizinalrat Dr. Viernstein i Straubing. Bestemmende var Ønsket om indenfor Straffuldbyrdelsen at faa oplyst, om Fangerne maatte anses paavirkelige for Opdragelse eller ej. Racehygiejnen spillede kun en underordnet Rolle. Centralstedet for Virksomheden blev i 1930 flyttet fra Straubing til München. Det bearbejdede Materiale er det næststørste i Europa og overgaas kun af Materialet i Belgien. Den kriminalbiologiske Virksomhed udvidedes efterhaanden til at omfatte ogsaa Sachsen, Baden, Hamburg og Preussen. En Bekendtgørelse fra det preussiske Justitsministerium af 1935 medførte betydningsfulde Ændringer. Den lagde stor Vægt paa arvemæssige Synspunkter og betonedede Nødvendigheden af Slægtsforskning, og den udstrakte Undersøgelserne til alle Anstalter med fast ansatte Læger. Over alle Undersøgelser blev der oprettet et Kartotek i den kriminalbiologiske Central i Fængslet i Berlin-Plötzensee.

I 1937 udstedte Rigs-Justitsministeriet en almindelig Forordning om kriminalbiologiske Undersøgelser, idet samtidig Bestemmelserne for de enkelte Lande ophævedes. Denne Forordning paalægger Kriminalbiologien planmæssigt at udforske Fangernes arvelige Anlæg og Personlighed i Strafferettens og det tyske Folks Arve- og Raceplejes Tjeneste. Undersøgelserne skal omfatte alle Fanger, som ikke er fyldt 25 Aar, og som enten underkastes Straffuldbyrdelse for Unge eller skal afsone mindst 6 Maaneders Frihedsstraf, alle ældre, som skal afsone mindst 3 Aars Frihedsstraf, og alle, der skal underkastes Sikkerhedsforanstaltninger forbundet med Frihedsberøvelse eller skal undergives Kastration. Der oprettes 62 Undersøgelsessteder, som staar under Ledelse af Anstaltslægen, og Resultaterne af de foretagne Undersøgelser indsendes til kriminalbiologiske Centraler, at hvilke der oprettes 9. Disse Centraler er alle indrettet i Universitetsbyer og staar under Ledelse af en Anstaltslæge, bistaaet af psykologisk-sociologisk uddannede Medhjælpere. Det paalægges Centralstederne bl. a. at sende Meddelelse om Resultatet af Undersøgelserne til Strafregistret og Sundhedsmyndighederne.

Ifølge en Kundgørelse af 1938 kan ogsaa en grafologisk Bedømmelse af den undersøgte Persons Skrift indgaa som et Led i den samlede Bedømmelse af hans Personlighed.

Forfatteren vil ikke komme ind paa en kritisk Vurdering af Kriminalbiologien og Undersøgelsesmetoderne, men vil blot imødegaa den Indvending, at den kriminalbiologiske Personlighedsforskning skulde betyde en Tilbagevenden til forbigangne Anskuelser, hvorefter Personlighedsforskningen gik ud fra Sætningen: »Tout comprendre c'est tout pardonner«. Hvis Kriminalbiologien virkede ud fra et saadant Synspunkt, maatte den afvises. Den skal tjene Forbrydelsens Bekæmpelse, ikke Gerningsmandens Beskyttelse.

Regierungsmedizinalrat, Dr. med. Heinz Erckenbrecht i Frankfurt am Main rejser det Spørgsmaal, om de til Frihedsstraf dømte Personer med psykopatiske Anlæg kræver en Særbehandling og mener, at Spørgsmaalet ikke kan besvares ud fra teoretiske Overvejelser, men kun paa Grund af praktiske Erfaringer. Thi Spørgsmaalet er udsprunget af de Vanskeligheder, som de ikke mentalt syge, men mentalt udartede psykopatiske Personer har forvoldt den normale Straffuldbyrdelse, og dets Besvarelse er afhængig af, hvori disse Vanskeligheder bestaar, og hvilken Betydning man tillægger dem. Det er imidlertid nødvendigt først at gøre sig klart, hvilke Krav man overhovedet stiller til Straffuldbyrdelsen med Henblik paa den ønskede Virkning paa Lovovertræderen. Forfatteren gaar her ud fra den nu almindelige Opfattelse i Tyskland, at det grundlæggende Strafformaal er Soning af en begaaet Uret — »Retsfølelsen forlanger Gengældelse« —, der automatisk i sig indebærer Synspunktet Afskrækkelse. Gaar man ud herfra, maa Spørgsmaalet om Særbehandling af Psykopaterne efter Forfatterens Formening besvares benægtende. Det maa erindres, at den samme Straf virker vidt forskellig paa de forskellige Individuer. Denne Kendsgerning berører det i Virkeligheden uløselige Problem om den »retfærdige« Straf. Man maa med Skepsis se paa Muligheden af en Forbedring og Opdragelse af Lovovertræderen gennem Straf.

Men vil man ikke helt se bort fra dette Synspunkt, hvordan forholder det sig saa med Forbedring og Opdragelse af Psykopaterne i Straffuldbyrdelsen? Naar man betragter Psykopaterne som Varianter fra Normen, saa har man ingen Anledning til principielt at bringe andre opdra-

gende og forbedrende Forholdsregler til Anvendelse overfor Psykopaterne end overfor de »normale«. Det teoretiske Ideal om en individualiserende Opdragelse maa overfor det store Antal Straffanger og af Mangel paa pædagogiske Personligheder indenfor Straffuldbyrdelsen betegnes som en Utopi. Men bortset derfra kan et saadant Ideal kun opstilles, hvis man virkelig anser det muligt at opdrage Mennesker i den Alder, i hvilken de er »strafmyndige«, selv om man overfor unge Straffanger maa anse saadanne Opdragelsesforsøg mulige. Iøvrigt maa det betvivles, om et individualiserende Opdragelsesarbejde vil opvise bedre Resultater end en mere skematisk Opdragelse af en Menneskegruppe, hvis Krav den enkelte maa underordne sig. De almindelige pædagogiske Virkemidler i Straffuldbyrdelsen, som under de givne Forhold kommer i Betragtning, bestaar hovedsagelig i Tilvænning til Disciplin, Orden, Renlighed og Arbejde, dertil legemlig Dygtiggørelse, aandelig Skoling, sjælesørgerisk Indflydelse og Smaabegunstigelser. Hvis man i disse Foranstaltninger ser Midler til Opdragelse og Forbedring af normale Lovovertrædere, saa turde de ogsaa være egnede for Psykopaterne. Psykopaterne mangler i første Linie karaktermæssig Disciplin. Nødvendigheden af at indordne sig under almindelig Disciplin uden at der tages særlig Hensyn til deres psykopatiske Egenart, er netop det bedste for dem. Den bevidste Tilsidesættelse af det »psykopatiske« kan øge Styrken af den sunde Del af deres Personlighed.

Man kan ikke vente en indre Omstilling af Lovovertræderen, d. v. s. en virkelig Forbedring, hvis ikke Fangen, han være Psykopat eller ikke, selv ejer den indre Beredvillighed dertil — en Helbredelse for Psykopatien vil ikke indtræde. Erfaringen viser, at de psykopatiske Lovovertrædere er lige saa modtagelige for opdragende Forholdsregler som de normale, naar blot Anvendelsen af disse Forholdsregler er forstandig, elastisk og uden blødhjertet Mildhed.

Vanskelighederne hos Psykopaten vil ytre sig i en eller anden abnorm Reaktion, som før eller senere vil føre ham til Anstaltens Læge. Denne vil, naar der ikke foreligger en egentlig mental Sygdom, finde Raad og Midler til at standse disse abnorme Reaktionen (Isolationscelle o. l.), og han kan i mange Tilfælde gribe forebyggende ind ved Ændring af Arbejde o. l. Men Maalet maa stadig være saa vidt muligt at

faa Psykopaterne ind under den normale Straffuldbyrdelse.

Det maa iovrigt erindres, at et større Fængsel byder langt bedre Muligheder for en egnet Anbringelse og Beskæftigelse af Psykopaterne i Overensstemmelse med deres Egenart. En Særbehandling af Psykopaterne, maaske i en særlig Anstalt, vil medføre en Samling af Elementer, som vil være vanskelige at styre, og Anstalten vil sandsynligvis blive et Udklækkelsessted for psykopatiske Reaktioner. Man opelsker kun de psykopatiske Reaktioner og opnaar det modsatte af, hvad man tilstræbte. I den normale Straffuldbyrdelse vil man derimod kunne give Psykopaterne den Behandling, som bør indrømmes dem, uden at bibringe dem den Opfattelse, at de skal have en Særstilling.

Forfatteren slutter med at bemærke, at en Fornægtelse af en særlig Straffebehandling af de psykopatisk kriminelle ikke paa nogen Maade staar i Strid med Kravet om Særforanstaltninger overfor Lovovertrædere, som er upaavirkelige paa Grund af deres indre Anlæg. Da Sikkerhedsforanstaltninger netop særlig vil ramme de psykopatiske kriminelle, vil disse Anstalter faa Præget af Særanstalter for Psykopater.

Ministerialrat Dr. jur. Hans Eichler, Berlin, skriver om Løsladelse fra Sikkerhedsforvaring. Afgørelsen af dette Spørgsmaal er det vanskeligste og det mest ansvarsfulde indenfor den nye tyske Strafferetspleje. Forfatteren gør opmærksom paa det uheldige i, at Loven har bestemt, at Anbringelse i Sikkerhedsforvaring skal vare saa længe, som Formaålet med Anbringelsen kræver, medens den samtidig som Genstand for Afgørelse, om Løsladelse kan finde Sted, har angivet Opnaaelse af Anbringelsens Formaål. Thi om et Formaål endnu kræver et Middels Anvendelse, og om et Formaål er opnaaet, er ikke det samme. Formaålet med Anbringelse i Sikkerhedsforvaring er en Uskadeliggørelse. Dette Formaål er opnaaet, saa længe Anbringelsen fuldbyrdes. Men ved Afgørelsen af Spørgsmaal om Løsladelse kommer det utvivlsomt an paa, om Formaålet med Anbringelse endnu kræver en saadan.

Et Forsøg paa ud fra Bestemmelsen om Prøvelse af Løsladesspørgsmaalet efter 3 Aars Forløb at slutte, at Loven har villet fastsætte en normal Varighed for Anbringelsen, maa absolut afvises.

Hvis den Forvarede skal kunne løslades, maa man være overbevist om, at han efter Løsladelsen vil opføre sig saa-

ledes, at han ikke mere er til Fare for den offentlige Sikkerhed. Det drejer sig om en ydre Opførsel, ikke om en indre Forvandling i Betydning af en virkelig moralsk Forbedring. Den Forvaredes ydre Forhold i Anstalten, hans Flid, hans øvrige Opførsel m. m. er som bekendt de daarlige Kilder til Afgørelse af Spørgsmaalet. Men der gives Momenter, hovedsagelig indenfor de saakaldte imponderabilier, hvor den Forvarede forraader sig selv, hvor han lader Masken falde.

Ved Loven er der givet Retten Mulighed for at paalægge den Løsladte særlige Pligter og til at træffe særlige Foranstaltninger overfor ham. Blandt de Paalæg, der kan gives, indtager Ophold i et mere eller mindre aabent eller lukket Hjem en særlig Plads. Men det bør derved tages i Betragtning, at en Ophobning af »rodlose« Elementer i et og samme Hjem kan være betænkelig. Forfatteren slutter med at henvise til, at der efter hans Skøn er overvejende Grund til fremtidig at henlægge Afgørelsen af Løsladelses-spørgsmaal og om Genindsættelse ikke til Retten, men til en anden Myndighed. I en saadan kollegial Myndighed kan der ikke blive Tale om at optage Lederen af Sikkerhedsforvaringsanstalten, derimod den ham overordnede Generalstatsadvokat.

Sektionsrat Dr. Herman Merth i Rigsjustitsministeriets østrigske Afdeling i Wien skriver om Fuldbyrddelse af Frihedsstraf i Østrig efter den gamle østrigske Ret.

I Østrig findes 2 Former for Frihedsstraf: Fængsel (Kerker) og Arrest, bortset fra den nu sjældent anvendte Husarrest. Begge de 2 Frihedsstraffe findes i en strengere og mildere Grad. Arreststraffen er Hovedstraffen for Forbrydelser, begaaet af unge, og for Forseelser (Vergehen og Übertretungen). Den mildeste Grad af Arrest giver Adgang til Ekstraforplejning og Besøg uden Kontrol. Der findes 4 Straffeanstalter (3 for Mænd og 1 for Kvinder) med et samlet Belæg af ca. 2600 Fanger, foruden en Række mindre Fængsler. Straffen afsones baade i Enecelle og i Fællesskab. Naar 3 Maaneder er afsonet i Enkeltcelle, forkortes Straffetiden ved fortsat Afsoning i Enkeltcelle med $\frac{1}{3}$. I de senere Aar har man haft vanskeligt ved at beskæftige Fangerne, saaledes at f. Eks. i Januar 1937 ca. $\frac{1}{4}$ af Fangerne i de 3 store Anstalter var uden Beskæftigelse. Retten kan bevilge Afbrydelse af Afsoningen i indtil 8 Dage, naar Dødsfald eller vigtige Familieanliggender gør Fangens Nærværelse i

Hjemmet ønskelig. Ved en Lov af 1920 er Løsladelse paa Prøve indført, naar $\frac{2}{3}$ dog mindst 8, eller hvis Fangen er under 18 Aar, 6 Maaneder af Straffen er forløbet. Der fandtes tidligere en Regel om periodisk Benaadning, idet Fænglets Forstander 2 Gange om Aaret, tidligere 4 Gange, til Benaadning skulde indstille de Fanger, der ikke tidligere var straffet for Forbrydelser, naar mindst Halvdelen af Straffen var forløbet, den paagældendes Opførsel havde været tilfredsstillende, og det med Rette kunde ventes, at han fremtidig vilde holde sig fri af Loven.

Bindet indeholder desuden et Par mindre Artikler om Frihedsstraffe og deres Fuldbgyrdelse i Sudeterland af Overregierungsrat Dr. Plischke og om Straffemidler og Sikkerhedsforanstaltninger ifølge den polske Straffuldbgyrdelsespraksis af Landgerichtspräsident Mitraszewski.

Dr. O. Kellerhals, Witzwill, beretter om et til den af ham ledede Straffeanstalt Witzwill knyttet Optagelseshjem (Übergangshjem), som for ca. 30 Aar siden blev oprettet paa Foranledning af en tidligere straffet Fange. Hjemmet skal i Almindelighed ikke tjene som et varigt Anbringelsessted, men netop være, hvad Navnet antyder, et Overgangshjem. Efter at man i nogle Aar i Schweiz, ligesom i Tyskland, har bragt lovmæssige Sikkerhedsforanstaltninger i Anvendelse overfor Tilbagefaldsforbrydere, har Hjemmet netop under dette Synspunkt vist sig som en værdifuld og til Formaalet svarende Institution.

I en længere Artikel gør Landgerichtsrat Dr. Kosinski i Berlin rede for den historiske Udvikling af Strafferetsplejen og Straffuldbgyrdelsen i det gamle Berlin. Det vil dog fore for vidt her at referere Indholdet af denne Artikel, der ogsaa er af speciel Interesse.

I November 1937 grundlagde den daværende Rigsminister Dr. Frank, Præsidenten for Akademiet for tysk Ret, »Selskabet for tysk Strafferet«, efter at han havde ophævet det tyske strafferetlige Selskab og den tyske Landsgruppe af den internationale Kriminalistforening. Mellem disse 2 Selskaber bestod en saglig Modsætning, der kort kan angives med Slagordene »sociologisk«-»klassisk« Strafferevsopfattelse eller »Formaalsstraf«-»Retsstraf«. For denne Modsætning er der imidlertid ikke mere Plads i den nationalsocialistiske Stat. Det er dog ikke Meningen, siges det, at undertrykke Forskerfriheden og Selvsansvarligheden indenfor Retstænkningens Gebet. Det er Tanken, at Selskabet

skal paatage sig Varetagelsen af de mellemstatslige Forbindelser.

Endelig skal nævnes, at der fra Norden er ydet et Par mindre Bidrag til Tidsskriftet, idet Kanslirådet Hjalmar Nymann, Stockholm, skriver om Hovedtrækkene af det svenske Fængselsvæsen og Overdirektor for det finske Fængselsvæsen A. P. Arvelo fortæller om Fangers Udearbejde i Finland.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- De nordiska kriminalistföreningarnas årshök 1939. Stockholm (Ivar Hæggströms Boktryckeri) 1940.
- Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift Aarg. 10, Nr. 4—9.
- Mogens Ellermann: Sind og Mennesker. Psykologiske Erfaringer fra Sindslidelser. Kbhvn. (Jul. Gjellerup) 1940.
- August Goll: Udvalgte Skrifter. Under Redaktion af Svend Borberg og Stephan Hurwitz. Kbhvn. (Ejner Munksgaard) 1940.
- Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet i Danmark 1939. Udgivet af Direktoratet for Fængselsvæsenet. Kbhvn. 1940.
- Svensk Juristtidning. Årg. 25, Hft. 5—7.
- Bulletin de La Commission Internationale Pénale et Pénitentiaire, Vol. IX, livr. 2.
- Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. VI, Hft. 2—4.
- Tidsskrift for Rettsvitenskap. Aarg. 53, Hft. 2—3.
- Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 31. Jahrg., Hft. 7—11.
- Defensor legis. 1940, Nr. 10.
- Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 60. Bd., Hft. 1—3.
- Justitiekanslersämbetets utlåtande rörande Högbrofors-saken. Stockholm (P. A. Norstedt & Söner) 1940.
- Föredragningspromemoriorna rörande Högbrofors-saken. Tryckta genom Justitiekanslersämbetets Försorg. Stockholm (P. A. Norstedt & Söner) 1940.
- Mødrehjælpinstitutionen for København m. v. Beretning for Finansaaret 1939—40. Kbhvn. 1940.
- The Journal of Criminal Law and Criminology. Vol. XXX, Nr. 5 og Vol. XXXI, Nr. 1.
- Tidsskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1940, Hft. 3—5.
- Beretning om Københavns Politi for Aaret 1939. Kbhvn. 1940.
-

Ungdomsfængslet.

Af Fængselsinspektør CAI JENSEN.

En af de vigtigste Nyskabninger, den nye Straffelov har bragt, er den særlige Behandling af visse unge Domfældte i Alderen 15—21 Aar i det særlige Ungdomsfængsel.

Medens Forholdet tidligere var det, at saadanne unge straffedes med kortvarige Fængselsstraffe, hvis Betydning for de paagældende ofte var mere end tvivlsom, og som ved sin Gentagelse kunde være egnet til at svække den paagældendes Respekt for Samfundsmagten, giver nu Ungdomsfængslet en ganske anden og langt mere effektiv Mulighed for at bremse den unge kriminelle op i Tide, hvis man bestemmer sig for at anvende Straf. Jeg ser i denne Forbindelse bort fra de andre Muligheder, der forefindes for Indskriden overfor saadanne unge, Inddragelse under Forsorg, Anbringelse paa Skole- og Ungdomshjem m. v.

Saavidt det har været muligt under de gældende Lovbestemmelser, har man herhjemme ogsaa tidligere søgt at gennemføre en Særbehandling af de ganske unge i de daværende Straffeanstalter. Saaledes blev det »klassiske« Cellesystem med den strængt gennemførte Isolation ikke praktiseret i Vridsløselille Forbedringshus overfor unge Fanger under 15 Aar, i den Periode dette Fængsel husede de yngre Fanger, idet »Drengene«, i Modsætning til de andre Fanger, arbejdede i Fællesskab paa et særligt Arbejds-hold og fik Undervisning i en særlig Skole. Denne modificerede Cellebehandling bragtes senere til Anvendelse paa unge Fanger mellem 15 og 18 Aar, og heri findes Begyndelsen til de Bestemmelser, der fik Udtryk i kgl. Anordning af 28. Maj 1913 i Anledningen af Ibrugtagelsen af Nyborg Straffeanstalt, hvortil unge Forbedringshusfanger indtil 23 Aars Alderen fremtidig skulde afleveres. Denne

Aldersgrænse forhøjedes senere til 25 Aar. Man er her gaaet bort fra den absolutte Sondring mellem Afsoning i Celle og i Fællesskab, og man indførte for begge Afsoningsformer et modificeret System, dog altid med Afsondring i Fritiden, i Spisetiden og om Natten.

Nyborg Straffeanstalt maa fra sin Ibrugtagelse i 1913 betragtes som et Forsøg paa indenfor den gamle Straffelovs stive Rammer at nærme sig den Behandlingsform, der gennemføres paa de engelske Borstalsanstalter. Dette fik navnlig sit Udtryk i en i Sammenligning med de ældre daværende Straffeanstalter udvidet Skoleundervisning, Træning gennem Arbejde, Gymnastik, Sport m. v. Ret hurtigt blev man imidlertid klar over, at der for at opnaa en afgørende Paavirkning af den unge Fange maatte regnes med et betydeligt længere Ophold i Fængslet end den Tid, Flertallet af Forbedringshusfangerne var idømt, navnlig naar man erindrer de særlige Afkørtningsbestemmelser for Straffetiden i Henhold til den gamle Straffelovs § 13. De Erfaringer, man herigennem indvandt i Aarene indtil den nye Straffelovs Ikrafttræden, blev af megen Værdi, da Ungdomsfængslet med sin særlige Fangebehandling ved den nye Straffelov blev en Realitet og skulde føres ud i Livet.

I det af Straffelovskommissionen af 9/11 1917 i 1923 udarbejdede »Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov« anføres det bl. a., at man stiller »Forslag om Indførelse af en egentlig Frihedsstraf . . . med en saa udpræget Karakter af Opdragelse, at man har anset det for forsvarligt indenfor de ved Loven fastsatte Grænser at forsøge Straffens Varighed gjort afhængig af dens individuelle Virkning. En afgørende Forudsætning herfor har det imidlertid været, at Ungdomsfængslet, om end af Navn et Fængsel dog føres ud i Livet mere i Skikkelse af en Opdragelsesanstalt, end af et sædvanligt Fængsel —, hvoraf bl. a. følger, at denne Foranstaltningens Alvor og Følelighed som Straf mere maa søges i dens relative Langvarighed end i en snæver Fri-

hedsberøvelse«. Kommissionen anfører videre, at der bør gøres Forsøg med et efter vore Forhold tillempet »Borstal System«, saaledes som dette i England har udviklet sig paa Grundlag af Prevention of crime act af 1908 med senere Rettelser og Tillæg, og at dette ligesom i England bør finde Anvendelse for unge Personer under 21 Aar og udstaaes i en særlig dertil indrettet Anstalt. Kommissionen gik ud fra, at der blev draget Omsorg for, at Ungdomsfængslet blev sundt og godt beliggende ved Sø eller Strand med tilstrækkeligt Jordtilliggende, saaledes at Havedyrkning og Agerbrug foruden forskelligt Slags Haandværk kan indgaa i de Arbejder, der læres og drives under Fængslets Ledelse.

Ved Justitsministeriets Skrivelse af 18/6 1930 nedsattes et Udvalg med Opgave at fremkomme med Forslag om Tilvejebringelse af det i § 41 i borgerlig Straffelov af 15. April 1930 omhandlede Ungdomsfængsel, og dette Udvalg afgav sin Betænkning i September det følgende Aar.

Paa Grundlag af Udvalgets Indstilling erhvervede Staten derefter Hovedgaarden »Søbysøgaard« (Avlsgaard og Hovedbygning), beliggende paa Fyen, ca. 14 km syd for Odense, til Indretning af Ungdomsfængsel, idet Beliggenheden syntes tilfredsstillende, ligesom den til Gaarden hørende ret store Sø udmærket isolerede fra Omverdenen mod hele Øst-siden af Ejendommen.

Udvalget fremsatte detailleret Forslag om hele Indretningen af Ungdomsfængslet, der da tænktes oprettet som en helt selvstændig Institution, ligesom der fremskaffedes de fornødne Tegninger og Projekter fra Arkitekt og Ingeniør.

Finansielle Hensyn bevirkede imidlertid, at det ikke var muligt straks at gennemføre hele Projektet, og det bestemtes da, at bl. a. den Modtagelses-, Syge- og Isolationsafdeling, der var foreslaaet, indtil videre ikke skulde opføres, men at der i en særlig Afdeling i Statsfængslet i Nyborg skulde indrettes Modtagelses- og Isolationsafdeling, og at Statsfængslets Sygeafdeling ogsaa skulde modtage syge fra

Ungdomsfængslet. Det bestemtes derhos, at Ungdomsfængslet skulde administreres af Inspektøren for Statsfængslet i Nyborg. Paa Søbysøgaard opførtes derefter i Løbet af de første Aar efter Straffelovens Ikrafttræden 2 Afdelingsbygninger (med 30 Pladser i hver) til Husning af Fanger, ligesom Hovedbygningen blev grundigt istandsat og indrettet til Kontor- og Skolelokaler Gymnastiksal, Køkken, Foredragssal, Bibliotek m. v. Endvidere indrettedes forskellige Boliger for Tjenestemænd i de bestaaende Bygninger. Den tidligere Herskabsstald blev ombygget til Værksteder for Snedkeri og Smederi, og der er opført et Gartnerianlæg med Drivhuse, Formeringshus m. v.

Bygningerne er smukt grupperede omkring Avlsbygningerne og den gamle fredede Hovedbygning, og man har tilstræbt at give hele Institutionen et saa smukt og tiltalende Udseende som muligt, og man har bestræbt sig for at give de egentlige Fangebygninger et saa lidet Fængselspræg som muligt.

Hver af Afdelingsbygningerne har 30 Pladser. Hver Fange har sin lille Stue. Endvidere findes i Afdelingen fælles Spise- og Opholdsstue, Toiletrum, Opvaskerkøkken, fornødne Lokaler til Lærerne og Vagtpersonale, Husflidsstue m. v. I Kælderen er indrettet Baderum, Depoter m. v. Tagovenlys i Korridorer som i andre Fængsler er undgaaet, ligesom sædvanlige Vinduesgitter er undgaaet ved Anvendelse af indvendig Armatur med Sprosseinddeling, der følger Inddelingen i Stuernes store Vinduer.

Fangernes Stuer er forsynet med en Seng, der nærmest ligner en gammeldags Slagbænk. Stuen er udstyret med løst Bord og Stol, en Taburet, Skab til Tøj, Bøger m. v., og Inventaret er gjort saa tiltalende som muligt. Der findes almindelige Gardiner for Vinduerne. I Fælleslokalerne findes tilsvarende Inventar, og i disse Lokaler findes ophængt forskellige Billeder o. lign. Alle Rum er holdt i lyse, venlige Farver, ligesom det er tilstræbt at give Lokalerne et vist hyggeligt Præg.

Der findes ingen Ringmur eller Afspærring omkring

Fængslet, og dette er saaledes et »aabent« Fængsel. I Afdelingerne holdes Yderdørene altid lukkede, men indenfor Afdelingerne kan Fangerne færdes frit.

Ifølge Straffelovens § 41 kan Ungdomsfængsel anvendes overfor Personer mellem 15 og 21 Aar, der gør sig skyldig til Fængsel for en Forbrydelse, der maa anses som Udslag af forbryderiske Tilbøjeligheder eller af Hang til Lediggang eller til at søge slet Selskab, saafremt Retten finder at varige opdragende og uddannende Foranstaltninger vil være formaalstjenlige.

I Tiden fra 1. Januar 1933 til 31. December 1940 har Tilgangen været saaledes:

	Ialt aflevere-rede	Heraf tidl. Tiltalefrafald		Tidligere straffede	
		uden An-bringelse paa Hjem	med An-bringelse paa Hjem	Straffen ikke afsonet	Straffen afsonet
1933	70	10	17	14	10
1934	36	6	11	11	1
1935	44	9	11	8	
1936	46	16	7	3	3
1937	44	7	18	4	
1938	53	10	17	9	1
1939	59	4	20	11	2
1940	52	6	15	12	3
Ialt.	404	68	116	72	20

Med Hensyn til de indsattes personlige Forhold, begaaede Forbrydelser m. v. skal følgende oplyses:

Forbrydelser:

Dokumentfalsk, Strfls. §§ 171—179	20
Brandstiftelse, Strfls. § 181	3
Forbrydelser mod Liv og Legeme, Strfls. § 244 o. flg.	1
Tyveri, Strfls. § 276	357
Bedrageri og lign., Strfls. §§ 278—280, § 283	23

404

Alder ved Indsættelsen:

Fyldt 16 Aar	6
» 17 »	35
» 18 »	133
» 19 »	151
» 20 »	79
	404
Født i Ægteskab	331
Født udenfor Ægteskab	73
	404

Hjemsted:

København og Frederiksberg	174
Købstæder i Danmark	115
Landet i Danmark	115
Udlandet	0
	404

Erhverv:

Medhjælpere o. l. ved Landbrug og Gartneri ..	107
Haandværk og Industri	{ Faglærte 7 Ufaglærte 124 Andre 44
Handel og Pengeomsætning	48
Søfart og Fiskeri	28
Andet Erhverv (Bude, Chauffører o. lign.) ...	46
	404

Afgangen ved Løsladelser i samme Periode har været følgende:

1933.....	1
1934.....	29
1935.....	43
1936.....	49
1937.....	43
1938.....	53
1939.....	51
1940.....	55 (+ 1 overflyttet til anden Strafform).

De nærmere Bestemmelser for Behandlingen er givet i kgl. Anordning af 31. Januar 1933 angaaende Fuldbyrkelse af Ungdomsfængsel overfor Mandspersoner og det sig til Anordningen sluttende Reglement af samme Dato.

Den unge Mand, der dommes til Ungdomsfængsel anbringes i Modtagelsesafdelingen, der som foran nævnt indtil videre er indrettet i Statsfængslet i Nyborg som en særlig Afdeling i dette. Under Opholdet her søger man at lære den unge at kende, undersøger hans Kundskaber og Standpunkt, gør ham gennem Samtaler fortrolig med Straffens ubestemte Varighed, hvorved hans Skæbne i Ungdomsfængslet indenfor visse Grænser lægges i hans egen Haand. Det forklares ham, at Formaalet med Opholdet i Fængslet kræver, at han selv viser god Vilje og Flid saavel ved Arbejdet som ved Undervisningen. Af Sagens Akter uddrages saa mange Oplysninger som muligt om hans personlige Forhold og tidligere Liv.

Ved Afdelingen er ansat en fast Lærer samt fornødne Timelærere.

Saavidt muligt søger man Forbindelse med den unges Hjem, og besøger dette, dels for at fremskaffe saa fyldige Oplysninger som muligt om ham, dels ogsaa for at gøre Familien fortrolig med Ungdomsfængslets Opgave og gøre den interesseret i Arbejdet med ham.

Behandlingen foregaar i den første Tid i Celle, men efter en Maanedes Forløb kan der gøres Afvigelse fra Afsondringen. Kort forinden han har opholdt sig 2 Maaneder paa dette første Stadium af Straffen, gøres hans Forhold til Genstand for Drøftelse i et Funktionærmøde og der sker Notat ogsaa om hans Flid, Opførsel m. v.

Ved Skoleundervisningen her lægges i den første Tid Vægt paa at genopfriske de almindelige Skolekundskaber og undersøge hvilke Anlæg og Interesser, Fangen har. Da de paagældendes Standpunkt og Færdighed er yderst forskellig, kan Undervisningen ikke foregaa som Klasseundervisning, men maa anlægges efter den enkeltes Evner, hvilket bl. a.

har den Fordel, at Læreren uvilkaarligt kommer nærmere ind paa Livet af Eleven og lettere lærer ham at kende.

Fra Modtagelsesafdelingen sker Overflytning til Søbysogaard, hvor 2. og 3. Stadium afsones, og hvor Behandlingen foregaar i udpræget Fællesskab med Arbejde i Mark, Gartneri, paa Værksteder, i Køkken m. v. under saa naturlige og frie Forhold som skønnes forsvarligt. Tidligst 5 Maaneder efter Overflytningen kan Oprykning fra 2. til 3. Stadium finde Sted.

Indenfor de foreskrevne Stadier fuldbyrdes Straffen saaledes, at der efterhaanden kan tilstaaes Fangerne flere Begunstigelser og Friheder som Forhøjelse af Arbejdspenge, forlænget og mere tvangfrit Ophold i fri Luft, Deltagelse i Idræt, udvidet Tilladelse til Brevskrivning og Besøg, Adgang til Foredrag og Underholdning, Tilladelse til at have Ur, ryge, til Læsning af Uge- og Dagblade, Adgang til at udsmykke Opholdsrum med Fotografier, Billeder, Adgang til passende Fritidssysselsættelse ved Læsning, Husflid, Havearbejde, Pasning af Dyr, Brædtspil, Gymnastik, Idræt, Sang og Musik m. v.

De allerfleste af Fangerne beskæftiges paa Søbysogaard ved Friluftsarbejde i Landbruget og Gartneriet med alt der forekommende forskelligartet Arbejde. Nogle faa beskæftiges ved Husgerning og i Køkkenet og endelig beskæftiges et mindre Antal paa de Værksteder, der haves til Raadighed, særlig Snedkeri og Smedearbejde, enkelte Fanger ved Skomageri, Skræderi m. v. Antallet af Fanger, der er haandværksuddannede eller ialt Fald har været en passende Tid i Lære i et eller andet Fag er meget lille.

Arbejdet ledes af fagligt uddannet Personale indenfor hver Arbejdsgren, og den unge Fange anbringes saa vidt muligt ved det Arbejde eller det Fag, han har særlig Lyst til eller Anlæg for, og Arbejdet søges lagt til Rette saaledes, at han kan lære saa meget som muligt.

I Tilslutning til det praktiske Arbejde er anlagt teoretisk, faglig Undervisning indenfor de forskellige Fag. Tillige

undervises i almindelige Skolefag, og Skolen betyder et meget vigtigt Led i Behandlingen.

Undervisningen er paa Søbysøgaard lagt til Rette i den Udstrækning, det er muligt, som en naturlig Fortsættelse af Skolearbejdet i Modtagelsesafdelingen. Skolen raader over flere Klasselokaler samt et særligt Lokale til Undervisning i Naturhistorie m. v. Der undervises i nogle faa obligatoriske Fag (Dansk, Regning, Gymnastik, Sang, Læsestuearbejde) i Klasser paa ca. 15 Elever. Udover disse Fag har man bygget Undervisningen op paa frit Valg af Fag, der dels teoretisk underbygger vedkommende Elevs eventuelt paabegyndte praktiske Uddannelse, dels svarer til den enkeltes Anlæg og Interesse. Det første Formaål tjener Fagundervisning for Gartnere, Undervisning i Landbrugsteori samt Undervisning i Fagtegnning. Skolens øvrige Undervisning har omfattet Kursus i Skrivning, Frihaandstegning, Naturhistorie, Sundhedskære, Samfundskære, Litteraturhistorie, Engelsk og Husflidsarbejde. Der kræves Deltagelse i 12 Undervisningstimer om Ugen, saaledes at der, naar bortses fra de obligatoriske Fag, er Lejlighed for Fangerne til at vælge mellem de forskellige Fag, i Almindelighed for et Halvaar ad Gangen.

I Forbindelse med Skoleundervisningen holdes regelmæssigt belærende Foredrag, særlig for at fremme Fangernes sociale Forstaaelse og Erkendelse af eget Ansvar, ligesom der lejlighedsvis holdes mindre Koncerter.

Der lægges megen Vægt paa den legemlige Opdragelse gennem Gymnastik, Idræt og Boldspil. Betydningen heraf er nu saa almindelig erkendt, at jeg ikke skal gaa nærmere ind herpaa, blot anføre, at bl. a. Idræt og Boldspil frembyder en udmærket Lejlighed til at lære Fangerne at kende og giver Mulighed for Udvikling af Selvbeherskelse, Hjælp-somhed og godt Kammeratskab. Indenfor de forskellige Sportsgrene har Fangerne faaet Lejlighed til at danne Smaaklubber, der bl. a. har Ansvar for Spil og Materiel. Lejlighedsvis holdes Konkurrencer mellem de forskellige

Afdelinger, og lejlighedsvis har der været arrangeret Kampe med fremmede Klubber.

Præstegerningen varetages indtil videre af Fængselspræsten ved Statsfængslet i Nyborg, der ogsaa afholder Gudstjeneste paa Søbysøgaard. Gudstjenesten her afholdes i Foredragssalen i Hovedbygningen eller — særlig ved Højtiderne — i den nærliggende Sognekirke i Norre Søby, der har været stillet til Raadighed for Fængslet, saaledes at kun dets Funktionærer og Fangerne da har haft Adgang til Kirken. Deltagelsen er frivillig.

Det kan selvfølgelig ikke undgaas, hvor saa mange unge Mennesker, hvoriblandt en hel Del urolige Hoveder, færdes sammen, at der jævnligt forekommer Disciplinærforseelser. Mange af disse unge har aldrig kendt til at lystre og til at underordne sig. For mange staar Rettighederne som det vigtigste, Pligterne har de vanskeligere ved at faa Øje paa. De hyppigste Forseelser er derfor Pligtforsømmelser og mere eller mindre grov Ulydighed, Ufredelighed o. lign.

Ifølge den fornævnte kgl. Anordning kan efternævnte Disciplinærstraffe bringes til Anvendelse:

1. Udelukkelse fra Begunstigelser, derunder Nedsættelse i lavere Stadium.
2. Kostindskrænkning indtil 15 Dage, hvis den bestaar i, at der alene gives Fangen Vand og Brod, kan den dog kun anvendes overfor Personer over 18 Aar og kun i indtil 6 Dage.
3. Udelukkelse fra Arbejde i indtil 14 Dage.
4. Hensættelse i Straffecelle indtil 3 Maaneder.
5. Udelukkelse fra Arbejdsgodtgørelse.

Der er i Aarenes Løb fra Søbysøgaard sket 32 Undvigelses. De fleste Undvigelses er sket under Arbejdet i Mark eller Have, en Del er dog ogsaa foregaaet om Natten, idet de paagældende Fanger har ødelagt Armaturen for Vinduet i deres Opholdsrum og undveget ad denne Vej. I langt de fleste Tilfælde er de undvegne Fanger blevet paagrebet samme Dag, ofte ganske kort efter Undvigelsen eller Dagen

efter. Et betydeligt Antal af de undvegne har tidligere været anbragt paa Skole- og Ungdomshjem og har tidligere foretaget een eller flere Undvigelse fra disse.

De friere Forhold i det »aabne« Fængsel, den lempe- ligere Behandling vil undertiden friste mindre velbefæstede Individer, der ofte handler efter pludselig Indskydelse uden at tænke over de alvorlige Følger af deres Handlinger.

Som nævnt er Behandlingen paa Søbysøgaard en udpræ- get Fællesskabsbehandling og denne har som bekendt baade sine gode og svagere Sider. I Arbejdstiden er Fangerne under Tilsyn af det særlige Fagpersonale, men ogsaa i Fritiden er de under Tilsyn for at modvirke indbyrdes daarlig Paavirkning. Dette Tilsyn udøves ikke blot af Opsynspersonalet, men de ved Fængslet ansatte 2 Lærere leder og fører Tilsyn hver med sin Afdeling udenfor Fan- gernes sædvanlige Arbejdstid, færdes til Stadighed hver i sin Afdeling, taler med Fangerne, faar dem sat i Gang med forskellig Fritidsbeskæftigelse, ligesom den særlige ved Fængslet ansatte pædagogisk uddannede Afdelings- leder har samme Opgave. Man hjælper Fangerne til at anvende Fritiden paa fornuftig Maade, opfordrer dem og vejleder dem i Spil, Sport, Deltagelse i Musik, Sangkor o. lign., alt efter den enkeltes Interesser og Anlæg. Der stilles her store Krav til Personalet, og Arbejdet kræver sin Mand fuldt ud. Man kommer herigennem Fangen ind paa Livet, lærer ham at kende. Arbejdet kræver megen Menneskekundskab og stor Takt.

Hvis en Fange findes at have daarlig Indflydelse paa de andre Fanger, skrides der ind imod ham, og ændrer han ikke sin Opførsel kan han overføres til den særlige Isolationsafdeling (i Afdelingen i Statsfængslet i Nyborg).

Den enkelte Fanges Forhold gøres regelmæssigt til Gen- stand for Drøftelse, og for hver Fange noteres til Stadighed de Iagttagelser, man gør, og det Indtryk man faar af ham.

Efter forskellige Forsøg har man udarbejdet nedenstaa- ende Skema, der stadig føres å jour under Afsoningen:

Navn: Nr. Indsat d. / 19 Afson. beg. /
 Ankomst til Søbysøgaard d. / 19

Legemlig Type:

Arbejde: Hold, Anlæg for Arbejdet, Flid.

Skole: Hold, Evner og Kundskaber, Flid.

Fritid: Interesser og Anlæg (Gymnastik, Sport, Læsning, Husflid, Spil, Musik, Dyrhold)

Almindelig Optræden og Opførsel: (livlig, søv, opvakt, søvnig, urolig, rastløs, kritisk, arrogant, trodsig, pralende, lyvende, indesluttet, aaben, hjælpsom. — Disciplinærstraffe.

Forhold til Kammerater: Sluttes han let Venskaber og med hvilken Type. Isolerer han sig i Arbejde og Fritid, henleder han Opmærksomheden paa sig (Grimacering, Højrosthed, Skaben sig). Vil han gerne spille Førerrolle, eller lader han sig lede.

Grundstemning og Fantasi: (munter, tungsindig, trykket, rask skiftende, flegmatisk, nervøs, — levende eller fattig Fantasi.)

Følelsesliv: (nøgtern, haard, sentimental, egoistisk. — Forhold til Hjem, Søskende, Kæreste m. v. — Brevskrivning, Besøg. — Forfængelighed, Sans for Orden og Hygge.

Religiøsitet: (fromladen, spottende, revolterende, ligegyldig, sand).

Tegn paa sygelig Sindstilstand: Uoverensstemmelse mellem Følelsernes Udtryk og den foreliggende Situation. — Drømme, Tvangsforestillinger, Frygt.

Seksuelle Ejendommeligheder: Udpræget Onani, lidenskabeligt Forhold til Dyr og Mennesker, Næseboren, Negle-biden, særlige Jagttagelser m. H. t. andet og eget Køn, m. H. t. Børn og Voksne.

Særlige Vanskeligheder: Paafaldende Skønhed, Grimhed, Vandladning om Natten, Polyper, Kejthaandethed, Talefejl.

Planer for Fremtiden: (Deres Alvor, Gennemførlighed. Særlige Muligheder).

Hjemmets Forhold til Fg.: (Forstaaelse af Situationen, Mulighed for at være til Støtte).

Indstill. til Fgsn.:	/	19	Forløbet Straffetid:
----------------------	---	----	----------------------

Resolution:

Særlige Forhold:

Reaktion paa Resolutionens Forkyndelse:

Indstill. til Fgsn.:	/	19	Forløbet Straffetid:
----------------------	---	----	----------------------

Resolution:

Særlige Forhold:

Reaktion paa Resolutionens Forkyndelse:

En passende Tid før Udløbet af det første Aar af Straffetiden gøres Fangens Forhold til Genstand for Behandling paa et Funktionærmøde, jfr. fornævnte Anordning § 5, i hvilket deltager Præsten, Afdelingslederen, Lærerne samt Arbejdslederen under Forsæde af Inspektøren. Her drøftes Fangens Forhold i Løbet af Straffetiden, og det har vist sig praktisk i mange Tilfælde at tilkalde Fangen, for at han selv kan gøre Rede særlig for sine Fremtidsplaner. Mødet træffer derefter Beslutning om, hvorvidt det vil anbefale eller fraraade Løsladelse paa Prøve. Fængslet afgiver derefter Indstilling om Fangen til Fængselsnævnet i Overensstemmelse med Bestemmelserne i Straffelovens § 42. Beslutter Fængselsnævnet Straffens Fortsættelse, oplages Spørgsmaalet paany ved Udgangen af det følgende Aar og behandles paa tilsvarende Maade i Funktionærmødet.

Inden Løsladelsen vil der altid være skaffet Fangen Arbejde og hans Anbringelse vil være sikret, ligesom Fængslet foretager en nøje Undersøgelse af det paagældende Arbejdstilbuds Værdi.

Idet jeg henviser til foranstaaende Skema angaaende Antallet af Løsladelser siden Fængslets Ibrugtagelse skal jeg med Hensyn til Opholdstidens Varighed oplyse følgende for saa vidt angaar Personer, der løslades 1. Gang:

Antal løsladte paa Prøve.

	efter 1 Aar, men under 2 Aar.	efter 2 Aar, men under 3 Aar.	efter 3 Aar.
1933	0	0	0
1934	29	0	0
1935	17	26	0
1936	23	18	5
1937	18	12	3
1938	17	17	7
1939	19	6	8
1940	15	19	13

Gennemsnitsopholdstiden har — bortset fra Dage, der i Henhold til Straffelovens § 86 anses som udstaaet — været:

1934:	0 Aar	0 Mdr.	355 Dage.
1935:	1 »	8 »	22 »
1936:	1 »	10 »	13 »
1937:	1 »	8 »	10 »
1938:	1 »	10 »	15 »
1939:	1 »	11 »	19 »
1940:	2 »	0 »	9 »

Der har saaledes været en Stigning i Opholdstidens Varighed, hvorved maa erindres, at der altid vil gaa en passende Tid, inden et nyt Princip og nye Lovbestemmelser anvendelse fæstner sig.

Ved Løsladelsen sættes den paagældende ved Fængselsnævnets Bestemmelse under Tilsyn ved Ungdomsfængslets egen Foranstaltning, og Ungdomsfængslet beskikker en af sine Funktionærer som Tilsynsførende for den paagældende. Det paahviler den saaledes beskikkede i nøje Forstaaelse med Fængslets Ledelse at bistaa med at forberede de Foranstaltninger, der bør træffes i Anledning af Løsladelsen samt efter Løsladelsen at holde stadig Forbindelse i Tilsynsperioden med den løsladte, bistaa og raade ham paa bedste Maade og stadig holde sig underrettet om hans Forhold gennem Korrespondance og Besøg. Tilsynsperioden er i Almindelighed fastsat til 2 Aar fra Løsladelsen at regne.

Saafernt den løsladte overtræder de for Løsladelsen fastsatte Vilkaar, afgør Fængselsnævnet (jfr. Straffelovens § 42), om han skal genindsættes i Ungdomsfængslet. En saaledes genindsat Person kan efter Fængselsnævnets nærmere Bestemmelse holdes tilbage i Ungdomsfængslet indtil 1 Aar udover de 3 Aars Straffetid.

Antallet af Genindsættelser fordeler sig saaledes:

1933.....	0
1934.....	4
1935.....	4
1936.....	12
1937.....	9
1938.....	8
1939.....	9
1940.....	11
	57

Anledningen til Genindsættelsen vil i langt den største Del af Tilfældene være, at den paagældende har begaaet nye Forbrydelser, og hertil kommer saa enkelte Tilfælde, hvor der foreligger Overtrædelse iøvrigt af de for Losladelsen fastsatte Vilkaar, særlig Undladelse af at efterkomme Tilsynets Forskrifter, Unddragelse af Tilsynet o. lign.

En saadan genindsat anbringes nogen Tid i Isolationsafdelingen, hvorfra han senere kan overføres til de almindelige Afdelinger.

Antallet af løsladte fra Ungdomsfængslet, der senere for nye Forbrydelser er idomt Fængselsstraf og afleveret til Afsoning af denne Straf i Statsfængslet udgør følgende:

1933—35.....	ingen
1936.....	2
1937.....	8
1938.....	7
1939.....	19
1940.....	13
	49

For 3 af de saaledes dømte var Straffen Psykopatfængsel. Af de fornævnte 49 i Statsfængsel (Psykopatfængsel) indsatte havde 14 tidligere været genindsatte i Ungdomsfængslet og er medtagne i Skemaet ovenfor over saadanne Fanger.

Disse Tal refererer sig endnu kun til en saa kort Periode, at jeg ikke mener, at man af disse kan drage nogen Slutning med Hensyn til Straffens almindelige Virkning og Tilbagefaldets Hyppighed, idet ogsaa tilfældige Omstændigheder kan spille ind og foranledige en forholdsvis betydelig Forskydning i Tallene indenfor det enkelte Aar.

Med Hensyn til kriminel Fortid fordeler de 57 i Ungdomsfængslet genindsatte Personer sig saaledes:

Ikke tidligere straffede, tiltalte el. lign.	Tiltalefrafald uden Anbringelse paa Hjem	Tiltalefrafald mod Anbringelse paa Hjem	Tidligere straffede		Ialt
			Straffen ikke afsonet	Straffen afsonet	
7 ¹⁾	8	28	7	7	57

¹⁾ Heraf dog 3 med sluttede Sager (Bevisets Stilling o. lign.).

De 28, der tidligere havde Tiltalefrafald i Forbindelse med Anbringelse paa Hjem, fordeler sig med Hensyn til første Indsættelse saaledes:

7	var indsat første Gang i 1933
4	do. i 1934
6	do. i 1935
5	do. i 1936
5	do. i 1937
1	do. i 1938.

Den Omstændighed, at Tilgangen i Løbet af Aarene har været noget stigende og større end beregnet, har i Forbindelse med den ovenfor paaviste Forlængelse af den gennemsnitlige Opholdstid i Fængslet medført Pladsmangel paa Søbysøgaard, saaledes at de unge Fanger ikke har kunnet overflyttes hertil paa et saa tidligt Tidspunkt som forudset i Behandlingsbestemmelserne, hvorfor Fangerne har maattet tilbageholdes i Modtagelsesafdelingen i længere Tid, indtil der ved Afgang ved Løsladelser fra Søbysøgaard var Mulighed for Overflytning dertil. Det har derfor været nødvendigt at indtage hele den i Nordre Fløj i Statsfængslet i Nyborg værende Celleafdeling til Brug for Ungdomsfængslet, efter at der var foretaget nogle mindre bygningsmæssige Ændringer for at skaffe nødvendige Fælleslokaler til Skoleundervisning og Fritidsophold m. v. I det Omfang, det har

været muligt, har man skaffet de unge Fanger i denne Afdeling forskelligt rorigt Arbejde og Friluftsarbejde i Gartneri og søgt at tillempe Behandlingen under mere frie Former.

Samtidigt er der skaffet nogle faa Pladser i Afdelingsbygningerne paa Søbysøgaard ved at inddrage et Par Lærerværelser, Depoter og andre disponible Rum, der kan belægges med Fanger. Endelig har man inddraget en til Husning af ugifte Medhjælpere i Landbrug og Gartneri opført Bygning, saaledes at der nu er Plads til ialt 76 Fanger paa Søbysøgaard.

Disse Foranstaltninger er kun at betragte som en midlertidig Hjælp, idet der samtidig er udarbejdet Forslag og Tegninger til en 3. Afdelingsbygning beregnet til 35 Fanger paa Søbysøgaard. I denne Bygning er foreslaaet Plads ogsaa til forskellige hidtil savnede Hjælperum samt en mindre Sygeafdeling til Behandling af saadanne mindre Sygdomstilfælde, der ikke kræver egentlig Hospitalsanbringelse, samt et Par Isolationsrum til Anbringelse af Fanger, der begaar saadanne disciplinære Forseelser, at det er nødvendigt at fjerne dem straks fra de andre Fanger. Det er Ungdomsfængslets Haab, at denne stærkt paakrævede Udvidelse maa blive gennemført saa hurtigt, som Forholdene tillader det.

Med Hensyn til Anvendelsen af Ungdomsfængsel skal jeg paa Baggrund af de hidtil indvundne Erfaringer gøre følgende Bemærkninger:

Der er utvivlsomt Enighed om, at det mest effektive Middel til at modarbejde Forbrydelsen er at søge at standse Ondet paa et saa tidligt Tidspunkt som muligt ved forebyggende og opdragende Foranstaltninger, og der er formentlig ogsaa Enighed om, at tidligere Tidens kortvarige Straffe i mange og i vanskelige Tilfælde var uden Betydning og navnlig ikke indrømmede tilstrækkelig Tid til en positiv og varig Paavirkning af saadanne unge, hvis aandelige og legemlige Udvikling endnu ikke er afsluttet, en særlig vanskelig Gruppe af unge Mennesker, der er i den Alder

at skulle forlade Barndomshjemmet og skal begynde at staa paa egne Ben.

Straffelovens § 41 nævner som Personer, der kan dømmes til Ungdomsfængsel, saadanne unge, der har begaaet Forbrydelser, der maa anses som Udslag af forbryderske Tilbøjeligheder eller af Hang til Lediggang eller til at søge slet Selskab, altsaa begyndende Professions- og Vaneforbrydere, og Straffelovskommissionen af 9. November 1917 fremhæver stærkt i Motiverne til Kommissionens Lovudkast, at det er af yderste Vigtighed, at Samfundet overfor saadanne Forbrydere, netop medens de endnu er ganske unge og sjæleligt og legemligt modtagelige for Udvikling, ved gunstig Indflydelse søger at nyttiggøre dem overfor Samfundet og dets Liv, medens de uden saadan Paavirkning uhjælpelig vil synke ned til de farligste og samfundsfjendtligste Vaneforbryderes Lag. Det nævnes derfor ogsaa udtrykkeligt i § 41, Stk. 1, at Retten skal finde, at varige opdragende og uddannende Foranstaltninger vil være formaalstjenlige.

Jeg lægger meget stærkt Vægt netop paa denne Bestemmelse, som tager Sigte paa at vurdere den unges Egnethed til den særlige Behandling i Ungdomsfængslet. Jeg har dog det Indtryk, at man ikke altid i tilstrækkelig Grad har haft denne Bestemmelse for Øje, har været klar over, at der maa foretages en omhyggelig Sigtning af Materialet.

Det er efter min Mening i høj Grad ønskeligt, om der var Mulighed for en psykiatrisk Undersøgelse og Observation af alle saadanne unge, overfor hvem Ungdomsfængsel tænkes anvendt, saaledes at Personer med udprægede psykopatiske Træk, muligt begyndende Sindssyge i Tide kan sondres fra. Dette Forhold, at saadanne Personer er blevet indsat i Ungdomsfængslet, har givet disse Vanskeligheder i ikke ringe Grad, indtil det har været muligt at konstatere deres Tilstand.

I det hele maa det være en Forudsætning, at den unge er i Besiddelse af en saadan Udvikling, at den opdragende Behandling har nogen Udsigt til positivt at indvirke paa

ham. Hvis han paa Forhaand stiller sig ganske afvisende og modvillig og kan gennemføre en saadan Indstilling, er Ungdomsfængslets Opgave yderst tvivlsom. Man finder indenfor denne Gruppe navnlig saadanne unge, der har gentagne og langvarige Anbringelser bag sig paa Skole- og Ungdomshjem og ofte er meget forhærdede, »trætte« af Anstaltsliv, paa Forhaand nøje kendt med Enkelthederne i Anstaltstilværelsen og modvilligt indstillede ved paany at skulle begynde paa Anstalt, paa hvilken det daglige Liv og Samværet med Kammerater, Funktionærer, det daglige Arbejde m. v. ikke er eller kan være væsensforskellig fra Livet paa det eller de Hjem, paa hvilke de tidligere har været anbragt og ikke har kunnet passe sig ind.

Som det vil ses foran, er det en meget betydelig Del af de i Aarenes Løb indsatte, der tidligere har været anbragt paa Hjem, af 404 indsatte ikke mindre end 116.

Der findes dog ogsaa Eksempler paa, at netop unge af denne Gruppe har klaret sig godt i Ungdomsfængslet og tilsyneladende haft Udbytte af Opholdet, og jeg vil derfor ikke hævde, at man absolut ikke i slige Tilfælde skal anvende Ungdomsfængsel, men man maa nøje skønne i det enkelte Tilfælde efter de foreliggende Oplysninger, om det er tilraadeligt at anvende dette Middel. Det maa nemlig erindres, at en enkelt har Mulighed for at ødelægge for meget blandt de andre unge Fanger og kan bevirke, at Behandlingen maa skærpes og staar i Fare for at blive draget bort fra den opdragende frie Linie hen mod den fængselsmæssige.

I Straffelovens § 43, Stk. 2 anføres vedrørende Straffens Fuldbyrdelse, at der lægges særlig Vægt paa Fangens aandelige og legemlige Udvikling gennem Undervisning og Legemsøvelser. Derfor bør meget ringe udviklede Personer, Sinker, skilles fra, ligesom jeg ogsaa skal pege paa, at det har været uheldigt, at Personer, der lider af saadanne varige legemlige Svagheder, der bl. a. gør dem ganske uegnede til at deltage i Gymnastik, Sport, Boldspil o. lign., anbringes i Ungdomsfængslet.

Saafremt en ung Mand har en afsluttet faglig Uddannelse bag sig, mener jeg heller ikke, at Ungdomsfængsel skal anvendes overfor ham.

Jeg tilraader ogsaa Forsigtighed med at anvende Ungdomsfængsel, naar der er Tale om Domfældelse af Bander og Komploter, da det er praktisk ugørligt under Afsoningen at skille flere saadanne unge, som paa Forhaand er saa indlevede sammen og saa stærkt allierede, fra hinanden. Disponerede man over flere Ungdomsfængsler som f. Eks. i England, var Forholdet selvfølgelig anderledes, idet man da, som dér, havde Mulighed for en forskellig Anbringelse.

Den Alder, i hvilken langt den største Del er idømt Ungdomsfængsel (se Skemaet foran), 18—19 Aar, har efter min Mening været passende, og jeg tror, at det er rigtigt at være tilbageholdende med Idømmelse af Ungdomsfængsel, naar den paagældende nærmer sig de 21 Aar, idet han under Behandlingen og i Samværet med Kammeraterne let vil føle sig for »gammel« og vil have vanskeligt ved at »falde til«.

Det kan ikke stærkt nok fremhæves, at skal Ungdomsfængslet have Mulighed for at gennemføre sin Opgave, maa det stadig have for Øje, at der ikke her er Tale om en ny Form for egentlig Straf, men en opdragende Institution, omend Anbringelsen sker ifølge en Dom. Der maa foretages en nøje Sigtning af de unge Personer, der tænkes anbragt i Ungdomsfængslet, og man maa gøre sig klart, hvorvidt den enkelte er saaledes udviklet og indstillet, at der er Sandsynlighed for, at han kan gennemgaa og faa Udbytte af den egentlige Opdragelse og Oplæring. Er dette ikke Tilfældet, maa han dømmes til almindelig Fængselsstraf, og det maa da her erindres, at saafremt han idømmes en saa langvarig Straf, at Afsoningen skal ske i Statsfængsel, vil han ogsaa i dette Tilfælde have Mulighed for Belæring og Uddannelse indenfor den lukkede Anstalts fastere Rammer, hvor der ogsaa i særlig Grad tages Hensyn til de yngre ved selve Behandlingen.

Det er sikkert endnu for tidligt at søge at vurdere Resultaterne af Arbejdet med de unge, der har passeret Ungdomsfængslet, og der maa nødvendigvis ogsaa gaa en passende Tid, inden en ny Institution finder sin Form. Men der er for mig ingen Tvivl om, at der ved Ungdomsfængslet er tilvejebragt en meget betydningsfuld og kraftig Reaktion mod de unge kriminelle. Ej heller nærer jeg Tvivl om, at Ungdomsfængslet for mange af de unge har betydet en afgjort Haandsrækning i en kritisk Periode af deres Liv.

Fængselsvæsen.

Sveriges fångvård år 1939.

Antalet häktade och dömda, intagna i de svenska fångvårdsanstalterna, utgjorde under år 1939:

	Män	Kvinnor	Summa
Kvarvarande vid årets början	1770	77	1847
Tillkomna under året	10223	456	10679
Summa . . .	11993	533	12526
Avgångna under året	10267	461	10728
Kvarvarande vid årets slut	1726	72	1798
Summa . . .	11993	533	12526

Av de vid årets slut kvarvarande voro:

	Män	Kvinnor	Summa
Häktade för brott (därav voro 126 män och 5 kvinnor föremål för undersökning av sinnesbeskaffetheten)	170	7	177
Häktade för lösdriveri	16	3	19
Dömda till straffarbete	825	34	859
» » fängelse	290	3	293
Dömda till förvandlingsstraff för böter	23	—	23
Dömda till förvaring	100	1	101
» » internering	30	—	30
» » ungdomsfängelse	168	11	179
På grund av sinnessjukdom straffri-förklarade	82	13	95
Övriga intagna	22	—	22
Summa . . .	1726	72	1798

Medeltalet intagna för dag i fängvårdsanstalterna utgjorde 1723.

Antalet under året för brott häktade personer har uppgått till 1511 män och 68 kvinnor.

För lösdriveri ha under året häktats 230 män och 56 kvinnor. Av dessa ha 24 män och 5 kvinnor såsom utlänningar överlämnats till myndigheter utom riket.

Antalet nykomna straffångar har uppgått till 1074 män och 33 kvinnor eller tillhoppa 1107.

Antalet nykomna fängelsefångar har uppgått till 2257 män och 14 kvinnor eller tillhoppa 2271. Stegringen av antalet fängelsefångar har under den sist förflutna tioårsperioden varit betydlig. Den beror, såsom framgår av nedan givna tablå, på det stora antalet straffdomar jämlikt lagen den 7 juni 1934 om straff för vissa brott vid förande av motorfordon, vilken lag trädde i kraft den 1 juli samma år.

År	Strafflagen		Straffl. för krigsmakten		Rusdrycksförsäljningsförordn. o. likn.		Motorfordonsförseelser ¹⁾		Övriga förseelser		Summa nykomna fängelsefångar	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.
1929...	525	27	89	—	179	18	—	—	41	—	834	45
1930...	640	26	70	—	224	12	—	—	49	—	983	38
1931...	629	29	71	—	234	11	—	—	39	—	973	40
1932...	623	19	74	—	297	13	—	—	74	3	1068	35
1933...	658	29	44	—	260	7	—	—	74	—	1036	36
1934...	651	19	48	—	339	20	56	—	55	1	1149	40
1935...	610	24	45	—	278	9	431	1	85	1	1449	35
1936...	519	13	31	—	266	7	740	2	32	12	1588	34
1937...	491	16	44	—	188	8	871	1	25	4	1619	29
1938...	488	13	41	—	194	9	1127	2	39	—	1889	24
1939...	553	7	93	—	202	6	1359	1	50	—	2257	14

¹⁾ Före 1934 inräknas motorfordonsförseelser i »Övriga förseelser«.

Antalet personer, som under året intagits i fängvårdsanstalt för undergående av förvandlingsstraff för ådömda böter utgjorde 807 män och 8 kvinnor eller tillhoppa 815.

I nedanstående tablå lämnas vissa uppgifter, avseende åren 1930—1939, beträffande dels antalet personer, som dömts till böter, och dels verkställda förvandlingsstraff.

År	Antal personer som dömts till böter	Verkställda förvandlings- straff
1930	95038	10744
1931	104099	12375
1932	107866	13358
1933	114839	11490
1934	126045	9369
1935	123242	7942
1936	125848	6723
1937	136554	4836
1938	142629	4728
1939	(ej känt)	815

Av tabellen framgår, att antalet förvandlingsstraff från och med år 1933 befunnit sig i oavlåttligt sjunkande, ehuru antalet bötfällda under hela perioden visar så gott som oavbruten stegring. Till en viss del lär nedgången kunna förklaras av den förbättring i det allmänna ekonomiska läget, som inträdde år 1934 efter en svår depressionstid med omfattande arbetslöshet. Även legislativa faktorer hava emellertid inverkat, sannolikt i ännu högre grad.

Det är sålunda att märka, att dagsbotssystemet började tillämpas den 1 januari 1932. Från och med denna dag blev det även möjligt för indrivningsmyndighet att medgiva anstånd med böters gäldande ävensom avbetalning av böter.

Lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff avsåg bl. a. att begränsa användningen av förvandlingsstraff. För innehållet i denna lagstiftning har redogörelse tidigare lämnats i denna tidskrift (årg. 1937, sid. 307). Här må endast erinras om vissa huvudpunkter. Bötesförvandlingen har överförs från de administrativa myndigheterna till domstolarna. Som princip gäller, att förvandlingsstraff alltid skall inträda, då bötfälld på grund av tredska eller uppenbar värdslöshet underlåtit gälda böterna samt då det erfordras för den bötfälldes tillrättaförande. I andra fall än de nu nämnda eftergives förvandlingsstraffet, men straffbefrielsen är ej ovillkorlig utan beroende på att ej heller senare, innan straffet förfallit, förekomma omständigheter, som medföra att förvandlingsstraff skall inträda. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1939; den avsevärda nedgången av antalet nykomna bötesfångar under år 1939 torde väsentligen få tillskrivas de nya reglerna om bötesförvandling.

Antalet till förvaring dömda förminskat tillräkneliga förbrytare har under året minskats från 114 (samtliga män) till 101, varav 1 kvinna.

Antalet till internering dömda återfallsförbrytare har minskats från 36 män vid årets början till 30 män vid dess slut.

Lagen den 15 juni 1935 om ungdomsfängelse trädde i kraft den 1 januari 1938. Under året hava 171 män och 8 kvinnor, som dömts till ungdomsfängelse, inlagits i fängvårdens anstalter. Vid årets slut kvarvoro 168 män och 11 kvinnor. Av de under året avgångna männen hava 3 av överdomstol försatts på fri fot (villk. dom), 1 har fått utslaget ändrat till fängelse 3 månader och 2 hava straffriförklarats.

Under året hava av straffångarna 18 män och 2 kvinnor samt av fängelsefångarna 3 män av nåd befriats från fortsättande av straffet. Vidare hava 81 män och 9 kvinnor, dömda till straffarbete, erhållit villkorlig frigivning. Sådan frigivning beslutas av Kungl. Maj:t. Villkorlig frigivning kan ifrågakomma, när två tredjedelar av strafftiden, dock minst ett år, gått till ända. Den villkorligt frigivne ställes under övervakning under så lång tid, som återstår av straffet, dock lägst ett år. Av de under åren 1907—1939 villkorligt frigivna, uppgående till ett antal av 2624, hava 66 personer, eller 2,5% av samtliga, förverkat den villkorligt medgivna friheten antingen på grund av begånget nytt brott eller eljest genom åsidosättande av dem åliggande skyldigheter. Antalet kvarvarande livstidsfångar utgjorde vid årets utgång 15.

En personstatistisk undersökning har vidtagits beträffande de under år 1939 avgångna fängelsefångarna och straffångarna.

De 2250 avgångna fängelsefångarna hava varit dömda:

för att i alkoholpåverkat tillstånd ha framfört motorfordon	1336
» brott mot rusdrycksförsäljningsförordn. o. likn. ...	220
» förfalskning och trolöshet	183
» brott mot offentlig myndighet	153
» misshandel	137
» andra brott	221

Fängelsefångarna ha ovan förts tillhopa efter brottets huvudtyp.

Av fängelsefångarna voro 1288 kyrkobokförda i stad, 935 å land. Antalet utländska medborgare uppgick till 27.

I fråga om yrke må nämnas de 3 talrikast representerade yrkesgrenarna:

affärs- och lagerarbete	411
landtransport	361
byggnadsindustri	290

Nära hälften av de avgångna fängelsefångarna tillhörde alltså ovannämnda yrkesgrenar.

Av fängelsefångarna hade 20,4% av de manliga och 20% av de kvinnliga tidigare undergått fängelse, straffarbete, förvaring, internering, ungdomsfängelse eller tvångsarbete. Drygt 10% av de manliga fångarna och 20% av de kvinnliga hade tidigare varit föremål för villkorlig dom, tvångsuppföstran eller förvandlingsstraff för böter. 69% av männen och 60% av kvinnorna kunna ej inordnas under någon av de ovan angivna reaktionsformerna.

1410 män och 8 kvinnor hade en strafftid av en månad. För 8 män var strafftiden 1 år eller däröver.

44 män och 1 kvinna voro vid tiden för straffets början under 21 år. 487 av männen och 4 av kvinnorna voro vid tiden för straffets början i åldern 25—29 år. Den närmast största gruppen utgjordes av personer i åldern 40—49 år.

Beträffande civilstånd må nämnas. Vid brottets begående voro av männen:

ogifta	1084	(116 av dessa voro barnägande)
gifta	1031	(876 » » » »)
änklingar	49	(41 » » » »)
frånskilda	71	(57 » » » »)

av kvinnorna:

ogifta	9	(4 av dessa voro barnägande)
gifta	3	(3 » » » »)
änka	1	(1 » » » »)
frånskilda	2	

Av de 2250 fängelsefångarna ha 295 eller 13,1% betecknats såsom hemfallna åt alkoholmissbruk. 1650 eller drygt 73% voro vid brottets begående druckna eller alkoholpåverkade.

De 1105 avgångna straffångarna ha varit dömda:

för tjuvnadsbrott	663
» förfalskning och trolöshet	209
» andra brott	233

Straffångarna ha ovan förts samman efter brottets huvudtyp.

Av straffångarna voro 755 kyrkobokförda i stad och 318 å land. Utländska medborgare voro 32.

I fråga om yrke må nämnas de 4 talrikast representerade yrkesgrenarna:

affärs- och lagerarbete	165
metall- och maskinindustri	134
byggnadsindustri	124
jordbruk och diversearbete (vardera 113)	226

Drygt hälften av de avgångna straffångarna tillhörde alltså ovannämnda yrkesgrenar.

Av straffångarna hade 52,1% av de manliga och 27,5% av de kvinnliga tidigare undergått fängelse, straffarbete, förvaring, internering eller ungdomsfängelse. Knappt hälften hade 1 gång, knappt en fjärdedel hade 2 gånger varit föremål för någon av ovannämnda reaktioner. Drygt 14% av männen och 5% av kvinnorna hade förut villkorligt dömts, avtjänat förvandlingsstraff för böter, erhållit varning för lösdriveri eller undergått tvångsuppfostran. 33,6% av männen och 67,5% av kvinnorna hade tidigare ej varit i delo med rättvisan.

I fråga om strafftidens längd må nämnas, att den största gruppen såväl män som kvinnor har en strafftid av ett år. För 39 män och 3 kvinnor var strafftidens längd över 2 år. 4 hade dömts till straffarbete på livstid.

25 av de manliga och 1 av de kvinnliga fångarna voro vid tiden för straffets början under 21 år. Bland männen voro de flesta vid tiden för straffets början i åldern 25—29 år, kvinnorna däremot 30—34 år.

Av männen voro drygt hälften vid straffets början ogifta och barnlösa. Av de gifta hade endast en fjärdedel barn. De kvinnliga straffångarna voro till flertalet ogifta och barnlösa.

Av de 1065 manliga straffångarna ha 295 eller 28% be-tecknats som hemfallna åt alkoholmissbruk. 351 av männen voro vid brottets begående druckna eller alkoholpå-

verkade, alltså drygt en tredjedel. Kvinnorna voro i 4 fall betecknade som hemfallna åt alkoholmissbruk. Inalles 6 voro alkoholpåverkade eller druckna vid brottets begående.

Under året ha 59 fångar disciplinärt bestraffats för förseelser mot fängelseordningen. Av bestraffningarna utgjordes 10 av nedflyttning i lägre fängklass, 10 av mistning av intjänade arbetspremier, 20 av förlust av sysselsättning under ett begränsat antal dagar och 13 av förlust av sysselsättning i förening med hårt nattläger, likaledes under ett begränsat antal dagar; återstående sex utgjordes av inneslutning i enrum.

Permission har under året beviljats 35 intagna för att besöka närstående, som varit svårt sjuk eller för att bevisa närståendes begravning. Samtliga permitterade återvände ordentligt och på utsatt tid till anstalten.

Hälsotillståndet bland fångarna har varit gott. Medeltalet kroppsligt sjuka för dag uppgick till 53. Antalet dödsfall bland de intagna uppgick till 10. En manlig fängelsefånge och en kvinnlig rannsakningsfånge ha under året begått självmord.

Fängelsebiblioteken innehöllo vid 1939 års utgång 36770 volymer, varav inemot hälften av skönlitterärt innehåll. Antalet boklån under året uppgick till 166199.

Inkomsterna av arbetsdriften uppgingo till 334291 kronor 1 öre och av jordbruksdriften till 46716 kronor 45 öre.

Föreningar till frigivna fångars skydd finnas i alla län. De flesta tillhöra en riksorganisation, Svenska skyddsförbundet, som under året åtnjöt statsbidrag för sin verksamhet med 100000 kronor. Vidare finnes en central hjälporganisation, Centralföreningen till stöd för frigivna, med fängvårdschefen såsom ordförande. Föreningen äger ett lanthem för frigivna fångar. Statsanslag till nämnda förening har under året utgått med 51500 kronor.

Ifråga om ungdomsanstalterna, d. v. s. anstalter för verkställighet av ungdomsfängelse, må nämnas att å Skenås paviljongen nr 2 färdigställdes under hösten 1939. Då denna liksom paviljongen nr 1 förfogar över 30 platser, blevo där-
efter i allt 60 platser disponibla vid anstalten. Med hänsyn till den vidsträckt tillämpning, som lagen om ungdomsfängelse erhållit, har detta platsantal emellertid visat sig

vara för knappt. Vidare ha tidsenliga verkstadslokaler för yrkesutbildningen saknats. Genom beslut vid 1939 års riksdag anvisades 485.000 kronor för Skenäsanstaltens utbyggande med bl. a. en paviljong (nr 3) med 30 platser samt två verkstadsbyggnader, den ena avsedd till mekanisk verkstad och den andra till snickeriverkstad.

För omhändertagande av vissa debila och imbecilla ungdomar, som dömts till ungdomsfängelse, har en särskild ungdomsanstalt med 25 platser inrättats å Mäshult i Hallands län.

De i avbidan på Skenäsanstaltens utbyggande anordnade ungdomsanstalterna å Häga och Långanäs ha varit i verksamhet under hela år 1939.

Vid ungdomsanstalten i Uppsala, avsedd som disciplinavdelning, hava under året omfattande förbättringsarbeten vidtagits, innefattande bl. a. upphuggning av samtliga cellfönster, nya sanitära anordningar m. m.

I redogörelsen i denna tidskrift för Sveriges fängenvård år 1938 meddelades bl. a., att riksdagen beslutit att egendomen Hall invid Södertälje skulle förvärfvas för statsverkets räkning samt att i huvudsaklig överensstämmelse med ett av fängenvårdsstyrelsen framlagt förslag å densamma skulle uppföras en säkerhetsavdelning för förvarade och internerade med 104 platser och en sinnessjukavdelning med 105 platser. Till arbetenas påbörjande anvisade 1938 års riksdag 500.000 kronor. Vid 1939 års riksdag anvisades ytterligare 2.255.000 kronor. Arbetet med uppförande av anstalten pågick vid 1939 års utgång.

Enligt beslut vid sistnämnda riksdag ha 25.000 kronor ställts till fängenvårdsstyrelsens disposition för anordnande av ny tvättanläggning vid förvaringsanstalten i Norrköping.

Radioapparater finnas numera installerade vid alla fängenvårdsanstalter. Den 5 september 1939 har fängenvårdsstyrelsen medgivit, att de å fängelserna intagna må efter styresmannens prövning tills vidare tillåtas åhöra eftermiddagsnyheterna per radio, där så kan ske utan olägenhet för anstalten.

Vid del för kvinnor avsedda centralfängelset i Växjö vidtogs i oktober månad 1939 den anordningen, att de intagna varje morgon beredas tillfälle att åhöra morgonandakten i radio.

Sedan en kvinnlig befattningshavare i vaktfrus tjänsteställning i november månad 1939 anställdes vid centralfängelset i Malmö i syfte att biträda vid tillsyn av fångarnas familjer, vid arbetsanskaffning och annan eftervård, funnos vid årets utgång tre sådana befattningshavare, samtliga utgångna från Socialinstitutet, nämligen vid centralfängelserna å Långholmen, Hårlanda och Malmö.

Nytt beklädnadsreglemente för befattningshavare vid bevakning och arbetsdrift fastställdes av fångvårdsstyrelsen den 27 oktober 1939.

Under senare delen av år 1939 har arbetet såväl inom fångvårdsstyrelsen som vid fångvårdsanstalterna kommit att i hög grad påverkas av de förändringar i vårt lands ekonomiska och sociala liv, som det utbrutna kriget medfört. Sålunda har det bl. a. blivit nödvändigt att vidtaga åtgärder för att nedbringa kostnaderna för fångvården.

Sedan 1937 års riksdag beslutit att hos Kungl. Maj:t anhölla om utredning om ungdomsbrottslighetens omfattning, dess orsaker samt utvecklingen under senare år, uppdrog Kungl. Maj:t åt fångvårdsstyrelsen att verkställa undersökningen. Den 10 mars 1939 avlämnade fångvårdsstyrelsen sin utredning i frågan; ur denna skola vissa resultat här omnämnas.

Under observationsperioden, som omfattat åren 1915—1937, har den totala brottsligheten, konstaterad genom utslag i första instans, gått i riktning mot en ökning, särskilt markerad under 1930-talet. Materialet ger ingen möjlighet att fördela den totala kriminaliteten på olika åldersgrupper.

I fråga om strafflagsbrottsligheten, därvid brott mot SL 11:15 och 18:15 utesluts, konstateras, att medan antalet sakfälda 15—18-åringar år 1922 (minimiår) utgjorde 361, är motsvarande tal för år 1937 1263, det högsta antalet sedan år 1918. En uppdelning efter kön visar, att relativtalet för kvinnornas brottslighet ökat hastigare än relativtalet för männens.

En särskild avdelning av utredningen har ägnats den s. k. straffregisterbrottsligheten, varmed avses den brottslighet, som resulterar i sådana straff, om vilka anteckning skall göras i straffregistret. Bland ungdomen förmärkes under 1920- och 1930-talen en stark ökning av denna

brottslighet. År 1922 (minimiår) sakfölldes 333 15—18-åringar och år 1924 (minimiår) 608 18—21-åringar för straffregisterbrott; motsvarande tal för år 1937 äro 1050, resp. 842. Att stegringen icke kan förklaras enbart med att den straffmyndiga folkmängden under 21 år ökat, framgår av vissa i texten intagna diagram. Brottslighetens lyngdpunkt har under tiden 1921—1935 förskjutits mer och mer mot den yngsta åldersklassen.

Inom den officiellt konstaterade ungdomsbrottsligheten dominerar tjuvnaden. De s. k. billånen ha ökat starkt under åren och åtskilligt av denna ökning kommer på de unga brottslingarna. Med hänsyn till att antalet för dylika brott sakfälda i förhållande till hela antalet sakfälda dock är jämförelsevis litet, spelar denna brottslighet icke någon avgörande roll för utvecklingen beträffande den svårare brottsligheten över huvud.

Ehuru kriminalstatistiken av många anledningar icke är en i alla avseenden tillförlitlig mätare på brottsligheten, kvarstod enligt styrelsens mening såsom resultat av den genomförda undersökningen, att brottsligheten bland de unga — särskilt 15—18-åringarna — sedan flera år befunnit sig i stark tillväxt. Orsakerna härtill måste väsentligen vara att söka i vissa förändrade eller nytillkomna faktorer i de ungas omgivning. Det pekades härvid på befolkningens större rörlighet, den starka inflyttningen till städerna, vissa förhållanden på arbetsmarknaden, täta ombyten av anställningar, dålig hushållning med arbetsinkomsterna, farligare och flera frestelsesituationer än förr, det abnormt uppdrivna nöjeslivet, dåliga hem- och uppväxtförhållanden m. m. Slutligen framhölls, att barnens etiska fostran försumrades, bl. a. som en följd av samhällslivets fortgående sekularisering.

Under år 1939 har 1937 års lösdriverilagstiftningskommitté avgivit betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. (se denna tidskrift år 1940, sid. 202).

Hardy Göransson.

Litteratur.

Stephan Hurwitz: Den danske Strafferetspleje.
873 Sider. G. E. C. Gads Forlag. København 1940. Anmeldt
af Landsdommer *J. Scharling*.

En større samlet Fremstilling af Straffeprocessen har hidtil ikke foreligget i dansk Retslitteratur. Under den tidligere Procesordning var dette Fag, som dog ikke frembyder mindre — fra andre Synspunkter end det strengt juridiske vel endda større — Interesse end Civilprocessen, stillet fuldstændig i Skygge af denne og spillede en ganske underordnet Rolle ved det juridiske Studium. I Tilslutning til Retsplejereformen udkom *H. Munch-Petersens* Værk: *Den danske Retspleje*, hvis 5. Bind (1918) omhandler Straffeprocessen. Den her givne Fremstilling, der er udarbejdet for Reformens Ikrafttræden og saaledes ikke har kunnet bygge paa gældende Praksis, er vel af Værdi til Indførelse i Straffeprocessens almindelige Problemer, men — med sit forholdsvis ringe Omfang — ikke tilstrækkelig indgaaende til at give Praktikerens fornøden Vejledning. 2. Udgave (1926) har kun ufuldkomment afhjulpet denne Mangel, og efter de seneste, meget indgribende Ændringer i Strafferetsplejen (navnlig Domsrættens Indførelse) er Bogen nu forældet.

Under disse Omstændigheder er det overordentlig velkomment, at Professor Hurwitz har set sig i Stand til saa hurtigt efter de nyeste Reformer at udsende en fyldig og indgaaende Fremstilling af vor nugældende Strafferetspleje. Vigtigere end det belejlige Tidspunkt — og den imponerende Arbejdspræstation — er det dog, at dette Værk saavel i Henseende til Behandlingen af de almindelige Principspørgsmaal som med Hensyn til klar og i alle Detailler indtrængende Redegørelse for den gældende Procesordning maa siges at fyldestgøre alle teoretiske og praktiske Forordninger til en Fremstilling af den moderne Straffeproces. For den nærmere Forstaaelse af en Procesordning som den danske, der i saa stor Udstrækning er skabt efter fremmed

Mønster, er det af væsentlig Betydning, at den ses i sin Sammenhæng med de Retsforfatninger, der herved kommer i Betragtning. Som et Fortrin ved Bogen skal derfor fremhæves det betydelige Omfang, hvori der gives Oplysning om fremmed, særlig norsk, tysk, fransk og engelsk Ret. Den klare Fremstillingsform, der er præget af Forf.'s energiske og spændstige Personlighed, gør Bogen til behagelig Læsning og letter Tilegnelsen af det undertiden vanskelige Stof.

I højere Grad end om de fleste andre juridiske Discipliner gælder det om Straffeprocessen, at Standpunkterne overfor omtvistede Spørgsmaal paavirkes af politiske eller personlige Opfattelser. Ved Forf.'s Behandling af Problemerne spores imidlertid overalt en tiltalende Stræben efter Objektivitet og en vis Sky for at give Udtryk for rent personlige Meninger. Det er saaledes — for at tage et enkelt Eksempel — karakteristisk, at Forf. efter at have refereret de gængse Argumenter for og imod Doms mænd (S. 88—90) kort bemærker, at en Stillingtagen til hvert af de anførte Synspunkter nødvendigvis maa faa en subjektiv Karakter, og for egen Regning blot tilføjer, »at Tyngdepunktet i Argumentationen for Doms mændene formentlig maa ses i Hensynet til at sikre en levende Kontakt mellem Befolkningen og Retsudøvelsen. Kan Domsmandsinstitutionen vedligeholde denne Forbindelse uden at hæmme de saglige Opgaver, som Kriminalprocessen først og fremmest skal varetage, er den vel baade Besvær og Bekostning værd«.

Det her udhævede Forbehold er typisk for Forf.'s Stilling til de almindelige Principper og Doktriner, der har spillet saa stor en Rolle i den straffeprocessuelle Teori. Han har et klart Blik for det relative i Princippernes Værdi og paaviser med sund praktisk Sans, hvorledes deres Gennemførelse maa begrænses af modstaaende Hensyn, hvorved navnlig Hensynet til, at Strafferetsplejen kan løse sine saglige Opgaver, aldrig tabes af Syne.

En Gennemgang i Enkeltheder, der overfor Værkets uhyre Stofrigdom dog nødvendigvis maatte blive ganske utilfredsstillende, skal ikke forsøges her. For at give et Indtryk af Systematikken skal i det følgende kort angives Hovedindholdet af de ti Afsnit, hvori Bogen er inddelt, idet Forf.'s

Stilling til enkelte, fortrinsvis mere principielle Spørgsmaal omtales noget nærmere.

I. Strafferetsplejens Omraade og dens almindelige Grundtræk.

Der gives her en fyldig Redegørelse for Modsætningen mellem inkvisitorisk og akkusatorisk Kriminalproces, idet fremhæves, at disse er Grundtyper, som Teorien har abstraheret af de faktisk forekommende Procesformer, men som aldrig har været realiseret i deres Renhed. Saaledes kan den danske Procesmaade for Retsplejereformen ikke betegnes som rent inkvisitorisk, men som blandet, dog saaledes at de inkvisitoriske Træk reelt er de overvejende. Retsplejelooven af 1916 betyder i Modsætning hertil et bevidst Principskifte, men først den efterfølgende Lovgivning har bragt Loven i Overensstemmelse med de videstgaaende akkusatoriske Principper. Bevisførelsen i alle Sager er principielt henlagt til Domsforhandlingen, og der tilkommer kun Efterforskningen og Forundersøgelsen bestemt begrænsede forberedende Opgaver. Afhøringen er som Regel overladt til Parterne. Bevisumiddelbarhed er gennemført saavel i 1. Instans som i Appellen, og Domsmandsinstitutionen er indført, hvorefter Lægdommere i Form af Nævninger eller Doms mænd deltager i Domsforhandlingen i alle egentlige Straffesager, bortset fra rene Tilstaaelsessager. Den nugældende danske Kriminalproces er herefter en Anklageproces i Ordets mest vidtrækkende Betydning, og i langt højere Grad end Udlandets Lovgivninger i Almindelighed.

Megen Uklarhed er iøvrigt foraarsaget ved de mange forskellige Definitioner af Anklageprincippet. For nogle er Sigtedes Anerkendelse som Part, Processens Konstruktion som Partsproces, det centrale i dette Princip. Forf. vender sig imod denne Konstruktion, der efter hans Mening tilslører den Væsenforskel, der efter Forholdenes Natur maa være mellem Anklagerens og Sigtedes Stilling. Navnlig henvises til, at Sigtede foruden at være Part tillige er Bevismiddel og eventuelt Objekt for den Straffuldbyrdelse, Processen danner Forudsætning for, samt til Anklagerens Pligt til Objektivitet og paa den anden Side den paa mange Punkter fremtrædende favor defensionis. Partskonstruktionen betegnes herefter som en vildledende Analogi fra Civilprocessen. Formentlig har dog Partsprincippet, der — som

Forf. ogsaa fremhæver — er udtrykkelig anerkendt ved Rpl.'s § 729, trods alle Forskelligheder i Parternes Stilling sin Berettigelse, men naturligvis har Forf. Ret i, at Spørgsmaalet om, hvilke Procesbeføjelser der skal tilsikres Sigtede, ikke kan afgøres udfra begrebsmæssige Betragtninger.

Under Offentlighedsprincippet gøres indgaaende Rede for Pressens Behandling af Retssager. Mange vil fra det sidste nordiske Juristmøde huske Forf.'s udmærkede Afhandling om dette Emne. Blandt de forskellige Begrundelser for Retsplejens Offentlighed, der iøvrigt alle kan have deres Berettigelse, anfører Forf. følgende: Retsplejen er ikke til for sin egen Skyld. Den udøver en Samfundsfunktion, hvis Forløb i Virkeligheden angaar alle Samfundets Medlemmer. Dette gælder i særlig Grad Strafferetsplejen, hvis Opgave ikke er udtømt med den rigtige Afgørelse af hver enkelt Sag, men som udover dette skal medvirke til at gennemføre den materielle Strafferets generalpræventive Funktion, og som derfor ifølge dette Formaalets Karakter maa have en hvis Offentlighed.

Denne Begrundelse, der ikke sjældent overses, men som formentlig er den centrale, kan næppe udtrykkes bedre, end det her er sket.

Forf. fremhæver, at den nyere Udvikling har været præget paa den ene Side af Offentlighedsgrundsætningens Udvikelse til principielt at omfatte hele Sagens retlige Behandling, paa den anden Side af en forøget Anerkendelse af Bestemmelser, der gør Undtagelser fra Princippet. For saa vidt disse Undtagelser tager Sigte paa at skaane Sigtede eller hans Nærmeste for »en uforholdsmæssig stor Lidelse«, bemærker Forf., at der her gør sig særlige generalpræventive Betænkkeligheder gældende. »Hvis det er rigtigt, at Frygten for Presseomtale i betydelig Grad virker som en hæmmende Faktor overfor Kriminaliteten, vil det kun i ganske særlige Undtagelsestilfælde kunne forsvares at udelukke denne af Hensyn til Sigtede og hans Nærmeste«.

II. Retternes Organisation og Virkekreds.

Medens Retsorganisationen i Almindelighed forudsættes bekendt, behandles her de særlige Spørgsmaal, der angaar Domsmands- og Nævningeretter. Forf. anser »Dobbeltsystemet« for uholdbart og finder mest Grund til at tro paa en heldig Udvikling af Lægmandselementet gennem

Nævningeinstitutionens Afskaffelse til Fordel for en ren Domsmandsinstitution, hvilken Ændring efter hans Mening ikke vil være uforenelig med Grundlovens Løfteparagraf om Indførelse af Nævninger. Ved de allerede gennemførte Modifikationer af Nævningesystemet — hvorefter Nævningerne deltager i Fastsættelsen af Straf og andre Retsfølger og paa den anden Side har Adgang til at tilkalde Retsformanden ved deres Raadslagning — er nemlig den oprindelige skarpe Modsætning mellem de to Institutioner blevet saaledes udvisket, at en Overflytning af de nuværende »Nævningeretter«s saatalige Sager til Domsmandsretterne i højere Grad end tidligere vil have Karakteren af en blot teknisk Omlægning. — Hvis man som Forf. gaar ud fra, at Løfteparagraffen stadig maa anses for bindende, forekommer denne Argumentation dog noget tvivlsom.

Under Nævningeretternes Organisation er i fuld Udstrækning medtaget Spørgsmaalene vedrørende Nævningernes Kompetence, dels som selvstændigt Kollegium, dels som medvirkende ved Strafudmaalingen m. v., om deres Forhold til Retten, derunder Spørgsmaalssystemet, Retsformandens Resumé og Retsbelæring, Rettens Bistand under Raadslagningen, Rettens Korrektiv overfor Nævningernes Kendelse, Nævningeelementets Vægt ved Straffens Fastsættelse m. v. Herved foregribes meget, der efter Anm.'s Skøn vilde have sin naturlige Plads ved Fremstillingen af Nævningeproceduren i Bogens V. Afsnit, og navnlig er de vanskelige Problemer vedrørende Spørgsmaalsstillingen derved blevet fordelt paa to forskellige Steder. Dette er imidlertid det eneste Punkt, hvor Bogens Systematik forekommer mindre tilfredsstillende. Iøvrigt er Fremstillingen af de her omhandlede, til Dels meget vanskelige og meget omtvistede Spørgsmaal monsterværdig ved sin Klarhed og Objektivitet.

Er Nævningerne pligtige at følge Retsbelæringen? En saadan Pligt antages af Lovens Motiver, men har ikke fundet positivt Udtryk i Loven. Forf. tager ikke afgørende Stilling til Spørgsmaalet, men gør opmærksom paa, at selv en utvetydig Tilsidesættelse af Retsbelæringen ikke medfører nogen Mulighed for retlige Sanktioner overfor Nævningerne, og at den faktiske Betydning af, at Pligten til at følge Retsbelæringen antages, vil være afhængig af Retsformandens Autoritet samt af Procesparternes og Nævningernes Loyaltet. Medens Retsbelæringen naturligvis skal være

strengt objektiv, synes Forf. ved Gennemgangen af Beviserne (Resuméet) at ville indrømme Retsformanden en vis Frihed til at give Udtryk for sin egen Opfattelse, idet det dog tydeligt bør tilkendegives Nævningerne, at det er dem, der afgør Spørgsmaalet. Paa den anden Side har Forf. et aabent Øje for Farerne ved saadanne Meningstilkendegivelser — der iøvrigt vanskelig vil undgaas i Praksis — og synes tilbøjelig til at anbefale Resuméets Afskaffelse.

III. Anklagens og Forsvarets Organisation samt Strafferetsplejens øvrige Procesorganer.

Under den sidste Betegnelse indgaar: Fængselshjælpen, Børneværnet, Kredskegerne og Retskegeraadet, Forurettede, Vidner, Syns- og Skonsmænd m. v.

Den offentlige Anklagemyndighed er i dansk Ret en Nydannelse, skabt efter tysk og fransk Monster. Som Hovedtræk, der kan føres tilbage til det oprindelige franske Forbillede (le ministère public) fremhæver Forf.: Anklagemyndighedens Ophugning som et Embedshierarki med Justitsministeren som øverste Top, Anklagemyndighedens Enhed og det i Forbindelse hermed staaende Substitutionsprincip, Anklagemyndighedens principielle Uafhængighed af Retterne og af den Forurettede, samt de for Anklagerne i Modsætning til Dommerne gældende Regler om Afsættelighed. Som væsentlige Punkter, hvori den danske Ordning adskiller sig fra Forbillederne nævnes dels den tilbagetrukne Stilling, Retterne indtager under den kriminelle Undersøgelse, dels den Indflydelse, der tillægges Justitsministeren paa Forfølgningen i de enkelte Sager, dels det Omfang, hvori Tiltalefrafald paa Grundlag af Opportunitetsprincippet praktiseres, uden at der gives den private Forurettede nogen Paataleret.

Særlig interessant og lærerig er Forf.'s udførlige Behandling af Forsvarets Stilling. Beskikkelse af Forsvarer sker vistnok i Praksis i rimeligt Omfang, men der gores med Rette opmærksom paa, at Lovens Regler herom efter Indførelsen af Bevisumiddelbarhed i sig selv er utilfredsstillende, fordi den obligatoriske Forsvarerbeskikkelse som Hovedregel er forsvundet fra Sagsforberedelsen — det Stadium, hvor Forsvaret har sine vigtigste Opgaver.

Ved Spørgsmaalet om Grænserne for tilladeligt Forsvar staar Meningerne skarpt overfor hinanden. Nogle

stiller Krav om fuldstændig Objektivitet hos Forsvareren, andre vil, at denne helt skal identificere sig med Sigtede. Forf. indtager her et Mellemstandpunkt, der hævder Forsvarerens Berettigelse og Forpligtelse til en vis Ensidighed. Denne drives ikke for vidt, naar Forsvareren uanset sin personlige Opfattelse eller Viden m. H. t. Sigtedes Skyld holder sig til den negative eller kritiske Metode, der gaar ud paa at afkræfte eller paaavise Svagheder i Bevismaterialet. Hertil bør han holde sig i det meget diskuterede, men i Praxis sjældent forekommende Tilfælde, hvor han igennem Sigtedes Fortrolighed eller fra en anden Kilde udenfor Sagens Akter har erholdt Vished om, at Sigtede er skyldig. Denne Opfattelse er naturligvis ikke begrundet i noget Ønske om gennem Forsvarerinstitutionen at vilde hjælpe skyldige Personer til at unddrage sig Strafansvar, men i Hensynet til i Almindelighed at sikre det nødvendige Tillidsforhold mellem Sigtede og hans Forsvarer.

M. H. t. den saakaldte Fortolkningsret hævdes det, at Udtalelser, der reelt tilsigter Lovbrud, omend de formelt tilsløres som »Lovfortolkning«, er retsstridige. Men Vanskeligheden er at afgøre, hvorvidt en Fortolkning in concreto indeholder et Forsøg paa Omgaaelse af Loven. Det maa komme an paa, hvorvidt samtlige i Betragtning kommende Retskilder med Sikkerhed fører til at statuere, at Forsvarerens Udvikling af Retssætninger indeholder et Forsøg paa Tilsidesættelse eller Omgaaelse af gældende Ret.

IV. Paatalen.

Med Hensyn til Modsætningen mellem Legalitets- og Opportunitetsprincippet — Forf. foretrækker Belegnelserne absolut eller relativ Paatalepligt — fremhæves, at kun dansk og norsk Ret principielt har akcepteret en blot relativ Paatalepligt. Modsætningen er imidlertid i Virkeligheden ikke saa skarp, som man skulde tro. Ogsaa de Retsordninger, der søger at gennemføre Legalitetsprincippet maa anerkende Undtagelser. Paa den anden Side vil Opportunitetsprincippet ikke aabne Adgang for Vilkaarlighed i Paataleudøvelsen, men søger paa forskellige Maader at regulere Anklagemyndighedens Raadighed over denne. Det praktiske Hovedproblem bliver derfor dels, hvilke Kriterier der bør opstilles med Hensyn til de Interesser, der kan motivere, at Forfølgning frafaldes, dels hvorledes der kan skabes Garan-

tier mod Vilkaarlighed i Paataleudøvelsen, samtidig med at denne i et vist Omfang gores afhængig af Hensigtsmæssigheds- og Billighedsbetragtninger.

Meget indgaaende behandles det vanskelige Spørgsmaal om Forholdet mellem Paatale og Dom. Forf. slutter sig her til den i Praxis herskende Anskuelse, at en i Anklageskriftet liggende bestemt Paatalebegrænsning er bindende for Retten, selv om det fremgaar af Bevismaterialet, at Domfældelse vilde kunne gennemføres i videre Omfang.

V. Sagens Gang i første Instans.

Her behandles først Undersøgelsen, under hvilken Betegnelse sammenfattes den Del af Strafforfølgningen, der gaar forud for Tiltale og Domsforhandling. At Efterforskningen og den retslige Forundersøgelse for saa vidt tages under eet, har sin Grund i, at den oprindelige forholdsvis skarpe Adskillelse mellem disse to Stadier er blevet udvisket, efter at Afhøringen ved Forundersøgelsen som Hovedregel er blevet overladt til Parterne, og der saaledes ikke længere er Tale om en Undersøgelse, hvis Ledelse ligger i Dommerens Haand. Indtil Procesreformen af 1936 havde Forundersøgelsen imidlertid den særlige Opgave at tilvejebringe Bevismaterialet til Brug for den dømmende Ret. Men efter at denne Funktion er bortfaldet med Bevisumiddelbarhedens Gennemførelse, staar som Opgave for Forundersøgelsen kun tilbage at skabe en videregaaende Retskontrol til Værn for den Sigtete end den, der er forbundet med den udenretlige Efterforskning. Mange har netop af Hensyn hertil holdt paa Forundersøgelsens Nødvendighed. Efter Forf.'s Mening vil imidlertid de fornødne Garantier til Værn for Sigtete kunne forenes med en udenretslig Undersøgelse, navnlig gennem Beskikkelse af Forsvarer, Retskontrol m. H. t. Anvendelse af Tvangsmidler, Rekurs for Sigtete til Retten, dersom Anklagemyndigheden afslaar hans Begæringer om Undersøgelseshandlinger til Afkræftelse af Sigtelsen. Forf. ser derfor ingen Grund til at opretholde den traditionelle Deling af Undersøgelsen i et udenretsligt og et indenretsligt Afsnit, men foretrækker de lege ferenda et System, der klart lægger hele Undersøgelsen under Anklagemyndighedens Ledelse og Ansvar.

Som bekendt er Forundersøgelsen, der aldrig har været obligatorisk, i det væsentlige opgivet i Praxis — natur-

ligvis bortset fra Tilstaaelsessager, der paadømmes efter Rpl.'s § 925 — og dette har givet Anledning til Kritik og Beklagelse. Forf. erkender, at der efter de nugældende Regler kan forekomme Tilfælde, hvor det vil være rimeligt at anordne Forundersøgelse. Saaledes vil der i mere indviklede eller alvorlige Sager — i hvert Fald i en Overgangsperiode efter Bevisumiddelbarhedens Indførelse — kunne være en naturlig Trang til at paakalde Dommerens vedvarende Medvirken under Undersøgelsen.

Med den summariske Paadømmelse af Tilstaaelsessager og den derigennem opnaaede Simplifikation af et stort Antal Sager høres i Almindelighed kun Tilfredshed. Det er derfor vel værd at lægge Mærke til, at Forf., der paa ingen Maade kan beskyldes for Pedanteri eller Mangel paa praktisk Sans, her rejser alvorlige Indvendinger. Han finder paa dette Omraade en ejendommelig Dualisme i dansk Ret. Samtidig med, at man i usædvanlig vidt Omfang har gennemført en akkusatorisk Principordning, med alle de dertil knyttede Procesgarantier, har man i ellers ukendt Omfang akcepteret en med den principielle Ordning stridende summarisk Procesmaade i Tilstaaelsessager. En eneste Paragraf, der er formet som en ren Undtagelsesbestemmelse, er blevet Grundlaget for en Praksis, hvorefter ca. 60 Procent af alle egentlige Straffesager paadømmes ved Undersøgelsesret paa Grundlag af Undersøgelsen uden virkelig Domsforhandling. Uden i høj Grad at fæste Opmærksomheden herved faar man ikke noget helt Billede af den gældende danske Kriminalproces, der i saa høj Grad karakteriseres ved en Kombination af principielle og principfravigende Synspunkter. Vil man indvende, at der her er Tale om en Modsætning imellem teoretisk og praktisk bestemte Procesregler, svarer Forf., at alle Procesregler tjener et praktisk Formaal og er udformet med dette for Øje. De almindelige Procesprincipper er blot Udtryk for en mere generel Betragtning, idet de abstraherer fra den enkelte Sags Beskaffenhed og paa Grundlag af almindelige Erfaringer opstiller (praktiske) Procesgarantier, hvis Værdi rækker udover den enkelte Sag og derfor ikke kan bedømmes paa Grundlag af en isoleret Betragtning af, hvorvidt de synes paakrævet i den enkelte Sag eller ej. Mere direkte finder Forf.'s Betænkkeligheder Udtryk i den Bemærkning, at der altid bestaar en Mulighed for, at en mere indgaaende Behandling af Bevismaterialet vilde afsløre Huller i Beviskæden, der atter kunde vise, at Tilstaaelsen var urigtig.

Der er vistnok i Praksis gennemgaaende en Tendens til at faa saa mange Sager som muligt ind under den summariske Behandling. Det er imidlertid — da de allerfleste Sager ikke appelleres — vanskeligt at danne sig et almindeligt Indtryk af, om der i større Omfang gaas for vidt i denne Henseende. Ved Ankesager af denne Art viser det sig ikke helt sjældent, at § 925 er anvendt, uagtet Betingelserne herfor ikke har været helt i Orden, og maaske kunde der udvises større Strengthed m. H. t. at hjemvise Sagen i saadanne Tilfælde.

Der er formentlig adskilligt Hold i Forf.'s Kritik. Maaske vilde en Lovændring, der indskrænkede Omraadet for § 925 enten ved et Straffemaksimum eller ved at undtage Forbrydelsesgrupper, der efter deres Natur i Almindelighed vil være mindre vel egnede til summarisk Behandling, eller ved begge Dele, være paa sin Plads.

Efter Retsplejelovens oprindelige System var Domsforhandlingen i første Instans som Hovedregel henlagt til Landsret, og i Overensstemmelse hermed indeholdes de udførlige Bestemmelser om Domsforhandlingen i Kapitlet om Landsretsbehandling, medens Reglerne om Underretsproceduren i det væsentlige er sammentrængt i en enkelt Paragraf. Ved successive Ændringer er jo nu Domsforhandlingen i alle Sager — undtagen Nævningesager — henlagt til Underret, og Forf. har derfor valgt at fremstille Domsforhandling ved Underret som Normaltype, uden at der ses at være særlige Ulemper forbundet med denne Afgivelse fra Lovens System.

Medens den almindelige Bevislære, der i væsentlige Træk er fælles for Civil- og Kriminalprocessen, henvises til Retsplejens almindelige Del, gives her en forholdsvis fyldig Fremstilling af de Dele af Bevislæren, der har særligt Hensyn til den straffeprocessuelle Bevisførelse. De i fremmed, f. Eks. engelsk, Ret gældende Begrænsninger med Hensyn til Arten af de tilladte Bevismidler kendes ikke i dansk Ret, der principielt tillader Fremførelsen af alt, hvad der i det givne Tilfælde er egnet til at tjene som Bevis. Som det praktisk vigtigste Bevismiddel maa — til Trods for den moderne Vidnepsykologis Resultater og den derpaa støttede Kritik — stadig Vidnebeviset betegnes. Denne Kritik opfordrer imidlertid til Varsomhed paa dette Omraade, og Forf. giver en Oversigt over de vigtigste Fejkilder, hvormed Vidnebeviset er behæftet. Med Hensyn til

Bevisbedømmelsens Frihed, der jo udtrykkelig er fastslaaet i Retsplejeloven, fremhæves, at der heri vel ligger, at Afgørelsen træffes paa Grundlag af den Overbevisning, Bevisførelsen har fremkaldt, men at man ikke kan lade sig nøje med et blot subjektivt begrundet Helhedsindtryk ("conviction intime"). Det maa være Dommerens, ogsaa Lægdommerens, Pligt at gøre sig klart, paa hvilke objektive Omstændigheder hans Totalindtryk er begrundet, og Spørgsmaalet om Tilværelsen af disse Omstændigheder og de Slutninger, som derfra kan drages, maa undergives en logisk Bearbejdelse. Kun den Overbevisning, som grundens paa en saadan Provelse, kommer i Betragtning som en retlig relevant Overbevisning. — Disse Krav, om hvis principielle Berettigelse der næppe kan rejses Tvivl, er det vistnok alt andet end overflødigt at understrege. Om det overfor Lægdommere i Almindelighed vil kunne nytte at stille saadanne Fordringer, er et Spørgsmaal for sig.

Med Rette fremhæves det urigtige i den almindelige Antagelse, at der ikke opstaar noget Bevisbyrdespørgsmaal i Strafferetsplejen. Anklagerens Bevisbyrde i sit fulde Omfang angaar alene det paasigtede Gerningsindholds Momenter, for Ikke-Tilstedeværelsen af særlige Undskyldningsgrunde paahviler der som Regel ikke Anklageren nogen Bevisbyrde. Saadanne Omstændigheder maa det være Tiltaltes egen Sag at sandsynliggøre. Det samme gælder om særlige modstaaende Fakta, der bevirker, at Gerningsindholdet ikke er realiseret, uanset at der er ført Bevis for de sædvanlige Momenter i dette, og selv m. H. t. Gerningsindholdets normale Elementer findes der Undtagelser fra Grundsætningen om Anklagerens Bevisbyrde, saaledes visse legale eller i gældende Praxis hjemlede Præsumptioner, der lægger Bevisbyrden om.

Det i dansk Teori hidtil noget forsømte Emne: Dommens Indhold behandles ret fyldigt. Forf. fremhæver — i Overensstemmelse med Retsplejelovens § 929 — at Præmisserne nøjagtigt skal angive de faktiske Omstændigheder, som Retten finder bevist, og som danner Grundlag for Domfældelsen, og at man ikke kan lade sig nøje med en Henviisning til Beskrivelsen i Anklageskriftet. Denne Fordring, der har sin Begrundelse i det nye Ankesystem, overholdes næppe tilstrækkeligt i Praxis, der i denne Henseende mere hviler paa Tradition end paa klar Opfattelse af de nye Principper. Naar Forf. endvidere — uden at

dette dog er foreskrevet i Loven — forlanger, at de Betragtninger, der har været afgørende for Strafudmålingen, skal angives, og tilføjer, at dette ogsaa sker i Praxis, er dette sidste vist for meget sagt. Den sædvanlig anvendte Formel, at »Straffen efter Omstændighederne vil kunne bestemmes til«, opfylder jo ikke dette Krav.

VI. Retsmidler.

Indenfor de her behandlede Emner, Anke, Kære og Genoptagelse, opstaar de vanskeligste Problemer ved den i 1936 indførte Begrænsning af Højesterets Kompetence i Straffesager. Højesterets Udelukkelse fra Bevisbedømmelsen, der er en Konsekvens af Kravet om Bevisumiddelbarhed, var i Kommissionsforslagene gennemført saa vel i civile som i kriminelle Sager, men udgik under den senere Behandling af Retsplejeloven. Samtidig med Indførelsen af Bevisumiddelbarhed og Domsmand er nu den begrænsede Anke til Højesteret gennemført i alle Straffesager, ogsaa Politisager, hvori Domsmand ikke medvirker.

Forf., der med usædvanlig Skarphed kritiserer denne Ordning, giver en indgaaende Paavisning af, at den teoretiske Søndring mellem Faktum og Jus, hvorpaa Ordningen bygger, er uholdbar og praktisk uigennemførlig. Men endvidere er Systemet irrationelt ud fra sine egne Forudsætninger, idet det er uegnet til at fremme det Formaal, det skal tjene. Grundtanken er, at Højesteret kun er kompetent til at efterprøve Retsanvendelsen, fordi denne i Modsætning til Bedømmelsen af Faktum er uafhængig af Bevisumiddelbarhed og Lægdommerskon. Men dels indgaar der i Bedømmelsen af Faktum Momenter, med Hensyn til hvilke det bevisumiddelbare System er uden Betydning, saaledes hvor Skyldspørgsmaalets Afgørelse beror paa Bedømmelsen af Dokumenter eller andre Bevisgenstande, der følger med Sagen, dels vil en fuld Adgang til at efterprøve den retlige Subsumtion gøre Indgreb i saavel Bevisumiddelbarheden som Lægdommerskonnet.

Forf. indskrænker sig dog ikke til en negativ Kritik, men søger at anviser Veje til at bringe det bedst mulige ud af en i sin Grundtanke forfjælet Ordning. Han lægger herved ikke Vægt paa Hensynet til Lægdommerskonnets Suverænitæt, da det ikke ligger i Lægdommerinstitutionens Formaal, at de Afgørelser, der træffes af Jurister og Lægmand i

Forening, skal være unddraget Højesterets Efterprøvelse. Derimod maa efter positiv Ret — om end ikke de lege ferenda — Hensynet til Bevisumiddelbarheden respekteres som Revisionssystemets bærende Faktor. Indenfor den hermed givne Ramme bør man tendere imod, at Højesterets Kompetence udstrækker sig til enhver Afgørelse, med Hensyn til hvilken Bevisumiddelbarhedsprincippet ikke spiller nogen Rolle. Dette kan ikke fuldtud gennemføres i positiv Retning uden Afvigelse fra Lovens Ord, men der bør her anlægges en fri, reelt begrundet Fortolkning. Derimod kan Grundsætningen fuldt ud gennemføres i negativ Retning, saaledes at Højesteret anses for inkompetent til at foretage enhver Prøvelse, hvis Udfald kan antages at være afhængigt af et umiddelbart Indtryk af de i Sagen afgivne Forklaringer, selv om der ikke direkte er Tale om en Bevisbedømmelse.

Disse Retningslinier synes anbefalelsesværdige. Foreliggende Afgørelser kunde tyde paa, at Højesteret er tilbøjelig til i nogen Grad at følge dem.

Med Hensyn til Genoptagelse har Forf. netop kunnet naa at medtage den nye Ordning ifølge Loven af 15. Marts 1939, hvorefter Spørgsmaalet om Genoptagelse ikke længere indbringes for den Ret, hvis Afgørelse søges omstødt, men for den særlige Klageret, hvis Kendelse er endelig og upaaankelig. Om Betimeligheden af denne Reform udtaler Forf. sig ikke, men for saa vidt den hviler paa den Opfattelse, at der efter almindelig psykologisk Erfaring ikke kunde næres ubetinget Tillid til Uhildetheden hos de Dommere, der havde Ansvar for den oprindelige Domfældelse, bemærker han, at denne Opfattelse ikke behøvede at fore videre end til en Ændring af Kompetenceordningen indenfor den bestaaende Domstolsorganisations Rammer.

Man plejer at betegne Genoptagelse som et ekstraordinært Retsmiddel. Forf. indfører Terminologien »ekstraordinær Genoptagelse«, der er forbeholdt for den ved Loven af 1939 indførte, kun i ganske særlige Undtagelsestilfælde anvendelige Adgang til Genoptagelse uden nye Bevisligheder, nemlig naar der foreligger Omstændigheder, der gør det overvejende sandsynligt, at de foreliggende Bevisligheder ikke har været rigtigt bedømt. Denne Bestemmelse, som Forf. selv har Æren af at have givet Stødet til, er tænkt som en Sikkerhedsventil overfor Justitsvildfarelser, som ikke ad anden Vej lader sig oprette. Forf. indskærper,

at den bør anvendes med Varsomhed, idet en videregaaende Praksis dels vilde medføre en almindelig Usikkerhed i hele Strafferetsplejen, dels vilde kunne bevirke en Række utilstrækkeligt begrundede Frifindelser. En Genoptagelse efter denne Bestemmelse vil nemlig som Regel være ensbetydende med en Frifindelse, navnlig naar der er gaaet længere Tid siden Dommen, og Bevismaterialet som Følge heraf er svækket. — I denne sidste Betragtning ligger overhovedet den største Vanskelighed ved Institutet Genoptagelse under en moderne Procesordning.

VII. Straffeprocessuelle Frihedsindgreb.

Et af Reformbevægelsens vigtigste Programpunkter var Kravet om Indskrænkning af Varetægtsfængslets Anvendelse, og Retsplejelovens Regler herom er stærkt præget af Bestræbelser i denne Retning. Efter Forf.'s Mening er der paa dette Omraade vel blevet gennemført væsentlige reelle Reformers, saaledes med Hensyn til Varetægtsfangerens Behandling under Fængslingen, men der er næppe sket nogen væsentlig Indskrænkning i Fængslingernes Antal eller Varighed bortset fra, at de meget langvarige Fængslinger er blevet sjældnere. Dette er dog vist for pessimistisk set. Der savnes — som Forf. bemærker — en Statistik, hvorpaa sikre Slutninger kan støttes, men der kan dog nævnes Forbrydelsesgrupper, saaledes mindre Tyverier, hvor Fængsling tidligere var fast Regel, men ikke længere er det. At paa den anden Side Retsplejelovens Krav om speciel Begrundelse af Fængslingskendelsen kun højst ufuldkomment overholdes, maa erkendes. Medens Forf. med Føje rejser Kritik paa dette Punkt, slutter han sig ikke til den Mening, at Anklagemyndighed og Dommere ikke i tilstrækkelig Grad skulde have tilegnet sig den nye Retsplejes Aand, men søger Grunden til, at det ikke er lykkedes at gennemføre Reformbevægelsens Krav, først og fremmest deri, at en stærk Samfundsinteresse faktisk i videre Omfang end paaregnet kræver Sigtedes Isolering under Sagen, hvad enten Procesmaaden er inkvisitorisk eller akkusatorisk. Dette realistiske Syn er karakteristisk for Forf.'s Stilling til Straffeprocessens Problemer i det hele.

Foruden Indgreb i Sigtedes personlige Frihed, navnlig Anholdelse og Fængsling, behandles i dette Afsnit Indgreb i Trediemands personlige Frihed, der-

under Vidnepligten, Indgreb i Raadighedsrettigheder over Ting (Beslaglæggelse) Indgreb i Boligens Fred (Husransagning) samt endelig Indgreb i Meddelelsesmidlernes Fred (Post, Telegraf, Telefon).

VIII. Oprejsning i Anledning af strafferetlig Forfølgning.

Paa dette forholdsvis nye Retssomraade har de nordiske Lande Æren af at være gaaet i Spidsen. For Danmarks Vedkommende er det oprindelige Grundlag Loven af 5. April 1888 om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel og Straf efter Dom m. v. Den efterfølgende Udvikling viser en fortsat Udvidelse af Adgangen til Erstatning og anden Oprejsning i Anledning af strafferetlig Forfølgning baade med Hensyn til Arten af de Indgreb, der giver Ret til Oprejsning og med Hensyn til Vilkaarene for Oprejsning i det enkelte Tilfælde, Erstatningsret anerkendes nu ikke blot i Anledning af Frihedsberøvelse, men ogsaa for de fleste andre Indgreb, som Straffefølgningsretten kan medføre, og det er ikke længere en Betingelse, at det positivt antageliggøres, at Sigtede er uskyldig, men Erstatning er kun udelukket, hvis der er begrundet Formodning for, at han er skyldig.

Efter Forf.s Opfattelse burde der anerkendes en almindelig Erstatningspligt for det Offentlige for den Skade, som en Straffefølgning uforskyldt paafører en Sigtet, der maa anses for uskyldig i det paasigtede Forhold. Den nugældende Ordning, der er indført ved Lov af 23. Juli 1932, har ikke turdet gaa saa vidt.

IX. Strafferetlige Afgørelsens Retskraft.

Forf. fremhæver her, at Retskraftsteoriens Læresætninger som Regel er blevet udformet med civilprocessuelle Forhold for Øje og herfra uden videre er overført til Strafferetsplejen. Opgaven maa nu være at søge Læren dels saa vidt muligt simplificeret, dels udsondret fra civilprocessuelle Forudsætninger og i Stedet bragt i Sammenhæng med Straffeprocessens særlige Struktur og Formaal og derigennem med den materielle Strafferet. Der skal ikke her gaas ind paa de til dels meget vanskelige Problemer, Retskraftlæren rejser.

X. Straffeprocessuelle Akcessorier.

Herunder fremstilles Læren om Straffuldbyrdelse, om Sagsomkostninger og om Forfølgning af borgerlige Krav under Straffesager.

Bogen afsluttes med et fyldigt og særdeles nyttigt Sagregister.

* * *

Enhver, der er beskæftiget med Strafferetsplejen, vil have rigt Udbytte af at fordybe sig i Forf.s Fremstilling, der ikke alene hviler paa en meget omfattende teoretisk Viden, men ogsaa paa Forf.s nøje Kendskab til Praxis og hans Forstaaelse af dennes Krav. I det hele er Bogen en højst værdifuld Forøgelse af vor juridiske Litteratur.

August Goll: Udvalgte Skrifter. Under Redaktion af Svend Borberg og Stephan Hurwitz. Einar Munksgaard 1940. Anmeldt af Professor, Dr. med. H. Helweg.

Forfatteren selv behøver ingen præsentation for dette tidsskrifts læsere; dertil er hans markante personlighed endnu i altfor levende erindring. Men det er godt, at der med denne mindeudgave er sat ham et litterært eftermæle, som vil gøre det muligt at genopfriske bekendtskabet med udvalgte afsnit af Golls tildels i aviser og tidsskrifter bortgemte og derfor vanskelig tilgængelige forfatterskab.

Udgaven omfatter to dele. 1. Afdeling, der er samlet og tilrettelagt af professor Stephan Hurwitz, omfatter 9 kriminalistiske afhandlinger. 2. Afdeling, hvor Svend Borberg staar som redaktør, omfatter ligeledes 9 afhandlinger, alle vedrørende Shakespeare, der, som alle ved, var Golls store interesse. Bogen er statelig udstyret med 2 portrætter af Goll, og en bibliografi. Den tjener til megen ære for udgiverne, hvis navne med en snurrig, formodentlig af den alfabetiske orden dikteret kiasme paa titelbladet er anbragt i omvendt orden af den, hvori deres afsnit figurerer i Bogen.

Udgaven har i dagspressen faaet en interesseret og udførlig omtale, flere steder saaledes, at en jurist har anmeldt 1. del, en litteraturkyndig 2. del. Berettigelsen af at forsøge at give værket en samlet omtale udfra et synspunkt, der hverken er bestemt ved speciel juridisk eller speciel

litterær sagkundskab maa søges i det forhold, at det, der træder een stærkest imøde ved samlet gennemlæsning af dette repræsentative udvalg af Golls skrifter, ikke er juristen, ejheller Shakespeareelskeren og forskeren Goll, ja end ikke kriminalisten Goll, men det er psykologen og menneskekenderen. Bag de juridiske, strafferetlige problemer som bag de litterære ligger interessen for, hvad der foregaar i mennesket, og det er denne menneskelige forstaaelse og interesse, der gør, at Goll vil blive husket og savnet indenfor dansk retspleje.

Goll opfattede forbryderen som et menneske, ja i en vis forstand opfattede han mennesket som en forbryder. Der er, forklarer han med et for en juridisk trænet hjerne usædvanligt klart, biologisk blik, alle tænkelige overgange. »I det ene yderpunkt« — skriver han side 33 — »kan vi tænke os den i alle henseender fuldt ud, den maksimalt hæderlige mand, i det andet den maksimale forbryder. Men mellem disse yderpunkter findes en uendelighed af gradationer. De fuldt ud hæderlige er det ikke alle i lige stærk grad — det er den første gradation — det gennemgaaende hæderlige isprænges derefter smaa pletter af uhæderlighed; disse pletter bliver hyppigere og hyppigere, indtil de giver helheden deres præg, saa følger smaa stænk af forbrydelse, derefter flere og flere, indtil vi naaer helt hen til det fuldstændig sorte. Det er kun naaer vi holder yderpunkterne op mod hinanden, at vi kan fristes til at tro paa en væsensforskel; tager vi den hele række, opdager vi, at det helt igennem er spørgsmaal om gradforskelligheder«. Forbrydelsens begreb formes af samfundet, fordi der er ting, der strider imod samfundets livsinteresser og derfor ikke kan tolereres. Samfundet vil »altid som en naturnødvendighed skabe sig selv det, der anses for forbrydelse«, og med lige saa stor naturnødvendighed vil et vist antal af menneskene bukke under for tilskyndelsen til at begaa disse forbrydelser. Ja Goll finder det »en forbavsende kendsgerning« at saa faa bliver forbrydere, at lovydigheden kan betragtes som det normale, forbrydelsen som det abnorme. Saa stærk er altsaa driften til at danne et ordnet samfund hos menneskene, at de trods mere eller mindre udtalt uhæderlighedstendens alligevel gennemgaaende er lovydige. Goll overser dog her, at det menneskelige samfund i de nu kendte former ikke ubetinget fordrer

maksimal hæderlighed. Der er en lille margin, som er bred nok til at skabe afløb for alle de relativt hæderlige.

Denne tanke, at det almindelige menneske har spiren til forbrydelse i sig, nogle stærkere, andre svagere, er grundlæggende for Goll. Man genfinder den i Shakespearestudierne, hvor han fra Brutus, den maksimalt hæderlige mand, der bliver forbryder af forblindet logik, gennem en række afskygninger, — Macbeth, lady Macbeth, Ricard III, — arbejder sig frem til den maksimalt forbryderiske Jago, og slutter sin analyse af denne med ordene: »At vogte paa disse gran (d. v. s. det gran af ondt, der efter Shakespeare let fordærver den hele ædle masse), det bliver da opgaven, naar vi vil undgaa forbryderen, forbryderen omkring os, og forbryderen i os selv«.

Bekæmpelse af forbrydelsen maa derfor ske i menneskenes sind og maa bygges op paa aarsagsloven. De fristelser, der skaber forbrydelserne, maa søges begrænsede gennem god, social lovgivning, de sygelige tilstande, der nedsætter menneskenes sjælelige stabilitet, bør inødegaaes ved lægernes hjælp, og straffene bør specielt kun anvendes, hvor de kan ventes med virkning at gribe ind i aarsagsrækken. Thi den frie vilje vil Goll ikke vide af at sige. Med forfriskende logik (side 56—57) hævder han, at antagelsen af en fri vilje hos menneskene aldeles ikke er forudsætningen for straffens virkning. Tvertimod. Hvis menneskene kunde gøre, hvad de vilde, var det jo meningsløst at underkaste dem paavirkning, det være sig opdragelse eller straf. Forudsætningen for at disse ting kan virke er netop, at menneskelige handlinger er determinerede, saaledes at man kan vente resultat af causalmomenternes tilrettelæggelse. Menneskene gør, hvad de maa gøre, og derfor gælder det om at skabe aarsagsmomenter til rigtig handling.

Goll er humanist, men han er ikke blødsoden. I et historisk berømt foredrag i Dansk kriminalistforening fra 1903 om pryglestraf og i en stadig aktuel artikel fra 1922 om dødsstraffen ivrer han veltalende mod disse strafformer, fortrinsvis fra humanitært og kulturelt synspunkt. Men han lider ikke af sentimental forbryderkærlighed. Forbrydelsen skal bekæmpes og straf skal der til, naar den kan ventes at gøre gavn. Karakteristisk er de ord, hvormed han slutter sin vidtloftige, analytiske biografi af storforbryderen Jens Nielsen, der blev henrettet d. 8. Nov. 1892. Han var en

undtagelse, skabt af et vanskeligt sindelag og uheldige livsforhold. Men ogsaa undtagelserne — skriver Goll — dukker op i kraft af udviklingens love. »Det er disse love, der gælder om at finde, hvis vi vil lære at forstaa undtagelserne — lære at forstaa dem og lære at behandle dem«. Forstaaelsen er ikke maal i sig selv, den er middel til behandlingen, og er den rette behandling funden, skal den gennemføres praktisk og haandfast.

Der er sider af Golls kriminalistiske forfatterskab, som egentlig enhver, der vil beskæftige sig med kriminalistik, burde lære og lade sig examinere i ved sin løbebanes begyndelse. Enkle, selvindlysende sandheder, synes man, naar man læser dem, men dog ting, der bestandig gaar i glemme, og som her er sagt med overbevisende kraft og anskuelighed. Men der er dog næppe tvivl om, at Shakespearestudierne er det, der vil leve længst. Mest kendt er »Forbrydertyperne«; men friskest og friest er Goll alligevel, naar han ryster kriminalisten af sig — tildels ialtfald, for helt lykkes det ham aldrig. Hans analyse af »Stormen«, specielt af Prospero hører til det skarpsindigste i hans produktion, og i afhandlingen om Romeo og Julie forsøger han med fin forstaaelse at redegøre for det, han kalder kærlighedens patogenese. Som han i de kriminalistiske skrifter tager sine forbrydere ud af de tørre retsakter og gør dem til levende mennesker, viger han ikke tilbage for den ulige dristigere opgave at tage Shakespeareskikkelserne ud af dramaet, ned fra scenen og behandle dem som mennesker af kød og blod. Hans maal er bestandig det samme, at søge at forstaa, hvorfor de mennesker var saadan og handlede som de gjorde. Udvalget af Golls skrifter er fra først til sidst en levende undervisning i menneskekundskab.

Gerda Mundt: Tro paa Mennesker (152 Sider). Ved Fængselsinspektør Viggo Waagensen, Københavns Fængsler.

»Tro paa Mennesker« kalder Folketingsmand Froken Gerda Mundt sin i Efteraaret udgivne Bog om den amerikanske kvindelige Fængselsdirektør Dr. *Mary B. Harris*. I et indledende Kapitel omtaler Forfatterinden ganske kort forskellige Personer, der i den forløbne Tid har virket blandt Fanger, men Hovedindholdet af Bogen er en forkortet Gengivelse af Dr. *Harris's* egen Bog »I knew them in Prison«. Dr. Harris, som iøvrigt har besøgt danske

Fængsler, da hun i 1935 var i Europa for at deltage i den internationale Fængselskongres i Berlin, er Leder af Kvindefængslet i Alderson i West-Virginia — Fængslet uden Mure, som Frøken Mundt kalder det, og som hun ogsaa selv har besøgt. Dr. Harris har ikke haft nogen helt almindelig Løbebane som Fængselsleder. Hun har taget Embedseksamen ved Universitetet i Chicago i Latin og Sanskrit, tog Doktorgraden i sidstnævnte Sprog og har senere studeret Numismatik, først i Amerika og senere i Europa. Da hun vendte hjem herfra i 1914, blev hun saa at sige kidnappet ved Landstigningen og gjort til midlertidig Leder af New Yorks Arbejdshus for Kvinder. Den kvindelige Vicefængselsdirektør i New York beretter i hvert Fald selv, at hun »fandt hende nede ved Havnen og sendte hende til Arbejdshuset«. I denne Anstalt, der havde Plads til 600 Fanger, af hvilke mange kun sad paa ganske kort Tid, begyndte Dr. Harris sit Reformarbejde. Blandt andet fik hun indført bedre Beskæftigelsesforhold, Musik ved Anskaffelse af Klaver og Grammofon m. m. Efter et Par Aars Forløb blev Dr. Harris Leder af et Ungdomshjem for Piger, indtil hun overtog den Gerning, der er blevet hendes Livsgerning, Indretningen og Ledelsen af det i 1927 af de forenede Staters Forbundsregering oprettede Kvindefængsel i Alderson. Fængslet modtager kun Fanger, der er dømt for Overtrædelse af Unionens Love. Det ligger i en smuk, hjergrig Egn og bestaar af ialt 20 mindre Hjem, hver med Plads til 30 Fanger og ledet af en Plejemoder. Fængslet modtager kun Kvinder over 18 Aar, som er dømt til mere end 1 Aars Fængsel, og som Regel ind sættes de paagældende kun 1 Gang i Alderson. Over Halvdelen af Fangerne har forbrudt sig mod den narkotiske Lov. Som i de fleste amerikanske Fængsler er der indført Selvstyre, idet Kvindefangerne danner kooperative Klubber, hvis Ledere de selv vælger. Iøvrigt er Behandlingen nærmest at ligne med den, vi kender fra vore Ungdomshjem. Fangerne færdes ret frit omkring, beskæftiges for en stor Del ved Friluftsarbejde (Landbrug og Gartneri) og benyttes ikke sjældent til betroede Poster. Det er ikke helt nye Tanker, som Dr. Harris har ført ud i Virkeligheden, siger Frøken Mundt. Det nye er, at de af hende er blevet realiseret som aldrig før.

Man lærer gennem Bogen Dr. Harris at kende som en initiativrig og energisk Leder af Anstalten, en udpræget Personlighed med Kærlighed til de Mennesker, hun har at

gore med, men ogsaa med en stærk Tiltro til dem. Hun nævner selv adskillige Tilfælde som Bevis paa de gode Resultater, der opnaas ved Behandlingen, og giver iøvrigt en meget levende Skildring af hele Livet i Anstalten.

Mange sammenblander Disciplin og Straf, siger Dr. Harris, men Straf er i Almindelighed et Tegn paa, at Disciplinen har svigtet, og Selvudfoldelsen er den højeste Disciplin. Selvfølgelig kan disciplinære Forseelser ikke undgaas, saa lidt som Undvigelse. Men man søger at formindske Antallet af dem ved en omhyggelig Klassifikation af Fangerne.

Nogle Maaneder efter at Fængslet var aabnet, var Fængselsdirektøren bekymret over, at der intet Reglement fandtes. Dr. Harris svarede, at de havde de 10 Bud, de forenede Staters Grundlov og Reglerne for almindelig Høflighed, og at det hidtil havde været tilstrækkeligt. Hun fik sendt et Par af Reglementerne for de store Mandsfængsler, som hun skulde omarbejde, men svarede hertil, at hun ikke »kunde lave en Aftenkjole ud af en Overall«. Hendes Erfaring gaar i det hele ud paa, at alt for smaalige Regler forfejler deres Virkning.

Om Resultaterne oplyses, at af henimod 700, der er sendt ud under Tilsyn, er under 3 % faldet tilbage i Tilsynstiden, og af henimod 400, som er sendt ud inden Udløbet af Maximalstraffen, har kun 5,6 % brudt deres Æresord. Disse Tal maa naturligvis ses i Relation til det Klientel, Fængslet rummer.

Ud fra sine Erfaringer i Alderson-Kvindefængslet drager Dr. Harris i Bogens sidste Kapitel sine Konklusioner og opstiller sit Program.

Der er intet Omraade af socialt Arbejde, hvor Fremskridt kommer saa langsomt som ved Fængselsarbejdet, siger Dr. Harris. Samfundet maa gaa bort fra de gammeldags Fængsler. Vi maa have Fængselsledere, Plejemødre, Fængselsbetjente og Lærere, som er intelligente og villige til at samarbejde paa et opbyggende Program. Man maa frigøre Fængselsinspektørens Personlighed og Energi, og der maa opstilles en Plan for direkte systematisk og forstandig Behandling af Fangerne, og om disses Personlighed og hjemlige Omgivelser m. m. maa man se at faa saa meget at vide som muligt. Der er utvivlsomt meget rigtigt i Dr. Harris's Tanker, men ved en saadan Omformning af Fængslet, faar dette et noget andet Formaal end det, vi nu i Almindelighed tillægger det.

Mogens Ellermann: Sind og Mennesker. Psykologiske Erfaringer fra Sindslidelser. Jul. Gjellerups Forlag, 1940. 105 Sider. Pris 5 Kr. — Anmeldt af Overlæge Otto Jacobsen.

Forfatteren meddeler i forordet, at han vil gøre »et forsøg paa at give et almenfatteligt overblik over psykologiske erfaringer, vundet gennem studiet af sjælelige lidelser« — en udmærket plan, nyttig og interessant, selvom den vel ikke kan kaldes original. Der er i de senere aar udkommet en del bøger, der har haft dette formaal, og som sikkert har været til megen nytte.

Det er en god idé at give en oversigt over psykiatriens betydning for psykologien. Tiden maa være inde til at gøre det regnskab op, hvad det sidste halve aarhundredes psykiatri har betydet for psykologien. Hvorledes har den unge videnskab, som psykiatrien er, beriget psykologien, og hvad rummer den moderne psykologi af værdi derudover?

Dr. Ellermann giver ikke noget fuldstændigt eller direkte svar paa dette spørgsmaal, hvilket han heller ikke lover. Han har især set det som sin opgave at »give læseren en mere kritisk indstilling til nogle af nutidens medicinske-psykologiske anskuelser«, dette kan naturligvis ogsaa være nyttigt, og andre psykiatere har tidligere gjort det paa udmærket og selvstændig maade, ogsaa herhjemme.

I vor stakaandede tidsalder, hvor skrivelysten, som ellers synes uendelig, knapt kan staa maal med rotationspressens fart, og hvor bøger snart bliver betragtet som forældede dagen derpaa, ligesom aviser, er det sikkert af betydning, at spørgsmaal som de her omhandlede bliver taget op med faa aars mellemrum og behandlet paany.

Dr. Ellermann's bog er kvik, let læst, og den har en hel del illustrationer, som er interessante og instruktive.

Der gives først en fremstilling af psykologiske problemer i forbindelse med den manio- depressive psykose og schizofrenierne, og denne fremstilling er krydret med mange gode demonstrationer i teksten, hvilket gør tilegnelsen lettere. Dernæst gennemgaas de hysteriske og nervøse lidelser, og dette kapitel vil sikkert blive læst med størst interesse, bl. a. fordi saadanne tilfælde virker mest dramatisk, og fordi alle belæste mennesker vil kunne føle sig saa meget hjemme deri, at de kan have fornemmelsen af at være istand til at tage personligt standpunkt til de forskellige anskuelser og teorier, Janet's psykologiske tydninger, Freuds

psykoanalyse og Adlers mindreværdscomplex. Overfor Freud har Dr. Ellermann en meget kritisk indstilling, som i nogen grad kan være berettiget, naar man tager den tragikomiske hærske af Freudianere i betragtning; men betragter man fænomenet besjælet af saa ringeagtende følelser, som Freudianerne fremkalder hos een, forhindrer man sig selv i at se det virkelig betydelige, Sigmund Freud har udrettet.

I bogens næstsidste del omtales ganske kort de forskellige temperamenter og Kretschmers konstitutionslære, og til sidst omtales enkelte hjerneanatomiske forhold i forbindelse med sjælelige fænomener, Derved faar hele fremstillingen et yderligere præg af nøgternhed og perspektiv.

Skulde man indvende noget mod bogen som helhed, maatte det blive, at den er for lille; det er næppe muligt paa det forhaandenværende antal sider at give en tilfredsstillende redegørelse for alle disse interessante forhold. Den er paa mange punkter meget kortfattet; men det kan jo ogsaa være en fordel.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 31. Aargang, 1940.

Blandt Artiklerne i denne Aargang, som frembyder almindelig Interesse, kan følgende nævnes:

Ernst Colla (Bielefeld) redegør i Januar-Februarheftet for et Tilfælde af »religiöser Verrücktheit, Sexualperversität und induzierter Irresein«. Det drejer sig om to dannede Søstre omkring Overgangsaaarene, der har trængt sig ind paa en Præst og dennes Hustru og sluttelig tilskrives dem Breve med Anmodninger om at blive Genstand for legemlige Tugtelsler fra deres Side, i saadanne Udtryk og Enkeltheder, at de er overordentlig obøkone og for en Del uengivelige. Undersøgelserne viser, at der hos den yngre, aktive af Søstrene foreligger en religiøs betonet Forryktbed parret med en undertrykt og maaske ubevidst Seksualtrang, og at hun ligefrem har »smittet« den ældre, svagt begavede Søster, der ser op til den yngre som et Ideal. Affattelsen af uanstændige Breve — som oftest, modsat i dette Tilfælde, anonymt — er en ikke sjelden forekommende Forbrydelse fra Kvinders Side og maa vel betegnes som den eneste praktisk forekommende Form for kvindelig Ekshibitionisme.

I Septemberheftet giver *R. Ritter* (Berlin) i Artiklen »Primitivität und Kriminalität« et Bidrag til Kriminologiens Op-gave at undersøge, om der hos Mennesker findes Kendetegn eller Ejendommeligheder, som gør det erfaringsmæssig muligt at erkende de paagældende som forbryderiske, allerede inden de har begyndt en forbryderisk Løbebane. Det har vist sig, at Primitivitet og Ustædighed med Hensyn til Opholdssted i saa Henseende hører til de Egenskaber, der kommer i Betragtning, og med dette for Øje undersøger Forf. nu Forholdene hos de ægte Zigeunere og viser,

hvor primitivt, naivt, sorgløst og ubekymret deres omflakkende Tilværelse former sig, hvor ringe deres Arbejdslyst, Lærelyst og i det hele deres aandelige Behov er, og hvorledes Opgaverne i deres Tilværelse væsentlig kun bestaar i fra Dag til Dag at skaffe sig, lovligt eller ulovligt, Føde og Varme, uden at der fra Generation til Generation er sket nogen væsentlig Ændring i deres primitive Tanke- og Levesæt. Med instinktiv Sikkerhed sporer de, hvilke Muligheder enhver Situation byder dem, og erkender deres fastboende Omgivelers svage Sider, er derfor lige drevne som Rapsere og som Betlere; men deres Snubhed maa ikke forveksles med Intelligens. De bliver ikke Mordere i egentlig Forstand, men vel Drabsmænd som Følge af Mangel paa Beherskelse af Følelser og Drifter, ikke Indbrudstyve, men vel Smaastyve, ikke Storbedragere, men kun Smaasvindlere. Forf.s Konklusion er, at asociale primitive Mennesker som Zigeunere og dermed beslægtede Grupper ikke er strafmodtagelige, men maa undergives Frihedsindskrænkninger bl. a. ved Anbringelse i Arbejdslejre eller overvaagede lukkede Kolonisationer, og at deres Forplantning maa hindres ved Adskillelse af Kønnene eller ved Ufrugtbargørelse.

Elsa Hennings (Hamburg) har i flere Opsatser beskæftiget sig med Kriminaliteten i England i tidligere Aarhundreder. Særlig bemærkelsesværdigt er et af hende i sidstnævnte Hefte gengivet Brev fra en Fredsdommer i Somersetsshire, skrevet i 1596 til et Medlem af London Privy Council, hvori han skildrer den Plage for Retssikkerheden paa Landet, der skyldes større omstørfende Bander eller smaa Grupper af afskedigede Soldater, der stjæler og plyndrer overalt og svirer Udbyttet op i Kipper rundt om; Ølhussene forbruger største Delen af Kornet, saa meget som vilde være nok til at bespise de fattige. Det hænder, at en fængslet Vagabond optræder saa truende overfor en Fredsdommer, at denne lader sig intimidere. Og Brevskriveren selv slutter med at bede om, at det maa forties, at disse Oplysninger kommer fra ham, da han sætter sit Liv i Vove derved.

Om Homoseksualitet skriver *Paul Schröder* (Leipzig) i Dobbeltheftet for Oktober og November. *Ulrichs, Hirschfelds* og senere Forfatteres Lære om et »tredje Køn« eller seksuelle Mellemformer er vistnok nu almindelig forkæret i

Tyskland. Forf. fremhæver, at tysk Straffelov og Domspraksis lige fra først af har været upaavirket af de homoseksuelles Teorier og Paastande, men desuagtet har alle Straffeanstaltninger vist sig at være uden synligt Resultat, og han mener, at et gunstigt Resultat kun kan naas ved en Nedbrydning af Overtroen paa et medfødt »tredje Kon« gennem et omhyggeligt videnskabeligt Arbejde.

I samme Dobbeltheft giver *Mittermaier* (Heidelberg) en udførlig og instruktiv Gennemgang af Grundprincipperne i den schweiziske Straffelov af $21/12$ 1937, der den $3/7$ 1938 blev vedtaget af Folket med 357 815 Jastemmer mod 310 279 Nejstemmer, hvorved bemærkes, at kun lidt over Halvdelen af de stemmeberettigede tog Del i Afstemningen.

Fra Aargangens sidste Hefte bør nævnes et af *Erckenbrecht* (Frankfurt am Main) refereret Tilfælde, hvor en 16—17 aarig Pige, der hidtil havde vist en i alle Henseender mønsterværdig Opførsel i sin Kømandslære, pludselig ændrede Karakter, blev pralende, rapsede og gjorde Gæld og til Tider gjorde et forstyrret Indtryk. Da hun nu fik Blindtarmsbetændelse og blev opereret herfor, blev det paa Sygehuset konstateret, at hun led af Basedows Sygdom. Efter intern Behandling herfor kom hun atter i Lære og alt gik nu igen udmærket, men hun faldt efter overstaaet Eksamen som Medhjælper, da hun havde taget en Kontorplads, atter tilbage, arbejdede daarligt, løj og stjal, for sluttelig at blive straffet med 16 Maaneders Fængsel i en Alder af 18 Aar. I Ungdomsfængslet konstateredes det, at der atter forelaa et typisk Anfald af Basedow, der blev behandlet internt, men snart nødvendiggjorde Indlæggelse paa Sygehus. Det vil nu vise sig, om hun efter fuld Helbredelse atter bliver socialt værdifuld, som hun var før Sygdommens Udbrud, men Tilfældet viser i alt Fald, at man særlig overfor unge kriminelle bør have Opmærksomheden rettet mod Muligheden af endokrine Forstyrrelser.

O. Haack.

»Blätter für Gefängniskunde«. 70. Bind (4 Hefter omfattende Tiden fra April 1939 til Marts 1940.)¹⁾ Ved Fængselsinspektør *Viggo Waagensen*, Københavns Fængsler.

Et af Bindets 4 Hefter er forbeholdt en længere Artikel af *Kurt Wittig* i Neukirch om den tyske Fangeskoles Udvikling.

Oprindelsen til en Fangeskole gaar saa langt tilbage som til det 16. Aarhundrede, og Reformationstidens Skole var dens Forbillede. De pædagogiske Anstrengelser, der dengang udfoldedes til Fangernes Forbedring, indskrænkede sig til Undervisning i Religionskundskab.

Det var den stigende Fremhævelse af Forbedringstanken, der i det 19. Aarhundrede skabte det egentlige Grundlag for Fangeskolen. Men først Indførelsen af Cellesystemet gav dog Stødet til Undervisning i Fængslerne. Da den første internationale Fængselskongres i Frankfurt i 1846 udtalte sig til Fordel for Cellesystemet, fik dette ogsaa Betydning for Fangeskolen. Cellebehandling og Undervisning traadte i indbyrdes organisk Forbindelse.

Fangeskolen manglede længe sin egen Stil. Den var »Folkeskolen« i Fængslet og efterlignede Folkeskolen som en Skole for Kundskabsmeddelelse (»Lernschule«). Den antog endog Former, som slet ikke passede for Fængslet, f. Eks. Fastsættelse af Skoleaar, aarlige Prover, ja selv Skoleferier. Alligevel var denne Skole dog et Fremskridt i Forhold til den tidligere Religionsskole, og var fuldt berettiget i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, da der endnu ikke gaves nogen almindelig Skolepligt, og Tallet af Analfabeter var stort. Men man holdt længere fast ved denne »Folkeskole« end ønskeligt var. Dog havde man uden Tvivl allerede tidligt i det 19. Aarhundrede Forstaaelsen af, at Fangeskolen havde sine særlige Opgaver, som ikke kunde løses blot ved at følge Reglerne for Folkeskolen. Man var klar over, at det ikke kun var en Skole for Kundskabsmeddelelse, men en Opdragelsesskole, der krævedes.

Religionsskolen kendte ingen Indskrænkning i Skolepligten. Men iøvrigt blev i det 19. Aarhundrede Formaålet med Undervisningen ikke uden Indflydelse paa Fastsættelsen af Aldersgrænsen for Eleverne. Saa længe man ansaa Kundskabstilegnelse som et Helbredelsesmiddel mod

¹⁾ Anmeldelse af B. f. G. 69. Bind, se N. T. f. S. 1941 Side 77.

Forbrydelse, mente man det ikke nødvendigt at sætte nogen Aldersgrænse. Men de store Forventninger, man oprindelig knyttede til Undervisningen, dalede efterhaanden, jo mere Fangeskolen fik Karakter af en Opdragelsesskole, og jo mere man naaede til den Erkendelse, at der var Grænser for Opdragelsesmuligheden. Man gik saa over til at fastsætte det 35. eller 36. Aar, senere det 29. eller 30. som Aldersgrænse. I Sachsen gik man dog en anden Vej, idet det her bestemtes, at Fanger, som efter deres Alder og Beskaffenhed maatte anses for modtagelige for Undervisning, skulde deltage i denne.

Fordelingen af Eleverne efter deres Evner foretoges efter en Prøve af deres Skolekundskaber i Stedet for efter en Intelligensprøve. Saa længe man ikke havde Anstalter for unge Forbrydere, tog man ganske naturligt ved Klassefordelingen ogsaa Hensyn til Alderen, og denne Regel gør *Krohne* sig til Talsmand for i sin Lærebog i Fængselskundskab af 1889.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var Parolen den, at der skulde ofres den mest mulige Tid paa Arbejdsvirksomheden. Undervisningen blev derfor ofte henlagt til om Søndagen. Men efterhaanden som den Optimisme bredte sig, at enhver Forbryder kan forbedres ved den rette Behandling, blev man mere rundelig ved Tilmaaling af Timetallet. 3 à 4 Timer egentlig synes de fleste Steder at være det normale.

Da Folkeskolen stykkede sin Undervisning ud i Fag, mente man at maatte gøre det samme i Fangeskolen. Ingen tænkte dengang paa at indføre »Gesamtunterricht«, skønt en saadan paa Grund af det ringe Timetal netop havde været særlig egnet for Fangeskolen. Blandt Fagene beholdt Religionsundervisning den førende Stilling i hele det 19. Aarhundrede. De øvrige Hovedfag var naturligvis Læsning, Skrivning og Regning. Senere kommer Tegning til, som særlig egnet til Selvbeskæftigelse i Fritiden. Endnu senere Realfagene Naturhistorie, Geografi og Historie. Sangundervisning i Fængslet er lige saa gammel som Religionsundervisning, men lige saa enige man var om Sangundervisningens Berettigelse, lige saa uenige blev man senere om dens Indhold. Navnlig da Spørgsmaalet om Indførelse af verdslige Sange kom til Debat. Aarsmodet i 1891 i det rhinsk-westphalske Fængselselskab udtalte sig med stor Majoritet for Indførelse af Folke- og Fædrelands-

sange. Langt senere end Sangen indføres Gymnastik i Fængslet. At Gymnastik kommer saa sent til, skyldes efter Forfatterens Mening, at man i hele det 19. Aarhundrede i saa ringe Grad i Tyskland havde Øjet aabent for Betydningen af Legemets Pleje.

En Skole, som lægger Vægt paa Kundskabsmeddelelse, har en vis Passivitet hos Eleverne til Følge — en Passivitet, som den senere Celleskole kun forøgede. Man drev Elevernes Afsondring saa vidt, at man ofte gav Afkald paa at lade dem svare under Undervisningen, for at ikke den ene Fange skulde genkende den anden paa Stemmen. Men jo mere det opdragende Moment i Undervisningen vandt frem, jo mindre kunde den rumlige Adskillelse af Eleverne forhindre Undervisningens dialogiske Form.

De første Lærerkrafter i Fængslet var gejstlige, ofte bistaaet af teologiske Kandidater som Hjælpere. Men efterhaanden rejstes der Krav om Ansættelse af egentlige Lærere. Megen Bitterhed avlede det, at Undervisningen i lang Tid og mange Steder stod under gejstligt Tilsyn. Ikke bedre blev det, naar man et enkelt Sted overdrog de lokale Skoleraad at føre Tilsyn med Undervisningen i Fængslet og indbød dem til at overvære de aarlige Prøver. Med Hensyn til Lærernes Uddannelse, siger Krohne i sin Lærebog, at de bør udtages blandt de dygtigste Folkeskolelærere, og at deres Kundskaber bør være større end den almindelige Folkeskolelærers, da de ogsaa skal undervise Fanger fra halv- eller heldannede Kredse.

Aaret 1897 kunde have betydet et afgørende Vendepunkt for Fangeskolen ved at sige den løs fra Folkeskolen. Men de af Forbundsraadet i dette Aar vedtagne Grundsætninger for Straffuldbyrdelsen siger udtrykkelig, at unge Fanger skal have Undervisning i samme Fag, i hvilke der undervises i Folkeskolen, og at voksne Fanger indtil 30 Aar, som afsoner mere end 3 Maaneder, saa vidt muligt skal have Adgang til en lignende Undervisning, for saa vidt de trænger dertil. Det belød, siger Forfatteren, at man gav Afkald paa ethvert Fremskridt, og Landsregeringerne maatte nu se at afpasse deres Reglementer efter Forbundsraadets Grundsætninger.

Ved Begyndelsen af det 20. Aarhundrede opstaar Striden mellem den klassiske og den moderne Skole, og *Frantz von Liszt* blev Føreren for den sidstnævnte. Han slog stærkt til Lyd for en individualiserende Behandling af Fangerne,

og dette kom naturligvis ogsaa Skolen tilgode. Samtidig kommer desuden Paavirkningen fra Amerika. Foreningen af tyske Fængselsembeds mænd udtaler paa sit Aarsmøde i 1908, at de amerikanske »Reformatories« kan tages til Forbillede, men »at vi iøvrigt maa gaa vore egne Veje«. Nogle kræver Karakteruddannelse, andre Sindets Opladelse for det ædle og smukke. Ensidig Forstandsuddannelse skulde erstattes med en Klaring og Uddybelse af de sædelige Begreber med det Maal at styrke Viljen. Hvad der hidtil udelukkende havde været Religionsundervisnings Sag: Styrkelse af Samvittigheden, skulde nu være Opgave for hele Undervisningen. Fangen skulde ikke standse ved Egennyttens, men hans Blik skulde rettes mod hans Andel i Pligterne overfor Folkets Velfærd. For Valget af Undervisningsstof blev 3 Begreber afgørende: det praktiske, det statsborgerlige og det etiske. Man forlangte vidtgaaende Hensyntagen til det praktiske Livs Krav. De forskellige Erhvervsinteresser, der mødtes i en Fangeklasse, medførte, at man i Stedet for Fagundervisning indførte Statsborgerkendskab som Hovedfag, et Fag, der let kunde omfatte erhvervsmæssige Spørgsmaal.

Hvis Undervisningen skulde have en sædelig Højnelse til Følge, maatte man bort fra Elevernes Passivitet. Det var ikke nok, at de tidligere »Skabe« i Skolen forsvandt. Metoden for Undervisningen maatte muliggøre en Virken fra Person til Person. Et vigtigt Bidrag hertil fra Lærerens Side var Individualiseringen. Elevens Bidrag var et virksomt Medarbejde ved Undervisningen. Fangeskolen begyndte at blive en Arbejdsskole. Saa kom Verdenskrigen 1914 og standsede Udviklingen. Baade Mangel paa Lærerkrefter og Stigning i Fangebelæget bidrog hertil. Selv om der ikke manglede Undervisningsstof; thi Krigen var en uudtømmelig Kilde for Undervisningsomraader, ogsaa det etiske.

Om Systemtiden (1919—1932) og dens Fangeskole siger Forfatteren følgende: Individualiseringen gik over til at blive Individualisme. Individualpsykologien blev den officielle Psykologi. Idet den i alt for høj Grad betonedes Læren om Forholdenes Indflydelse paa Menneskets Udvikling, slettede den Lovovertræderens personlige Skyld og erklærede dermed ogsaa Gengældelsestanken for bortfaldet. Vel anvendte man Frihedsstraffene, men man ansaa dem ikke mere for retfærdige, fordi man ikke mere troede paa

Ansvarlighed og dermed paa Lovovertræderens Skyld. Man havde ved Straffuldbyrdelsen en daarlig Samvittighed og naaede derved fuldstændig at forfalske Straffens Væsen. Straffeanstalten skulde laves om til en Opdragelsesanstalt, og alle Fuldbyrdelesforanstaltninger skulde sigte til en bevidst og systematisk Opdragelse. For Skolen havde dette til Følge, at den nu blev den virkelige Opdragelsesskole. Det hedder herom i Forbundsraadets Grundsætninger af 1923: Ved Valg af Lærefag og ved Undervisningens Gennemførelse skal det iagttages, at de aandelige Færdigheder og de almindelige og faglige Kundskaber udvides og øges, og at Viljen til ordentlig Levevis vækkes og styrkes. I et senere Udkast til en Straffuldbyrdelseslov siges det, at der skal virkes hen til Forstaaelse af den enkeltes Indordning under Folkefællesskabet og Statstanken. Men, siger Forfatteren, »Folkefællesskab« var dengang et tidsfremmet Udtryk.

Bortset fra at Henvisningen til Folkeskolen var faldet bort i Anordningerne, og at der blev Tale om en fortsat Uddannelse af de unge, saa bragte Undervisningen intet, som ikke allerede havde været fremme i den foregaaende Periode. Straffuldbyrdelsesanordningerne talte ganske vist om Lærefag, men Lærerne var frit stillet med Hensyn til, om de vilde indrette Undervisningen efter Fag. Og der var mange, der afslog det, fordi de ansaa en Behandling af Tidens Spørgsmaal for uomgængelig nødvendig, og fordi de fandt, at en samtlige Fag omfattende Undervisning eller i hvert Fald Frihed til Gruppering af Stoffet var den rigtige Vej dertil.

I Undervisningsformen fik Systemtidens Egenart sit stærkeste Udtryk. Betoningen af Viljesuddannelsen medførte Krav om Selvvirksomhed og maatte derfor opstille Arbejdsskolen som den eneste mulige Form. For Gennemførelsen af Arbejdsskoletanken stillede man alle den frie Skoles Hjælpemidler til Raadighed, Lysbilleder, Film, Radio. Ja man aabnede endog Fængslernes Porte og gav Fangerne Adgang til at aflægge Besøg paa Udstillinger og til Spadsereture i Omegnen. I en »vaskeægte Fangeskole« fra Systemtiden gav Arbejdsskoletanken sig endog Udslag i, at Timeplanen blev lagt efter Fangerens Ønske. Som Lærerkrafter blev naturligvis i første Række egentlige Lærere anvendt. Men ved Siden af Lærerne anvendtes ogsaa Forsorgsarbejdere og Socialpædagoger. Noget i Strid

med de Krav, man stillede til Lærerne, synes Anvendelse af Fanger som Lærere at have været.

Forbundsraadets Grundsætninger af 1923 satte 30 Aars Alderen som Grænse for Skolepligten, men tillod dog ogsaa ældre Fanger at deltage efter Ansøgning. Disse Bestemmelser vakte dog Modsigelse, idet man fra visse Sider krævede enhver Aldersgrænse ophævet. Thi den opdragende Straffuldbyrdelse kendte ikke og Straffuldbyrdelsen og Skolens etiske Maal tillod ikke nogen Aldersgrænse.

Om den nationalsocialistiske Fangeskole siger Forfatteren, at Opdragelsestanken ogsaa lever i den, blot ikke løst fra Straffen, men organisk forbundet med den. Dr. *Eickler* siger i sin Bog »Jugendstrafvollzug und Fürsorgeerziehung«: Skal vi fuldbyrde Frihedsstraf overfor den unge Lovovertræder, saa kan vi ikke nøjes med at se det som Maalet for Fuldbyrdelsen at paalægge en Soning, men vi maa sørge for, at Fuldbyrdelsen bliver saaledes indrettet, at den ogsaa formaar at øve den nødvendige sjælelige Indvirkning paa de unge Fanger. Om Valg af Fag og Undervisningens Tilrettelægning hedder det i Straffuldbyrdelsesforordningen af 1933, at det skal tilstræbes at opdrage Fangeren til nationalt og socialt Sindelag og at gøre ham til et levedygtigt Medlem af Folkefællesskabet. Skolekundskaerne skal saa vidt muligt opfriskes. Statens og Folkets Væsen skal forklæres Fangeren ved Hjælp af de nødvendige Statsborgerkundskaer. Og saa vidt det er nødvendigt, skal Vægt lægges paa Erhvervsuddannelse. Saa vigtig Karakterdannelsen end er, saa er den som Maal dog ikke noget nyt. Hvis den nationalsocialistiske Skole blev staaende derved, vilde den kun fortsætte, hvad Systemtiden havde begyndt. Den nationalsocialistiske Fangeskole gaar derfor videre. Naar Liberalismen vil opdrage Fangeren til Statsborger, saa vil Nationalsocialismen opdrage ham til Medlem af Folkefællesskabet. Skolens Maal er kort sagt »der deutsche Mensch«. I Systemtiden gjaldt der Forbud mod politisk Paavirkning. I Dag er den paabudt. Undervisningen og Biblioteket har opgivet deres neutrale Stilling og bliver nu indstillet paa en Genindordning af Fangerne i Folkefællesskabet.

I en Artikel om Straffuldbyrdelse i faste Anstalter og i Lejre beretter Generalstatsadvokat *Semler* i Hamm om forskellige af de Friluftskolonier, der er opstaaet i Be-

gyndelsen af dette Aarhundrede, og hvis Antal navnlig er blevet stærkt udvidet i de senere Aar, idet de er blevet et Led i Tysklands Bestræbelser for Selvforsyning. Det er navnlig Kultiveringsarbejder i Moser og Skove, der er blevet udført af Straffanger. At dette Friluftsarbejde i Begyndelsen kun indførtes i ringe Omfang, skyldtes den Kritik, der navnlig fremkom fra Modstandere af Fællesskabet. Men, siger Forfatteren, uafhængig af alle teoretiske og praktiske Betragtninger indenfor Straffuldbyrdelsens faglige Omraade maa Tjenestemanden indenfor Straffuldbyrdelsen i Tyskland nu først og fremmest anlægge almindelige Synspunkter.

Der maa sondres mellem de store Lejre og de mindre »Udearbejdssteder«. Som Mønster paa de første omtaler Forfatteren Emslands-Lejren, hvor Fangerne er anbragt i Fælleslokaler med 100 til 120 Mand i hvert. Paa Arbejdsstedet arbejdes der i store Kolonner paa indtil 600 Mand. Kun de, der leder Arbejdet, har direkte Forbindelse med Fangerne, idet Opsynspersonalet er anbragt i lang Afstand fra Fangerne og omringer hele Arbejdspladsen. I de mindre Arbejdslejre, af hvilke Forfatteren nævner Oberems-Lejren er Fangerne anbragte i grundmurede Huse, hvor hvert enkelt Arbejdssted er en lille Anstalt for sig. Bygningerne adskiller sig ikke væsentlig fra almindelige Bondehuse, og de er indrettet saaledes, at de uden Vanskelighed senere kan ombygges til Landbrugsejendomme.

Lejrene raader ikke over de faste Anstalters Indretninger til Adskillelse af Fangerne. Men de kan holde dem afsondret fra Omverdenen, og den ydre Orden og Disciplin kan opretholdes ligesaa godt som i de almindelige Anstalter. Masseanbringelse af Lovovertrædere af enhver Art rummer derhos visse Farer, ikke saa meget for Brud paa Ordenen som for indbyrdes daarlig Paavirkning. Lejrene er heller ikke i Stand til at beskæftige Fangerne efter deres Uddannelse, da der kun gives en Slags Arbejde. Forfatteren kommer derfor til det Resultat, at Anbringelse i en Anstalt som Oberems er at foretrække, fordi alle Forudsætninger for en Fuldbyrkelse i Overensstemmelse med den, der finder Sted i lukkede Anstalter, er tilstede her.

Hvad betyder Forbedring i Straffuldbyrdelsen er Overskriften over en lille Artikel af Dr. jur. og phil. *Konrad Dra.*

Forbedringstanken møder i Dag i Teorien, men endnu

mere i Praksis berettiget Tvivl. Hvor ofte, siger Forfatteren, har ikke Afstanden mellem de højttravende Fordringer, som en uvidende og slet underrettet Offentlighed forlanger, og det lidt, som i Virkeligheden kan opnaas, bragt Tjenestemænd indenfor Straffuldbyrdelsen i en beskæmmende Tilstand og i Konflikt med deres Samvittighed, lammet Arbejdsglæden og skabt en Følelse af Utilfredshed med eget Arbejde. Og er det ikke, naar alt kommer til alt, en af Grundene til, at saa faa gaar ind i Fængselsarbejdet og saa mange, som har lært det at kende, igen flygter derfra. Man maa i hvert Fald ændre det overdrevne almenpædagogiske Maal og afpasse det efter det, der nu engang er givet indenfor Straffuldbyrdelsen. Kriminalpædagogik er en Gren af den særlige Pædagogik,igestillet med f. Eks. Blindepædagogiken. Straffuldbyrdelsens pædagogiske Maal er Ophevelsen af den forbryderiske Tilbojelighed, hverken mere eller mindre. Derfor er Opdragelse i denne Betydning alt, hvad Straffuldbyrdelsen skal yde, bortset fra Soningen og Samfundets Beskyttelse. Men disse to Momenter har paa Fangerne psykologisk Indvirkning, der kan virke opdragende. Man skal ikke stræbe efter Styrkelse af Viljen, Uddybelse af Følelserne, Klaring af Forstanden o. s. v., idet det er højt problematisk, hvorvidt saadanne Egenskaber overhovedet kan uddannes gennem Opdragelse. Kriminalitet er en ydre Adfærd, en Fejlhandling, og Straffuldbyrdelsen har kun med denne ydre Adfærd at gøre. Straffuldbyrdelsen maa derfor indskrænke sig til som Maal at sætte en mulig lovlydig ydre Adfærd i Friheden, og man maa vogte sig for alt for store, men uopfyldelige Krav. Naturligvis skal Opdragelse i Fængslerne ikke afskaffes eller forsvindes. Tværtimod. Alle Opdragelsesmidler skal saa vidt muligt sættes ind, men mod et Maal, som er opnaeligt, og med hvilket der er Mening. Hvad hjælper det, at man af en ufaglært Arbejder, der er en Tyv, skaber en dygtig Haandværker, som stadig stjæler. Der kræves en Inddeling af Fangerne efter deres tilsyneladende Opdragelsesmulighed, og i Overensstemmelse med den Forbrydelsesart, som skal bekæmpes.

I Tilslutning til Regjerungsmedicinalrat Erckenbrechts Artikel i Tidsskriftets 69. Bind om Særbehandling af Psykopater, der er dømt til Frihedsstraf, skriver *Dr. Lilly Zarneke* om en særlig Straffuldbyrdelse for unge kvinde-

lige Psykopater. Forfatterinden bemærker, at Antallet af Psykopater maa antages at være relativt højere blandt kvindelige, end blandt mandlige Straffanger. Hun drager en Sammenligning mellem et Fængsel for unge Kvinder og en Afdeling for unge Kvinder i en Arbejds- og Forvaringsanstalt og gør opmærksom paa, at psykopatiske Reaktionen af enhver Art horer til Dagens Orden det sidstnævnte Sted, medens tilsvarende Udslag af Psykopati saa godt som ikke indtræffer i Fængslet for unge Kvinder. Grunden hertil maa efter hendes Formening søges i Behandlingsmaaden, idet Kvinderne i Arbejdshuset samles i Afdelinger, medens de i Fængslet som Regel sidder i Celle og kun i begrænset Omfang faar Lejlighed til at være sammen og da som Regel under Tavshedspligt. Under denne Behandlingsmetode forstaar selv udprægede Psykopater at indordne sig gnidningsløst, selv om de tidligere i Friheden har ført et ret tøylesløst Liv. Den normale Straffuldbyrdelse for unge Fanger formaar altsaa ved at anvende de foreliggende Muligheder i vidt Omfang at undertrykke den psykopatiske Opførsel og Adfærd. Den kan ogsaa forhindre, at ældre Psykopater over daarlig Indflydelse paa de sjæleligt normale, men endnu karaktermæssigt ubefæstede Medfanger, saavel som paa de holdningsløse og godmodige Psykopater. For de unge Psykopater er det ogsaa af pædagogisk Betydning, at de bliver nødt til rent i det ydre at underkaste sig Anstalltslivet. For alle unge Fanger, men ganske særlig for unge Psykopater, bør den pædagogiske Sjæleføring (Seelenführung), hvorved Forfatterinden sigter til enhver pædagogisk Virksomhed, ske i nøje Kontakt med Lægen og Sjelesørgeren. Forfatterinden rekapitulerer sit Standpunkt derhen, at den normale Fuldbyrddelse i Ungdomsfængslet byder gode Muligheder for at afholde Psykopaterne fra en Udnyttelse af deres Anlæg og for at beskytte de psykisk normale Fanger for deres daarlige Indflydelse, og at en Særbehandling i en særlig Anstalt derfor ikke er paakrævet. Men hvor der indrettes særlige Afdelinger for tidligere straffede, vil disse i Virkeligheden meget let faa Præg af Psykopatafdelinger. Iøvrigt indrømmer Forfatterinden, at der endnu er forløbet for kort Tid til, at der kan siges noget afgørende om Spørgsmaalet.

Professor *Többen* i Münster har skrevet en længere Artikel om Ungdomskriminalitetens Ætiologi

og Diagnostik. Indholdet af denne Artikel lader sig vanskeligt referere. Kun skal det nævnes, at Forfatteren fremhæver den meget unge Alders Indflydelse paa Kriminaliteten. Ved en af ham foretaget Undersøgelse af 565 Straffanger, viste det sig, at Kriminaliteten hos 57 % af disse var indtraadt i Alderen fra 12—20 Aar, og at 70 % af disse Fanger var blevet Vaneforbrydere. Han henviser til, at lignende Resultater er opnaaet ved en Undersøgelse af 563 Sikkerhedsforvaringsfanger, af hvilke 45 % havde faaet deres første Straf for det 18. Aar og yderligere 29 %, medens de endnu var mindreaarige.

Om den uforbederlige Forbryder og hans Særbehandling efter tysk Strafferet skriver Regierungsrat *Poul Heinke*, Gräfentonna. Efter en Del almindelige Betragtninger over, hvad man forstaar ved uforbederlige Forbrydere, og efter at have refereret en Række Domme for at paavise, hvorpaa Domstolene begrunder Anvendelsen af Sikkerhedsforvaring, giver Forfatteren en Del Oplysninger fra Sikkerhedsforvaringsanstalten i Gräfentonna, der modtager Personer, dømt i Overlandretskredsene Dresden, Jena og Naumburg. Af disse Oplysninger skal kun nævnes, at Halvdelen af de Forvarede ved Indsættelsen var mellem 31 og 40 Aar gamle, og at 65 % af dem var straffet for Tyveri og Hæleri og 25 % for Bedrageri og Falsk. 51 % var ugifte og 40 % barnløse. 5 % var blevet steriliseret og 1 % kastreret.

Om Løsladelse fra Sikkerhedsforvaring oplyser Forfatteren, at Retten hvert 3. Aar skal tage Stilling til Spørgsmaalet herom, men at desuden den Forvarede selv til enhver Tid kan forlange Spørgsmaalet forelagt Retten, ligesom hans Paarørende til enhver Tid kan indgive Ansøgning om Benaadning. Denne vide Adgang til at faa Spørgsmaalet forelagt Retten er efter Forfatterens Mening urimelig. Da den Forvarede skal begrunde sin Ansøgning med, at der er skaffet ham Ophold og Arbejde, og enten Anstalten eller en udenforstaaende maa være ham behjælpelig dermed, udføres der en Masse forgæves Arbejde. Det oplyses saaledes, at trods 640 Andragender i Løbet af 2½ Aar, blev kun 38 løsladt i dette Tidsrum. Forfatteren mener derfor, at Adgangen til at faa Spørgsmaalet forelagt for Retten bør udelukkes de første 3 Aar og derefter kun bør staa de Forvarede aaben 1 Gang i Løbet af hver

3-Aars Periode. Af de i Løbet af de $2\frac{1}{2}$ Aar, Anstalten har bestaaet, løsladte 38 Forvarede, havde Halvdelen sidet mellem 2 og 3 Aar, 5 over 4 Aar og 2 under 1 Aar. 11 blev ved Løsladelsen anbragt i Overgangshjem eller en Arbejdskoloni. Kun 4 er faldet tilbage, men af dette Tal kan intet slutes, siger Forfatteren, paa Grund af den relativt korte Tid, der er forløbet efter de paagældendes Løsladelse. Iøvrigt paahviler der Anstaltens Ledelse og dens Funktionærer et stort Ansvar med Hensyn til Løsladelsen, idet Domstolene væsentlig maa bygge deres Afgørelser paa Udtalelser fra Anstalten. Inden Løsladelsen faar ogsaa Politiet Lejlighed til at udtale sig for at tage Stilling til, om der bør træffes særlige Forholdsregler med Hensyn til et politimæssigt Tilsyn efter Løsladelsen.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Heinrich Lange*: Das Verbot der Berufsausübung im Mittelalter. Bd. III af Forschungen zur Geschichte der deutschen Strafrechts. Weimar (H. Böhlau Nachf.) 1940.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift Aarg. 10, Nr. 10—12.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap. Årg. 53, Hft. 4—5.
Henry Østlid: Det offentlige adgang til å avskjedige embeds- og tjenestemenn. Utgitt av Tidsskrift for Rettsvitenskap. Oslo (H. Aschehoug & Co.) 1940.
 Tidsskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland. 1940, Hft. 6, 1941 Hft. 1.
 Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 31. Jahrg., Hft. 12, 32. Jahrg. Hft. 1.
 Svensk Juristtidning. Årg. 25, Hft. 8, Årg. 26, Hft. 1—2.
 Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. VI, Hft. 5.
 Defensor legis. 1940, Nr. 11—12, 1941 Nr. 1.
Karl Olivecrona: Gesetz und Staat. Kbhvn. (Ejnar Munksgaard) 1940.
Torsten Eriksson: Brott och samhälle. Stockholm (Albert Bonniers förlag) 1939.
 Samme: Prostitution och samhälle. Stockholm (samme förlag) 1939.
Th. Døssing og Robert L. Hansen: Dansk Tidsskrift-Index. 25. Aarg., 1939. Kbhvn. (Nyt nordisk Forlag, Arnold Busck) 1941.

Den svenska lagstiftningen om ungdomsfängelse.

Av Överdirektör HARDY GÖRANSSON.

Den förste ordföranden i den år 1825 förordnade styrelsen över rikets fängelser och arbetsinrättningar, Carl Axel Löwenhielm, klagade i sin skrift »Om korrek-tionssystemet och fångvården» över att i fängelserna finna »den oskuldsfulla barnaåldern inbland mannaålderns avskum». Största antalet av de barn, som Löwenhielm mötte under sina inspektionsfärder, torde ha kommit i fängelse därför att fäder och ännu oftare mödrar vid införpassningen ej sällan medtogo dem av barnen, som ej kunde reda sig själva. Det rörde sig om hundratal; år 1838 uppgick antalet till 477 och år 1839 till 535. I ett kungl. brev den 24 novem-ber 1837 föreskrevs, att barn — med undantag av spädbarn som modern hade hos sig — icke såsom dittills skett skulle åtfölja föräldrarna i fängelse utan i stället omhänder-tagas av fattigvården. Av förhållandena under åren 1838 och 1839 framgår, att föreskriften endast långsamt trädde i tillämpning. Antalet barn, som på grund av egna brott undergingo bestraffning i fängelserna, var däremot ringa. För år 1835 upptaga fångvårdsstyrelsens statistiska tabeller sammanlagt 7 barn under 15 år, därefter ännu lägre tal.

Genom bestämmelsen i 5 kap. 1 § i 1864 års strafflag anvisades icke fängelset utan den allmänna uppfostrings-anstalten åt den minderårige brottslingen under 15 år; från regeln gjordes ett undantag, nämligen beträffande fjorton-

åringar, som begått brott av viss, svårare beskaffenhet. För tillämpningen av den nya bestämmelsen uppreste sig ett bestämt hinder: det saknades anstalter. Lagstiftarna hade förutsett detta och till 1 § försiktigtvis fogat tillägget »där tillgång till sådana uppfostringsanstalter finnes». På enskild väg hade redan år 1840 upprättats det såsom skyddshem ännu bestående räddningsinstitutet Råby i Malmöhus län. År 1876 öppnades uppfostringsanstalten å Hall, byggd efter mönster av den på 1830-talet i Frankrike uppförda åkerbrukskolonien Mettray. Även på andra håll inom landet hade genom enskildas initiativ uppfostringsanstalter inrättats, bl. a. år 1880 ett räddningshem å Mäshult i Hallands län, vilket hem numera brukas såsom anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse och därför kommer att närmare beröras i det följande. Men ständigt nya erfarenheter visade, att de befintliga anstalterna icke på långt när voro tillräckliga.

År 1887 hade Nya Lagberedningen uttalat sig för en reform i den riktningen, att brottslig ungdom även över 15 år skulle kunna insättas i uppfostringsanstalt i stället för i vanliga straffanstalter. Så länge uppfostringsanstalterna icke ens förslogo för de minderåriga, som avsågos i 5 kap. 1 § strafflagen, var varje tanke på utvidgning av uppfostringsinstitutets tillämpning fäffäng. I underdånig skrivelse den 20 december 1895 hade fängvårdsstyrelsen tillstyrkt Kungl. Maj:t att åt sakkunniga män lämna i uppdrag att utreda och avgiva förslag på vad sätt statens förpliktelser med hänsyn till vanartiga och brottsliga minderårigas uppfostran bäst och ändamålsenligast måtte kunna tillvaratagas. Uppslaget understöddes av 1896 års riksdag, och samma år uppdrog Kungl. Maj:t åt särskilda kommitterade att låta utarbeta förslag om åtgärder för beredande av lämplig uppfostran dels åt minderåriga förbrytare, dels ock åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Kommitténs arbete blev fruktbärande. Det resulterade i två betänkanden, båda dagtecknade den 26 oktober 1898,

det ena avseende behandling av vanartade och i sedligt avseende försummade barn, det andra minderåriga förbrytares behandling. Den förtrogenhet med ämnet, varom framställningen vittnar, och det djupt allvarliga intresse, som lyser igenom de även stilistiskt väl utformade betänkandena, gör läsningen fängslande ännu i dag.

Ikke minst gäller detta det avsnitt, som berör orsakerna till den enligt kommitténs mening hotande tillväxten av brottslighet och vanart bland barn och unga. Det pekades på den moderna storindustrien, som trängde på, våldsamt omgestaltande arbetsliv och familjeliv inom breda lager av befolkningen. Fäderna och efter hand även mödrarna drogos bort från hemmet till forcerat industriarbete, många gånger i nattskift. Föräldrarnas bortovaro från hemmet, frångäddheten, inneboendesystemet, dryckenskap och tygellöshet hade ödeläggande verkningar på barnen, som för övrigt i alltför tidig ålder själva drevos in i industriens tjänst. Till detta kom så den folkvandring från landsbygd till städer och industricentra, som i varje land följde industrialismens genombrott och fortsatta utveckling, och som något senare av professor *Johan Thyren* åskådligt beskrevs på följande sätt:

Sedd på långt håll, t. ex. från en annan planet, skulle den taga sig ut som en storm, vilken massvis upprycker människoplantorna ur den närande jorden, där de hava sina rötter, och sopar in dem i stenöknarna att slå rot på måfå. Men på nära håll betraktat är det ingen storm, ingen yttre kraft, som sätter dem i rörelse. De sätta sig själva i rörelse, alla dessa, som i tusentals släktled plöjt, sått och skördat, i sol och vind levat i naturen ett naturligt liv; de strömma tillsammans längs de moderna kommunikationslinjerna och övergå med ens till ett i alla detaljer annorlunda beskaffat liv. Det vore underbart om icke verkan av en sådan orsak skulle bli plötslig och genomgripande.

Den ena grundtanken i kommitténs förslag var den, att brottslighet hos barn icke borde medföra straffpåföljd. Barnaålderns övre gräns sattes härvid vid 15 år utan något undantag, därvid åberopades, att barn intill nämnda ålder

av gammalt ansetts i kriminellt hänseende omyndiga i vår rätt. Barn under 15 år, som voro vanartade eller i sedligt avseende försummade, skulle rättas med lämpliga tuktomedel (varning, åga, övervakning m. m.) eller ock skiljas från hemmet för att överlämnas till uppfostran hos andra personer (enskilt hem, barnhem, skyddshem).

Den andra grundtanken hade sitt underlag i den första. På samma gång straffbarhet utan undantag skulle inträda först vid 15 års ålder, borde möjlighet finnas att mot personer, som vid förövandets av en brottslig gärning väl överskridit denna gräns för absolut straffbarhet men dock ännu på grund av försenad utveckling, försummad uppfostran eller ogynnsamma omständigheter i övrigt befunno sig på barnets ståndpunkt, kunna använda liknande uppfostringsmedel som emot minderåriga under 15 år. Kommittén föreslog därför att under en övergångsperiod i den unges liv domaren skulle vara berättigad att utbyta det straff han borde undergå mot en uppfostringsåtgärd, tvångsuppfostran. Denna övergångstid bestämdes till åldern mellan 15 och 18 år eller samma ålder, under vilken straffnedsättning var och alltjämt är medgiven.

Ungdom i uppfostringsanstalt.

Sedan de båda lagförslagen blivit i vissa punkter omarbetade, förelades de 1902 års riksdag, som efter några ändringar godkände dem. Lagarna utfärdades i juni 1902. Händelsen är minnesvärd; den utgör inledningen till ett tidsskifte, som utmärks av rastlöst reformarbete beträffande barna- och ungdomsvård, även om tiden näppeligen förverkligat sekelskiftets dröm om »barnets århundrade».

Lagstiftningen om de vanartade och sedligt försummade lämnas i det följande å sido. Däremot må en kort översikt lämnas över tvångsuppfostringsinstitutets innebörd och fortsatta utveckling.

Lagstiftningen anknöts till 5 kap. i strafflagen och innehöll i huvudsak följande. Dömdes någon för brott, som

begåtts efter fyllda 15 men före fyllda 18 år, till böter eller fängelse i högst 5 månader, ägde domstolen förordna, att han, i stället för att undergå det ådömda straffet, skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt. Sådant utbyte fick föreläggas, där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövades sådant föranleda.

Genom lagändring år 1917 utvidgades möjligheten att förordna om tvångsuppfostran, i det att fängelse upp till högst ett år och straffarbete i högst sex månader skulle få utbytas däremot. År 1924 utvidgades tillämpningsområdet ånyo; tvångsuppfostran kunde nu komma till användning i de fall, i vilka straffet icke översteg fängelse eller straffarbete i två år.

Vid 1935 års riksdag antogs, såsom i det följande närmare skall utvecklas, en proposition om införande i vår rätt av en särbehandling — ungdomsfängelse — för unga lagöverträdare i åldern 18—20 år. Då denna särbehandling i vissa hänseenden avvek från den behandling, som enligt 1902 års lagstiftning tillämpades å dem, som begått brott i åldern 15—17 år, hemställde riksdagen om snar omarbetning av lagstiftningen om tvångsuppfostran till närmare överensstämmelse med lagen om ungdomsfängelse.

Den omarbetade lagstiftningen godkändes vid 1936 års riksdag. Den skiljer sig från den äldre formellt sett däri, att de för tvångsuppfostran väsentliga bestämmelserna sammanförts till en särskild lag om tvångsuppfostran, materiellt bl. a. däri, att förutsättningarna för tillämpningen jämkats. Medan den äldre lagen, som nämnts, förutsatte, att den minderårige dömts till böter eller fängelse eller till straffarbete i högst två år, gäller enligt nya lagen att till tvångsuppfostran kan dömas, om å det begångna brottet kan följa fängelse eller straffarbete (utan någon maximering).

Lagen om tvångsuppfostran trädde i kraft den 1 januari 1938.

Tvångsuppfostran verkställes i allmän uppfostringsanstalt. Såsom sådana tjänstgöra ända från uppfostringsinstitutets begynnelse år 1905 statens uppfostringsanstalt å Bona för gossar och den av Svenska Diakoniss-sällskapet drivna uppfostringsanstalten å Viebäck för flickor.

Anstalterna lyda under fristående styrelser.

Ungdom med tidsbestämt straff.

Frågan om modifiering av straffverkställigheten i vad den avsåg unga fångar och om organisatoriska anordningar för att sammanföra dem i särskilda anstalter väcktes först inom kyrkan. Det är därför naturligt, att det första fängelset för ungdom växte upp på kyrkans mark, i Rom, där påven Clemens XI byggde fängelset San Michele, färdigt 1703. Efter några decennier förföll både fängelset och idén. Det dröjde ett gott stycke in på 1800-talet innan tanken togs upp igen. I England inrättades Parkhurst såsom »ungdomsfängelse» år 1838, i Frankrike La Roquette och i Tyskland bl. a. Sachsenberg. Både i dessa och andra europeiska länder förfuskades planen genom att man av ekonomiska skäl måste avstå från särskilda, uteslutande för unga reserverade straffanstalter och nöja sig med att hålla dem tillsammans i en eller flera avdelningar av en vanlig straffanstalt.

I Sverige fördes frågan om en utgallring av vissa unga fångar till särskilda anstalter på tal i början av 1870-talet. Den närmaste anledningen var den olidliga trängseln i fängelserna med därav följande ökad sjuklighet, brist på arbete och risk för depravation. Ett nytt centralfängelse behövdes, och i samband härmed föreslog fängvårdsstyrelsen, att detta skulle reserveras för dem, »vilka borde skyddas för det menliga inflytande och det ökade lidande umgänget och gemenskapen med mera fördärvade fångar medförde» — d. v. s. enligt styrelsens förslag bl. a. för unga manliga förbrytare, som hade en strafftid överstigande två år.

Det nya centralfängelset uppfördes å Nya Varvet vid

Göteborg och togs i bruk år 1875. Utom en predikant anställdes vid fängelset en lärare »för fångarnas undervisning i de ämnen, som i folkskolebildningen ingå och möjligen för att bibringa dem färdighet i en del sådana handaslöjder, som efter frigivningen för dem kunde underlätta tillfälle till självförsörjning». I samband med enrumsstraffets utsträckande år 1893 från två till tre år synas försändningarna av unga fångar till Nya Varvet ha avtagit. De upphörde slutligen alldeles.

Efter införandet år 1904 av arbetsdrift vid fängelserna för statsförvaltningarnas räkning fördelades fångarna å olika fängelser med hänsyn tagen även till deras yrkeskunnighet och läraktighet. Unga manliga fångar, som dömts till längre frihetsstraff, sammanfördes till centralfängelser och vissa större straffängelser. Efter hand visade det sig emellertid önskvärt att kunna ägna dem en särskild omvårdnad, handledning och undervisning för att åstadkomma ett bättre utnyttjande av strafftiden. Efter att under åren 1912 och 1913 försöksvis ha förlagt en mindre grupp unga brottslingar till straffängelset i Uppsala förordnade fångvårdsstyrelsen, att från och med 1914 års ingång unga fångar skulle, därest de dömts till straffarbete i minst 3 månader, sändas, om de voro i åldern 15—17 år, till straffängelset i Uppsala och, om de fyllt 18 men icke 19 år, till straffängelset i Gävle. Predikanten vid straffängelset i Uppsala förklarade efter första verksamhetsårets slut, att erfarenheten berättigade till oförbehållsamt erkännande av den vidtagna åtgärdens lämplighet. Fattigvårdslagstiftningskommittén, som under mer än ett årtionde omhänderhade utredningarna av en rad sociala vårdnadsproblem, besökte anstalten för att taga del av den nystartade verksamheten. Ett utdrag av dess berättelse kan försvara sin plats i en återblick på de åtgöranden, som stegvis lett fram till det läge, vari vi befinna oss i dag. Kommittén anförde:

Utmärkande för den nya ordningen vid straffängelset i Uppsala är framför allt det större utrymme, som lämnats åt skolunder-

visning, gymnastik och uppfostrande arbete. Av de 24 i fängelset vid tillfället intagna sysselsattes ej mindre än 19 med snickeri. Var och en av dessa fångar har sitt arbetsrum (en med stort fönster försedd cell, vars dörr hålles låst) med hyvelbänk, verktyg och arbetsmaterialier; yrkesläraren går från den ene till den andre och undervisar dem eller infinner sig på deras begäran för att lämna upplysningar. De nyinkomna sättas ej genast i slöjden, utan få under den första tiden syssla med andra göromål, såsom att knyta nät, spinna, laga strumpor o. s. v. Det är avsett, att de unga längre fram skola sysselsättas med trädgårdsarbete, för vilket ändamål intill fängelset belägen jord väntas bliva disponibel. För skolundervisningen finnes en särskild sal med plats för sex fångar (under lektionen hava de skärmar mellan sig, så att de ej kunna se varandra) och där meddelas undervisning i vanliga skolämnen 3 å 4 timmar i veckan för varje läxlag. Gymnastik bedrivs under vistelsen ute i promenadgårdarna.

Den omnämnda, betydliga jordarealen uppläts sedermera åt fängelset. Efter ändringen år 1921 av verkställighetslagen inrättades där större verkstadslokaler för hand- och maskinsnickeri. I samband med ungdomsfängelselagens ikraftträdande den 1 januari 1938 sjönk antalet till tidsbestämt straff dömda ungdomsfångar, och i slutet av samma år blev fängelset ungdomsanstalt, d. v. s. anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse. Härom mera i det följande.

Alla till tidsbestämt straff dömda manliga fångar, som vid straffets början ej fyllt 21 år, avtjäna numera i regel straffet vid straffängelset i Gävle. Även detta fängelse förfogar över ett trädgårdsbruk, dock av mindre omfattning, samt driver yrkesmässigt skrädderi och snickeri. Särskild lärare finnes anställd för skolundervisningen. På senare år ha unga fångar med längre strafftider, bl. a. sedlighetsförbrytare, överflyttats från Gävle till centralfängelset i Mariestad, sedan en del av strafftiden gått till ända. Till detta fängelse, avsett främst för dem som ådömts längre frihetsstraff och äro i fängelse första gången, hör en stor lantegendom, där de intagna sysselsättas i alla former av jordbruk. Fängelset har två kolonier, båda helt öppna och avsedda för de pålitligaste inom klientelet.

De för övrigt rätt fåtaliga unga kvinnliga fångarna, dömda till vanligt straff, intagas å kvinnofängelset i Växjö.

Vad straffverkställigheten i övrigt angår må erinras om, att den enligt gällande lag har två huvudformer: straff i enrum och straff i gemensamhet. Den som undergår straffarbete eller omedelbart ådömt fängelse och vid straffets början icke fyllt 21 år, skall hållas till straff i enrum under hela strafftiden, där denna icke överstiger ett år, och där strafftiden är längre det första året. Enrumsstraffet kan modifieras i olika avseenden och på tidigt stadium. Om det med hänsyn till den unges vård, arbete eller behandling finnes lämpligt, kan han efter att ha avtjänat tre månader av straffet — eller om hälsoskäl föreligga ännu tidigare — erhålla tillåtelse att ha celldörren öppen, att inom straffanstalten uträtta ärenden, vilka sammanhånga med hans arbete, eller att utföra arbete gemensamt med andra fångar. Med den sist nämnda modifikationen — arbetsgemensamhet — har ett betydelsefullt steg tagits i riktning mot en ändamålsenligare behandling. Fängelsernas styresmän ha i vid utsträckning begagnat denna metod, som utom att den motverkar isoleringen ger fången större möjligheter till yrkesutbildning och till en verkligt produktiv och jämförelsevis lönande sysselsättning.

*Ny lagstiftning förberedes beträffande ungdom mellan
18 och 21 år.*

Kriminalitetens ström har många tillflöden, det ymnigaste kommer från ungdomsåldrarna. Ett framgångsrikt bekämpande av brottsligheten i hela dess utsträckning blir i huvudsak beroende på i vad mån samhället lyckas i sina åtgärder mot den ungdom, som blivit förvunnen till brott. Det var insikten härom som drev fram den förut omnämnda lagstiftningen av år 1902 om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn och om tvångsuppfostran.

Åldersgränsen uppåt för tillämpning av tvångsuppfostran.

ringsinstitutet saltas från början vid 18 år; där har den också förblivit. För den brottsling som passerat 18-årsåldern stodo praktiskt taget inga andra reaktioner till buds än de som kommo till användning mot vuxna förbrytare, d. v. s. vanligt tidsbestämt straff såsom den enda definitiva åtgärden. Även om behandlingen i de för unga fångar avsedda fängelserna på väsentliga punkter jämkats till närmare överensstämmelse med de grundsatser, som följdes vid t. ex. uppfostringsanstalterna, blev det efter hand klart, att frihetsstraffens kortvarighet och frånvaron av reglerad eftervård utgjorde ett bestämt hinder för att den fostrande verksamheten skulle ge avsett resultat.

Erfarenheterna från andra länder bestyrkte denna uppfattning. För att undgå de vanskligheter, som voro förbundna med det kortvariga frihetsstraffet, hade U. S. A. och England skapat särskilda behandlingsformer för yngre förbrytare: i U. S. A. Elmirasystemet, i England Borstalsystemet. Båda systemen byggde på relativt obestämda straffdomar.

Tydligen under påverkan av Borstalsystemets principer framlade fångvårdsstyrelsen år 1912 förslag om en särskild straffform för unga förbrytare. Förslaget gick i huvudsak ut på att personer i åldern mellan 18 och 21 år, vilka gjort sig saker till brott, som enligt strafflagen föranledde fängelse eller straffarbete ej över tre år, skulle kunna i stället dömas en särskild art av frihetsstraff — korrektionsstraff — under minst ett och högst tre år. Frigivning skulle ske på prov med möjlighet till återintagning.

Fångvårdsstyrelsen återkom år 1918 med nytt förslag, som med minsta möjliga rubbning i den materiella straffrätten ville bygga vidare på den grund, som under mellantiden lagts genom de i 1916 års verkställighetslag givna föreskrifterna rörande unga fångar. Styrelsen förordade ett tvåspårigt system, först frihetsstraff och därefter uppfostrande behandling i en övergångsanstalt, varifrån utskrivning kunde ske villkorligt eller slutligt.

I ett år 1922 avgivet betänkande med förslag till lag om tvångsuppfostran åt unga förbrytare föreslogs, att användningen av tvångsuppfostran skulle utsträckas att omfatta även brottslingar i åldern 18—20 år. Förslaget blev aldrig förelagt riksdagen, bl. a. av det skälet, att dess genomförande skulle ha krävt betydande kostnader.

Frågan om särbehandling av brottslingar över 18 år blev därefter skjuten åt sidan under mer än ett årtionde, medan den under tiden arbetade sig fram till en lösning i våra grannländer. Norge fick sålunda år 1928 en lagstiftning om behandling i arbeidsskole av lagöverträdare i åldern mellan 18 och 23 år. Den danska strafflagen år 1930 hade infört en ny straffart — ungdomsfængsel — för personer mellan 15 och 21 år.

När dåvarande justitieministern *Karl Schlyter* den 20 april 1934 framlade sitt reformprogram för straffsystemet, straffverkställigheten och fängvården, hänförde han till de trängande reformfrågorna spørsmålet om behandlingen av ungdomliga förbrytare och anförde därom:

En utredning av ifrågavarande spørsmål synes därför i första hand böra avse frågorna om sådana brottslingars omhändertagande i ett särskilt ungdomsfängelse. — — — Det bör konstrueras såsom ett särskilt frihetsstraff, för vilket det utmärkande är att strafftiden göres obestämd inom en av lagen fastställd ram, så att frigivningen kommer att bero på den dömdes förhållande under strafftiden och utsikterna till att han efter frigivningen ej kommer att återfalla i brott. Fångbehandlingen bör framförallt inriktas på en rationellt organiserad yrkesutbildning. Friluftsarbete bör komma till användning i största möjliga omfattning.

Utredningsarbetet begynte omedelbart härefter av tillkallade sakkunniga, som den 10 december 1934 avgåvo sitt betänkande (se denna tidskrift år 1935 sid. 249 ff.). Sedan 1935 års riksdag med smärre ändringar antagit den framlagda propositionen i ämnet, utfärdades den 15 juni 1935 lag om ungdomsfängelse. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1938.

I den konturteckning av den blivande lagstiftningen, som justitieministern lämnade i nyss återgivna anförande, igenkännes lätt förebilden, det danska ungdomsfängelset, som vid den tiden varit i verksamhet något år och blivit en framgång. Även den norska lagstiftningen, ehuru konstruerad efter delvis andra principer, har varit vägledande vid försöken att på svensk mark skapa en särbehandling för de brottslingar, som lämnat den egentliga ungdomsåldern bakom sig. Om jag vidare nämner den betydelse, som de moderna finska fängvårdsanstalterna haft för byggnadsverksamheten inom den svenska fängvården under senare år, har också tacksamt erkänts, att den nya lagen med dess organisatoriska anordningar — liksom så mycket annat värdefullt i vårt kulturliv — är ett resultat av uppslag och strävanden hos alla de nordiska frändefolken.

Lagens innehåll.

Enligt lagen om ungdomsfängelse må denna till tiden obestämda strafform ådömas, när någon innan han fyllt 21 år begått brott, varå enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete. Ha flera brott föröfvats, räcker det om något av dem kan medföra fängelse eller straffarbete. Den tilltalade skall vid domens meddelande ha uppnått 18 års ålder; om han vid samma tillfälle redan fyllt 21 år, saknar däremot betydelse. Till ungdomsfängelse må ej dömas, där enligt lag å brottet eller något av brotten lägst kan följa straffarbete i fyra år eller däröver. Ungdomsfängelse kan således ifrågakomma även för flertalet svårare brott. I förarbetena till lagen förutsattes emellertid, att straffarten i regel icke skall tillämpas, när det begångna brottet in casu skulle ha förskyllt strängare straff än den maximala anstaltstiden för till ungdomsfängelse dömda, d. v. s. fyra år. Den som villkorligt dömts till straffarbete eller fängelse kan, därest han före 21 års ålder begår nytt brott — vare sig därå kan följa frihetsstraff eller ej — eller på annat sätt förverkar anståndet, dömas till ungdomsfängelse i stället för det villkorligt

ådömda straffet, om han vid den nya domens meddelande fyllt 18 år.

I lagen utsäges att ungdomsfängelse skall tillämpas, där brottets beskaffenhet samt den brottsliges personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse samt med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden ungdomsfängelse finnes lämpligare än annat straff. Enligt lagens förarbeten skall vid bedömande av frågan huruvida ungdomsfängelse bör tillämpas särskild uppmärksamhet ägnas åt den tilltalades miljöförhållanden vid tiden för brottets begående. Ungdomsfängelse är avsett framför allt för sådana moraliskt och intellektuellt påverkningssbara individer, vilka ha behov av att komma bort från en för dem ogynnsam miljö. Beträffande gränsdragningen mot de lindrigare fallen är att märka, att ungdomsfängelse icke är avsett att vara reaktionsformen vare sig mot de lagöverträdare som utan att röja några asociala böjelser på grund av yttre tillfälliga omständigheter råkat i konflikt med lagen eller mot de brottslingar, vilkas behov av fostran kan tillgodoses genom villkorlig dom under effektiv uppsikt.

Ungdomsfängelse verkställs i härför inrättad särskild anstalt eller avdelning av anstalt. De intagnas arbete skall vara av beskaffenhet att bereda dem tillfälle till sådan teoretisk och praktisk utbildning i hantverk eller annat yrke, som kan främja deras utsikter att efter utskrivning försörja sig. Anstaltens styresman äger vidtaga differentieringsåtgärder beträffande de intagna. Närmare bestämmelser om anstaltsvården äro meddelade i en av Kungl. Maj:t den 8 april 1938 utfärdad stadga angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse.

Den som dömts till ungdomsfängelse kan kvarhållas å anstalt under högst fyra år. Utskrivning från anstalten är antingen slutlig (frigivning) eller villkorlig (utskrivning på

prov). Sistnämnda form för utskrivning, som är den regelmässiga, kan ej äga rum förrän ett år förflutit sedan den dömden intagits å anstalt, såvida icke särskilda skäl finnas för tidigare utskrivning. Utskrivning på prov skall ske senast två år efter intagningen, såframt ej särskilda skäl tala däremot. När frigivning skett eller, efter utskrivning på prov, tillsynstiden utgått, anses ungdomsfängelsestraffet till fullo verkställt.

Utskrivningsfrågor handläggas av en särskild nämnd, ungdomsfängelsenämnden, bestående av fem ledamöter, av vilka minst en skall vara domare eller förutvarande domare, en vara läkare och en äga särskild erfarenhet i uppfostringsfrågor. De tre ledamöter, för vilka lagen uppställer särskilda kompetensvillkor, äro för närvarande ett justitieråd, ordförande, en överläkare och docent i psykiatri samt ett undervisningsråd (i skolöverstyrelsen). Som vice ordförande fungerar chefen för fängvårdsstyrelsen. Femte ledamot är en riksdagsman och kommunalman.

Den som utskrivits på prov skall stå under tillsyn och vara underkastad av nämnden meddelade eller eljest för honom gällande föreskrifter. Tillsynstiden bestämmes av nämnden men får ej överskrida den tid den dömden kunnat kvarhållas å anstalt och får i intet fall vara längre än två år.

Bryter den på prov utskrivne mot gällande bestämmelser, kan han när som helst genom beslut av nämnden återintagas å anstalt. Begår han nytt brott, eller misstänkes han för tidigare förövat ytterligare brott, får han ej åtalas förrän överåklagare efter nämndens hörande beslutat därom. Därest åtal kommer till stånd, kan domstolen efter att ha inhämtat nämndens yttrande förordna, att det tidigare ådömda ungdomsfängelsestraffet skall avse jämväl det nya brottet och att den brottslige skall återintagas för att undergå fortsatt ungdomsfängelse. Är brottet begånget före utskrivningen, behöver domstolen emellertid icke förordna om återintagning. Tidsbestämt frihetsstraff kan i dessa fall alltid ådömas

i stället för ungdomsfängelse, och domstolen behöver ej höra nämnden innan den dömer till sådant straff.

Ej heller de å ungdomsanstalt intagna som begått brott före eller under anstaltstiden få åtalas utan att överåklagare förordnat därom efter nämndens hörande. Sker åtal, skall domstolen besluta att det ådömda ungdomsfängelsestraffet skall avse jämväl det nya brottet. Är brottet av grov beskaffenhet eller begånget efter straffverkställighetens början, kan domstolen dock efter nämndens hörande förklara beslutet om ungdomsfängelse förfallet och i stället utmäta annat straff.

Tillämpningen hos domstolarna.

Ungdomsfängelseinstitutet kom redan från början att åtnjuta domstolarnas förtroende, och domar å ungdomsfängelse meddelades i betydligt större utsträckning än man vid lagens tillkomst beräknat. Sålunda intogos under år 1938 å ungdomsanstalt 112 män och 4 kvinnor. Motsvarande siffror för 1939 voro 166 män och 8 kvinnor samt för 1940 136 män och 18 kvinnor.

Antalet intagningar per månad har kontinuerligt stigit med undantag av vissa månader i slutet av 1939 och början av 1940. Senare halvåret 1940 visar en synnerligen kraftig ökning.

Såväl under förarbetena till lagen om ungdomsfängelse som vid lagens tillkomst framhölls med skärpa, att lagen icke skulle vara tillämplig gentemot unga lagöverträdare, vilka voro av sinnesbeskaffenhet som i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, d. v. s. personer som ledo av tydligt framträdande utvecklingshämning eller av psykisk abnormitet utan att vara sinnesslöa eller sinnessjuka. Man ville nämligen förhindra, att normala unga lagöverträdare med god prognos sammanfördes å en och samma anstalt med brottslingar tillhörande dessa kategorier, vilka erfarenhetsmässigt utöva ett ogynnsamt inflytande på sin omgivning. Denna princip kom till uttryck i lagtexten genom det ovan återgivna stad-

gandet, att ungdomsfängelse skulle tillämpas gentemot dem som voro i behov av och mottagliga för sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse. Emellertid visade domstolarna redan från början benägenhet att tillgripa ungdomsfängelse även i fråga om unga brottslingar som voro psykiskt efterblivna eller visade psykopatisk läggning. Ungdomsfängelsenämnden förklarade i sin för år 1938 avgivna årsberättelse, att nämnden saknade anledning reagera mot denna praxis under förutsättning att erforderliga anstaltsutrymmen komme att erbjudas för ifrågavarande kategoriers omhändertagande å särskild anstalt eller anstaltsavdelning utan sammanblandning med övriga intagna. Nämnda praxis vann vidare godkännande såväl av högsta domstolen som av riksdagen. Denna biföll år 1939 ett uttalande av första lagutskottet — i samband med behandlingen av förslaget om ny lag angående villkorlig dom — av innebörd, att ingen ändring av lagen om ungdomsfängelse var erforderlig för dess tillämpning mot personer, vilkas sinnesbeskaffenhet avviker från det normala men dock få anses mottagliga för den med ungdomsfängelse avsedda fostran. Som nedan skall utvecklas har fängelsestyrelsen sört för vederbörlig differentiering av de intagna med hänsyn till deras psykiska beskaffenhet.

I vilken utsträckning ungdomsfängelsestraffet kommit till användning i fråga om ovannämnda kategorier psykiskt defekta framgår av en inom ungdomsfängelsenämndens sekretariat med ledning av tillgängliga summariska läkarundersökningar och övriga handlingar verkställd approximativ beräkning rörande sinnesbeskaffenheten hos 133 under år 1940 intagna elever¹⁾. Härvid har visat sig att av dessa icke mindre än 56 (42,1 procent) torde vara av sinnesbeskaffenhet, som avviker från det normala, därav 9 imbecilla,

¹⁾ Av de 136 under år 1940 intagna hade 3 avgått på grund av ändrade utslag.

25 debila¹⁾ och 22 psykopater. Räknar man endast med sådana personer som antingen förklarats hänförliga under 5 kapitlet 6 § strafflagen eller kunde beräknas bliva hänfödda dit, om de underkastades fullständig psykiatrisk undersökning, torde antalet sådana uppgå till 42, varav 21 imbecilla och debila och 20 psykopater eller tillhopa 30,8 procent av hela antalet intagna.

Ungdomsanstalterna.

Benämningen ungdomsfängelse har i den svenska lagstiftningen reserverats enbart för själva straffarten, medan anstalt, där ungdomsfängelse verkställes, kallas ungdomsanstalt.

Under förarbetena till den nya lagen beräknades preliminärt antalet erforderliga vårdplatser å ungdomsanstalterna till omkring 160, varav 150 för män och 10 för kvinnor. Medan vårdplatserna för kvinnor syntes kunna anordnas å någon redan existerande anstalt, betecknades inrättandet av en ny ungdomsanstalt för män såsom ofrånkomligt. Denna anstalt skulle enligt de sakkunniga mottaga och vårda alla till ungdomsfängelse dömda män och alltså innehålla även mottagnings-, isolerings-, övervaknings- och sjukavdelningar.

Under de fortsatta förberedelserna gjordes den meningen gällande, att platsbehovet uppskattats för högt. Då man kunde räkna med att ett stort antal unga brottslingar saknade den mottaglighet för fostran och utbildning, som lagen förutsätter, borde, anfördes det, den nya anstalten försiktigtvis uppföras för endast ett mycket begränsat antal elever för att vid behov successivt utbyggas.

Det blev denna väg som beträddes vid lösningen av anstaltsfrågan. Den nya ungdomsanstalten, Skenäs, uppfördes för endast 30 elever, sammanförda till en paviljong. En

¹⁾ För imbecilla räknas med en intelligensålder under 12 år samt för debila med en intelligensålder mellan 12 och 16 år.

sådan reducering av platsantalet hade icke under några förhållanden varit tänkbar, därest icke samtidigt den anordningen vidtagits, att mottagnings- och övervakningsavdelningarna skilts från Skenäsanstalten och förlagts till en redan befintlig fängvårdsanstalt, kronohäktet i Nyköping, som beräknades för 26 intagna. I motsats till de ursprungliga planerna kom anstaltsorganisationen alltså att från början omfatta två olika typer av från varandra skilda ungdomsanstalter: en öppen på Skenäs och en sluten i Nyköping, den senare för nykomlingar och för sådana intagna, som icke kunde vårdas under de friare formerna på en öppen anstalt.

Skenäsanstalten stod färdig vid utgången av år 1937 och vid samma tidpunkt hade även Nyköpingsanstalten rustats för sin nya uppgift. Lagen om ungdomsfängelse trädde, som nämnts, i kraft den 1 januari 1938.

Lagen fick från början en så vidsträckt tillämpning, att de beräkningar som legat till grund för anskaffandet av vårdplatser visade sig ohållbara. Ett omedelbart utbyggande av Skenäsanstalten blev nödvändigt, och riksdagen anvisade medel år 1938 till en andra och år 1939 till en tredje paviljong vid anstalten. Under tiden för anstaltens utbyggande anskaffades provisoriskt vårdplatser å skyddshem m. m. Icke blott klientelet numerär utan även dess beskaffenhet krävde särskilda åtgärder. Såsom i det föregående framhållits, visade domstolarna från början benägenhet att till ungdomsfängelse döma även efterblivna och psykopater. För differentiering av klientelet blev det nödvändigt att få till stånd olika anstaltstyper, och under åren 1938—1940 anordnades ungdomsanstalter med specialuppgifter vid straffängelset i Uppsala, å det förutvarande skyddshemmet å Mäshult och vid kronohäktet i Ystad.

För verkställighet av ungdomsfängelse finnas för närvarande följande

Ungdomsanstalter för män:

Anstaltens namn m. m.	Anstalten är i huvudsak avsedd för	Antal intagna 20/2 1941
Nyköping (sluten, 26 pl.)	nykomna..... (mottagningsavdelning)	22
Skenäs (öppen, omkring 90 pl.)	normalfall.....	71
Mäshult (öppen, 25 pl.)	debila och imbecilla..	23
Uppsala (sluten, omkring 40 pl.)	vissa svårdisciplinerade och psykopater samt återintagna	35
Ystad (sluten, omkring 20 pl.)	psykopater	18
	tillhopa...	169

Beträffande de slutna anstalterna¹⁾ — Nyköping, Uppsala och Ystad — må nämnas, att dessa äro inrymda i gamla fängelsebyggnader, som undergått genomgripande modernisering; bl. a. ha fönstren upphuggits till normal storlek, ehuru de alltjämt äro försedda med galler. Dessa tre anstalter bibehålla karaktären av lokalfängelser för länel eller del därav, men i regel intagas där endast häktade och botesfångar, vilka hållas helt avskilda från ungdomsfängelse-eleverna.

Härefter må en beskrivning lämnas av de olika anstalterna och deras uppgifter.

Nyköping. Alla till ungdomsfängelse dömda män intagas å denna anstalt, där de underkastas en summarisk psykiatrisk undersökning. Anstalten är härjämte också övervakningsavdelning, men denna gren av verksamheten har efter tillkomsten av anstalterna i Uppsala och Ystad praktiskt taget upphört.

Undersökningen omhänderhaves av en läkare, tillika överläkare vid det i staden befintliga sinnessjukhuset. Re-

¹⁾ Anstalt betecknas såsom sluten, när huvudingången står under ständig bevakning.

sultatet sammanfattas i ett utlåtande, omfattande i huvudsak följande punkter: somatiskt status, intelligensstatus och psykiskt status, därvid också angives, huruvida ytterligare psykiatrisk undersökning finnes erforderlig. Utlåtandet utmynnar slutligen i förslag till den intagnes placering å anstalt, ibland kompletterat med råd och anvisningar för behandlingen efter den intagnes utskrivning på prov. — Styresmannen uppgör med ledning av rannsakningshandlingarna en berättelse över den intagnes levnadslöpp med särskild hänsyn tagen till tidigare förvecklingar, undergången anstaltsvård m. m., och kompletterad med anteckningar rörande den intagnes förhållande under anstaltsvistelsen: hans uppförande, arbetsförmåga, fallenhet för yrkesarbete m. m. Med ledning av handlingarna från läkaren och styresmannen avgör fängelsestyrelsen, vid vilken av övriga fyra ungdomsanstalter behandlingen skall fortsättas. Handlingarna insändas också till ungdomsfängelsenämnden, där varje ledamot erhåller en avskrift av dem.

De 152 elever, som under år 1940 efter verkställd undersökning avgingo från Nyköping till övriga ungdomsanstalter, placerades på följande sätt:

till Skenäs	84
» Mäshult	32
» Uppsala	25
» Ystad	11

Under vistelsen vid anstalten, som i regel räcker sex å åtta veckor, sysselsätts de intagna i snickeriverkstaden samt med målningsarbeten och enkla mekaniska arbeten. Undervisning meddelas av fängelsepredikanten i bibelkunskap, statskunskap och sång samt av timlärare från staden i historia och matematik, i senare fallet med huvudvikten lagd på yrkesräkning, geometri o. dyl. såsom inledning till yrkesutbildningen.

Skenäs. Denna ungdomsanstalt, som är nyuppförd, är avsedd för normalfallen. Den är förlagd till Skenäs

kungsgård, tre mil från Norrköping och sex kilometer från närmaste järnvägsstation. Egendomen har sin längdsträckning i öster och väster utmed Bråviken och har en areal av 100 hektar trädgårds- och åkerjord och 250 hektar skog.

De egentliga anstaltsbyggnaderna eller paviljongerna äro tre, belägna på 100—200 meters avstånd från varandra i en backslutning mot sjön. Varje paviljong består av två i vinkel mot varandra ställda flyglar. Den ena flygeln utgöres av en låg envåningsbyggnad, som innehåller dagrum och matsal samt därtill i paviljong nr 1 kök och i paviljong nr 2 expeditiionslokaler för direktör och assistent. Den andra flygeln är uppförd i två våningar med 15 enkelrum i varje, varje rum försedd med säng, stol, bord och skåp. Rummen hava fönster av normal storlek utan galler. I varje bostadsvåning finnes gemensamt tvättrum och i källaren badrum, torkrum för våta klädespersedlar m. m.

Den färdiglagade maten hämtas från köket i paviljong 1 och distribueras därifrån till matsalarna i de tre paviljongerna.

Under år 1940 ha vid anstalten uppförts två verkstadsbyggnader, den ena för mekaniska arbeten och smide, den andra för snickeri (uppförd av eleverna själva). Båda verkstäderna äro försedda med fullständig maskinell utrustning.

Ritningarna till samtliga nybyggnader, inbegripet bostadshusen för personalen, ha uppgjorts av fångvårdsstyrelsens arkitekt G. Birch-Lindgren, som också handhaft kontrollen över arbetena.

Omkring 600 m. från paviljongerna ligga stall-, ladugårds- och andra ekonomibyggnader. Djurbesättningen uppgår till 10 hästar, 65 nötkreatur och 30 svin.

De intagna arbeta i verkstäderna samt i byggnadssnickeri, måleri, schaktning och väg- och planeringsarbeten. Lantegendomen erbjuder rikliga tillfällen till arbete och utbildning i jordbruk, ladugårdsskötsel, trädgårdsbruk och skogsbruk.

Jämsides med det praktiska arbetet meddelas teoretisk

utbildning i två yrkesskolor, en lantmannaskola och en verkstadsskola för mekaniker. Undervisningen pågår i regel från september till maj med avbrott för julferier och omfattar två timmar fyra å fem aftnar i veckan. En verkstadsskola för snickeri kommer sannolikt att starta till hösten.

Vid denna liksom vid övriga ungdomsanstalter utgår ersättning för arbetet, begynnande med i regel 25 öre för dag och successivt stigande vid längre vistelsetid och ökad arbetsvana. Hälften av arbetsförtjänsten besparas till utskrivningen, den andra hälften får den intagne använda för personliga behov.

Sport och idrott intar självfallet en dominerande plats bland fritidsförströelserna. Bristen på gymnastiksal, tillika samlingssal vid vissa högtidligheter, har föranlett fångvårdsstyrelsen att begära medel till uppförande av gymnastikbyggnad. Frågan är föremål för prövning av innevarande års riksdag.

Självfallet kan det vid en anstalt, som arbetar under så fria former som Skenäs, icke undvikas, att vissa intagna söka avvika. Tretton avvikanden eller försök därtill gjordes under år 1940. De avvikna inställde sig antingen självmant efter sin olovliga utflykt eller grepos, oftast efter några timmar, och återfördes. Fem av dem överfördes till ungdomsanstalten i Uppsala.

Mäshult. Anstalten, som fångvårdsstyrelsen tills vidare arrenderar, äges av Hallands läns landsting och har tidigare varit skyddshem. Den är belägen 25 kilometer från Varberg i en glest befolkad bygd och har ett för ändamålet lämpligt läge invid sjön Mäsen. Till anstalten hör en egendom, omfattande 18 hektar öppen åkerjord, 168 hektar skog, fiskevatten m. m.

De intagna äro förlagda till mangårdsbyggnaden, en gammal träbyggnad i två våningar, innehållande sovrum för 4—6 intagna, matsal, kök och andra ekonomiutrymmen. I en fristående byggnad finnes snickeriverkstad, delvis med maskinell utrustning.

Anstalten är i huvudsak avsedd för efterblivna. Av nuvarande 23 intagna torde 13 kunna betecknas som debila och 4 som imbecilla; lägsta intelligensåldern är för närvarande 9,3 år. Återstående 7 förete inga utpräglade intellektuella utvecklingshämningar, men ha av annan anledning överförts dit efter tillstyrkan av undersökningsläkaren.

Eleverna syselsätts huvudsakligen med snickeri, jordbruks- och trädgårdsarbete, skogsbruk samt vissa handräckningsgöromål. Ehuru deras arbetsförmåga i många fall är betydligt nedsatt, har anstaltsledningen hittills i regel lyckats anskaffa arbete åt dem vid utskrivningen. Bl. a. ha lantbrukarna i orten i flera fall varit villiga att taga utskrivna i sin tjänst, varvid tillsynen kunnat anförtros åt anstaltens styresman.

Uppsala. Anstalten är förlagd till straffängelset och har till uppgift att mottaga elever, vilka antingen vid undersökning å mottagningsavdelningen i Nyköping funnits på grund av psykiska defekter eller bristande uppfostringsbarhet icke lämpa sig att direkt överföra till öppna anstalter eller sedermera misskött sig på de öppna anstalterna. Även sådana på prov utskrivna elever, som återhämtas för fortsatt anstaltsvård, intagas i regel på Uppsalaanstalten.

De intagna arbeta huvudsakligen i den till anstalten hörande stora trädgården samt i snickeriverkstaden. I anslutning till arbetet har tidvis meddelats teoretisk undervisning i en verkstadsskola för snickare.

Skolundervisning meddelas i vanliga läroämnena samt i gymnastik och sång.

Idrotten står i centrum även för denna pojkskolas intresse. Utomhusområdet är stort och har utrymme för idrotts- och fotbollsplaner. En mindre simbassäng iordningställdes för liden sommar. Anstaltsledningen har energiskt uppmuntrat eleverna att under den mörkare årstiden använda fritiden till självstudier. Studiecirklar ha bildats och fyra elever genomgingo under fjolåret studiekurser vid korrespondensinstitut.

I syfte att egga de intagnas ambition och ansvarskänsla har vid anstalten inrättats en särskild elitavdelning, till vilken eleverna genom eget välförhållande kunna kvalificera sig. Avdelningen är förlagd till anstaltens översta våning och medlemskap i densamma berättigar till särskilda förmåner, såsom rättighet att ha ljuset tänd längre på kvällen, högsta medgivna arbetspremier, möjlighet att i anstaltens snickeriverkstad få under fritid för egen räkning utföra mindre arbeten såsom presenter åt anhöriga o. d. samt slutligen tillfälle till frigång utanför anstalten.

Efter mönstret från Ystadanstalten har under senare halvåret 1940 den ordningen börjat praktiseras, särskilt beträffande dem för vilka prognosen är mer än vanligt osäker, att de placerats i fabriks-, jordbruks-, skogs- m. fl. arbeten hos företagare i trakten. Härvid vistas de utom anstalten de tider på dagen, då detta är erforderligt för anställningens skötande.

Ystad. Anstalten är förlagd till kronohäktet i Ystad, som under flera år varit specialanstalt för unga straffri-förklarade och sådana unga, som dömts till förvaring. Då sistnämnda kategori, som för övrigt efter ungdomsfängelse-lagens tillkomst starkt avtagit, numera kan placeras å den nyuppförda vårdanstalten å Hall, vårdas i Ystad i huvudsak endast unga straffriförklarade (ett tjugotal) samt till ungdoms-fängelse dömda psykopater (för närvarande 18). Fördel-ningen av psykopater mellan anstalterna i Uppsala och Ystad sker efter prövning av de särskilda omständigheterna i varje särskilt fall.

Anstalten är belägen i utkanten av staden, skild från annan bebyggelse genom vidsträckta trädgårdsfält. De in-tagna beredas sommartiden möjlighet till friluftsbad vid den utanför anstaltsområdet belägna stranden. Till anstalten hör ett omfattande trädgårdsbruk, som bedrives dels innanför, dels utanför omfattningsplanket. Med ingången av februari månad detta år ha arbetsmöjligheterna utvidgats, i det att också skrädderirörelse förlagts dit.

Mera pålitliga intagna kunna erhålla möjlighet att bl. a. för utbildning i yrkesgren, som ej är representerad å anstalten, arbeta hos hantverkare i staden eller dess omnejd. De lämna anstalten på morgonen och återvända dit efter arbetets slut. Denna öppna kriminalvård, som ursprungligen startades för de straffriförklarade, tillämpas nu även i fråga om de till ungdomsfängelse dömda. Jag hänvisar härutinnan till en i denna tidskrift (år 1940 sid. 207 ff.) införd uppsats, betitlad »Från anstaltsliv till frihet», författad av anstaltens förutvarande föreståndare.

Även i vad det gäller kvinnor har tillämpningen av ungdomsfängelselagen gått utöver de ursprungliga beräkningarna, enligt vilka det totala platsbehovet uppskattades till omkring 10 vårdplatser. Antalet intagna kvinnor utgjorde den 20 februari 1941 24 fördelade på följande två

Ungdomsanstalter för kvinnor:

Anstaltens namn m. m.	Anstalten i huvudsak avsedd såsom	Antal intagna 20/2 1941
Växjö (sluten)	mottagnings- och övervakningsavdelning . . .	6
Vieböck (öppen)	anstalt för normala . . .	18

Anstalten i Växjö är inrymd i det därstädes befintliga kvinnofängelset, som under åren 1937—1939 ombyggts och moderniserats. Å anstalten mottagas alla till ungdomsfängelse dömda kvinnor, vilka underkastas observation och undersökning enligt i huvudsak samma mönster som gäller för Nyköpingsanstalten. Å övervakningsavdelningen förvaras sådana flickor, som icke lämpa sig för vård å öppen anstalt. Undervisning meddelas i skolämnen, sömnad, handarbete och skolkök, varjämte eleverna få arbeta i den till fängelset hörande trädgården.

Den öppna ungdomsanstalten för flickor är förlagd till Vieböckshemmen, som ägas och drivas av Svenska Diakoniss-

sällskapet. Viebäck är en lantgård på småländska höglandet, där Diakoniss-sällskapet under årens lopp uppfört fem olika hem, ett vart med 15 å 20 vårdplatser, alla avsedda för flickor, som gjort sig skyldiga till vanart eller brott. Viebäck är således på en gång skyddshem, uppfostringsanstalt och ungdomsanstalt, dock i regel utan sammanblandning av de olika kategorierna, som så vitt möjligt hållas var för sig i olika hem.

För de till ungdomsfängelse dömda flickorna erlägger fängvårdsstyrelsen viss ersättning.

Flickorna erhålla undervisning både i teoretiska och praktiska ämnen. I fråga om de sistnämnda påminner verksamheten närmast om vad man möter vid skolor för utbildning i matlagning, vävnad, sömnad och lantushåll. Arbetet vid anstalten handhaves så gott som uteslutande av sällskapets diakonissor.

Utskrivning och eftervård.

Som ovan angivits handläggas frågor om utskrivning av ungdomsfängelsenämnden. Dessutom är nämnden eftervårdsmyndighet. Närmare bestämmelser om dess verksamhet ha givits i ovannämnda stadga den 8 april 1938 angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse. Nämnden, som har sitt säte i Stockholm och numera är inrymd i fängvårdsstyrelsens lokaler, sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta denne prövar nödigt eller det begäres av minst två ledamöter. För beslutförhet fordras, utom i vissa mindre viktiga frågor, deltagande av samtliga ledamöter. Det åligger nämnden att genom besök å ungdomsanstalt förskaffa sig kännedom om de intagna. För detta ändamål bör nämnden minst en gång årligen besöka varje sådan anstalt.

Frågan om den dömdes utskrivning skall av nämnden prövas sedan ett år förflutit från hans intagning å anstalt och därefter minst var sjätte månad. När utskrivning på prov beslutas, skall nämnden meddela sådana föreskrifter

och förordna om sådan tillsyn, att den utskrivne såvitt möjligt avhållas från att ånyo begå brott. Förutom erinringar av allmän natur kan beslutet i detta syfte innehålla föreskrift att den utskrivne skall sköta anvisat arbete eller anställning, att han skall vistas i enskilt hem eller begagna viss bostad, att han skall vistas å angiven ort eller icke uppehålla sig å viss ort samt att han skall iakttaga fullständig avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker. För var och en som utskrives på prov skall nämnden förordna tillsynsman och utfärda tillsynsbok, som innehåller samtliga för den utskrivne gällande föreskrifter. Nämnden skall med uppmärksamhet följa tillsynen över de på prov utskrivna och tillhandagå tillsynsmännen med lämplig vägledning.

Utvecklingen av formerna för ungdomsfängelsenämndens verksamhet och dess praxis i utskrivnings- och eftervårdsfrågor har gått hand i hand med det stigande antalet intagningar och utskrivningar. Ett utomordentligt arbete har därvid nedlagts av hovrättspresidenten *Karl Schlyter*, som efter att tidigare såsom justitieminister ha tagit initiativet till lagstiftningen om ungdomsfängelse varit nämndens förste ordförande till den 1 november 1940. Av särskild betydelse ha varit hans bemödanden att göra eftervården av de på prov utskrivna verkligt effektiv såväl i fråga om tillsyn som hjälpåtgärder. Nämndens arbetsmetoder gestalta sig numera på följande sätt.

Så snart den till ungdomsfängelse dömda intagits å mottagningsanstalt, upplägges hos nämnden en särskild akt beträffande honom. Akten är försedd med ett register, som innehåller kortfattade uppgifter rörande den dömdes personliga förhållanden, tidigare asocialitet, sinnesbeskaffenhet m. m. Å detta register antecknas varje händelse av vikt som inträffar efter intagningen. De första handlingar, som inflyta i akten, äro de tidigare omnämnda summariska läkarutlåtanden och promemorior, som upprättas av läkaren och styresmannen vid mottagningsanstalten. Samtidigt här-

med erhåller nämnden även rättegångsprotokollen, vilka tillgodogöras och därefter översändas till den anstalt dit den intagne förflyttats från mottagningsanstalten. Akten kompletteras sedan successivt med anteckningar rörande den dömden under hela den tid han är föremål för nämndens verksamhet. Särskild vikt lägges vid sådana omständigheter, som kunna vara till ledning för den fortsatta behandlingen. Bland de dokument av betydelse som insätts i akten märkas de yttranden, som avgivas av anstaltens styresmän i utskrivningsfrågor. Akten framtages och studeras varje gång som någon fråga rörande den dömden förekommer till behandling. Härigenom elimineras risken av bristande enhetlighet i behandlingen.

Vid utgången av 1940 hade jämlikt nämndens beslut 250 män och 7 kvinnor utskrivits på prov från ungdomsanstalt, därav under 1940 153 män och 6 kvinnor. Av dessa hade 10 män och 1 kvinna efter återintagning ånyo utskrivits på prov under år 1940. Därutöver hade 2 män slutligt utskrivits direkt från anstalt (i ena fallet på grund av svår kroppslig sjukdom, i det andra på grund av höggradig imbecillitet). Anstaltstiderna för de under 1940 för första gången på prov utskrivna männen fördelade sig på följande sätt: 8—11 månader i 10 fall (6,6 procent), 11—12 månader i 27 fall (17,6 procent), 12—14 månader i 96 fall (62,7 procent), 14—17 månader i 15 fall (9,8 procent) och 18—19 månader i 5 fall (3,3 procent). För de under samma år första gången provutskrivna kvinnorna varierade anstaltstiden mellan 17 och 21 månader. Den genomsnittligt längre anstaltstiden för de kvinnliga intagna beror på utbildningshänsyn och vissa orsaker, som stå i samband med deras förvaring å samma anstalt som andra grupper av kriminella och asociala med förhållandevis långa intagningstider. De 11 andra gången provutskrivna eleverna hade efter återintagningen fått kvarstanna å anstalt under tider mellan 2 och 11 månader.

I samtliga beslut om utskrivning på prov har nämnden

bestämt tillsynstiden till den högsta av lagen tillåtna, i regel två år. I 17 fall har nämnden senare genom särskilda beslut låtit tillsynen upphöra före 1940 års utgång. Icke minst av psykologiska skäl torde denna metod att variera tillsynstidernas längd vara att föredraga framför en differentiering av tiderna redan vid utskrivningsbeslutets meddelande.

I varje fall av utskrivning på prov har sörjts för den dömdes placering i fråga om anställning och bostad, och utskrivningsbesluten ha som regel innefattat föreskrifter härom. I ett mindre antal fall har nämnden ansett sig kunna överlåta åt tillsynsmannen att utse sysselsättning åt den utskrivne. Att bestämma bostad för honom har ofta överlåtits åt tillsynsmannen. Anstalternas styresmän ha nedlagt ett synnerligen värdefullt arbete för arbetsanskaffning åt de dömda. Även från nämndens sida har i ett icke obetydligt antal fall medverkan lämnats vid arbetsanskaffningen. När det visat sig omöjligt att bereda den intagne lämplig sysselsättning till den tidpunkt, då nämnden ansett utskrivning på prov böra äga rum, har nämnden brukat besluta att han skall utskrivas på prov, så snart lämpligt arbete kunnat anskaffas åt honom. Fångvårdsstyrelsen har därefter beviljat honom permission från anstalten under kortare tid för att söka arbete å viss ort, och sedan den intagne genom egna ansträngningar eller med bistånd av nämnden och skyddsföreningarna lyckats bereda sig anställning, har nämnden fattat beslut om utskrivning.

Alkoholförbud vid utskrivningen har icke tillämpats i större utsträckning. Vid bedömandet av denna fråga har hänsyn tagits till svårigheten att kontrollera efterlevnaden av ett sådant åläggande. Nämnden har ju också möjlighet att när som helst under tillsynstiden komplettera de för den utskrivne gällande föreskrifterna med ett sådant förbud. Enligt av anstalternas styresmän lämnade uppgifter voro 8 av de 159 under år 1940 från ungdomsanstalt provutskrivna att betrakta som hemfallna åt alkoholmissbruk

före intagningen å ungdomsanstalt. Av dessa hade 3 varit druckna och 4 i lägre grad alkohelpåverkade vid brottens begående. Därutöver hade 2 varit druckna och 6 i lägre grad påverkade vid brotten. Ungdomsfängelsenämnden ålade 8 av de under samma år på prov utskrivna personerna att iakttaga fullständig avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker.

Förutom tillsynsboken, vilken skall överlämnas till tillsynsmannen, erhåller den intagne vid utskrivningen på prov ett i mera personlig form hållet brev från nämnden, vari han erinras om de för honom gällande föreskrifterna.

Bland de av nämnden utsedda tillsynsmännen, vilka icke åtnjuta ersättning för sitt uppdrag, äro ett icke ringa antal olika yrkesgrupper företrädde. Bland annat finnas många representanter för domstolsjurister, präster, kommunalmän, folkskollärare samt tjänstemän i fängvården och skyddsvårnen. Tillsynsmännen, som i regel endast ha ett eller ett fåtal tillsynsuppdrag vardera, ha i allmänhet nedlagt ett värdefullt och intresserat arbete för de provutskrivna. De äga meddela de ytterligare föreskrifter för den utskrivne som de finna erforderliga med avseende å hans sysselsättning och levnadssätt. De kunna medgiva honom att ändra arbetsanställning och bostad. En viktig uppgift för dem blir ofta att söka avhjälpa inträffad arbetslöshet. Enligt av nämnden utfärdade bestämmelser ha de att insända rapporter till nämnden dels en månad efter utskrivningen, dels ock efter utgången av varje kalenderhalvår. Förutom dessa rapporter, som ofta föranleda åtgärd från nämndens sida, får nämnden mottaga ett stort antal förfrågningar och hänvändelser från tillsynsmännen och de utskrivna. I arbetsanskaffningsfrågor under tillsynstiden påkalla tillsynsmännen i stor utsträckning ingripande från nämndens sida.

Nämndens eftervårdande verksamhet, vilken tagit allt större omfattning i avvaktan på ikraftträdandet av den av 1939 års riksdag i princip antagna skyddskonsulentorganisationen, har organiserats så, att de olika frågorna efter

beredning av sekreteraren föredragas för ordföranden, vilken hänskjuter tveksamma fall till avgörande av nämnden in pleno. Alla frågor där återintagning anses kunna ifrågakomma upptagas givetvis vid sammanträde.

Det är ännu för tidigt att med någon grad av säkerhet kunna uttala sig om resultatet av ungdomsfängelse som behandlingsform. Att man måste räkna med en icke obetydlig återfallsprocent är uppenbart, icke minst med hänsyn till det förhållandet, att en så stor del av klientelet utgöres av i högre eller lägre grad abnorma individer. Av de vid utgången av 1940 på prov utskrivna 257 eleverna hade 28 återintagits; två av dem hade återintagits två gånger. I 19 fall hade nämnden beslutat om återintagning, och i 11 fall hade domstol förordnat därom. I 20 fall hade åtgärden föranletts av begångna brott, i de övriga av underlåtenhet att följa meddelade föreskrifter, i ett fall i förening med fylleriförseelse.

Straffens problem.

Av byråchef KRISTIAN HANSSON.

Intel sosialt fenomen er så urgammelt som forbrytelsen, lovbruddet. Krenkelsen av stammens sed og skikk, av folkets lov eller hevdvunnen sedvane har fulgt menneskelig samliv som en skygge. Og skyggen følger oss fremdeles og synes ikke å være blitt vesentlig mindre. Ettersom samfundslivet er utviklet og organisert i et stadig mer omfattende nett av innbyrdes samvirke er forbrytelsen i høyere grad blitt et fenomen som berører alle, om ikke direkte så iallfall i sine virkninger. Almenhetens interesse for problemet forbrytelse og straff synes ikke å stå i forhold til rekkevidden av dette samfundsonde. De fleste betrakter det som en dyster og ubehagelig affære, som noe sig uvedkommende. I beste fall er interessen hos mange innskrenket til sensasjonen omkring de »store« saker, hvor dimensjonene i selve handlingen, spenningen eller gruen ved den spiller en vesentlig rolle.

Heller ikke fra kirkens side kan en si at problemet forbrytelse og straff er viet nevneverdig oppmerksomhet. Årsakene kan være flere. En av dem er sikkert kirkens manglende aktivitet når det gjelder samfunds- og kulturspørsmål. I lange tider har situasjonen vært den at utformning og tilrettelegning av de mange prinsipielle og praktiske sider ved strafferett og straffulbyrdelse utøves av fagfolk og politikere — uten noen aktiv medvirkning fra almenhetens eller fra kirkens side. I eldre tid var jo dette annerledes, iallfall når det gjalt kirken. Grunnleggende impulser i strafferett og prosess er utgått fra kristendommen og den kristne kirke. Og ennå kan vi nok si at mange av de

hovedtrekk som særmerker vår strafferettspleie bygger på kristen arv.

Nå skal det villig innrømmes at moderne strafferettspleie er blitt et såvidt komplisert apparat at det ikke er lett for ikke-fagfolk å trenge inn i materien og få den nødvendige innsikt og viden. Her står vi for øvrig overfor et karakteristisk trekk i nyere tids samfunnsutvikling: Spesialiseringen. Samfunnsfunksjonene er på mange måter blitt parallelle, til dels skarpt avgrensede »groper« med få eller ingen broer imellem og svært lite av samlende synspunkter og felles mål.

For den som virkelig vil søke orientering er dog saken ikke uoverkommelig. Det finnes brukbare hjelpemidler både i norsk og nordisk bokverden. La mig i farten bare nevne Hartvig Nissens lille bok: *Øye for øye, tann for tann*, Oslo 1934 og Eivind Berggrav: *Fangens sjel og vår egen*, 1928. På dansk foreligger nylig en parallell til Berggravs skildringer fra fengselslivet i en bok av Henning Høirup: *Fangen -- vort Medmenneske*, 1939. På svensk er nylig kommet en utmerket liten bok av Torsten Eriksson: *Brott och Samhälle*, 1939, i serien »Orientering i aktuella ämnen.« Det er bl. a. de to siste som har gitt mig foranledning til noen betraktninger omkring problemet forbrytelse og straff.

Bakgrunnen for forbrytelsen er de handlingsnormer som samfundets utøvende organer har fiksert i form av skrevne straffebud. Disse normer omfatter en rik variasjon av handlingstyper. Innholdsmæssig kan forbrytelsen ha forskjellige karakter ettersom den krenker personlige, sosiale eller mere moralsk betonedede rettsgoder. Det er viktig å være opmerksom på at utvalget av de rettsgoder som er funnet verdige til strafferettslig vern, ikke er kommet i stand etter noen vilkårlig velging og vraking. Riktignokk frembyr utvalget betydelige variasjoner frem gjennom tidene likesom det kan være noen uensartethet i de forskjellige land. Men

hovedmengden av de almene rettsgodter som beskyttes er de samme i alle siviliserte land. Dette viser bl. a. at utkrystalliseringen av de strafferettslige normer har bred sammenheng med det menneskelige samlivs historie og det kulturelle nivå som folkeslagene har nådd frem til. Ut fra dette blir det også tydelig at det ikke bare er nyttehensyn i egentlig forstand som ligger til grunn for beskyttelsen av almene rettsgodter. Moralske hensyn og eliske verdier er ikke bare det avgjørende motiv i mange hove, f. eks. krenkelser av taushetsplikt og andre tillidsforhold, ekteskapsbrudd, mishandling av dyr m. m. De er også for øvrig vevet inn som motiverende bestanddel av storparten andre straffebud.

Forbrytelsen som samfunndsfenomen representerer en veldig sum av materiell og åndelig skadevirkning. Heldigvis eller dessverre — ettersom en ser det — kan skaden ikke måles i eksakte tall. De tallene vi kan nå frem til når det gjelder de materielle virkninger gir oss dog et drastisk inntrykk av de skade-dimensjoner en her står overfor. Torsten Eriksson har i sin bok gjort en beregning over hvad forbrytelsen årligårs koster den svenske stat og det svenske samfund og kommer til den respektable sum av 62 mill. kroner pr. år. Herav utgør 12 mill. kr. beregnet skade ved de straffbare handlinger, mens resten 50 mill. er statens og kommunenes utgifter til politi-, fengsels- og rettsvesen m. v., fordelt med den andel som antas å vedkomme selve strafferettspleien. For Norge beregnet generalsekretær Rummelhoff i 1935 de tilsvarende utgifter til 26 mill. kroner. Etter samme beregningsprinsipp er man i Amerikas forente stater kommet til beløp som ligger mellom 12 og 17 milliarder dollars årlig. Med alle de reservasjoner som hører med, blir det iallfall klart at en her ikke har med likegyldige eller uvesentlige ting at gjøre.

Overfor skadegjørende krefter av slikt format har det ordnede samfund til alle tider måttet innnta en klar kampstilling. Og det spørsmål som stadig har lyst og fremdeles

lyser over slagfronten er dette: Hvordan skal vi straffe for mest effektivt å motvirke og begrense forbrytelsen? Hver tidsalder og epoke har søkt å gi sitt svar, og billedet av hvordan straffeteorier og metoder har vekslet gjennom tidene hører til de mest brokede blader i menneskehetens kulturhistorie. Det er vanlig å se med gru og forakt på eldre tiders strafferedslar. Og selvsagt må vi gjøre det ut fra våre forutsetninger. Men metoder og midler var sprunget frem av et kulturnivå som hadde andre forutsetninger og andre konturer enn det vi kjenner. Å gå inn på dette vil føre for vidt. La mig bare nevne et karakteristisk trekk: Vi kan ikke påvise noen jevn fremadskridende utvikling fra det verre til det bedre. Snarere synes utviklingen å ha gått i sprang med lyspunkter og tilbakeslag — til dels langt frem mot vår egen tid. Den eldste straffelovgivning både i Norge og andre land virker således betydelig mere human enn de avskrekkende redselsmetoder som særlig kjenner tegner middelalderen og en del av nyere tid. Eriksson nevner som eksempel en dom avsagt av Johan III i Sverige 1584 over en mann som hadde drept sin sønn: »Først skal hans hånd hugges av, deretter skal begge skinneben slåes av med en jernstang, deretter begge lår ovenfor og nedenfor kneet, så skal begge armer slåes av ovenfor og nedenfor albuen, deretter brytes rygg og bryst i stykker og til slutt hugges hodet av.» Dessuten skulde hode, hånd og kropp settes på steile og stake til skrekk og advarsel.

Tross all strenghet øket imidlertid forbrytelsen og etter hvert som erfaringen herom ble levende, måtte andre veier prøves. Strafferettspleien begynner å rette sin oppmerksomhet mot gjerningsmannen istedenfor gjerningen. Og dermed innledes en ny og avgjørende epoke: forbedring gjennom straff. Denne tanke var dog ikke ny. Eriksson påviser meget interessant at forbedringsprinsippet ikke er skapt som noen oprinnelig humanitær prestasjon av opplysnings-tidens reformatorer. Det er en urgammel kristen tanke som her trer frem. Det er også den kristne kirke som på et

tidlig stadium mer enn andre krefter bidro til bruken av fengsel som straffeform og derved skapte muligheter for en forbedrende innflytelse.

Innenfor strafferettsvidenskapen og den teoretiske drøftelse av straffeproblemene har det ikke manglet på varierende retninger og »skoler«. Å lese kriminologiens historie er som å gyngje fra den ene ytterlighet til den andre uten mange muligheter for å finne det avgjørende fester. Her møter vi opplysningstidens — og senere forskeres — sikre forvissning om at de sosiale forhold er forbrytelsens viktigste årsak. »Utopia«s forfatter, Thomas Moore (omkring 1500) hevdet at bare folket fikk en trygg eksistens vilde forbrytelsen forsvinne. En annen engelskmann, Robert Owen skrev 1844 at det er tidens sosiale ordening som er forbrytelsens årsak, fattigdom, usle arbeids- og levekår, uvitenhet o. s. v. La oss bare forandre samfunnet, så vil menneskene forandre sig selv. Altså en blåøyet kulturoptimisme som har vist sig å slå totalt feil. (Owen gjorde for øvrig prisverdige forsøk på å omsette sine teorier i praksis ved å skape bedre arbeidsforhold for sine arbeidere). På den andre siden møter vi den såkalte biologiske skole, hvis grunnlegger og mest berømte representant er italieneren Lombroso. I sin bok »Forbrytermennesket« 1876 hevder han at all forbrytelse er organisk betinget og utvikler dette etter teorien om »den fødte forbryter«. Lombrosos tanker ga støtet til veldige diskusjoner, og selvom mange av hans synspunkter er forlatt, har han dog gitt impuls til verdifulle undersøkelser om det personlige anleggs betydning. Ellers finner vi en rekke avvikende varianter av disse hovedretninger.

De seneste års strafferettsteori og praksis preges særlig av det en kan kalle formålsprinsippet. Tanken er den at man ved omhyggelig undersøkelse og vurdering av lovbrøyteren, studium og klassifisering av de enkelte typer o. s. v. skal nå frem til reaksjonsmåter som mest mulig effektivt forebygger nye forbrytelser og forbedrer eller uskadeliggjør

(sikrer) de aktuelle forbryterkategorier. I sitt anlegg har retningen nærmest tilknytning til den tyske strafferettslærde v. Liszt, italieneren Ferri m. fl. I Norge har bl. a. fengselsdirektør Hartvig Nissen vært talsmann for den. Den naturvidenskapelige betraktning av forbryterproblemet er her skjøvet i forgrunnen. Forbrytelsens årsaker menes å kunne henføres til personlige anlegg og det miljø som har preget gjerningsmannen, dog med full erkjennelse av at det mellom disse to faktorer består et samvirke som hittil ikke har kunnet endelig klarlegges. I samsvar hermed nyder begreper som fri vilje hos gjerningsmannen og personlig skyld ingen eller bare begrenset anerkjennelse. Likeså forkastes gjengjeldelses- eller soningstanken og rettferdighetsprinsippet (forholdsmessighet) i straffutmålingen.

De her (noe skjematisk) antydde tendenser innenfor strafferettsteorien har i en viss utstrekning preget de praktiske reformtiltak som er gjennomført i straffullbyrdelsen, iallfall i Sverige og Danmark og delvis i Norge. Men den almindelige straffelovgivning kan ikke sies å være særlig påvirket av disse nyere synsmåter.

Hvad er så virkelighetens og forbryterverdenens svar på teoriene og de forholdsregler som støtter sig til dem? Om dette gir kriminalstatistikken om ikke fullstendig så dog en ganske god opplysning. Og her møter vi da det fenomen at antallet forbrytelser (og forseelser) synes å være relativt konstant. Noen forskyvning foregår fra det ene år til det annet, men de er ikke særlig store og har som oftest tilknytning til spesielle forhold, økonomiske eller nasjonale kriser o. l. Den første som gjorde oppmerksom på dette eiendommelige forhold, var den belgiske statistikker Quetelet, »kriminalstatistikkens far« som han er kallt. Forbrytelsens tributt betales med større jevnhet og villighet enn skatten til staten, sier Quetelet. Stort sett gjør denne konstans sig gjeldende i alle land, om enn med visse avvikende tendenser enkelte steder. Nå gir det forholdsvis liten veiled-

ning å betrakte det samlede antall forbrytelser underrett. For å finne frem til praktiske motforholdsregler er det nødvendig å undersøke både de enkelte grupper av forbrytelser og ikke minst de forskjellige alderskategorier av lov-
brytere. Særlig er det naturligvis av betydning å vie de unge forbrytere oppmerksomhet, de representerer jo rekrutteringen. I de fleste land har man også søkt å treffe særlige skritt for å motarbeide ungdomskriminaliteten. Og det vil være av vesentlig betydning at man her finner frem til metoder og midler som er effektive. Likefullt synes ungdomskriminaliteten å vise tegn til stigning i den senere tid, bl. a. i Sverige, muligens også i Norge.

Enhver som studerer kriminalstatistikken tvinges derfor til å stemme tonen ned når det gjelder resultatene av samfunnets kamp mot forbrytelsen. En kan fristes til å spørre om de kriminelle tendenser og utslag er noe naturlig, et slags antisosialt opkomme i folkedypet som visstnok i noen grad kan demmes inn, men aldri helt effektivt bekjempes. Noe endelig svar vil vel ikke kunne gis, og det er heller ikke nødvendig av hensyn til samfundets motreaksjoner. De må holdes i gang og søkes utviklet til stadig større effektivitet. Men det er ikke uvesentlig for denne kamp at man blir klar over utgangsposisjonene. Og en av dem er det utvilsomme faktum at forbrytelsen i betydelig grad kan føres tilbake til dyptliggende krefter i menneskets egen natur. I kristen terminologi heter dette rett og slett synd, og jeg er overbevist om at dette begrep rommer en realitet som burde bli gjenstand for mere fordomsfri erkjennelse fra alle som ønsker å se sannt og ekte på menneskelige fenomener. Men en må selvsagt være oppmerksom på at et slikt begrep ikke uten videre dekker hele problemet. Forbrytelsen er nemlig i adskillig utstrekning betinget av defekt åndelig utrustning, patologiske anlegg o. l. hos gjerningsmannen, og overfor handlingsutslag av denne art faller den etiske betraktning igjennem, i hvert all får den en høyst betinget karakter.

Uansett hvilke tanker en vil gjøre sig om den tilsynelatende stadig friske strøm av forbryterske tendenser er en ting klar og uomtvistelig: Den representerer et onde, et angrep som må møtes med planmessig aldri hvilende motstand. Denne motstand burde kalle på alle gode krefter, slik at det virkelig kunde bli breddevirkning over fronten, og ikke bare fremstøt av mere eller mindre profesjonelle eksperter. Heldigvis viser det sig at forskjellig syn og ulik teoretisk opfatning av forbryterproblemet ikke er til hinder for det praktiske samarbeidet. Og her mener jeg vi er ved noe verdifullt som alle kretser gjør vel i å være opmerksom på. Tanker og teorier skal brytes, veier prøves, erfaringer og forskningsresultater skal etterspores og tillempes. Men alt må stilles inn under den samvirkende vilje som f. eks. preger et fotballlag i aksjon. Alle er i bevegelse, en hver gjør sitt forarbeid, men hele laget er i fremdrift, bevegelsen er stadig rettet mot mål.

Ut fra dette tar jeg med noen sluttord om et og annet som tankene har arbeidet med fra tid til annen.

Forbrytelsens årsaker vil neppe noen gang la sig klarlegge i sin fulle sammenheng. Det vil alltid være et irrasjonalt moment med fordi en har med selvstendig handlende individer å gjøre. Hva særlig miljøfaktorene angår hersker det full enighet om at dårlige levekår, familieforhold, manglende opdragelse, dårlige boliger o. l. danner grobund for lovbrudd. En hver virkelig forbedring av disse forhold vil derfor være en virksom hjelp mot forbrytelsen. Men et eller annet sted vil en grense her være nådd, og forbrytelsen vilde likefullt være en realitet. I så måte har det sin interesse å tenke over at de materielle levekår både hos oss og i en rekke andre land gjennom lengere tid har vist en respektabel fremgang. Men kriminaliteten synes ikke å være blitt synderlig berørt av det. Av dette må vi inntil videre trekke den slutning at de ytre livskårs betydning i det mindste er begrenset. Ikke desto mindre må miljøforskningen holdes vedlike og helst utvides. Hittil

har en fortrinsvis vært innstillet på å etterspore de ytre kår som direkte har hatt tilknytning til den enkelte gjerningsmanns livsføring. Jeg tror det er viktig å gjøre dette synspunkt bredere. Slik som det moderne samfund etter hvert har tatt form er påvirkningsmidlene blitt langt mere omfattende og intense i sin virkning. Film, presse, magasinlitteratur m. m. har fått en større medbestemmende innflytelse over den enkeltes livsholdning enn de egentlige miljøfaktorer. Filmen kan endog i visse høve gi direkte impuls til straffbare handlinger, og spørsmålet om hvordan dette best kan motvirkes har vært drøftet i flere land. Selvsagt er det ikke her tale om tilsiktede virkninger, men om muligheter for å innfluere svake sjeler som kanskje bare trenger en liten impuls for å tre i aksjon. Det blir en oppgave å undersøke om det på disse områder kan etableres mere enhet og samvirke også i forhold til andre sider av samfundsfunksjonene, slik at skadevirkninger såvidt mulig kan unngås.

Hjemmets sentrale betydning som miljøfaktor erkjennes selvsagt av alle. Men dette burde føre videre. Det skulde være en positiv samfundsoppgave på alle måter å styrke hjemmene, ikke bare materielt ved god boligpolitikk, skattelettelser o. l., men kanskje særlig i åndelig etisk retning. Dette felt kan trygt sies å være forsømt hos oss. Sansen for det gode trygge hjemms betydning, det trofaste samlivs verdi, gjensidig respekt og tillitsforhold mellom foreldre og barn har ikke vært fremtredende trekk i vårt moderne kulturbillede. Snarere må vi vel innrømme at egoismens luner og alle de oppløsende tendenser som den fører med seg ikke sjelden er fremstillet og til dels akseptert som noe likeverdig. Det er en kulturoppgave av uhyre rekkevidde å sette inn en positiv fornyelse her, og heldigvis ser det ut til at sansen for det våkner paa mange hold. At en slik hjemmenes renessanse vilde ha betydning også for kriminaliteten er hevet over tvil.

For øvrig kan det være verd å nevne at den noe overdrevne betoning av miljøets betydning som var merkbar iall-

fall for noen år tilbake, har sine faremomenter. Påstanden har nemlig forlengst funnet vei til de utovende forbryteres rekker, og de forsømmer ikke å gjøre teorien gjeldende på sig selv til undskyldning eller forsvar. Nå tar vel ingen høitidelig på den slags, men en bør heller ikke lukke øynene for at i samme utstrekning et slikt syn blir innarbeidet og festnet i forbryterverdenen, i samme grad er det skjedd en svekkelse av den enkeltes ansvarlighet.

Fremtidens miljøforskning må i langt høyere grad enn hittil vie sin oppmerksomhet på det jeg vil kalle den herskende kulturtendens i samfundet og den innflytelse de ledende kretser i åndsliv og kulturverdenen utover. Virkningene går nemlig for det meste »nedover« og utover i samfundslagene. Derfor gjelder det å skape positive motkrefter til støtte for de mange som er uten balanse og fastere livsholdning.

Tendensen i nyere tids kriminalforskning fører mer og mer i retning av gjerningsmannens person. Og det er netop den riktige vei. Individet, mennesket er og blir den avgjørende faktor. Også det evig vekslende samspill mellom miljø og personlige anlegg har sitt skjæringspunkt i gjerningsmannens handlingsbevissthet. Med full rett legger derfor all straffelovgivning det avgjørende ansvar på den enkelte i form av personlig skyld (forsett eller uaktsomhet som vilkår for straff). Dette er et grunnleggende prinsipp overfor all repressiv handling fra samfundets side. Og det er overordentlig viktig at dette fundamentale krav om den enkeltes ansvarlighet holdes oppe, selvsagt med den tillem্পning som er nødvendig overfor mentalt defekte eller svekkede personer. Skyldkravet har også vært gjenstand for visse angrep, og i et italiensk straffelovsutkast fra 1921, forfattet av kriminalisten Ferri, var skyldkravet opgitt som basis for straffereaksjonen. Utkastet ble imidlertid ikke gjennomført som lov.

Skyldbegrepet forutsetter en etisk betonet vurdering av handlingsmuligheter og — når skyld konstateres — en

krenkelse av en viss handlingsnorm. En slik krenkelse er det vi kaller urett, og overfor all urett er det et elementært og grunnleggende krav at den skal gjøres god igjen såvidt dette er mulig. Den skal bøtes. Dette skjer jo også stadig innenfor menneskelig samliv, dels gjennom omfattende erstatningsnormer og dels helt privat de enkelte mennesker imellem. Prinsippet om den skyldiges plikt til å bote en urett er ikke bare anerkjent, det er en uttryddelig bestanddel av en hver sunn rettsbevissthet. Overfor den straffbare lovbrøyer har bodstanken en videre gyldighet. Han er ikke bare pliktig til etter evne å restituere f. eks. en materiell skade, men skal også gjennom en hensiktsmessig reaksjon påvirkes til selverkjennelse og om mulig opreisning. Til en bod som virker etter sin hensikt hører nemlig alltid opreisning og forbedring. Det var slike tanker som lå til grunn for det første store reformtiltak på straffullbyrdelsens område i Norge, opførelsen av Bods-fengslet (mrk. navnet). I de snart 90 år som dette fengsel nå har virket, er også mange fanger gått ut som andre og nye mennesker fra Bods-fengslet. En av dem hører til våre norske stormenn, den verdensberømte misjonær Lars Skrefsrud.

En fruktbringende realisasjon av bodstanken krever forholdsmessighet i reaksjonen. Et barn som reises for strengt eller kanskje urettferdig reagerer ofte i motsatt retning, mens en forståelsesfull avstraffelse kan bringe det til å erkjenne sin feil eller ulydighet. Kravet om forholdsmessighet mellom brøde og straff — rettferdighetsprinsippet i strafferetten — har i de senere år mødt en viss motstand. Det hevdes bl. a. at det er urasjonelt og vanskelig å gjennomføre og at det henger sammen med foreldede gjengjeldelsesforestillinger som ikke hører hjemme i moderne strafferettspleie. Det vil føre for vidt å gå nærmere inn på disse innvendinger her. Jeg tror dog at motstanderne i noen grad ser for skjematisk både på spørsmålet om forholdsmessighet og gjengjeldelse. Begge deler hører etter min mening med i en strafferettspleie som vil bygge på en sann erkjen-

nelse av menneskelige forutsetninger og åndelige livslover. Men gjengjeldelsesmomentet skal selvsagt ikke være av den mekaniske art som har fått sitt klassiske uttrykk i Mose-lovens »Øye for øye, tann for tann«. Det må både gjennom lovgivning og praksis avstrefes for alle hevntanker og formålslos tilføyelse av skade eller lidelse. Bare under den motivering blir gjengjeldelsen etisk berettiget fordi den tilsikter og tjener et høyverdig formål: å vekke den enkelte til ansvar og ettertanke og verne samfunnet mot eventuel ny urett.

I hvert fall er det nødvendig å være opmerksom på at vi også her har med levende mennesker å gjøre — både som skyldige, dommere og fengselsfolk. Og rettferdighetskravet er så grunnfestet i all menneskelig bevissthet at en bare narrer sig selv ved å tro at det kan ophæves eller settes til side. Vi har her å gjøre med en etisk grunnlov av en slik tyngde at et hvert forsøk på omgåelse er dømt til å mislykkes. Om det kunne tenkes at domstolenes straffutmåling tok en avvikende retning, vilde rettferdighetskravet automatisk dukke op gjennom benådnings- og løslatelsespraksis. Om dette gør vi som arbeider i strafferettspleien ikke sjelden erfaringer.

Et sentralt problem for den nærmeste fremtids kriminalforskning blir spørsmålet om hvordan det henger sammen at de siste årtiers veldige materielle fremgang, bedre levekår, øket folkeoplysning og utvidet åndelig horisont for alle lag av befolkningen har gått hånd i hånd med en stadig like konstant, til dels øket kriminalitet. Personlig er jeg ikke i tvil om at en vesentlig årsak er den sekularisering av samfunnet som samtidig har funnet sted. Og det ikke bare i form av egentlig avkristning, men like meget ved den løshet og like-sæle overfor etisk forpliktende normer som har kunnet spores. De praktiske veier ut av dette går ikke gjennom noe enkelt skjema. Men det vilde være et godt skritt på veien om erkjennelsen av denne årsakssammenheng kunne vokse sig sterk hos alle som kjenner ansvar for vårt folks velferd.

Fængselsvæsen.

Meddelelser om dansk Fængselsvæsen 1940.

Ved AXEL HYE-KNUDSEN.

Med Hensyn til Pladsforhold og Belægningsforholdene i Statsfængslerne, Særanstalterne og Arresthusene ved Udløbet af 1940 meddeles nedenstaaende Oversigt, idet jeg i Lighed med tidligere til Sammenligning anfører de tilsvarende Tal ved Udgangen af 1939.

Mænd:	Plads til:	Fangebelæg:	
		31/12-39	31/12-40
1. Fængselsfanger:			
a. Statsfængslet i Horsens.	336 ¹⁾	130	158
b. Statsfængslet i Vridsløse- lille	377	288	347
c. Statsfængslet i Nyborg.	436	328	337
d. Tuberkulosesygehuset i Nyborg	17	2	1
2. Ungdomsfængselsfanger:			
a. Modtagelsesafdelingen i Nyborg	20 ²⁾	64	62 ³⁾
b. Søbysøgaard	73 ⁴⁾	65	74
3. Psykopatfængselsfanger:			
Psykopatfængslet i Her- stedvester	30	27	13

¹⁾ Som det fremgaar af Skemaet, huses der i Statsfængslet i Horsens baade Fængselsfanger, Arbejdshusfanger og Sikkerhedsforvaringsfanger. Arbejdshus- og Sikkerhedsforvaringsafdelingerne udvides efter Behov i Forhold til Tilgangen.

²⁾ Herudover har der midlertidig været afgivet yderligere Celler i Statsfængslet til Ungdomsfængslet, saaledes at næsten hele Nordre Fløj i Statsfængslet anvendes til Ungdomsfængselsfanger.

³⁾ Heraf 7 i Isolationsafdelingen. Af de resterende 55 Fanger har 31 nyindsatte og 7 genindsatte Fanger hensiddet over 2 Maaneder i Afdelingen paa Grund af Pladsmangel paa Søbysøgaard.

⁴⁾ Ved Inddragelse af 2 Lærerværelser m. m. er der tilvejebragt Plads til 4 Fanger, og efter at en Bolig for ugifte Funktionærer er taget ind til Ophold for Fanger er der skaffet Plads til yderligere 7 Fanger. Naar Indretningen af denne Bolig er tilendebragt vil Afdelingen paa Søbysøgaard kunne huse 77 Ungdomsfængselsfanger.

<i>Mænd:</i>	Plads til:	Fangebelæg:	
		³¹ / ₁₂ -39	³¹ / ₁₂ -40
4. Arbejdshusfanger:			
a. Afdelingen i Statsfængslet i Horsens	(se ovf. under 1 a.)	95	75
b. Arbejdshuset ved Sønder Omme	227 ¹⁾	172	184
c. Afdelingen i Amstrup . .	56	38	40
5. Sikkerhedsforvaringsfanger:			
Afdelingen i Statsfængslet i Horsens	(se ovf. under 1 a.)	47	51
6. Psykopatforvarede:			
Forvaringsanstalten i Herstedvester	135 ²⁾	122	119
7. Personer anbragte i Statens Helbredelsesanstalt for Drankere:			
Anstalten ved Sdr. Omme	26 ³⁾	17	20
Anstalten i Nordby paa Fanø	14	10	14
<i>Kvinder:</i>			
Alle anbragt i Kvindefængslet i Vestre Fængsel . .	68		
1. Fængselsfanger (5 Mdr. og derover)		28	34
2. Ungdomsfængselsfanger .		0	0
3. Psykopatfængselsfanger .		1	0
4. Arbejdshusfanger		5	5
5. Sikkerhedsforvaringsfanger		0	0
6. Psykopatforvarede		6	8

¹⁾ 207 Pladser i 3 alm. Afdelinger, 20 Pladser i Modtagelsesafdelingen, hvortil yderligere kommer en Sygeafdeling med 12 Senge og en Isolationsafdeling med 4 Celler.

²⁾ Heraf 100 i to Forvaringsafdelinger paa henholdsvis 40 og 60 Pladser, 10 i den i Psykopatfængslet indrettede midlertidige Afdeling og 25 Pladser paa Sygeafdelingen. Endvidere er der en Sikkerhedsafdeling med 10 Pladser.

³⁾ Ved Inddragelse af Betjentværelse m. m. er der yderligere tilvejebragt 4 Pladser.

Ved Udgangen af Aaret 1939 var der 79 Arresthuse i Brug foruden Københavns Fængsler med Politigaardens Fængsel. I Løbet af 1940 er der nedlagt 4 Arresthuse, nemlig Arresthusene i Rødby, Nibe og Hammel, der er nedlagt pr. $\frac{1}{4}$ 1940 og Arresthuset i Vestervig, der er nedlagt fra d. $\frac{1}{10}$ 1940. Ved Udgangen af 1940 var der saaledes 75 Arresthuse i Brug med Plads til 1430 Fanger, heraf 1036 i Enecelle. Københavns Fængsler med Politigaardens Fængsel raader over Plads til 520 Fanger, deraf 502 i Enecelle. Den i 1939 gennemførte Begrænsning i Anvendelsen af Arresthuset paa Blegdamsvejen saaledes at det hovedsageligt kun blev anvendt som Varetægtsfængsel for mandlige Varetægtsfanger fra Københavns Amts nordre og søndre Birk og Frederiksberg Birk, har man paa Grund af Overbelægning af Københavns Fængsler midlertidigt maattet opgive, saaledes at Arresthuset paany anvendes til Afsoning af Hæfte- og Fængselsstraffe. Den 31. December 1940 hensad der i de 75 Arresthuse ialt 548 Personer hvoraf 534 Mænd og 14 Kvinder. Det samlede Antal pr. 31. December 1939 var 329, saa man vil forstaa, at Stigningen i Antallet er ganske betydelig. Af de pr. 31. December 1940 hensiddende 548 Personer hensad 163 Mænd og 5 Kvinder i Varetægt, 76 Mænd afsonede Hæfte, 245 Mænd og 9 Kvinder afsonede Fængselsstraffe, 16 Mænd afsonede Bødeforvandlingsstraf, 27 Mænd afsonede Underholdsbidrag, 5 Mænd afventede Pladsledighed i Statsfængsel og 2 Mænd hensad til Foranstaltning efter Fremmedlovens § 14. Den store Stigning i Antallet af hensiddende falder paa Personer, der afsoner Straf af Fængsel, der er steget fra 127 til 254 og paa Antallet af Personer, der afsoner Straf af Hæfte, idet dette Tal er steget fra 15 til 76. Aarsagen til disse Stigninger maa sikkert være Midlertidig Lov Nr. 219 af 1. Maj 1940 om skærpet Straf for visse Overtrædelser af Borgerlig Straffelov og om Ændring af Politilovgivningen, der dels fastsatte forhøjet Straf, og udelukkede Anvendelsen af betinget Straffedom for Forbrydelser begaaet under Mørklægning, dels ændrede Straffen for Overtrædelse af Politivedtægterne til Bøde eller Hæfte indtil 3 Maaneder eller under skærpende Omstændigheder Fængsel i samme Tid. Af Betydning har det sikkert ogsaa været, at Domstolene er kommet ind paa en strengere Bedømmelse af Cykletyverier, saaledes at Anvendelsen af betingede Straffedomme her er ophørt. En tilsvarende Stigning som oven-

for anført, omend knapt saa stor, haves ved Sammenligning af det samlede Antal Fangedage. Dette var i 1939: 168.957, men i 1940: 202.568 og det gennemsnitlige daglige Belæg var i 1939: 463, men i 1940: 553.46.

Den Stigning, der har været i Belæget i Arresthusene, er noget specielt for disse. En tilsvarende Stigning har man ikke ved Statsfængslerne og Særanstalterne. Ved disse (heri medregnet Psykopatforvaringsanstalten) var det samlede Antal Fangedage i 1938: 476.765, i 1939: 526.057 og i 1940: 522.259, svarende til et gennemsnitligt dagligt Belæg paa henholdsvis 1306, 1441 og 1428.

I Københavns Fængsler hensat der d. 31. December 1940 302 Mænd og 20 Kvinder. I Varetægt hensat 125 Mænd og 8 Kvinder. 109 Mænd og 10 Kvinder afsønde Straff af Fængsel og 67 Mænd og 2 Kvinder afsønde Straff af Hæfte, heraf 4 som Bødeforvandsstraff, og 1 Person afsønde Underholdsbidrag.

I Ungdomsfængslet er der i Aarets Løb indsat 52 efter Dom og 11 er genindsatte paa Grund af Overtrædelse af Vilkaar for Prøveløsladelse. Fra Ungdomsfængslet er der løsladt 55 Fanger og 1 Fange er overflyttet til anden Anstalt. Af de 55 Løsladelser var de 52 paa Prøve, medens 3 Ungdomsfængselsfanger er blevet løsladt efter at have tilbragt 4 Aar i Ungdomsfængslet. Af de 52, der blev løsladt paa Prøve, havde 5 tidligere været løsladt paa Prøve. Af de resterende 47, blev 15 løsladt efter 1 Aar, 19 efter 2 Aar og 13 efter 3 Aars Hensiddende i Ungdomsfængsel. Alle, der blev løsladt paa Prøve blev ved Løsladelsen undergivet Tilsyn ved Ungdomsfængslets Foranstaltning.

I Arbejdshuset er der i 1940 indsat 66 efter Dom og 12 er indsat efter Fængselsnævnets Resolution. 84 Fanger er blevet løsladt, heraf 45 efter at have tilbragt 5 Aar i Arbejdshuset. Ingen Arbejdshusfange er blevet løsladt efter 1 Aar. Efter 2 Aar er der løsladt 1 efter 3 Aar 20 og efter 4 Aar 18.

I Sikkerhedsforvaringsanstalten er der i Løbet af 1940 indsat 8 Personer i Henhold til Dom og 2 er blevet genindsat efter Fængselsnævnets Resolution. 1 Sikkerhedsforvaringsfange er blevet løsladt paa Prøve efter 4 Aars Hensiddende og 4 er blevet løsladt paa Prøve efter 6 Aars Hensiddende.

I Psykopatfængslet er der indsat 7 efter Dom, mod 26 i 1939. En Psykopatfængselsfange, der var blevet benaadet,

er blevet genindsat paa Grund af Overtrædelse af Benaadningsvilkaarene. Fra Psykopatfængslet er der i Aarets Løb løsladt 20 Fanger; heraf er 12 løsladt efter endt Strafstaaelse og 8 er løsladt paa Prove. En Fange er blevet benaadet og een er blevet overført til Sindssygehospital.

I Psykopatforvaringsanstalten er der i Løbet af 1940 indsat 16 efter Dom og 9 er blevet genanbragt paa Grund af Overtrædelse af Løsladelsesvilkaarene. En Person er blevet overflyttet til Anstalten fra Sikringsanstalten ved Nykøbing Sj. 23 forvarede er blevet løsladt paa Prove, 5 er blevet overført til Behandling paa Sindssygehospitaler og een er afgaaet ved Døden.

I Aarets Løb er 19 Arbejdshusfanger undveget fra Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme. Ved en Undvigelse bortgik paa een Gang 7 Arbejdshusfanger, en anden Gang 3, ellers har det været Tilfælde, hvor en enkelt Fange er bortgaaet. Fra Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard er der undveget 3 Fanger, og een Fange har forsøgt Undvigelse. Af Statsfængselsfanger er een undveget under Transport. En kvindelig Arbejdshusfange, der havde Udgangstur, er herunder løbet bort fra sin Ledsager, og det samme har en Person gjort, der havde Udgangstur fra Forvaringsanstalten for Psykopater.

Fra Psykopatforvaringsanstalten har en forvaret benyttet sig af de under en Luftalarm herskende daarlige Belysningsforhold til at undvige. Med en Nedstrygerklinge, han havde fundet i Jorden, har han oversavet Vinduesarmaturen og med en Rebstige, han havde lavet af Lagener m. v., er han kommet over Ringmuren, hvorefter han er flygtet bort i bar Skjorte.

Fra Arresthusene er der foretaget ialt 6 Undvigelser og 4 Fanger har forsøgt at undvige.

Efter at Psykopatforvaringsanstalten i Herstedvester er blevet udvidet til sin nuværende Størrelse med Plads til 135 forvarede, og efter at Lægeforholdene er bragt i Overensstemmelse med den til Grund for Anstalten liggende Betænkning ved Ansættelse af en Overlæge og en Reserve-læge, har man ogsaa ment det paakrævet at ændre den kgl. Anordning af 13. Juli 1935, saaledes at Anordningen kunde følge de Retningslinier, der var fastsat i det Udkast til Anordning, der var indeholdt i den ovennævnte Betænkning. Dette er sket ved Udfærdigelsen af kgl. Anordning af 18. December 1940 angaaende Forvaringsanstalten for

Psykopater i Herstedvester. Efter Anordning af 1935 blev Anstalten administreret under Statsfængslet i Vridsløselille og ledet af dets Inspektør. Efter den nye Anordnings § 4 ledes Anstalten af Inspektøren for Statsfængslet i Vridsløselille og en Overlæge med psykiatrisk Specialuddannelse. Den nærmere Fordeling af Kompetencen mellem Inspektør og Overlæge er fastsat i Paragraffens 2' og 3' Stk. Behandlingen af de forvarede paahviler Overlægen, som er Personalets øverste stedlige foresatte i alle herhenhørende Spørgsmaal. Iøvrigt er Inspektøren Personalets øverste stedlige foresatte. Det udtales derhos, at Overlægen i alle Spørgsmaal vedrørende Behandlingen, hvor fængselsmæssig eller administrativ Erfaring er af væsentlig Betydning, skal raadføre sig med Inspektøren. Ledelsen af den økonomiske og administrative Forvaltning, herunder Arbejdsvirksomhedens praktiske Gennemførelse, er derimod henlagt under Inspektøren, men Afgørelser, der er af Betydning for det Overlægen underlagte Omraade, herunder Indstillinger angaaende Ansættelse af Personale og Arbejdsvirksomhedens Tilrettelæggelse, skal træffes efter Forhandling med Overlægen. Endelig er det fastsat, at Overlægen indenfor det Administrationsomraade, hvor han er ledende, henhører direkte under Justitsministeriet, der ligeledes i Tvivlstilfælde træffer Bestemmelse om Afgrensningen mellem det Inspektøren og Overlægen tillagte Administrationsomraade.

I Konsekvens af denne Fordeling af Opgaverne er det Overlægen, der efter Anordningens § 19 udøver den disciplinære Myndighed; alene med Hensyn til Hensættelse i Isolationscelle foreskrives det, at dette kun kan finde Sted efter Forhandling med Inspektøren. Disciplinærmidlerne er iøvrigt de samme, som var hjemlet ved Anordningen fra 1935. Endelig er det Overlægen, der skal afgive Indstilling med Hensyn til Løsladelse, naar han finder, at den forvarede ikke længere frembyder Fare for Retssikkerheden. Indstillingen skal være ledsaget af en Erklæring fra Inspektøren.

Iøvrigt er Anordningen i det væsentlige i Overensstemmelse med Anordningen af 1935. Ny er dog § 5, der foreskriver, at det er de forvaredes Pligt at rette sig efter de for Opholdet i Anstalten fastsatte Bestemmelser, og at de skal vise Høflighed og Lydighed overfor Anstaltens Personale, ligesom det udtales, at de er pligtige at lade sig undergive personlig Visitation, naar det skønnes fornødent.

Endvidere er det i § 12 i Lighed med de Bestemmelser, der er truffet i Anordningerne vedr. Afsoning af Fængselsstraf i Statsfængsel, Arbejdshus m. v. udtalt, at de forvarede har Adgang til at faa Overlægen, Inspektoren og de øvrige overordnede Tjenestemænd i Tale efter de derom nærmere fastsatte Regler, ligesom de forvarede kan begære sig fremstillet for den, der paa Justitsministeriets Vegne tilser Anstalten. Samtidig med Anordningen er der udfærdiget et nyt Reglement for Forvaringsanstalten for Psykopater i Herstedvester til Afløsning af Reglementet af 22. December 1938. Reglementet af 18. December 1940 er indholdsmæssigt ganske svarende til Reglementet af 22. December 1938, kun er i Overensstemmelse med Anordningen Inspektoren erstattet af eller stillet ved Siden af Overlægen, hvorved erindres, at Reglementets Bestemmelser som vedrørende Behandlingen af de forvarede er Overlægens Administrationsomraade.

De for Landet som Helhed i 1940 indtrufne ændrede Forhold har ogsaa paa forskellig Maade medført ændrede Tilstande indenfor Fængselsvæsenet.

Ved et Cirkulære af 1. Juni 1940 ændrede man de gældende Regler om Aflevering af domfældte til Statsfængslerne for at begrænse Transportantrejserne og navnlig for at indskrænke Antallet af saadanne Rejser over Storebælt. Efter de nye Regler afleveres de domfældte fra Politikredsene Vest for Storebælt til Statsfængslerne i Nyborg og Horsens og de domfældte fra Politikredsene Øst for Storebælt til Statsfængslet i Vridsløselille, dog saaledes at domfældte under 25 Aar, der for 1. Gang skal afsone Straf i Statsfængsel stadig afleveres til Statsfængslet i Nyborg, og domfældte der tidligere har udstaaet Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring afleveres til Statsfængslet i Horsens.

For yderligere at kunne udnytte de Pladsmuligheder, der haves indenfor samtlige Anstalter og Arresthuse er der ved kgl. Anordning af 10. August 1940 givet Justitsministeren Bemyndigelse til i Tilfælde af Pladsmangel i et Arresthus eller under andre ganske særlige Omstændigheder at træffe Bestemmelse om, at Fængselsstraf i fornødent Omfang vil kunne udstaaes i Statsfængsel, uanset at Afsoningstiden er under 5 Maaneder. Bemyndigelsen har været benyttet til i November 1940 at overflytte samtlige Fængselsfanger, der var fyldt 25 Aar, og hvis Afsoningstid var 2 Maaneder eller derover fra Københavns Fængsler til Statsfængslet i Vridsløselille.

Efter at der er gennemført Rationering af visse Levnedsmidler har man maattet ændre de for Anstalterne og Arresthusene gældende Kostreglementer. Margarine er blevet erstattet af Smør og Svinefedt, og den Fangerne tidligere ved Margarine tilførte A-Vitaminmængde er efter Forhandling med Sundhedsstyrelsen givet dem ved en stærkt forøget Anvendelse af Gulerod, hovedsageligt i Middagsretterne, men naar dette ikke har kunnet lade sig gøre, er Gulerod givet som Tillæg til Tørkosten. Efter Indførelsen af Brødrationeringen har det været nødvendigt at give Fangerne Byggrynsgrod enten om Morgen eller om Aftenen.

Af Besparelseshensyn og senere nødvendiggjort ved Rationeringen af Sæbe har man maattet forlænge Brugstiden for Fangebeklædningsgenstandene, inden ny Vask maa foretages.

Ved Loven af 18. Maj 1937 om Politiets og Arrestvæsenets Ordning blev det som en Ændring af Lov af 11. April 1916 om Udgifter i Strafferetsplejen som noget nyt bestemt, at de Udgifter, der medgaar til Underhold, Forplejning og Hjemsendelse af Personer, der udstaar Straf af Hæfte eller Fængsel, herunder Ungdomsfængsel og Psykopatfængsel samt Personer, der hensidder i Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring, henregnes til Sagsomkostninger, og Udgifterne skal saaledes inddrives hos de Domfældte i alle de Tilfælde, i hvilke Sagsomkostninger iøvrigt skal inddrives hos disse. Ved Justitsministeriets Cirkulære af 27. Marts 1941 er Storrelsen af den nævnte Udgift fastsat til 2 Kr. pr. Dag, og der er givet nærmere Regler for Politimestrene og Fængselsinspektorerne om Ordningens nærmere Gennemførelse. Ordningen betyder, at Fangerne, naar de er i Stand dertil, selv skal betale for deres Fængselsophold, hvilket for Ophold i Statsfængslerne m. v. er noget helt nyt. I nogle Tilfælde, hvor Fanger ved Arv eller paa lignende Maade er kommet i Besiddelse af Penge, og der derefter er lagt Beslag paa Pengene eller en Del af disse til Betaling for Opholdet, har vedkommende Fanger ansøgt om at maatte anvende Pengene til private Formaal, Hjemsendelse til Slægtninge og lign., men dette er blevet afslaaet, og Fangerne maa derfor vænne sig til Tanken, at Fængselsophold ikke længere er gratis.

For at tilvejebringe et mere effektivt Tilsyn med de fra Forvaringsanstalten for Psykopater paa Prøve løsladte Per-

soner, er det ved Justitsministeriets Skrivelse af 5. Marts 1940 bestemt, at der ved Siden af det Tilsyn, der føres af Anstalten gennem dennes Forsorgssekretær skal være et politimæssigt Tilsyn efter Retningslinier, der nærmere fastsættes af Rigspolitichefen. Tilsynet vil blive ført af Politiet i den Jurisdiktion, hvor den prøveløsladte tager Ophold og vil sædvanligvis kun bestaa i en Bopælskontrol. For at sikre den fornødne Ensartethed i Tilsynet og den rette Samvirken mellem Politiet, Forvaringsanstalten, dennes Tilsyn og Folkeregistret m. m. vil Rigspolitichefen i hvert enkelt Tilfælde sende det lokale Politid de nødvendige Oplysninger om den prøveløsladte samt Forslag og Direktiver for det politimæssige Tilsyn og Samarbejdet med det af Anstalten etablerede Tilsyn.

Ved en Bekendtgørelse af 24. Juni 1940 om nogle Ændringer i kgl. Anordning af 24. December 1932 angaaende Behandling af Varetægtsfanger, er Anordningens Bestemmelser vedrørende Fangernes Adgang til at modtage Besøg og Adgang til Brevveksling bragt i Overensstemmelse med de ændrede Regler i Retsplejelovens § 784, som jeg tidligere har gjort Rede for, se nærv. Tidsskrift 1940 p. 101—02.

Med Hensyn til Varetægtsfangers Løsladelse har der altid været praktiseret den Ordning, at Fangen, efter at Retten har truffet Bestemmelse om hans Løsladelse, forinden han sættes paa fri Fod, er blevet ført tilbage til Fængslet, og Løsladelsen er saa sket herfra. Denne Ordning er begrundet ved, at Fangen skal have udleveret sine personlige Ejendele og aflevere eventuelle Fængslet tilhørende Beklædningsgenstande, ligesom det er praktisk, at Afleveringen af Cellen sker umiddelbart i Tilslutning til, at Fangen forlader den. I de fleste Tilfælde vil Ordningen ogsaa være i Overensstemmelse med Fangernes Ønske, men sker det, at en Varetægtsfange om hvem Retten har bestemt, at han skal løslades, i Retten fremsætter Krav om umiddelbart at blive sat paa fri Fod, maa et saadant Krav efterkommes. Spørgsmaalet har været forelagt Justitsministeriet, der i Skrivelse af 6. Januar 1940 har udtalt, at der efter Justitsministeriets Formening ikke er Hjemmel til at tilbageholde en Fængslet efter Rettens Løsladelsesbeslutning, naar den paagældende selv insisterer paa at komme paa fri Fod.

I en Skrivelse af 27. Januar 1940 er der truffet Afgørelse angaaende Spørgsmaalet om Tilladelse for en Vare-

tægtsfange til at aflytte Radioudsendelser. Direktoratet for Fængselsvæsenet har intet haft imod, at Arrestinspektoren meddeler Tilladelse til Radioaflytning i Cellen, naar dette ikke strider imod Fængslingens Øjemed, jfr. Retsplejelovens § 784, og naar Radioaflytningen ikke iøvrigt skønnes at være forbunden med særlige Betæneligheder.

I en Cirkulæreskrivelse til Arrestinspektorerne af 13. Febr. 1940 er der givet nærmere Instruks til Arrestforvarerne om ved Afmonstring af Fangerne at drage Omsorg for, at Fangernes Beklædningsgenstande m. m. fjernes fra Cellerne.

Som bekendt skal Fanger, der afleveres til Statsfængslerne m. v. være forsynet med nødtorftige Beklædningsgenstande. Undertiden sker det, at det senere viser sig, at Beklædningsgenstandene er købt paa Afbetaling med Ejendomsforbehold efter Afbetalingsloven. Ønsker Afbetalingsfirmaet herefter Tøjet udleveret, stiller Fængslet Krav om, at Fangeren af Firmaet forsynes med et andet Sæt Tøj. Ved en Skrivelse af 15. Marts 1940 har Direktoratet dog godkendt, at det er tilstrækkeligt, at Afbetalingsfirmaet stiller en saakaldt Kedeldragt til Disposition for Fangeren.

Til Brug ved en Ægteskabssag ønskede en Sagfører at fore som Vidne en Arrestbetjent, der i Arresten havde overværet en Samtale mellem Ægtefællerne, medens Manden hensad i Arresthuset. Direktoratet mente imidlertid af principielle Grunde ikke at kunne give det i Retsplejelovens § 169, Stk. 3 nævnte Samtykke til, at Arrestbetjenten blev afkrævet Vidnesbyrd i den paagældende Sag. Af Bestemmelser af mere almindeligt Indhold vedrørende Personalet ved Fængslerne kan nævnes, at der d. 11. December 1940 er udfærdiget et Uniformsreglement for de under Fængselsvæsenet ansatte kvindelige Tjenestemænd i 9.—12. Lønningsklasse.

Af større Bygningsarbejder er der i 1940 ved Psykopatanstalterne opført en Arbejdsbarak. De hidtidige Værkstedslokaler var som bekendt baseret paa Anstaltens oprindelige Størrelse. Efter at den nye 60 Mands-Afdeling er taget i Brug viste det sig hurtigt at det var aldeles nødvendigt at tilvejebringe mere Værkstedsplads, og dette er sket ved Opførelsen af en ny Værkstedsbarrak. Det har yderligere været paatænkt at faa opført nye Lagerlokaler, Gartneribygninger m. v., men disse Planer har man paa Grund af de for Tiden herskende Forhold maattet stillet i Bero.

Ved Statsfængslet i Vridsløselille har man paabegyndt en Ombygning af Ringmuren. Arbejdet er meget omfattende og vil strække sig over flere Aar.

Ved Ungdomsfængslet har man for at søge at afhjælpe Pladsmangelen ved Afdelingen paa Søbysøgaard omdannet den Bolig, der i sin Tid blev opført til de ugifte praktiske Medhjælpere ved Landbruget. Ved denne Foranstaltning vil der blive Plads til yderligere 11 Fanger paa Søbysøgaard. Ogsaa for Søbysøgaards Vedkommende er der projekteret Opførelsen af en ny almindelig Afdeling, saaledes at al Straf af Ungdomsfængsel — som forudsat — kan udstaaes paa Søbysøgaard, og saaledes at Fangerne ikke — som nu — skal tilbringe alt for lang Tid i Afdelingerne ved Statsfængslet i Nyborg. Disse Planers Gennemførelse har man imidlertid ogsaa under de nuværende Forhold maattet stille i Bero.

Fångvården i Finland år 1939.

Ved Fångvårdsinspektören LAURI PLATHIAN.

Fångantalet, som i början av år 1939 var 5757 nedgick vid årets slut ända till 3941. Av de kvarblivna voro

håktade för brott	515
tukthusfångar	2583
till tvångsinrättning överförda residivister ..	197
fängelsefångar	273
bötesfångar	45
håktade för lösdriveri	43
till allmänt arbete ådömda	271
transportfångar	14

Summa 3941

Denna nedgång i fångantalet förorsakades huvudsakligen av de bestämmelser och förordningar regeringen i slutet av året ansett vara av det hotande politiska läget landet råkat i, påkallade. Sålunda frigåvos helt och hållet enligt lagen av den ³⁰/₁₁ alla sådana fångar, vilka blivit dömda till 6 månaders eller kortare tids frihetsstraff, till antalet 364 samtidigt som de 735 till högst 1 års frihetsstraff ådömda

frigåvos villkorligt. Dessutom frikändes eller annars frigåvos 1856, på grund av fängvårdsverkets prövning sedan $\frac{2}{3}$ av strafftiden utgått 1218 och obligatoriskt sedan $\frac{11}{12}$ av strafftiden försonats 903. Antalet av på prov frigivna arbetsfångar var 702. Under övervakning stodo inalles 7076 fångar.

Av de under året övervakade		
utgick prövotiden för	2577	
avledo	37	
förverkade sin villkorliga frihet på grund av förseelse i uppförande		
a) på grund av prövning frigivna	77	203
b) obligatoriskt frigivna	126	
c) av benådade	—	
förverkade sin villkorliga frihet på grund av nytt brott		
a) på grund av prövning frigivna	99	258
b) obligatoriskt frigivna	158	
c) benådade	1	
kvarstodo till följande år	4001	
Summa		7076

Beloppet av de böter, som under året 1939 försonats av de i fängelserna intagna fångarna, utgjorde 3.103.672: — (år 1938 — 4.215.073: —). Antalet fångar, som med frihetsstraff försonat böter, har utgjort:

	män	kvinnor	Summa
år 1935 ...	14.340	871	15.211
» 1936 ...	11.551	689	12.240
» 1937 ...	10.200	521	10.721
» 1938 ...	9.312	299	9.611
» 1939 ...	7.104	197	7.301

Fängelsepsykiatern har fortfarande under år 1939 undersökt samtliga till centralfängelset i Helsingfors befordrade tukthusfångar under 21 år. Antalet sådana fångar var sammanlagt 141. Efter undersökningen hava de enligt socialprognosen bästa förpassats till Kerava ungdomsfängelse, de osäkra eller eljest för öppet fängelse lämpliga till gossavdelningen i samband med Sukeva centralfängelse. Mera utpräglad sinnessjuka och enligt prognosen undermåliga ha kvarhållits i Helsingfors centralfängelse. Sålunda ha till

Kerava förpassats 59 fångar och till Sukeva 56 fångar, medan 26 kvarblivit i Helsingfors. Dessutom har fängelsepsykiatern undersökt 54 andra tukthusfångar, vilka antingen varit intagna i Helsingfors centralfängelse eller överflyttats dit för att undersökas av honom. Under årets lopp har fängelsepsykiatern utfärdat 25 motiverade psykiatriska utlåtanden.

Några kurser för fängknektarna kunde icke hållas detta år. I stället föranstaltades i Helsingfors centralfängelse på vårterminen en 3 1/2 månaders lärokurs för vaktchefer och vaktförmän. Såsom villkor för deltagandet uppställdes tidigare med framgång avlagd fängknektsexamen och i fångvård prövad duglighet. Undervisning meddelades i fångvårdslära, psykiatri, pedagogik, samhällslära, svenska, bokföring och ekonomi, hälsolära och gymnastik samt i praktiska övningar i fångvårdsarbete. Alla de 18 elever, vilka deltagit i kursen (15 manliga och 3 kvinnliga) avlade godkänd slutexamen. Såsom lärare vid sagda kurs fungerade huvudsakligen vid fångvården anställda tjänstemän.

Om fängelsernas byggnads- och nyodlingsarbeten må nämnas, att vid Sukeva centralfängelse byggdes 3 bostäder för småbrukare samt fullfärdigades ett svinhus för 80 svin. Vid Riihimäki centralfängelse blevo en mindre bostadsbyggnad och ett svinhus för 60 svin färdiga. Vid Konunsuo centralfängelse uppfördes ett stenhus för 6 familjer samt en byggnad för tvättstuga och badstuga.

Vid reservfängelserna i Karvia, Köyliö, Huittinen och Pelso byggdes inalles 8 bostäder för småbrukare, 3 uthusbyggnader, 2 badstugor, 6 källare, 1 stall, 1 fähus, 1 svinhus, 1 brunn och 16 hö- eller foderlador. Dessutom utfördes skogsarbeten och brändes 2 milar för att åstadkomma träkol för bilarna, grävdes 2.320 l. m. torrlägningskanaler och byggdes 3.025 l. m. skyddsvallar samt 10 övergångsbroar m. m. För nyodlingar grävdes 58.042 l. m. avlopps- samt 201.589 l. m. nack- och tegdiken, upphackades 74,95 ha ny jord och lerslogos 312,79 ha, anlades 33.782 m. ny väg och uppodlades 647.68 ha. De under fängelsernas förvaltning stående odlingarnas totalareal uppgick till 3.884 ha.

Reservfängelset i Kajana blev indraget.

De totala utgifterna vid samtliga fängelser (nybyggnadsarbetena frånräknade) uppstego till 80.224.934 : 50 och inkomsterna enligt räkenskaperna till 29.959.653 : — varav inkomster av lägenheter 12.756.816 : 40. Utgifterna för varje

fånge per dag voro 35:99 och inkomsterna 10.64, nettokostnaderna alltså 25:35.

Fängelsernas arbetsverksamhet försvårades i hög grad av den oroliga tiden.

Kriget bröt ut den 30 november. Fångvårdsverket förflyttades till landsorten, några fängelser evakuerades och fångarna placerades å andra anstalter, som lågo längre borta från krigsoperationsområdena. Man byggde skyddsrum och övade vaktmanskapel att vaksamt följa med händelsernas lopp, att stå på sin post och vara redo för alla eventualiteter. Och vid årets slut hade kriget redan under en månads tid varit i full gång vid våra gränser. Alarmsirenerna hade rätt så ofta låtit sitt tjutande ljud höras överallt i större bosättningscentra och de nedfallande bomberna hade börjat sitt hemska dagsverk i våra städer. Huru fängelserna och fångvårdsarbetet i allmänhet klarade sig över vinterns härjande »oväder«, det skall jag närmare berätta om i samband med 1940 års redogörelse.

Fra fengsels- og tvangsarbeidsvesenet i Norge i 1940.

Av byråchef i Justisdepartementet KRISTIAN HANSSON.

Fangetallet har stillet seg slik ved de enkelte anstalter:

Landsfengslene:

	Daglig middeltall: 1937/38	1938/39	1939/40
Botsfengslet.....	217	223	220
Akershus landsfengsel	170	91	70
Oslo kretsfengsel, avd. for landsfengselsfanger		87	98
Sem tvangsarbeidshus og pleieanstalt	5	3	2
Landsfengslet for Kvinner.....	10	12	9
Tilsammen	402	416	399

I tallene er også medregnet forvaringsfanger etter strl. § 39 a.

Kretsfengslene og de større hjelpefengsler.

Belegget i disse fengsler består av fanger som soner subsidiær fengselsstraff (bøteavsonere), fanger som soner fengselsstraff under 6 mdr. og varetektsfanger. Fangedagene fordelte seg således sammenlignet med de 2 foregaaende budgettår:

	1937/38	1938/39	1939/40
Bøteavsonere.....	87.999	89.549	74.595
Andre straffanger.....	92.061	94.138	82.412
Varetektsfanger.....	133.897	124.182	133.468
Tilsammen	313.957	307.869	290.475

Det samlede daglige middeltall
av fanger i disse fengsler har
således vært 860 843 794

Antallet av fangedager av fengsel på vann og brød utgjorde i 1939/40: 46.186 eller 29,4 % av straffedagene mot henholdsvis 57.784 eller 31,5 % i 1938/39 og 53.295 eller 29,6 % i 1937/38.

Tvangsarbeidshusene:

Daglig middeltall av tvangsarbeidere:	1937/38	1938/39	1939/40
Opstad tvangsarbeidshus.....	363	386	360
Sem tvangsarbeidshus og pleieanstalt	57	58	54
Arbeidshuset for Kvinner	31	35	36
Tilsammen	451	479	450

I tallene er medregnet personer som er anbragt i sikring i arbeidshusene i henhold til straffelovens § 39.

Fengselsstyrets strafferegister, jfr. dette tidsskrift for 1940 side 104.

I 1940 blev det rekvirert utskrifter for tilsammen 8.205 personer mot 9.010 i 1939. Av disse fantes 4.170 (i 1939: 4.963) i Strafferegistret.

Benådningssaker, jfr. dette tidsskrift 1940 side 104.

I 1940 innkam det til Justisdepartementet, Fengselsstyret, tilsammen 449 søknader om benådning, heri også medregnet henvendelse om ettergivelse av inndragning av ut-

bytte ved straffbare handlinger m. v. Av de innkomne søknader er tilsammen 48 avgjort av Kongen i tiden inntil 9. april. I 37 tilfeller ble benådning gitt, mens 10 søknader ble avslått. Etter 25. september 1940 er benådningssaker avgjort av Justisdepartementets chef. Inntil årets utgang er på denne måte 35 søknader om benådning innvilget, mens 108 er avslått. I tiden 15. april — 25. september 1940 da Administrasjonsrådet ledet den norske forvaltning, ble det ikke truffet endelig avgjørelse i benådningssaker. Innkomne søknader ble i denne tid sendt tilbake til påtalemyndigheten med en foreløpig uttalelse av Fengselsstyret om hvorvidt benådning kunne påregnes å ville bli gitt eller ikke. Disse uttalelser ble inntil videre lagt til grunn for påtalemyndighetens behandling av spørsmålet om fullbyrdelse av vedkommende straff.

Sikringsmidler mot farlige forbrytere, jfr. dette tidsskrift for 1940 side 104.

I 1940 er besluttet anvendt sikringsmidler mot tilsammen 54 personer (51 menn og 3 kvinner). Av disse er 47 (44 menn og 3 kvinner) besluttet undergitt sikring i henhold til strl. § 39 og 7 (alle menn) besluttet undergitt forvaring i henhold til strl. § 39 a.

De personer som i 1940 er besluttet undergitt sikring efter § 39, fordeler seg således på de forskjellige grupper av sikringsforanstaltninger:

§ 39, 1 a—c (anvisning av eller forbud mot bestemt opholdssted, politiopsikt, tilsyn eller alkoholforbud)	15 (13 m. 2 kv.)
§ 39, 1 d (privat forpleining) enten alene eller i forbindelse med de i § 39, 1 a—c nevnte sikringsmidler	11 (11 m. 0 kv.)
§ 39, 1 e (anbringelse i arbeidshus, kuranstalt, sinnssykeasyll)	15 (14 m. 1 kv.)
§ 39, 1 f (fengslig forvaring)	2 (2 m. 0 kv.)
Valg av sikringsmidler ikke truffet ennå	4 (4 m. 0 kv.)

1 kvinne og 12 menn som i 1929—1940 var besluttet undergitt sikring etter strl. § 39, 1 e, har ved departementets beslutning i 1940 fått denne sikring ombyttet med lempeligere sikringsmidler. 1 kvinne og 4 menn har fått § 39, 1 a—d ombyttet med § 39, 1 e. 1 mann har fått § 39, 1 a—d ombyttet med 1 f, og 3 menn har fått § 39, 1 f ombyttet med lempeligere sikringsmidler.

Ved utgangen av de tre siste år var antallet av dommer siden loven av 22. februar 1929 trådte i kraft, følgende:

	1938 31. desbr.	1939 31. desbr.	1940 31. desbr.
Sikringsdommer etter § 39	479	582 ¹⁾	629
Herav vedkommende personer som tidligere hadde vært dømt			
1 gang etter § 39	10	14	16
2 ganger etter § 39	—	—	1
1 gang etter § 39 a	4	4	4
Forvaringsdommer etter § 39 a.	256	267 ¹⁾	274
Herav vedkommende personer som tidligere hadde vært dømt			
1 gang etter § 39 a	13	13	14
2 ganger etter § 39 a	1	1	2
Av dem som var dømt etter § 39 a, er pr. 31. desember blitt løslatt på prøve	197 ²⁾	212 ²⁾	231 ²⁾
Av disse prøveløslatte er blitt gjeninnsatt eller idømt ny forvaring eller sikring i prøvetiden	103	109	116
hadde bestått prøvetiden (5 år)	31	46	57
Følgende antall utholdt forvaring etter § 39 a pr. 31. desember (heri medregnet gjeninsatte etter prøveløslatelse)	58	54	42

¹⁾ Det er siden forrige oppgave kommet melding om ytterligere 14 dommer etter § 39 og 2 dommer etter § 39 a i 1939.

²⁾ Antall prøveløslatelser, også annen gangs prøve.

Akershus landsfengsel som forvaringsanstalt, jfr. dette tidsskrift 1940 side 106.

I forbindelse med begivenhetene den 9. april ble en del forvaringsfanger løslatt fra fengslet. I den følgende tid måtte fengslet motta et betydelig antall norske krigsfanger og er senere stillet til rådighet for de tyske myndigheter. Forvaringsfangene ble i løpet av sommeren og høsten overført til Oslo kretsfengsel og Botsfengslet i Oslo. Fengslets tjenestemenn er fordelt på de andre fengsler i Oslo og enkelte utenbys anstalter.

Reglement for forvaringsfanger, jfr. dette tidsskrift 1940 side 106.

Som følge av nevnte overføring av forvaringsfanger til andre anstalter ble det nødvendig å gjøre visse endringer i reglementet for forvaringsfanger av 30. juni 1939. Endringene tok sikte på en tillempling av reglementets bestemmelser på de fanger som var overført til Botsfengslet og Oslo kretsfengsel.

Sikringsdømte i privatforpleining, jfr. dette tidsskrift 1940 side 109.

Ordningen med privatforpleining av sikringsdømte personer som har mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner, har fortsatt stort sett som før. På grunn av stigende prisnivå har forpleiningsutgiftene øket en del. Den samlede årlige utgift for terminen 1941/42 er anslått til kr. 100.000. Pr. 31. desember 1940 var 101 sikringsdømte anbragt i forpleining på denne måte.

Nytt fengsel og arbeidshus for kvinner, jfr. dette tidsskrift 1940 side 109.

Arbeidet med denne anstalt skulle etter planen vært ferdig i løpet av første halvår 1940. Byggearbeidet var ikke avsluttet, da krigsbegivenhetene inntrådte den 9. april, men anstalten var dog i den stand at den kunde brukes som opholdsrom. I den første tid gjorde den tjeneste som krigsfangeleir, og har senere vært rekvirert i annet øiemed. De kvinnelige fanger og tvangsarbeidere er derfor fremdeles anbragt på Bredtveit nær Oslo, jfr. dette tidsskrift 1939 side 234.

Fengselssykehuset i Oslo kretsfengsel, jfr. dette tidsskrift 1940 side 110.

Fengselssykehuset som er på 34 senger, skulle etter planen vært tatt i bruk i løpet av våren 1940, men forholdene medførte at dette ikke kunne skje. Først etter årsskiftet 1940/41 har det vært mulig å ta sykehuset i bruk, og i løpet av våren 1941 vil det etter hvert komme i drift.

Den nye legeordning ved fengslene i Oslo som var forutsatt gjennomført i forbindelse med fengselssykehuset, er etablert. Som overlege ved sykehuset og lege ved Oslo kretsfengsel og Botsfengslet er ansatt Jon Leikvam, tidligere reservelege ved Gaustad sinnssykeasyll. Han tiltrådte stillingen 1. september 1940.

Som oversøster ved sykehuset er ansatt Karen Berget. Hun er tiltrådt i mars 1941. De to stillinger som reservelege og assistentlege blir besatt i løpet av våren 1941. De vil foruten tjenesten ved fengselssykehuset utføre legetilsynet ved Oslo kretsfengsel og Botsfengslet etter nærmere instruks av Justisdepartementet.

Nytt fengsel i Bodø, jfr. dette tidsskrift 1940 side 110.

Dette fengselsanlegg skulle etter planen vært ferdig høsten 1940, men krigsoperasjonene medførte at arbeidet ble forsinket. Byggearbeidet har vært fremmet i den utstrekning det har latt sig gjøre. Enkelte deler av bygningen er i løpet av våren rekvirert og tatt i bruk i annet oyemed.

Nytt fengsel i Tromsø og Vardø, jfr. dette tidsskrift 1940 side 110.

Byggearbeidet ved Tromsø nye fengsel ble påbegynt vinteren 1940, men måtte innstilles senere og er siden ikke kommet i gang.

Fengselsanlegget i Vardø er ikke påbegynt og vil innvil videre bli stillet i bero.

Fengselsskolen, jfr. dette tidsskrift 1940 side 111.

Det fjerde utdannelseskursus for fengselstjenestemenn ble påbegynt 27. mars 1940 og var beregnet å skulle vare til 27. mai. Til kurset var tatt ut 21 elever. På grunn av forholdene ble elevene sendt hjem den 9. april.

Arbeidsskole for unge lovovertridere, jfr. dette tidsskrift 1940 side 111.

Den planlagte arbeidsskole for unge lovovertridere på Bredtveit nær Oslo har ikke kunnet settes i gang, bl. a. fordi denne anstalt fremdeles må benyttes som fengsel og arbeidshus for kvinner. Den foreslåtte bevilgning på kr. 200.000 i fengselsvesenets budsjettforslag for terminen 1940/41 er stillet i bero.

Nes hjelpefengsel i Hallingdal og Lervik hjelpefengsel på Stord er sommeren 1940 besluttet tatt i bruk som større hjelpefengsler på grunn av mangelen på fangeplass. Fengslene kan etter forandringen ta imot foruten varetektsfanger fanger som skal sone straff i inntil 60 dager.

Hjelpefengslene i *Aurdal, Sel, Risør og Tvedestrand* er utbedret og delvis ominnredet for å skaffe mere fangeplass.

Krigsskader på fengslene.

Bodø kretsfengsel og Kristiansund, Steinkjer og Namsos hjelpefengsler er ødelagt under krigsoperasjonene i 1940. En del andre fengsler ble skadet i større eller mindre utstrekning.

Midlertidige fengsler har i forholdenes medfør måttet opprettes i Arendal og Stavanger, dels ved leie av private lokaler og dels ved innredning av bygning tilhørende det offentlige.

Nedlagte fengsler.

Kviteseid, Mo og Vinje småfengsler i Telemark er besluttet nedlagt fra 1. juli 1941 å regne.

Forekomst av acne og stafylokokinfeksjoner hos fangene.

I sin årsberetning for 1938/39 har spesiallegen i hudsykdommer ved Oslo kretsfengsel, dr. Edv. Gundersen, gitt en redegjørelse om forekomsten av ovennevnte sykdomsinfeksjoner i fengslene. Redegjørelsen hadde så stor interesse at Fengselsstyret i begynnelsen av 1940 etter samråd med medisinaldirektøren fant å burde gjøre alle landets fengselsleger kjent med den. Spesiallegen uttaler følgende:

I de år jeg har vært lege ved fengslene har jeg lagt merke til at stafylokokinfeksjoner blandt klientellet synes å være

hyppigere forekommende enn blandt klientellet i vanlig legepraksis. Og flere av de pasienter som i fengslet har søkt meg, har kunnet angi at deres hudlidelse er begynt etter at de har vært i fengslet en tid. Det synes som om overgangen til fengselsregimet på en eller annen måte hos enkelte individer disponerer for disse stafylokokklidelser.

Acne er en form for stafylokokinfeksjon som særlig er knyttet til aldersklassen 15—20 år, som følge av organismens forandring i pubertetsalderen. Når den derfor kommer til syne i senere alder som blant fangene, så synes et provoserende moment å måtte være tilstede.

Den sterkest provoserende faktor for stafylokokinfeksjoner er kjemiske stoffer, nemlig halogenerne, klor, jod og brom i form af saltene, klornatrium, bromnatrium, jodnatrium, bromkalium, jodkalium. Dette er en klinisk erfaringssak. Av de nevnte salter er bromsaltene de mest aktive. Disse salter vil også virke aktiverende på en latent infeksjon og bringe den til oppblussen. Klornatrium, koksaltet, er det minst aktive av disse salter, men vil hos sensible individer kunne innvirke for eks. gjennom sterkt saltet kost.

De faktorer som ved disse individers overgang til fengselsregimet ville måtte drøftes i denne forbindelse, er:

1. Selve innesperringen, hvorved mindre utsatt for lys, sol og fri luft. Dette moment setter jeg her ut av betraktning, da disse hudlidelser nettopp ofte aktiveres av sollyset, og predileksjonsstedet for dem er ansikts huden som i alminnelighet er den del av huden som er mest utsatt for lys.
2. Overgangen til fengslets kosthold. Det som her i første rekke skulle ha betydning, måtte være en sterkt saltet, ensidig kost. Nå er imidlertid fengslenes kostseddel så variert og har så lite karakteren av saltrik kost at også dette forhold vil jeg tillegge liten eller ingen betydning. For en stor del av fangene betyr krets fengslets kosthold nå sikkert en midlertidig overgang til et bedre kosthold enn de ellers er vant til. Herom har jeg søkt å danne meg en mening ved å følge kostsedlen i Oslo krets fengsel. Et forhold er allikevel her av betydning, hva jeg fremholder for pasienter med tilbøyelighet for acne og stafylokokklidelser, at de ikke selv skal sette koksalt til maten under måltidet.

3. Virkningen av nerveberoligende medikamenter på fangenes hud under fengselsoppholdet.

Her ser jeg den aller viktigste faktor som influerer som aktiverende på stafylokokinfeksjonene, og jeg har alltid søkt å motarbeide bruken av brompreparater, som alltid virker aktiverende på latente infeksjoner. Det gjelder ikke bare for stafylokokker, men også for streptokokker ved flebitter o. s. v. Jeg har tatt en stikkprøve for bedømmelsen av bruken av bromkalium i Oslo kretsfengsel — av 250 vilkårlig utlatte journaler var det ved 40 administrert bromkalium. Det er en erfaringssak at selv en enkelt dose av brom kan merkes som aktiverende på en vanlig acne — den velkjente bromacne er ikke annet enn en ved brom aktivert vanlig latent acne vulgaris.

Siden spørsmålet er brakt på bane av en av fengslets leger, vil jeg tilrå at man først og fremst kommer bort fra bruken av brompreparater for søvnløshet og nervøse tilstander, og heller gjør bruk av de mindre skadelige barbitursyrepreparater, hvor det ikke er tilsatt brombestanddeler, som barbiphen, som er et utmerket og billig preparat.

Radioanlegg i Oslo kretsfengsel.

I det nye kretsfengsel i Oslo jfr. dette tidsskrift 1939 side 235, ble det lagt inn radioanlegg til bruk ved fangebehandling, bl. a. under hensyn til at fengslet ikke hadde kirke eller forsamlingsrom for fangene. Anlegget er basert på høretelefoner i hver celle, som står tilknyttet et sentralt mottagerapparat, hvorfra alle sendinger kontrolleres og ledes. Etter at anlegget har vært i bruk en tid, har Fengselsstyret 23. februar 1940 fastsatt et reglement for radiosendingen, som heretter vil foregå etter følgende retningslinjer:

1. Radioanlegget skal brukes som ledd i den oppdragende behandling av fangene. Det skal også has for øye at adgangen til å høre radiosendinger er en begunstiggelse som forutsetter god oppførsel i enhver henseende fra fangens side.
2. Anlegget brukes til sending av gudstjenesten og til fellesmeddelelser til fangene.
Etter nærmere bestemmelse av direktøren i samråd

med fengslets prest kan også ellers overføres programmer av belærende, oppdragende, oppbyggende eller underholdende karakter. Programmet fastsettes på forhånd for hver uke. Overføringen foregår alltid utenom arbeidstiden og høyst to ganger om uken medmindre direktøren i særlige tilfelle finner å burde tillate en ekstra-sending.

3. Hvis noen fange forstyrrer sendingen eller på annen måte misbruker hodetelefonene eller anlegget for øvrig, blir telefonen å ta fra ham inntil videre. Blir en sending forstyrret, uten at det straks kan konstateres fra hvem den skriver seg, skal sendingen avbrytes og samtlige fanger gjøres oppmerksom på at videre sending blir stoppet hvis forstyrrelsen ikke opphører.

Videre er det gitt nærmere regler om kontroll av sendingen, instruks for behandling og oppbevaring av høretelefoner m. v.

Radioanlegget har hittil virket tilfredsstillende og er etter hvert gått inn som et ordinært ledd i fangebehandlingen.

Litteratur.

Kriminalstatistik 1933—37. Udgivet af det statistiske Departement. Anmeldt af Fuldmægtig ved Østre Landsret, cand. jur. A. T. Bertelsen.

Danmarks Kriminalstatistik for Aarene 1933—37 foreligger nu i et 174 Sider stort Hæfte af »Statistiske Meddelelser«, (4. Række 111. Bind 3. Hæfte). — Hæftet, der giver et righoldigt Billede af de første 5 Aar under den nye Straffelov, indeholder dels — indtil pag. 134 — Tabeller for hvert af de 5 Aar og dels paa de øvrige 40 Sider nogle særdeles vejledende »Bemærkninger« til Tabellerne. I Tabelafdelingen er det statistiske Materiale for hvert af Aarene rubriceret under 10 Tabeller (I—X) og i »Bemærkningerne« følges dette System saaledes, at der er en udmærket Korrespondance mellem de i »Bemærkningerne« optrukne Hovedlinjer og Tabellernes Detailoplysninger.

Det statistiske Materiale, der ligger til Grund for Hæftet, bestaar dels i Indberetninger fra Retterne (Tabel I og II, Straffesager) og fra Politikredsene (Tabel III—V, Anholdelser, anmeldte Forbrydelser m. m.) og endvidere i selve Straffekortene (Tabel VI—X, Domsfældelser, betingede Døme, Recidivister m. m.).

Der gøres i »Bemærkningerne« opmærksom paa, at den Omstændighed, at Femaarsperiodens Begyndelse falder sammen med Tidspunktet for Straffelovens Ikrafttræden, paa flere Omraader gør en Sammenligning med det ældre statistiske Materiale usikker og vanskelig. Det føreliggende Materiale vil endvidere paa enkelte Omraader være paa-virket af Ændringer i Retsplejeloven, nemlig dels de Ændringer, der traadte i Kraft samtidig med Straffeloven, og dels Domsmandsinstitutionens Indførelse pr. 1. Juli 1937.

I det følgende skal i Hovedtræk gives nogle af de i Hæftets »Bemærkninger« indeholdte Oplysninger.

1. Retternes Virksomhed i Straffesager (Ad Tabel I og II): Antallet af Tiltalte ved Retterne i 1. Instans

steg fra gennemsnitlig ca. 30.000 i Aarene 1926—32 til ca. 40.000 for 1933—37, hvilken Stigning udelukkende falder paa Underretterne. Ændringer i Retsplejeloven pr. 1. Januar 1933 bevirkede som bekendt, at Landsretterne i 1. Instans som Domssager alene behandler Nævningesager, hvorfor Sammenligning med Tiden forud for Landsretternes Vedkommende ikke giver det rette Billede. Nævnes kan det, at Antallet af Tiltalte i Nævningesager gennemsnitlig i Aarene 1926—32 udgjorde 91 mod 137 i 1933—37, altsaa en væsentlig Stigning. — M. H. t. Sager paadømt efter Retsplejelovens § 925 oplyses det, at disse i Aaret 1937 udgjorde godt Halvdelen (57,2%) af samtlige Statsadvokatsager, medens 13,7% af Statsadvokatsagerne i dette Aar var Domsmandssager, hvorved dog maa bemærkes, at Domsmandsinstitutionen først begyndte sin Virksomhed i sidste Halvdel af 1937. Af Tabellerne for Aaret 1937 fremgaar endvidere, at 71% af de Tiltalte, der idømtes Straffe, som efter Loven kunde medføre Frakendelse af borgerlige Rettigheder, fik frakendt disse, og at 59% af de Tiltalte, der idømtes betingede Fængselsstraffe, fik frakendt borgerlige Rettigheder.

Anke, Kære: Antallet af Ankesager ved Landsretterne viser sig at være steget ca. 30%, naar Perioden 1933—37 sammenlignes med 1926—32, idet Tallene er henholdsvis 1281 og 985. Kun ca. 14% af de ved Underretterne paadømte Statsadvokatsager paaankes, og af samtlige Ankesager stadfæstes ca. Halvdelen, medens Resten i omtrent lige Antal enten formildes eller skærpes. Antallet af Kæresager er steget fra 150 til 208, naar de nævnte Perioder sammenlignes, og kun i 16% af Tilfældene er den kærendes Paastand taget til Følge.

Antallet af Ankesager ved Højesteret er — naar de lige nævnte Perioder sammenlignes — faldet til ca. Halvdelen (35 mod 73), hvilket skyldes de ændrede Instansregler. $\frac{3}{4}$ af Sagerne var 3die Instanssager. Resultatet ved Højesteret er for $\frac{2}{3}$ af de Tiltaltes Vedkommende Stadfæstelse.

Det anførte vil vise, at den langt overvejende Del af Straffesagerne finder deres endelige Afgørelse ved Underretterne, og at Chancen for gennem Appel at opnaa væsentlige Ændringer er ringe. Det statistiske Materiale viser saaledes, at Retsplejelovens Instansordning er hensigtsmæssig. — Naar derimod en udførlig Statistik vedrørende Domsmandsinstitutionens Virke foreligger, vil det blive interessant at se, om der statistisk kan paavises

nogen særlig Grund til Lægdommeres Medvirken specielt ved Landsretterne.

2. Anholdelser (Ad Tabel III). Antallet af disse laa i Aarene 1921—32 paa omkring 25.000 aarlig og steg i Femaaret derefter saaledes, at Tallet i 1937 var ca. 32.000. Stigningen falder særlig paa Anholdelser for Drukkenskab og Sædelighedsforbrydelser, medens Antallet af Anholdelser for Betleri og Løsgængerer er gaaet stærkt ned. En særlig Opgørelse over Anholdelser for Overtrædelser af Straffeloven viser, at Anholdelsen for ca. Halvdelen af de Anholdtes Vedkommende ved Grundlovsforhøret opretholdes eller afløses af Fængsling.

3. Anmeldte Forbrydelser m. m. (Ad Tabel IV og V). I Indberetningerne fra Politikredsene er der fra 1933 gennemført væsentlige Ændringer og endvidere givet Oplysninger om Antallet af opklarede Forbrydelser. Antallet af Anmeldelser var i 1926—32 gennemsnitlig ca. 69.200 og i 1933—37 ca. 80.000, hvoraf ca. 48 % forte til Opklaring. Med Hensyn til, hvilke Arter af Forbrydelser der opklares, spiller Søndringen mellem »aabenlyse« og »hemmelige« Forbrydelser naturligvis en afgørende Rolle. Nævnes skal blot, at af de anmeldte Tyverier — der forøvrigt i Femaaret 1933—37 udgjorde $\frac{3}{4}$ af samtlige Anmeldelser — opklarede kun ca. $\frac{1}{3}$.

4. Domfældelser for Forbrydelser (Ad Tabel VI—IX). Denne Del af Tabellerne udgør den egentlige Kriminalstatistik, udarbejdet paa Grundlag af Straffekortene. Den omhandler — i Lighed med tidligere — alene Overtrædelser af Straffeloven, dog at Betleri og Løsgængerer ikke er medtaget (se herom Tabel X). I Modsætning til tidligere omfatter Statistikken ogsaa Bøddomme i Politisager (efter Straffeloven). Kun de endelige Domfældelser er medtaget. — I Almindelighed kan siges, at de med Straffelovens Ikrafttræden fulgte Ændringer i Statistikens Grundlag gør Sammenligning med det ældre statistiske Materiale vanskelig. — Antallet af Domfældelser efter Straffeloven (÷ Betleri og Løsgængerer) omfattede i 1933—37 gennemsnitlig aarlig 5290 Mænd og 521 Kvinder, hvilket særlig for Mændenes Vedkommende fremtræder som en Stigning i Forhold til tidligere. Om disse Domfældelser indeholder Tabellerne dernæst en meget udførlig Statistik i Henseende til Kriminalitetens Forhold til Sted, Alder, ægteskabelige Stilling m. m. samt endvidere bl. a. Oplysninger om Recidivister. En nærmere Gennemgang af denne Del af Kriminalstatistik-

ken vilde paa dette Sted føre for vidt, hvorfor man maa nøjes med en Henvisning til de paa dette Omraade særdeles fyldige Bemærkninger til Tabellerne.

5. Endelig indeholdes i Tabel X Oplysninger om Domfældelser for Betleri og Løsgængeri.

De ovenfor optrukne Hovedlinjer af Danmarks Kriminalstatistik vil formentlig give en Antydning af, hvad Hæftet rummer af Oplysninger og tillige vise, at dette Værk ikke bør være forbeholdt Kriminalister alene, idet det vil kunne læses med stort Udbytte af enhver ikke-sagkyndig Jurist, der har bevaret sin Tro paa og Interesse for Mennesker og deres Skæbne.

Svenska Läkarnas Helnykterhetsförbund. Ströskrift Nr. 12. Alkohol och trafikfarlighet. Av Olof Kinberg. 48 Sider. Anmeldt af Politivadokat A. Hye-Knudsen.

I det anførte Skrift har Professor *Olof Kinberg* givet et interessant Bidrag til Belysning af Alkoholens Betydning som medvirkende Aarsag til Trafikulykker og Forslag til Bekæmpelse af dette Onde.

Gennem tidligere offentliggjort statistisk Materiale paavises det, hvorledes Antallet af Trafikulykker har været stigende, og i hvor stor en Procent af Tilfældene Trafikulykken kan føres tilbage til Alkoholpaavirkethed, først og fremmest hos Bilførerne, men ogsaa hos de andre i Trafikulykken implicerede Personer.

Professor Kinberg gennemgaar derefter de forskellige Metoder, der haves til Konstatering af Alkoholpaavirkethed hos Motorførere, den kliniske Undersøgelse foretaget af en af Politiet tilkaldt Læge og den af Professor Widmark udarbejdede Metode til Bestemmelse af Alkoholkoncentrationen i den undersøgte Blod og Urin. Det paavises, hvorledes den kliniske Undersøgelse alene er utilstrækkelig, idet der er Tilfælde, hvor Prøven falder negativ ud, skønt der alligevel kan foreligge psykofysiologiske Funktionsforstyrrelser, fremkaldt af Alkohol, hvorved Risikoen for Ulykker er øget, navnlig ved Motorkørsel. Naar selv lettere Doser af Alkohol er saa farlig for den, der fører Motorkøretøj, skyldes det, at Opmærksomheden og lagttagelseevnen slappes, og samtidig nedsættes Hæmningerne, Farten øges,

Forbikørselschancer udnyttes, og den store Fare for Kørselsulykker er til Stede.

Forfatteren paaviser derefter, hvorledes der kan foreligge Omstændigheder, som Blodprøven ikke giver Oplysning om, men som alligevel kan være Aarsag til Trafikulykker. I Tilfælde, hvor Alkoholindtagelsen ligger længe før Trafikulykken og Blodundersøgelsen, kan der maaske ikke paavises Alkohol i Blodet, men alligevel kan Indtagelsen virke nedsættende paa Funktionerne. Andre Gifte som Veronal eller lignende kan være Aarsag til Funktionsnedsættelserne. Disse kan ogsaa skyldes tidligere Sygdomme eller særegne Karaktertræk. Endvidere findes der ogsaa Personer, der er alkoholintolerante, saaledes at smaa Doser fremkalder stærke kliniske Giftvirkninger.

Forfatteren kritiserer den gældende svenske Lov om Straf for visse Forbrydelser ved Føring af Motorvogn, hvorefter Motorvogn ikke maa føres af den, der er saa paavirket af stærke Drikke, at han kan antages ikke at have Herredømme over sine Handlinger, idet det paavises, at de Funktioner, der er vigtige for Bilføring, paavirkes og nedsættes af Alkohol i Kvantiteter, der ikke er saa store, at det kan siges, at vedkommende ikke har Herredømme over sine Handlinger.

Som ønskværdige Midler til at bekæmpe den individuelle Trafikfarlighed foreslaar Professor Kinberg følgende:

1. En noje, efter videnskabeligt prøvede Metoder iværksat Udskydning blandt dem, der søger eller har Kørekort, af dem, der er uegnede til at føre Motorkøretøj, hvoraf følger en Begrænsning af Retten til at udfærdige Lægeattest til Kørekort til visse specialuddannede Læger.
2. Fastsættelse af Grænsen for strafbar Paavirkning ved en saadan Alkoholkoncentration i Blodet, at Flertallet af Personer ved og over denne Grænse praktisk taget kan betragtes som trafikfarlige.

Som bekendt haves en saadan Regel i norsk Lov, hvor Grænsen er sat til 0,5 ‰, hvilken Regel Professor Kinberg mener bør følges. Det kritiseres saaledes, at Retslægeraadet i Danmark er gaaet ind for, at Grænsen fastsættes ved 1 ‰, selvom Forfatteren er klar over, at det er realpolitiske Grunde, der har været bestemmende for Retslægeraadets Stilling.

3. Obligatorisk Blodprøve af Personer, der er sigtet for at have ført Motorvogn i spirituspaavirket Tilstand, og af

samtlige Personer, der har været impliceret i Trafikulykker.

Dette sidste har i nogle Aar været praktiseret i København.

4. En Skærpelse af de kliniske Undersøgelsesmetoder med Hensyn til Alkoholpaavirkning og deres Komplettering med nogle lethaandterlige psykofysiologiske Funktionsprøver, gennem hvilke Alkoholpaavirkning kan konstateres, og Anvendelse af specialuddannede Læger til at foretage den kliniske Undersøgelse.
5. I Stedet for eller ved Siden af Frihedsstraf for Personer, der har gjort sig skyldig i »rattfylleri«, ønskes psykologisk mere virksomme Retsreaktioner. Det paa-vises, hvor stort et Antal der aarligt maa afsone Frihedsstraf for at have kørt Bil i spirituspaavirket Tilstand. Der kommer her et helt nyt Fangeklientel, og det medfører en Nobilisering af Fængselsstraffen. Det store Antal Fanger af denne Kategori viser, at denne Strafform ikke er tilstrækkelig effektiv. I Stedet foreslaas en betydelig Forhøjelse af Bødestraften, en skærpet Inddragelse af Kørekort, Beslaglæggelse af Motorkøretøjet, Straf for at drikke Alkohol umiddelbart før eller under Motorkørsel.

Om Forfatteren har Ret i sin Dom over Frihedsstraffens Uegnethed ved disse Forseelser, er vel nok noget tvivlsomt, og Konfiskation af Motorkøretøjet er et Middel, der er uanvendeligt i de uhyre mange Tilfælde, hvor Motorforseelsen begaas af en anden end Motorkøretøjets Ejer.

Professor Kinberg gør sluttelig opmærksom paa, at det netop nu i Benzinrestriktionernes Tid vilde være godt at faa de ovenfor refererede Forslag gennemført. De Personer, der under de nuværende Forhold faar Lov til at benytte Motorvogn, har en privilegeret Stilling, og de bør vise deres Forstaaelse af dette Forhold ved under Benyttelsen at være i en saadan Tilstand, at Ulykker saa vidt muligt undgaas, selvom det maa føre med sig, at de i den Tid, de skal føre Motorvogn, og kort forinden maa afholde sig fra Spiritus.

Som det vil ses, har Professor Kinbergs kritiske Bemærkninger Bud ikke alene til hans Hjemland, Sverige, men de har Bud til alle, idet der i alle Lande hvert Aar dræbes eller lemlæstes et alt for stort Antal Personer ved Trafikulykker.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. VII, Hft. 1—2.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Aarg. 11, Nr. 1—4.
 Svensk Juristtidning. Årg. 26, Hft. 3—5.
 Kriminalstatistik 1933—37. Udgivet af det statistiske Departement.
 Kbhvn. 1941.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap. Årg. 54, Hft. 1.
 Tidsskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1941, Hft. 2.
 Retslægeraadets Aarsberetning for 1939. Kbhvn. (H. Hagerup) 1941.
 G. Astrup Hoel: Delagtighet i Forbrydelser. Et sort Blad av den
 norske kriminalret. Oslo (Gyldendal norske forlag) 1941.
 Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 60. Bd., Hft. 4—6.
 Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 32. Jahrg.,
 Hft. 2—5.
 Beretning om Københavns Politi samt om Retsplejen i offentlige
 Sager i København for Aaret 1940. Kbhvn. 1941.
 Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin
 de La Commission Internationale Pénale et Pénitentiaire. Vol.
 IX, livr. 3.
 Defensor legis. 1941, Nr. 5—6.
-

Ungdomskriminaliteten i Sverige.

Av förste aktuarien SVERKER GROTH.

Det mest aktuella problemet för kriminalpolitiken i våra dagars Sverige torde vara, huru man skall komma till rätta med den stigande brottsligheten bland landets ungdom.

Efter initiativ av 1937 års riksdag uppdrog Kungl Maj:t åt fängvårdsstyrelsen att verkställa utredning om ungdomsbrottslighetens omfattning och orsaker samt dess utveckling under senare år. Styrelsen avlämnade den 10 maj 1939 resultatet av den anbefallda utredningen. Häre ingick bl. a. en statistisk redogörelse, vars huvudsakliga innehåll här skall återges. Vid utarbetandet av denna redogörelse bidrädde styrelsen av författaren till denna uppsats.

Uttrycket »ungdomsbrottslighet» och därmed synonyma uttryck, t. ex. »ungdomliga förbrytare», beteckna i utredningen de brottslingar, vilka vid brottets begående icke fyllt 21 år. I vissa delar av framställningen begagnas dock uttrycken för att beteckna de brottslingar, som vid brottets begående ej fyllt 18 år.

Vid bedömande av, huruvida i fall av successiva brottsliga handlingar brottslingen vid brottets begående ej fyllt 21 år (resp. 18 år), har avgörandet träffats med hänsyn till tidpunkten för den första brottsliga handlingens företagande.

Brottsligheten är lika litet för kriminalstatistiken som för polisen och domstolarna åtkomlig i hela sin verkliga vidd. Den statistiska undersökningen har därför måst inskränkas till att omfatta allenast den del av den verkliga brottsligheten, som kommit till synes offentligen. Man har

därvid valt att räkna med framför allt den brottslighet, som konstaterats genom domstols utslag i första instans.

Observationsperioden omfattar åren 1915—1937, och de statistiska enheterna utgöras väsentligen av de personer, som under denna period blivit sakfällda för brott genom utslag i första instans, i regel av allmän domstol.

Det till grund för utredningen liggande statistiska primärmaterialiet är detsamma som användes för den av statistiska centralbyrån omhändertagna, årliga officiella kriminalstatistiken och utgöres väsentligen av a) uppgifter, som av domstolarna avlämnas direkt till statistiska centralbyrån å blanketter enligt formulär, fastställda av Kungl. Maj:t; b) avskrifter av saköreslängder; samt c) utdrag av del i fängvårdsstyrelsen förda straffregistret. Ifrågavarande material göres i statistiska centralbyrån till föremål för ingående gransknings- och kontrollåtgärder. Sedan härav föranledda kompletteringar och rättelser vidtagits, befinner sig materialet i sådant skick, att befogade anmärkningar mot dess tillförlitlighet beträffande vad som vid domstolarna förekommit torde vara uteslutna.

Av den lämnade redogörelsen för de allmänna metodologiska principer, som vid utredningen följts, skall här ytterligare återgivas allenast följande.

Därest en och samma individ blivit genom olika utslag sakfälld för brott, har individen räknats såsom en person, d. v. s. såsom särskild statistisk enhet, för vart och ett av dessa utslag. I de återfallsstatistiska uppgifterna är dock en och samma individ aldrig räknad såsom flera personer.

Det betonas i utredningen, att värdet av sifferuppgifterna i densamma såsom grund för ett bedömande av den verkliga ungdomsbrottslighetens natur och utveckling givetvis måste vara beroende av, om och i vad mån den officiellt konstaterade ungdomsbrottsligheten kan anses vara representativ för den verkliga. Härutinnan har hänvisats till den utförliga behandling som den finske forskaren

Veli Verkko underkastat frågan om förhållandet mellan kriminalstatistik och verklig brottslighet i en uppsats uti Nordisk Tidsskrift for Strafferet årg. 1930, sid 95 ff.

Enligt *Verkko*, mot vars uppfattning härutinnan intet ansetts vara att invända, förhållar det sig icke blott så, att den officiellt konstaterade brottsligheten i sin totalitet icke uppgår till den verkliga brottslighetens totalmassa utan därjämte dels så, att de numeriska relationerna mellan olika grupper inom den officiellt konstaterade brottsligheten icke överensstämma med motsvarande relationer inom den verkliga brottsligheten och dels så, att utvecklingsgången (stigande, fallande, oförändrad nivå) från en tid till en annan beträffande den förra brottslighetens totalmassa icke motsvarar utvecklingsgången beträffande den senare brottslighetens totalmassa. I fråga om vissa brottsarter vore man emellertid berättigad antaga, att kriminalstatistiken kan läggas till grund för slutsatser rörande tendenserna inom den verkliga brottsligheten, vad angår dess nivå och förändringarna i denna. Det rör sig här om brott med jämförelsevis hög upptäcksprocent, såsom brott mot liv (utom barnamord och fosterfördrivning), misshandelsbrott med svår kroppsskada såsom följd, rån samt tjuvnadsbrott. Upptäcksprocenten är beroende av sådana omständigheter som allmänhetens uppfattning om brottets svårhet, av vilken uppfattning kriminalpolisens verksamhet är i hög grad beroende, och vidare att brottet till sin natur är svårt att uppdaga. Kriminalstatistikens uppgifter beträffande brottslingarnas personliga förhållanden — såsom kön, ålder, civilstånd, yrke, bildningsgrad, hemort, födelsort — kunna enligt *Verkko*, så vitt angår de särskilda brottsgrupperna, anses representativa för förhållandena inom den verkliga brottslighetens område under förutsättning, att uppgifter om nämnda personliga förhållanden finnas för samtliga de redovisade sakfällda eller åtminstone en betydande del av dem samt uppgifterna avse förhållandena under en längre tidsperiod.

Fångvårdsstyrelsen framhåller emellertid, att de i dess utredning lämnade statistiska uppgifterna torde kunna tillmätas betydelse för kriminalstatistiken även av andra skäl än att de äro ägnade att i viss utsträckning läggas till grund för slutledningar beträffande den s. k. verkliga brottsligheten och uttalar sig i detta sammanhang som följer.

Enligt en mening är statistiken över de för olika brott sakfälda fullkomligt tillfyllest för kriminalpolitiska ändamål. Med hänsyn till den bristande överensstämmelsen mellan den verkliga och den officiellt konstaterade brottsligheten framstår visserligen denna uppfattning såsom ohållbar. Därmed är dock icke sagt, att icke ledning för kriminalpolitiska åtgärder kunna hämtas ur kriminalstatistiken direkt utan hänsyn till den verkliga brottsligheten.

De åtgärder, utöver själva fixerandet av de straffrättsliga reglerna, som från samhällets sida förekomma till bekämpande av brottsligheten, kunna uppdelas i två grupper. Åtgärderna äro nämligen antingen »radikala» och riktade mot de allmänna missförhållandena i samhället, ur vilka brotten växa fram, eller också »symptomatiska» och avse då närmast vissa individer hos vilka brottslighet officiellt konstaterats föreligga. »Radikala», profylaktiska åtgärder äro sådana som avse höjande av folkets fysiska och moraliska standard, såsom allmän uppfostran, nöjeslivets reglering (t. ex. i avseende å biografer och offentlig dans), utrotande av dålig litteratur, inskränkning av brottsmålsreferaten i pressen, förbättring av bostadsförhållanden och folkdiet, kamp mot veneriska och andra folksjukdomar, mot alkohol och i egentlig mening narkotiska medel samt tobak, skapande av möjligheter till stärkande friluftsliv, omhändertagande av vårdslös ungdom, undanröjdande av missförhållanden beträffande den ekonomiska fördelningen, motarbetande av arbetslöshet o. s. v. De »symptomatiska» åtgärder, varmed samhället reagerar mot den officiellt konstaterade brottsligheten, utgöras av de olika slagen av straff samt s. k. påföljder och skyddsåtgärder.

Det är särskilt för sistnämnda huvudgrupp av kriminalpolitiska åtgärder, de »symptomatiska«, som kriminalstatistiken synes kunna tjäna till direkt ledning. Man kan av densamma draga slutsatser, i vad mån brottsligheten tager i anspråk polisens, åklagarmaktens, domstolarnas och fängvårdsmyndigheternas arbete; den lämnar viktiga upplysningar för lagstiftaren vid bestämmandet av området för de straffrättsliga reaktionerna, med andra ord vid bestämmandet av vilka handlingar borde anses såsom brott; den ger stöd för beslut rörande arten och omfånget av de anstalter och anordningar, som erfordras för nämnda reaktioner; den kan ge ledning vid beräklandet av, i vad mån den officiellt konstaterade brottsligheten över huvud belastar samhällets ekonomi.

Utvecklingen under perioden 1915—1937 beträffande hela den brottslighet, som konstaterats genom utslag i första instans av allmän domstol, polisdomstol, poliskammare med domsrätt, vattendomstol, gränstullrätt eller krigsdomstol belyses av följande siffror. Hela antalet sakfälda personer, vilket för år 1915 var i runt tal 93 600, sjönk och steg ömsom under tiden 1916—1926. Endast för ett av dessa år har noterats ett högre antal än det nyssnämnda, nämligen för år 1920, vars siffra (109 500) ter sig utomordentligt hög i jämförelse med de närmast föregående och efterföljande årens siffror. För år 1926 var talet 86 900. År 1927 vidtog en stegring, som nära nog oavbrutet fortsatte under resten av redogörelseperioden. För år 1937 ha noterats ej mindre än i runt tal 142 100 sakfälda personer. Förloppet, sådant det framträder i dessa siffror, har till väsentlig grad bestämts av antalet utav dem, vilka gjort sig skyldiga till fylleri, förargelseväckande beteende eller med böter belagda överträdelser av specialförfattningar — på sistone särskilt författningar angående vägtrafiken.

Materialet har icke givit möjlighet att bedöma den totala kriminalitetens fördelning på olika åldersgrupper. En dylik uppdelning har däremot i viss utsträckning kunnat genom-

föras beträffande vad som i utredningen benämnts »strafflagsbrottslingarna», d. v. s. de personer som genom utslag i första instans sakfällts för brott enligt allmänna strafflagen utom förargelseväckande beteende eller (och) fylleri. Med anledning av bland annat nyssnämnda utslutningar måste strafflagsbrottsligheten anses i genomsnitt mera svårartad än den totala brottsligheten, enär denna senare i mycket högre grad än den förra omfattar brott, som bestraffats med allenast böter.

För strafflagsbrottslingarnas vidkommande har nu kunnat skiljas mellan sådana, som vid brottets begående ej fyllt 18 år, och sådana, som vid brottets begående uppnått nämnda ålder. Strafflagsbrottsligheten bland personer i åldern 15—18 år stegrades under tiden för världskriget till en abnorm höjd. Medan år 1915 561 personer sakfölldes för strafflagsbrott, begångna i nämnda ålder, steg antalet år 1918 till 2524. Ett minimum inträdde år 1922 med 361 sakfällda. Därefter steg antalet sakfällda i den yngsta åldersklassen så gott som oavbrutet och nådde år 1937 upp till 1263, det högsta antalet sedan år 1918.

Ungefär på samma sätt ter sig förloppet, om man iakttagar de siffror, som markera förhållandet mellan de ungas strafflagsbrottslighet, å ena sidan, och hela strafflagsbrottsligheten, å andra sidan. De procenttal, som beteckna de ungas andel i strafflagsbrottsligheten i dess helhet, utgjorde för år 1915 4.5 och för år 1918 14.6 %. Lägst är relativtalet för år 1920 (3.7 %). De följande åren utvisa en så gott som oavbruten stegring av relativtalen, särskilt utpräglad under åren 1935—1937. Nämnda tal äro för år 1925 5.1, för år 1930 6.4, för år 1935 8.4 och för år 1937 10.5 %.

En uppdelning efter kön visar, att vad angår personer i åldern 15—18 år relativtalet för männens brottslighet ökats mindre än relativtalet för kvinnornas brottslighet; de yngsta kvinnornas andel i hela den kvinnliga strafflagsbrottsligheten har på de senaste åren till och med blivit

större än under åren 1917 och 1918 (14 å 15 % mot 11 å 12 %).

Stegringen av strafflagsbrottsligheten bland de yngsta förbrytarna kan icke förklaras med en motsvarande ökning av den straffmyndiga folkmängden under 18 år. En undersökning har nämligen visat följande. Under åren 1921—1935 dömdes för strafflagsbrott i genomsnitt årligen cirka 232 personer på 100 000 av den straffmyndiga medelfolkmängden. Ungdomsbrottslighetens motsvarande genomsnittliga omfattning var 192 sakfällda på 100 000 av medelfolkmängden i vederbörande åldersklass. Ser man nu till de särskilda årens procentuella avvikelser från dessa genomsnitt, så finner man att dessa avvikelser variera mellan ett underskottsmaximum av -16% (år 1922) för den totala strafflagsbrottsligheten och -45% (år 1922) för de ungas motsvarande brottslighet, å ena sidan, samt ett överskottsmaximum av $+13\%$ (år 1931) för den totala strafflagsbrottsligheten och $+50\%$ (år 1935) för de ungas motsvarande brottslighet, å andra sidan. Dessa siffror visa klart, att de ungas brottslighet tilltagit ej blott, som förut antytts, absolut taget och i relation till hela brottsligheten utan även i förhållande till folkmängden och detta sista i mycket hög grad.

En särskild avdelning av utredningen har ägnats utvecklingen av den s. k. »straffregisterbrottsligheten». Därmed avses den brottslighet, varom anteckning gjorts i straffregistret. Då det här till övervägande delen är fråga om brott, varför dömts till frihetsstraff, är straffregisterbrottsligheten i genomsnitt betydligt mera svårartad än den totala brottsligheten och även svårare än strafflagsbrottsligheten.

För samtliga åldersklasser, tagna över ett, men särskilt för ungdomens vidkommande förmärkes under 1920- och 1930-talen en stark ökning i straffregisterbrottsligheten.

Medan under femårsperioden 1921/25 årligen sakfälldes i genomsnitt 164 män och 15 kvinnor på 100 000 av den

manliga resp. kvinnliga straffmyndiga folkmängden, voro motsvarande tal för perioden 1931/35 214 resp. 21. Beträffande åldersklassen 18—21 år stego talen från 364 och 38 för perioden 1921/25 till 436 och 60 för perioden 1931/35. För åldersklassen 15—18 år var stegringen betydligt starkare, nämligen från 206 och 26 för perioden 1921/25 till 426 och 49 för perioden 1931/35.

Brottslighetens tyngdpunkt har under åren 1921—1935 förskjutits mer och mer mot den yngsta åldersklassen. Under perioden 1921/25 framstod åldersklassen 21—25 år såsom den relativt svårast belastade för männens vidkommande, men denna maximalbelastning övergick från och med perioden 1926/30 å åldersklassen 18—21 år, inom vilken den för kvinnornas vidkommande var till finnandes under alla tre femårsperioderna. Den yngsta åldersklassens (15—18 år) relativa kriminalitet har emellertid för såväl männen som kvinnorna alltmera närmat sig maximum och ligger, vad männen angår, för perioden 1931/35 tätt inpå detsamma.¹⁾

Straffregisterbrottsligheten utgjorde år 1920 för åldersklassen 15—18 år 9.0 % och för åldersklassen 18—21 år 19.9 % av hela straffregisterbrottsligheten; motsvarande tal för år 1937 äro 17.3 resp. 13.9 %.

Undersökningen ger sålunda otvetydigt vid handen, att den konstaterade strafflags- resp. straffregisterbrottsligheten i åldersklassen 15—18 år stigit kraftigt sedan början av 1920-talet både absolut taget samt i relation till folkmängden och till den övriga brottsligheten. Även brottsligheten i åldern 18—21 år har under samma tid undergått en stegring, om än icke på långt när så kraftig, absolut taget och i förhållande till folkmängden men däremot minskats i förhållande till den övriga brottsligheten.

Jämsides härmed har antalet för skyddsuppfostran omhändertagna barn och unga stigit från 4 765 år 1928 till

¹⁾ Enligt vad numera (april 1941) kunnat konstateras, övertog åldersklassen 15—18 år under perioden 1936/38 maximalbelastningen.

6 151 år 1934. I dessa tal inbegripes även ett antal personer i åldern 15—18 år, vilka begått brott utan att hava blivit därför lagförda.

Huruvida den genom domstolsutslag konstaterade ungdomsbrottsligheten tilltagit i svårhet jämsides med ökningen i omfattning har icke med säkerhet kunnat konstateras med stöd av det statistiska materialet. Utredningen ger snarast vid handen, att svårheten icke ökats.

I utredningen lämnas vissa upplysningar rörande den omfattning, vari de för ungdomliga brottslingar särskilt avsedda eller särskilt ofta tillämpade samhällsreaktionerna (ungdomsfängelse, tvångsuppföstran, villkorlig dom) tagits i anspråk. De absoluta talen ge vid handen, att den villkorliga domen under årens lopp kommit till allt större användning beträffande såväl yngre som äldre brottslingar. Från år 1926 till år 1936 har de villkorliga domarnas antal stigit inom åldersklassen 15—18 år från 328 till 605, inom åldersklassen 18—21 år från 252 till 374 och inom åldersklassen 21 år och däröver från 551 till 1 003. Även relativa antalet villkorliga domar, d. v. s. antalet villkorliga domar i förhållande till hela antalet straffregisterdomar, har stigit under samma tid, nämligen för åldersklassen 15—18 år från 60.3 till 65.1 %, för åldersklassen 18—21 år från 36.5 till 45.3 % och för åldersklassen 21 år och däröver från 20.4 till 24.2 %.

Redogörelse har lämnats jämväl för utvecklingen under åren 1915—1936 beträffande särskilda brottsgrupper. Ur ungdomsbrottslighetens synpunkt tilldrager sig redogörelsen för tjuvnadsbrotten det största intresset.

Väl vet man, framhålles det i utredningen, att icke alla tjuvar bli sakfälda såsom sådana, men man kan, om den stora massan av småsnatterier lämnas ur räkningen, antaga såsom sannolikt, att utvecklingsgången beträffande antalet sakfälda tjuvar i stort sett överensstämmer med utvecklingsgången beträffande den verkliga tjuvnadsbrottsligheten.

I fråga om alla redovisade grupper av tjuvnadsbrott återfinnes maximum för det årliga medeltalet sakfällda personer vid perioden 1917/18. Motsvarande minimum kommer för snatteri, första resan enkel samt första resan kvalificerad stöld på perioden 1921/25. Under den följande tiden stegrades frekvensen för nu nämnda grupper återigen från period till period med ett par obetydliga undantag. Antalet av de för återfall i tjuvnad sakfällda minskades däremot efter hand från perioden 1917/18 ända till och med år 1936. Att de nu beskrivna förloppen äga samband med växlingarna i de allmänna ekonomiska förhållandena är uppenbart framförallt vid en jämförelse mellan krigsåren 1917 och 1918, å ena sidan, samt början av 1920-talet, å andra sidan. — Nedgången alltifrån perioden 1917/18 till och med år 1936 i antalet dömda återfallsförbrytare måste sammanhålla med att dels bestämmelserna om återfalls-preskription efter hand blivit tillämpliga på en stor del av de talrika tjuvarna från perioderna 1917/18 och 1919/20 och dels att tjuvnadsbrotten över huvud minskats starkt i början av 1920-talet, vilka omständigheter tillsammans medfört en minskning i den massa, varur återfallstjuvarna rekryteras. I samma riktning torde jämväl i någon mån hava inverkat tillämpningen av 1927 års lagstiftning om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare och om internering av återfallsförbrytare.

Det nyss berörda sambandet mellan antalet sakfällda tjuvar och de ekonomiska konjunkturerna åberopas i utredningen såsom ett stöd för antagandet av en parallellism mellan linjerna för utvecklingen av tjuvnadsbrottslighetens verkliga omfång å ena sidan och dess genom domstolsutslag konstaterade omfång å andra sidan. Man kan nämligen taga för givet, att det i främsta rummet är den verkliga tjuvnadsbrottsligheten, som stiger eller faller med konjunkturerens utveckling, även om det kanske icke är uteslutet, att även den relativa åtalsfrekvensen åtminstone i någon mån påverkas av densamma.

Vad därefter angår de för tjuvnadsbrott, som begåtts i åldern 15—18 år, sakfällda så visar utredningen till en början, att bland dem icke förekomma några recidivister, en omständighet, som får sin förklaring av stadgandet i strafflagens 5 kapitel 4 §, enligt vilket lagrum brott begånget av person, som ej fyllt 18 år, ej kan bedömas efter återfallsparagrafen. För var och en av de tjuvnadsgrupper, som icke avse återfall, komma högsta årsmedeltalet på perioden 1917/18 och lägsta årsmedeltalet på perioden 1921/25. Efter sistnämnda period har stegring inträtt i medeltalet från period till period. Så till vida har således utvecklingen varit ensartad för alla tjuvarna utom recidivisterna, å ena sidan, och för de unga, å andra sidan. Men en olikhet består. Sistnämnda stegring har varit betydligt starkare för de unga än för samtliga tjuvar, tagna över ett. Detta framgår av de relativtal, vilka markera förhållandet mellan de ungas tjuvnadsbrottslighet och hela tjuvnadsbrottsligheten. Medan det absoluta maximum för de ungas tjuvnad, såsom nämnts, återfinnes vid perioden 1917/18, kommer ifrågakvarande relativa maximum på året 1936 och utgör för snatteri 27.9 %, för första resan enkel stöld 26.6 %, för första resan kvalificerad stöld 40.0 % och för »andra tjuvnadsbrott» 25.5 % mot resp. 26.4, 24.0, 31.8 och 15.4 % under perioden 1917/18. En förskjutning har således otvivelaktigt ägt rum beträffande tjuvnadsbrotten mellan åldersklasserna till nackdel för den yngsta av dessa.

I fråga om de mycket omtalade billänen, har utredningen kommit till det resultatet, att de otvivelaktigt ökats med åren och att denna ökning sannolikt till väsentlig del är att tillskriva unga förbrytare. Med hänsyn till att antalet för dylika brott sakfällda i förhållande till hela antalet sakfällda är jämförelsevis litet, spelar emellertid denna brottslighet icke någon avgörande roll för utvecklingen beträffande den svårare brottsligheten över huvud.

Förutom den nu refererade redogörelsen för brottslighetens utveckling under en följd av år framlägges i fängvårdssty-

relsens utredning jämväl resultaten av en undersökning, huru kriminaliteten under tidsperioden 1931/36 ter sig, sedd från vissa särskilda synpunkter. Man har sålunda bland annat undersökt, huru de sakfällda personerna fördela sig med hänsyn till födelseort, kyrkobokföringsort, födsel inom eller utom äktenskap, bildningsgrad och yrke. Endast straffregisterbrottsligheten har varit åtkomlig för denna undersökning. Skillnad har gjorts mellan personer, som vid brottets begående ej fyllt 21 år, och personer, som vid brottets begående uppnått nämnda ålder.

	15—21 år				21 år och däröver		
	Lands- bygden	Stor- stad	Annan stad	Samt- liga	Lands- bygden	Stä- der	Samt- liga
Samtliga sakfällda efter avdrag av dubbelräknade .	1121.4	2860.2	2157.5	1462.2	452.9	847.9	542.6
Därav sakfällda för: brott mot offentlig myndighet (10 kap.)	28.3	81.8	63.1	39.2	34.0	69.6	42.0
förfalskningsbrott (12 kap.)	40.0	94.4	75.8	51.2	29.5	42.1	32.4
mord, dråp och annan misshandel (14 kap.)	62.5	104.3	78.9	69.5	40.6	62.5	45.6
otuktibrott, inkl. våldtäkt (18:1-10, 13 samt 15:12-16)	57.5	38.1	66.3	56.7	12.5	15.1	13.1
tjuvnad, inkl. rån och utpressning (20 och 21 kap.)	784.4	2314.7	1659.7	1079.0	164.3	395.1	216.7
bedrägeri och annan oredlighet (22 och 23 kap.)	81.7	320.0	256.8	133.2	75.2	162.6	95.1
brott mot trafikförfattningar . . .	27.2	71.9	74.7	39.0	45.3	65.5	49.9
brott mot alkoholförfattningar . . .	53.4	16.9	33.7	46.6	50.8	64.3	53.8

Den förestående tablån anger förhållandet mellan kriminaliteten bland de på landsbygden födda, å ena sidan, och kriminaliteten bland de i stad resp. storstad födda, å andra sidan. Såsom storstäder hava räknats Stockholm, Göteborg och Malmö. Ett antal sakfällda, för vilka uppgift om födelseort saknas, har ej medräknats i tablån; detta antal, vari de utrikes födda ingå, utgör ungefär 2.5 % av hela antalet för straffregisterbrott under perioden sakfällda personer. Siffrorna i tablån ange antalet sakfällda på 100 000 av medelfolkmängden i resp. åldersklass, varvid de på landet födda sakfällda satts i relation till den på landet födda befolkningen o. s. v. För åldersklassen 21 år och däröver har skillnad icke kunnat göras mellan storstäder och andra städer utan alla städerna hava måst tagas över ett.

Det framgår otvetydigt av tablån, att straffregisterbrottsligheten över huvud taget i åldersklassen 15—21 år är störst bland de i storstäderna födda och minst bland de på landsbygden födda. Samma förhållande framträder beträffande följande brottsgrupper, tagna var för sig, nämligen brott mot offentlig myndighet; förfalskningsbrott; mord, dråp och annan misshandel; tjuvnad, inkl. rån och utpressning; samt bedrägeri och annan oredlighet. Otukts- och våldtäktsbrotten uti den lägre åldersklassen synas vara relativt taget minst ofta förekommande bland de i storstäderna födda och talrikast bland de i de övriga städerna födda; skillnaden mellan de sistnämnda och de på landsbygden födda är dock icke stor. Brotten mot alkoholförfattningarna hava sin maximisiffra vid de på landsbygden födda och minimisiffran vid de i storstäderna födda, medan brotten mot trafikförfattningarna äro betydligt mindre talrika för de på landsbygden födda än för de i storstäderna och i de övriga städerna födda, mellan vilka sistnämnda grupper skillnaden är obetydlig. För åldersklassen 21 år och däröver är straffregisterbrottsligheten både på det hela taget och i fråga om alla de särskilda i tablån angivna brottsgrupperna, tagna var för sig, större bland de i stad födda

än bland de på landsbygden födda; för otukts- och våldtäktsbrottens vidkommande är emellertid skillnaden i tablåns approximativa tal så liten, att därav näppeligen kunna dragas några bestämda slutsatser.

Nästa tablå utvisar, hur det förhåller sig med brottsligheten bland dem som äro kyrkobokförda resp. på landsbygden, i storstäderna och i de övriga städerna. Siffrorna ange antalet sakfälda på 100 000 av medelfolkmängden inom resp. befolkningsgrupper.

Storleksordningen mellan de relativa talen i tablån är i regel den, att storstädernas tal är störst och landsbygdens minst. Vissa undantag förekomma, varav må anmärkas, att otuktsbrotten bland de minderåriga äro talrikast på landsbygden. För några brottsgrupper är skillnaden mellan tablåns approximativa tal så liten, att därav näppeligen kunna dragas några bestämda slutsatser.

En jämförelse mellan de inom och de utom äktenskap födda i åldern 15—21 år i avseende å straffregisterbrottsligheten visar, att denna över huvud taget är störst inom sistnämnda befolkningsgrupp. Samma förhållande framträder tydligt beträffande följande brottsgrupper, tagna var för sig, nämligen förfalskningsbrotten, otukts- och våldtäktsbrotten, tjuvnadsbrotten samt bedrägeri och annan oredlighet.

Den officiellt konstaterade, relativa brottsligheten, d. v. s. antalet sakfälda på 100 000 av medelfolkmängden inom vederbörande befolkningsgrupp, är ofantligt mycket större bland den del av befolkningen, som endast åtnjutit vanlig folkskoleundervisning än bland den med högre bildning utrustade delen. Skillnaden är särskilt starkt markerad för den yngre åldersklassen. Medan sålunda straffregisterbrottsligheten bland de folkskolebildade i åldern 21 år och däröver är ungefär 3 gånger så stor som samma brottslighet bland de högre bildade i samma ålder, är ifrågavarande brottslighet mer än 8 gånger större bland de folkskolebildade i åldern 15—21 år än bland de högre bildade i sistnämnda ålder, allt i relation till folkmängden. Proportio-

	15—21 år				21 år och däröver			
	Lands- bygden	Storstad	Annan stad	Samtliga	Lands- bygden	Storstad	Annan stad	Samtliga
Män								
Samtliga sakfälda efter avdrag av dubbelräknade	1762.2	5348.4	3721.6	2540.3	706.0	2187.8	1357.5	1044.6
Därav sakfälda för:								
brott mot offentlig myndighet (10 kap.)	47.9	172.9	117.3	75.2	60.4	179.0	107.0	86.5
förfalskningsbrott (12 kap.)	48.7	185.5	143.7	82.1	46.2	110.0	77.5	61.4
mord, dråp och annan misshandel (14 kap.)	85.6	145.4	99.1	95.1	59.3	114.5	96.3	74.2
otuktsbrott, inkl. våldtäkt (18:1-10, 13 samt								
15:12-16)	102.6	62.7	84.2	94.5	24.6	40.3	24.8	27.0
tjuvnad, inkl. rån och utpressning (20 och 21 kap.)	1251.4	4318.3	2712.3	1878.2	243.0	981.3	552.2	408.9
bedrägeri och annan oredlighet (22 och 23 kap.)	118.7	681.7	399.7	236.1	95.4	567.5	219.5	188.0
brott mot trafikförfattningar	50.0	150.4	123.9	75.2	82.8	156.8	142.3	104.7
brott mot alkoholförfattningar	110.6	27.6	56.2	91.0	88.4	151.7	142.6	107.7
Kvinnor								
Samtliga sakfälda efter avdrag av dubbelräknade	244.1	586.2	412.1	327.4	46.0	246.7	93.1	91.1
Därav sakfälda för:								
brott mot offentlig myndighet (10 kap.)	0.5	—	1.5	0.6	0.6	5.4	0.5	1.4
förfalskningsbrott (12 kap.)	9.9	51.7	25.8	19.2	4.2	12.7	6.2	6.1
mord, dråp och annan misshandel (14 kap.)	31.2	79.7	48.5	41.7	10.3	47.0	27.1	20.3
otuktsbrott, inkl. våldtäkt (18:1-10, 13 samt								
15:12-16)	18.9	10.8	10.6	16.1	0.9	—	0.5	0.7
tjuvnad, inkl. rån och utpressning (20 och 21 kap.)	169.4	469.8	309.1	240.9	21.7	121.6	45.2	44.2
bedrägeri och annan oredlighet (22 och 23 kap.)	18.5	32.3	36.4	24.1	4.0	41.3	8.2	11.5
brott mot trafikförfattningar	1.4	—	—	0.9	0.2	0.8	0.2	0.3
brott mot alkoholförfattningar	—	—	1.5	0.3	2.2	17.3	4.3	5.3

nera växla med de särskilda brottsgrupperna, men de högre bildade ha dock genomgående de lägre kriminalitets-siffrorna. Sätter man de högre bildades brottslighet i relation till de folkskolebildades, finner man beträffande de yngre och de äldre brottslingarna följande procenttal: nämligen 7.2 resp. 9.5 % för brotten mot offentlig myndighet, 23.6 resp. 59.9 % för förfalskningsbrotten, 29.1 resp. 34.0 % för misshandelsbrotten, 4.9 resp. 39.1 % för otukts- och våldtäktsbrotten, 10.8 resp. 15.1 % för tjuvnadsbrotten, 15.3 resp. 81.3 % för oredlighetsbrotten, 40.2 resp. 57.8 % för brotten mot trafikförfattningarna samt 2.0 resp. 5.0 % för brotten mot alkoholförfattningarna.

En med fördelningen efter bildningsgrad närbesläktad men ingalunda sammanfallande uppdelning av de sakfällda är den, som genomförts efter socialgrupp. Man har i utredningen räknat med 5 olika socialgrupper, av vilka de 3 första omfatta utövare av positiva yrken och deras familjemedlemmar ävensom före detta yrkesutövare, vilka icke nedsjunkit till de såsom särskilda klasser upptagna utövare av de s. k. negativa yrkena, nämligen »vagabonder och bettlare» samt »lösaktiga kvinnor». Socialgrupp I omfattar godsägare, fabrikörer, högre förvaltningspersonal i enskild tjänst, tjänstemän av högre grad i allmän tjänst m. fl.; socialgrupp II omfattar hemmansägare, arrendatorer, hantverkare, mindre handlande, handelsbiträden, kontorister i enskild tjänst, tjänstemän av lägre grad i allmän tjänst m. fl.; socialgrupp III omfattar rättare, torpare, arbetare, sjömän, fiskare, tjänarinnor m. fl. Ett försök har gjorts att åstadkomma en ungefärligen riktig bas för jämförelser mellan antalet sakfällda inom de särskilda sociala grupperna och hela befolkningen inom resp. grupper. Dessa jämförelser, vid vilka socialgrupperna I och II sammanslagits med varandra samt de sakfällda vagabonderna, bettlarna och lösaktiga kvinnorna uteslutits ur beräkningen, ha genomförts särskilt för var och en av åldersklasserna 15—21 år samt 21 år och däröver.

Talen för socialgrupp III äro större än talen för socialgrupp I och II, tagna över ett, utom i fråga om bedrägeri och annan oredlighet, så vitt angår åldersklassen 21 år och däröver samt båda åldersklasserna tillsammans. Sätter man straffregisterbrottsligheten inom socialgrupperna I och II, tagna över ett, i relation till motsvarande brottslighet inom socialgrupp III, finner man följande. Beträffande de yngre och de äldre brottslingarna, vardera gruppen tagen var för sig, gäller, att ifrågavarande brottslighet inom de högre sociala skikten utgör 15.3 resp. 42.9% av brottsligheten inom den övriga befolkningen samt att motsvarande procenttal äro för brotten mot offentlig myndighet 13.6 resp. 13.5, för förfalskningsbrotten 23.1 resp. 99.7, för misshandelsbrotten 28.5 resp. 31.6, för otukts- och våldtäktsbrotten 20.6 resp. 47.7, för tjuvnadsbrotten 13.6 resp. 20.2, för oredlighetsbrotten 19.9 resp. 131.9, för brotten mot trafikförfattningarna 28.8 resp. 85.6 och för brotten mot alkoholförfattningarna 11.9 resp. 23.9.

Fångvårdsstyrelsens utredning innehåller även vissa statistiska uppgifter om återfall i brott. Uppgifterna avse under åren 1922—1925 dömda personer, vilka före utgången av resp. år 1932—1935 ånyo dömts för brott, varom uppgifter lämnats till straffregistret. Skillnad har gjorts dels mellan villkorligt och ovillkorligt dömda personer, dels mellan åldersklasserna under 15 år, 18—21 år samt 21 år och däröver. Det visar sig bl. a., att återfallsprocenten är högre för dem, som begått första brottet före fyllda 21 år, än för dem, som begått detta brott efter fyllda 21 år. Vad de förstnämnda angår, var recidivismen mera omfattande bland dem, som begått nämnda brott i åldern 18—21 år, än bland dem, som begått brottet i åldern under 18 år. För alla tre åldersklasserna gäller, att återfallsprocenten är betydligt större bland de ovillkorligt dömda än bland de villkorligt dömda.

Ildspåsettelse og brandefterforskning.

Av Riksadvokat HAAKON SUND.

I Norge inntreffer der gjennemsnittlig 5 a 6000 ildebrander — små og store sammenlagt — pr. år, og årlig går ved brand tilspille formuesverdier, bygninger og skog for henved 20 millioner kroner og løsøre for et lignende beløp. Ofte er de brente ting kunstverker eller kulturminner eller slektsminner som ikke kan erstattes. Ikke sjelden omkommer mennesker eller dyr under ildebrand. En ildebrand er alltid en alvorlig sak, men må vi stå å se på at dyr og framforallt mennesker omkommer i flammerne blir ildebranden et rystende skuespil, som aldrig kan glemmes.

Det er innlysende at motarbeidelse av ildebrand og brandvern i enhver form samfunnsmessig er av stor betydning og staten har også vedkjennet seg motarbeidelsen av brandfaren som en statsopgave bl. a. derved at den pålegger påtalemyndigheten å la anstille efterforskning i anledning av enhver brand. Påtaleinstruksen § 65 bestemmer at der skal efterforskes angående årsaken til enhver ildløs uten hensyn til om der er mistanke om at den skyldes straffbart forhold, ja selv om det er helt på det rene at den ikke kan skyldes forsettlig ildspåsettelse eller uaktsomhet. Dette påbud har av forskjellige grunner ikke kunnet følges helt ut. Brandefterforskningenes antall har inntil de par seneste år knapt utgjort 3000 årlig. I adskillig utstrekning har forsikringsselskapene utbetalt erstatninger for bagatellskader ved ildebrander som ikke har været anmeldt for politiet og følgelig heller ikke har været gjenstand for efterforskning. Forholdet har imidlertid i de siste år været i rask bedring og jeg tror nu å kunne si at vi er kommet

derhen at praktisk talt alle ildebrander i Norge — små som store — blir gjenstand for undersøkelse ved politiet. Bare vissheten om at enhver ildebrand vil bli undersøkt må antas å ha adskillig preventiv betydning.

Allerede det store antall av brandefterforskninger gjør det klart at de skaffer politiet et stort og omfattende arbeide. Hertil kommer at brandefterforskninger efter sin art hører til de vanskeligste og mest tidkrevende efterforskninger man overhodet har å gjøre med. I denne forbindelse må erindres at politiets arbeide som foran antydnet ikke bare går ut på å efterspore og klarlegge mulig straffverdig forhold men i det hele tatt på å bringe brandårsaken på det rene, derunder særlig å ettervise tekniske mangler ved bygninger, varmeanlegg og elektriske ledninger eller feilaktig behandling av lettfengelige stoffer som har gitt anledning til brands opståen eller utbredelse. De opplysninger som politiet således bringer tilveie og redegjør for blir samlet klassifisert, registrert og statistisk belyst i Norges brandkasse, hvor tilslutt alle brandefterforskninger arkiveres. De erfaringer som således høstes angående brandårsaker er meget nyttige såvel ved ordning av brandvern som ved senere brandefterforskninger.

Ved siden av eller i flukt med denne klarleggelse av den umiddelbare brandårsak har politiet selvsagt som oppgave å undersøke om ildebranden skyldes et straffbart forhold, en forsettlig forbrytelse eller en straffbar uaktsomhet, eller om branden på annen måte står i forbindelse med en forbrytelse som ildebranden tilsikter å fremme eller å skjule.

Såvel staten som de institusjoner som er interessert i brandvern legger stor vekt på at brandefterforskningen kan bli utført med kyndighet og noyaktighet, og der har været ofret forholdsvis mange penger til anskaffelse av tekniske hjelpemidler og til undervisning for å sette politiet, d. v. s. lensmenn og lensmannsfullmektiger på landet og underordnede polititjenestemenn i byene, istann til å imø-

tekomme de ganske store krav som brandefterforskningen stiller. Ved statens politiskole har der været avholdt længere spesialkurser i brandefterforskning og Norsk brandvernforening har med bidrag av staten latt avholde korte kurser rundt om i landet i de viktigste emner, delvis av juridisk art, som en brandefterforskning kan berøre. Brandvernforeningen har desuten med støtte av staten utgitt håndbøker i brandefterforskning og brandlovgivning. Formålet med denne opplæring har ikke været å utdanne brandeksperter. Jeg tror at man i almindelighet hos oss stiller seg temmelig skeptisk med hensyn til resultatene av de såkalte eksperters virksomhet såfremt de får handle for meget på egen hånd. Formålet har været å gjøre politimenn som i noen utstrekning har befatning med brandundersøkelser opmerksom på de spørsmål av teknisk, juridisk eller psykologisk art som regelmessig reiser seg under brandefterforskning, og å gjøre dem fortrolig med disse problemer i en sådan utstrekning at de kan bedømme når og hvor det er nødvendig eller nyttig å søke bistand av virkelige eksperter i bygnings- og varmeteknikk, kjemi, elektroteknikk o. s. v.

De avholdte brandefterforskninger blir senere, hvadenten de leder til tiltale eller ikke, kritisk gjennomgått av en erfaren politiembetsmann. Denne gjennomgåelse tilsikter også å skaffe materiale til det såkalte brandregister, hvorom senere. Om de feil og mangler ved efterforskningen som måtte bli påvist under gjennomgåelsen skjer regelmessig innberetning til riksadvokaten som i den utstrekning han finner det betimelig gjør vedkommende bekjent med de gjorte bemerkninger.

Til bruk under politiets efterforskning utgis med mellemrom av ett eller to år et brandregister, som er en alfabetisk fortegnelse over alle brandlitte og alle som har været siktet eller mistenkt for straffbart forhold ved ildebrand. Registret tilstilles alle statsadvokater og politikamre men må av lett forståelige grunner behandles konfidentielt.

Jeg tror at det kan sies at disse bestrebelser for å høine brandefterforskningen har gitt gode resultater. Der kan spores en tydelig fremgang i den kyndighet og omhyggelighet hvormed efterforskninger i ildebrandssaker nu drives, sammenlignet med hvad der var tilfellet f. eks. for 20 år siden. Det med større kyndighet og større omhu utførte efterforskningsarbeide i ildebrandssaker synes også å ha båret frukt i form av en påtagelig nedgang i antallet av de såkalte »uopklarte brande«. Av den statistikk som Norsk brandvernforenings direktør har sammenstillet over brandårsaker vil jeg trekke ut etpar tall. Det viser seg at mens antallet av uopklarte brande i 1920 for hele riket utgjorde 26,6 prosent av samtlige brande som i året hadde været gjennstann for efterforskning ved politiet, så var prosenttallet i 1931 sunket til 13,20, altså til det halve, og i 1939 til 9,7%. Synkningen er ikke jevn gjennom alle år og de anførte tall må derfor og av andre grunner som jeg her ikke kan komme inn på, ikke tas som nøyaktig uttrykk for den virkelige utvikling, men tallene må allikevel sees som et bevis blandt flere for en reel synkning i tallet av de uopklarte brande og dette resultat mener jeg for en vesentlig del må tilskrives en mere kyndig og omhyggelig efterforskning.

Jeg vil derefter nærmere omtale de forsettlig påsatte brande og de forsettlige brandstiftere. Innen almenheten er det en utbredt opfatning at en vesentlig del av ildebrandene skyldes forsettlig ildspåsettelse. Påstander i samme retning hører man også fra andre land, endog med angivelse av prosenttall for påsatte brande. Disse angivelser avviker innbyrdes meget, fra 20 til 70%, og må allerede av den grunn vekke mistillid. For vårt lands vedkommende lar det seg ikke bevise at noen vesentlig del av ildebrandene er påsatt. Flere ting taler mot at det skulle være tilfelle. For det første er forholdet det at antallet av personer som er dømt for ildspåsettelse ÷ antallet av uopklarte

brande neppe utgjør en femtedel av samtlige brandtilfeller som har været gjenstand for efterforskning. Ennvidere følger ikke kurven for antallet av uopklarte brande den stigende kurve for det samlede antall efterforskede brandtilfeller, såvidt man kan se. Begge disse kurver har forøvrig et noe sprangvis forløp, men de viser ingen parallellitet. Såvidt jeg forstår vilde imidlertid kurven for antallet av efterforskede brande ha fremvist et parallelt forløp med kurven for brandstiftelser + antallet av uopklarte brande, hvis en vesentlig del av ildebrandene hadde været påsatt.

Forøvrig vil jeg bemerke at det er meget vanskelig av vår kriminalstatistikk å finne ut antallet av brandstiftelser. Brandstiftelse eller ildspåsettelse er nemlig efter vår straffelov ikke noen eentydig forbrytelse men kan henføres til forskjellige forbrytelseskategorier. Ildspåsettelse kan være en almenfarlig forbrytelse, jfr. n. strl. § 148 »... forvolder ildebrand... hvorved tap av menneskeliv eller utstrakt ødeleggelse av fremmed eiendom lett kan forårsakes...«. Hvor ildebranden truer menneskeliv taler man om mordbrand, som kan straffes med fengsel inntil på livstid. Ildspåsettelse kan ennvidere behandles som alminnelig skadeverk, tilføielse av skade på ting, n. strl. § 291. Og ildspåsettelse kan også være en bedrageriforbrytelse (strl. § 270), fortrinsvis forsikringsbedrageri (strl. § 273).

Efter sit vesen og i sin opprinnelige form er ildspåsettelse et angrepsdelikt rettet mot en enkelt formuesgjenstand. Men man har her som ved flere andre forbrytelsestyper et eksempel på at en forbrytelse under samfunnets vekst og differensiering både med hensyn til angrepsobjekt og motiver kan ha skilt seg ut fra den deliktgruppe hvori den opprinnelig hørte hjemme, og kriminalsosiologisk kan ha fått en helt annen betydning selvom fremtoningspreget er uforandret. Angrepsobjektet ved ildspåsettelse er ikke sjelden utvidet fra å gjelle en bestemt gjenstand til å omfatte en ubestemt krets av rettsgoder og jevnstidig hermed er det hyppig tilfellet, at dens karakter av angrepsdelikt trer

tilbake for dens bedrageriske karakter. Vinningsmotivet overskygger helt hensikten å skade. Brandstiftelse er her ved blitt noe i retning av en kulturforbrytelse. Forbrytelsen har mistet sin affektbetoning, den forutsetter hverken kraft eller dristighet men list og beregning. Men samtidig forekommer naturligvis fremdeles brandstiftelse som ren voldsforbrytelse hvor vinningsmomentet ikke spiller noensomhelst rolle.

Overensstemmende hermed kan man opstille 2 typer av brandstiftere med ringe innbyrdes slektskap, først den rene angreps- eller voldstype og dernest den mangfoldige bedrageritype.

Gjerningsmannen av den første type forfølger fornemmelig eller utelukkende det formål å skade. Undertiden synes skadetilføyelsen å skje for skadevirkningens egen skyld, av skadefryd eller fordi det å være vidne til ødelæggelse skaffer tilfredsstillelse. Man må nokk regne med at den tilsynelatende helt motivløse ondskap er et menneskelig fenomen som kan forekomme ikke bare i romaner men også i virkeligheten. Hyppigere utføres gjerningen under en stenisk affekt såsom had, utøylet vrede, jalousi eller misunnelse. I denne klasse av ildspåsettelser er had- eller hevnmotivet ubetinget det hyppigste. Had- og hevnmotivet er særlig fremtredende hvor det gjeller personer som ikke har evne eller leilighet til på annen måte å skaffe seg hevn for en forurettelse, virkelig eller innbilt.

Brandstiftelse som hevnakt finner man derfor påfallende hyppig utført av barn, juvenilt pregede personer, tjenestefolk og løsgjengere. Hevnmotivet er ofte tilsynelatende høyst ubetydelig, det kan være avvisning av en betler, irettesettelse av en tjenestedreng eller avstraffelse av et barn på skolehjem. Ildspåsettelsen tjener i disse tilfelle som et slags sjelelig kompensasjon av gjerningsmannens følelse av egen evneløshet og ubetydelighet. Det med svake krefter å kunne anrette så stor skade som å sette et helt hus eller flere hus i brand synes å øve en dragende makt på personer

som ikke har kraft og intelligens nokk til på annen måte å skaffe seg hevn eller iøvrig å gjøre seg gjellende. Ildspåsettelse krever jo som regel hverken legemskrefter, mot eller opfinnsomhet.

En beslektet kategori danner de tilfeller hvor motivet er kjedsomhet, almindelig misfornøyelse med omgivelsene og lyst til forandring og hjemlengsel. Skolebarn som er lei skolen setter ild på skolehuset for å slippe skolegang i noen tid. Lærlinger og tjenestetyende setter ild på husbondens hus for å komme fra en plass hvori de ikke liker seg eller av hjemlengsel. Ikke mindre enn tre av våre skoleinternater for forsømte barn er lagt i aske ved ildebrand påsat av barn som ikke kunne gi annen grunn for brandstiftelse enn at de lengtes hjem.

I en klasse for seg står de ildebrander som er påsatt for å skjule eller for å bortrydde bevis for en annen forbrytelse. Det er da enten et mord som skal skjules ved at dødsofferet med merker av mordvåpenet bringes avveien. Eller det kan være en kassamangel som skal skjules ved tilintetgjørelse av regnskapsbøker og bilag. Som regel er disse ildebrander så klosset arrangert at hensikten ikke oppnås. Tvertimot hender det at den mislykkede ildspåsettelse viser vei til den forbrytelse som den skulle skjule.

Det forekommer også at ildebrand anstiftes for å forberede eller lette en annen forbrytelse. Ransmanden setter varme på for i forvirringen under branden å få anledning til å stjele eller plyndre. Fangen setter ild på fengslet for under branden å se sit snitt til å unnvike.

Mange brandstiftere viser unormale trekk i sit seksuelle driftsliv. Brandefterforskeren må derfor ikke unnlate å undersøke om en person som er mistenkt for ildspåsettelse har gjort seg bemerket på noen måte, som kan tyde på et pervertert kjønsliv (ekshibisjonisme, pæderasti, bestialitet). Det lidenskapelige begjær efter flammende ild og denne lidenskaps utløsning som undertiden kan iakttas hos brandstiftere, har et umiskjennelig seksuelt preg. Denne liden-

skaps sammenheng med den seksuelle drift forklarer psykiaterne således, at flammens ensformige, nesten rytmiske bevegelser under sprakning og gnistring, den sterke hete og det sterke lys, larmen av brandvognene og de tilstrømmende menneskemasser og spenningen ved selve slukningsarbeidet hos visse individer fremkaller en behagelig, næsten berusende følelse av samme art som den som kan fremkalles ved dans eller musik. Jeg vil tilføye at det seksuelle innslag som undertiden forekommer ved brandstiftelse kan man gjenfinne også ved visse andre forbrytelser, f. eks. i den mordrus som kan konstateres hos den rene mordertype.

I tider med sterk politisk ophisselse hender det at brandstiftelse brukes som kampmiddel. Brandstiftelsen skal da enten tjene som reklame for en politisk bevegelse — en slags politisk festforestilling — eller den tilsikter å imponere eller å terrorisere motstanderne. Kriminallogisk har brandstiftelser av den art neppe stor interesse.

Den ubetinget talrikeste klasse av brandstiftere omfatter naturligvis dem som setter ild på hus eller løsøre i vinningsøiemed. Kriminallogisk er disse tilfeller av brandstiftelser mere bedrageri enn volds- og skadedelikter og gjerningsmannen tilhører som regel avgjort bedragertypen. Disse brandstiftelser er nesten alltid planlagte — med større eller mindre pyroteknisk raffinement. I hovedsaken viser de ikke store innbyrdes forskjelligheter. Den tilsiktede vinning er nesten alltid den å opnå forsikringssummen for det brente hus eller det brente løsøre enten for å anskaffe nye ting — cfr. damen som setter fyr på pelskåpen for å få en ny, mere moderne — eller for å skaffe tilveie kontanter. I sistnevnte tilfelle må som regel brandstifteren forutsettes å befinne seg i en vanskelig økonomisk situasjon. I ethvert fall vil det for politiet være et viktig indisium, at den mistenkte befant seg i en økonomisk nødstilstand. Det forekommer dog også at brandstiftelse foretas av ren havesyke uten noe presserende behov. Ofte

er brandstiftelse i vinningsøiemed ledsaget av overforsikring, men det er ikke alltid tilfelle. Undertiden er forsikringssummen for branden tvertimot nedsatt for å avlede mistanke.

Vinningsmotivet ved en brandstiftelse er ikke alltid av egoistisk art. Det forekommer tilfelle da brandstiftelse skjer for å yde hjelp uten tanke på egen vinning. I et fagskrift har jeg lest følgende beretning fra Tyskland. En fattig enke i en liten by i Syd-Tyskland eiet et hus som var i en meget skropelig forfatning. Av bygningsmyndighetene var hun satt en frist til å bringe huset istann men istannsettelsen ville overstige hennes økonomiske evne. En mann i samme by fikk medlidenhet med enken og for å hjelpe henne satte han fyr på huset. Huset brente ned og hun fikk utbetalt forsikringssummen, idet der ingen mistanke kunne rettes mot henne. Historien gir forøvrig anledning til en randbemerkning. Det opplyses nemlig at den uanmodede hjelper for enken var maler av profesjon. Det kunne vel tenkes, at utsikten til arbeidsfortjeneste, når huset skulle gjenopbygges, har foresvevet den hjelpsomme maler. Isåfall taper unektelig historien sin verdi som eksempel på uegoistisk motiv ved brandstiftelse. Utsikten til arbeidsfortjeneste som følge av en brand er i det heletatt et motiv som ikke bare er tenkelig, men som sikkert fortjener oppmerksomhet av efterforskeren. I forbindelse med talen om uegoistiske ildspåsettelse vil jeg bringe i erindring den historie som fortelles i Hermann Sudermanns roman *Frau Sorge*. En ung mann, søn av en fordrunken og forgjeldet godsbesitter kommer underveir med at faren står i begrep med å sette ild på godsets store låvebygning. For å hindre at faren på denne måte gjør seg til forbryter beslutter han å komme faren i forkjøpet og setter selv ild på låven. Huset brenner ned, sønnen tilstår og blir dømt til flere års tukthus. Begivenheten er skildret med stor kunst og synes psykologisk vel fundert.

En fremtredende og ioinnefallende egenskap ved brand-

stiftelse er dens smitsomhet. En vellykket ildebrand som bringer eieren som før sat i trange kår, velstand eller skaffer ham et nytt fint hus i stedet for den nedbrente gamle rønne, uten at der har kunnet overføres eieren skyld, synes å øve en farlig suggererende makt på omgivelsene og der utvikler seg lettelig i egnen en formelig ildebrands-epidemi. Vi har flere bygder i vårt land hvor sådanne epidemier har herjet i lengere tid og endog i en sådan grad, at private assuranceselskaper har nektet å tegne forsikring i bygden. Men lykkes det så å knipe en brandstifter og få ham dømt til en klekkelig straff gjør det stor og øieblikkelig effekt. Epidemien er dermed bragt til endskap. En sådan lykkelig gjennomført rettsforfølgning kunne forsåvitt anføres som skoleeksempel på straffetruselens generalpreventive virkning.

I noe overensstemmelse med forbrytelsens smitsomhet står den kjennsgjerning at ildspåsetteren viser stor tilbøyelighet til å gjenta forbrytelsen. Det gjelder selvsagt først og fremst de driftsbetingede ildspåsettelse og hvor motivet er økonomisk vinning.

Når en ildebrand er innregistrert blant de uopklarte brande — under større eller mindre mistanke mot husets eier — vil man påfallende hyppig erfare at den følges av en ny ildebrand hos den samme eier efter ikke lang tids forløp. På den annen side vil man, når det har lykkedes å skaffe bevis mot en person for ildspåsettelse, nesten alltid kunne konstatere at personen enten selv en eller flere gange har været brandlitt eller på annen måte har stått i forbindelse med tidligere ildebrand. Og iterasjonen gjelder ikke bare ildebrande men forsikringstilfeller i det heletatt. En handelsmann i Nord-Norge som for noen år siden ble idømt 3 års fengsel for ildspåsettelse og assurance-svik, hadde tidligere i løpet av en ikke lang årrekke hatt forbindelse med ikke mindre enn ca. 40 forsikringstilfeller. Foruten brandforsikring dreiet det seg om ulykkes- innbrudds- og fartøiforsikring. Ved enhver brandefterforskning

er det derfor av stor viktighet å få opplyst om eieren eller noen annen mistenkt tidligere har hatt forsikringstilfelle av noen art. Det for omtalte brandregister vil her ofte kunne gi den søkte opplysning. Et nøyere studium av ildspåsetterens modus operandi sammenholdt med de opplysninger som kan skaffes om de tidligere brandtilfeller vil også på annen måte kunne gi nyttige vink. Forholdet er nemlig det at brandstifteren ikke bare er tilbøyelig til å gjenta forbrytelsen men i likhet med de fleste andre iteranter gjerne kopierer den fremgangsmåte, som han tidligere har benyttet med held.

På grunn av at brandstiftere ofte er juvenilt preget, ofte frembyr seksuelle anomalier og andre psykopathiske trekk og at forbrytelsen i fremtredende grad er av residiv natur har man tidligere oppfattet visse iherdige brandstiftere som pyromaner og opstillet pyromani som et psykopathisk syndrom. Den moderne psykiatri er imidlertid ikke tilbøyelig til å anerkjenne en sådan ensidig attrå efter å sette ild på likeså litt som kleptomani som en spesifikk sjelssykdom.

Brandstiftelse er en samfundsfarlig forbrytelse, særlig fordi dens skadevirkning kan være vitttrekkende og på grunn av dens epidemiske og residue karakter. Dertil kommer at den regelmessig er lett å utføre, den forutsetter hverken fysisk kraft eller mot, som regel heller ikke særlig intelligens. På den annen side er opklaring av brandsaker ofte meget vanskelig således at man må regne med at antallet av forsettlige ildspåsettelse i betraktelig grad overstiger antallet av personer tiltalt eller domfelt for ildspåsettelse. Under rubrikken uopklarte brande skjuler der seg utvilsomt adskillig latent kriminalitet, men hvor stor denne er lar seg vistnok ikke tilnærmelsesvis angi.

Vanskeligheten ved efterforskningen i brandsaker beror for det første derpå, at brandstifteren til utførelsen selv velger den for ham mest bekvemme tid og den for ham sikreste fremgangsmåte, og at selve branden som regel utsletter sporene og tilintetgjør de remedier som er benyttet.

At en brandstifter tas på fersk gjerning eller at man har direkte oienvidner til gjerningen, hører til de store sjeldenheter. Som regel vil brandstifteren være alene om gjerningen. Ialminnelighet lar denne seg utføre av en enkeltperson og gjerningsmannen er jo sikrest når han er alene om den. Det forekommer dog at brandstifteren skaffer seg en medhjelper som besørger selve antennelsen, mens han selv holder seg borte og søker å tilveiebringe det alibibevis som er så eftertraktet av alle brandstiftere, men som politiet ofte ikke tillegger stor betydning. Derimot er det sjelden at brandstifteren har mere enn een helper. Noen egentlig »bandeforbrytelse« er brandstiftelse iethvertfall ikke — motsatt en utbredt opfatning innen almenheten.

Meddelelse fra Sindsygehospitalet i Nykøbing Sj.
(Chef: Overlæge Otto Jacobsen).

De retslige Observationer paa Sindssygehospitalet i Nykøbing Sj.

Af Afdelingslæge JØRGEN RAVN.

I Anledning af den sidste Tids Diskussioner om de retslige Observationer, deres Nødvendighed og Resultat, har vi ment, at det kunde have sin Interesse at se, hvorledes Forholdene har været for dette Hospitals Vedkommende.

Vi har valgt Tidsrummet fra 1. 1. 1939 til 1. 5. 1941 og i denne Tid har der ialt været 35 Observander, nemlig 6 Kvinder og 29 Mænd.

Observanderne indlægges paa de almindelige Modtagelsesafdelinger, idet man ikke har samlet dem paa en særlig Afdeling, da Antallet af Observander er for lille til dette. Desuden vilde Observationerne lide herunder, idet man netop maa se Observanderne mellem de andre Patienter paa de respektive Afdelinger, paa Værkstederne og ude paa Arbejdsholdene, saaledes at de overalt iagttages og man noterer sig deres Færden, deres Forhold til Arbejdet, deres Opførsel og deres Omgang med de andre Patienter. Sygeplejerskernes, Plejernes og Arbejdsledernes iagttagelser er meget værdifulde. Der skrives ved Indlæggelsen en almindelig Sygejournal af den vagthavende Kandidat ganske som ved enhver anden Indlæggelse, og denne Journal gennemgaas ligesom for alle de andre Patienters Vedkommende af Overlægen og Afdelingslægen, og deres Undersøgelser og iagttagelser skrives ind. Desuden laves der til hver Journal et Uddrag af Sagens Akter, og dette gøres enten af

Afdelingslægen eller 1. Reservelæge. Det ligger i Sagens Natur, at man netop ved Observander anstrenger sig til det yderste, idet man prøver alle Diagnostikens Muligheder for at kunne udfinde de eventuelle sygelige Symptomer. De almindelige Patienter, der kommer paa Sindssygehospitalet, frembyder jo netop oftest et eller flere Symptomer paa deres Sindssygdom, Observanderne derimod viser som oftest ingen markante Symptomer; det er sjældent, det er de oplagte Tilfælde. De eventuelle sygelige Symptomer skal udfindes ved den nøje Iagttagen og Undersøgen. Man undersøger ogsaa de legemlige Forhold grundigt, idet der foretages en almindelig neurologisk Undersøgelse, man undersøger Blod, Urin, Rygmarvsvædske og lignende. Desuden udføres der paa alle Observander en Intelligensbestemmelse og psykiatrisk Test, ligesom Observanderne altid opfordres til at skrive en Levnedsskildring. Er der ikke i Akterne Oplysning om Skolegang, evt. tidligere Ophold paa Hospitaler, specielt Sindssygehospitaler, indhentes saadanne. Det er dog yderst sjældent, at saadanne Oplysninger ikke foreligger. I det hele kan man sige, at takket være *August Gott* er der i Akterne altid særdeles fuldstændige Oplysninger; i Virkeligheden er de Oplysninger, man finder om Forbrydernes personlige Forhold langt mere vidtgaaende og grundige, end man almindeligvis finder det i en psykiatrisk Patients Journal.

Det er ganske klart, at man maa have en Observand en vis Tid paa Hospitalet for at kunne udføre Observationen paa betryggende Maade. Lette sindssyge Træk afslører sig ofte først efter længere Tids Forløb, idet mange Patienter er i Stand til i nogen Grad at dække over de sygelige Træk. Man ser saaledes ofte, at i den første Maanedes Tid gaar alt godt, men først efter denne Tid begynder de smaa Skavanker at vise sig, Kværulance, Stridbarhed, Uligevægtighed o. s. v., idet dette særligt gælder Psykopater, der i den første Tid næsten altid opfører sig eksemplarisk. Forfølgelsesforestillinger og Hallucinationer afslører sig først

efter nogen Tids Forløb i mange Tilfælde. Observationerne her paa Hospitalet har gennemsnitligt været $3\frac{1}{2}$ Maaned, den korteste 1 Maaned og den længste $\frac{1}{2}$ Aar. Vi har dog tænkt i Fremtiden at søge Tiden afkortet noget, saaledes at den normale Observationstid skulde ligge omkring 2 Maaneder.

Man har fra forskellig Side hævdet, at de retslige Observationer skulde volde Vanskeligheder paa Sindssygehospitalet, og at Observationerne derfor burde samles et bestemt Sted, hvor der skulde laves en særlig Observationsafdeling i Tilknytning til et af de bestaaende Fængsler. Denne Tanke vil dog sikkert vække stærk Modstand paa alle Sindssygehospitaler, idet man meget nødig vil undvære de retslige Observationer, da de giver Psykiaterne et ganske nødvendigt Indblik i Retspsykiatrien og tvinger dem til at beskæftige sig med denne Disciplin, der er en uløselig Del af den almindelige Psykiatri. Uddannelsen af Kandidater og Reserve læger vilde i høj Grad tage Skade, idet der netop er meget at lære af Observationerne, og de Kandidater, der senere vil blive Embedslæger, vilde faa endnu mindre ud af deres Uddannelse, end de gør nu, hvor der kun fordres en praktisk, psykiatrisk Uddannelse paa 3 Maaneder.

Almindeligvis volder Observanderne ingen Vanskeligheder paa Afdelingerne, de glider ind mellem de andre Patienter og behandles som disse. Det er klart, at Observanderne ligger paa lukkede Vagtafdelinger; ikke alene for Observationens Skyld, men ogsaa fordi største Delen af dem er Arrester. Kun i eet Tilfælde af de 35 maatte en Observand ligge paa en urolig Vagtafdeling, men Patienten var ogsaa sindssyg, lidende af Schizofreni (Ungdomssløvsind) i en urolig Fase, og han blev senere dømt til Forvaring paa Sindssygehospital. Alle de andre kunde være paa rolige Vagtafdelinger. To Observander (Psykopater) paavirkede de andre Patienter i daarlig Retning og forsøgte at nedbryde Disciplinen, men dette kender man jo ogsaa fra de

almindelige Patienter, og man kan derved tage sine Forholdsregler, idet man har flere Afdelinger at raade over, saaledes at Patienterne kan flyttes til den bedst egnede Afdeling, ligesom man kan benytte Midler som Sengeleje, Nægtelse af Deltagelse i Underholdningen o. s. v. som Straffe-foranstaltninger til at opretholde Disciplinen, hvilket ogsaa altid er lykkedes.

To af de 35 Observander er flygtet fra Hospitalet, idet de under Gymnastik fandt Lejlighed til at forsvinde, da de havde sammensvoret sig med en Patient, der hjalp dem til Flugten. De blev dog paagrebet begge to efter et Døgns Forløb, efter at de havde begaaet Indbrud i en Lægebolig, der stod tom paa Grund af Ferie.

For særlig vanskelige og voldsomme Observander findes der som bekendt paa Sindssygehospitalet i Viborg en specielt sikret Observationsafdeling, der modtager Observander fra hele Landet.

Diagnoser.

Psykopatigrupper	{	Konstitutionel Psykopati	12
		Psykopatiske Karaktertræk	6
Alkoholister	{	Alkoholmisbrug	2
		Kronisk Alkoholisme	1
Sindssygdomme .	{	Sindssygdom foraarsaget af sjælelig Overlast (psykogen Psykose) . .	1
		Ungdomssløvsind (Schizofreni) . . .	2
		Alderdomssløvsind (Dementia arteriosclerotica)	2
		Begyndende Aldersforandringer (Senium incipies)	1
		Epilepsi	4
Intelligensdefekt .	{	Sinker	3
		Aandssvaghed	1

Skema 1.

35

Som man ser paa Skema 1 tilhører den største Del af Observanderne Psykopatigruppen, kun 5 led af virkelig Sindssygdom.

Forbrydelser.

Ildspasættelse	3
Ildspasættelse + Bedrageri	1
Ildspasættelse + Tyveri	1
Tyveri	10
Bedrageri	3
Dokumentfalsk	1
Vold	1
Vold mod Tjenestemand i Funktion	1
Vold mod Hustru	1
Trusler paa Livet	2
Hustrudrab	1
Uterlighed (overvejende overfor Smaapiger)	5
Voldtægtsforsøg	1
Blodskam	3
Samleje med mindreaarig Elev paa Opfostringshjem ..	1
<i>Skema 2.</i>	35

Af de 35 var de 16 første Gangs Forbrydere eller ca. Halvdelen, 7 havde været straffet en Gang før, 4 to Gange før, 2 tre Gange før og 6 flere Gange, en op til 13 Gange tidligere.

De fleste af Observanderne var ambulant observerede inden Observationen her af Arrestlægen ved Arresthuset paa Blegdamsvejen i København, af Speciallægen i Psykiatri ved Københavns Politi eller af de stedlige Amts- og Kreds-læger. Tre har dog ikke været observeret før Indlæggelsen her i den nuværende Sag, men har i foregaaende Sager været ambulant observerede.

De øvrige 32 er alle undersøgt af Embedslægen (altsaa enten Arrestlægen, Speciallægen i Psykiatri, Amts- eller Kreds-lægen) og i 14 Tilfælde har disse tilraadet Indlæggelse til nærmere Observation, i de resterende 18 Tilfælde har

Embedslægerne ikke ment, at nærmere Observation var nødvendig, men i et Tilfælde tilraadete Fængselsnævnet Observation paa Sindssygehospital (hos en Forbryder, der var prøveløsladt fra Sikkerhedsforvaring), og i 17 Tilfælde har Retslægeraadet paa Trods af Embedslægens Indstilling tilraadet nærmere Observation. Det vil sige, at i 18 Tilfælde har man ikke følt sig tryk ved Embedslægernes Observation eller i over Halvdelen af Tilfældene. Ofte er det, fordi Retslægeraadet ikke finder Tilfældet tilstrækkeligt belyst i Erklæringen, til andre Tider naar Embedslægen til forkerte Forslag om Straffemaaden i Konklusionerne. Saaledes erklærer en Embedslæge en Mand, der er Sinke, for upaavirkelig af Straf, og foreslaar ham beskikket et Tilsyn. Han havde været uterlig overfor Smaapiger; var tidligere dømt for Tyveri. Embedslægen havde ganske rigtigt betegnet ham som Sinke, hvilket Resultat Hospitalet ogsaa kom til; men Hospitalet betegnede ham som paavirkelig af almindelig Straf under sædvanlige Former, og han dømtes til 4 Maaneders Fængsel. En af Alkoholisterne der var tiltalt for Blodskam, betegnede Embedslægen som upaavirkelig af Straf og foreslog Anstaltsanbringelse, hvorimod Hospitalet foreslaar almindelig Straf. Han var tidligere dømt for Gadeuorden og Vold og blev nu dømt til Fængsel i 5 Aar.

Af de 32, der er undersøgt af Embedslæger, har disse i de 5 Tilfælde ikke udtalt sig nøjere om Diagnosen eller givet nogen nøjere psykiatrisk Bedømmelse af Observanderne. I 19 Tilfælde var der imidlertid god Overensstemmelse mellem Embedslægens Diagnose og Hospitalets Diagnose, men i 8 Tilfælde var der Uenighed mellem Embedslægen og Hospitalet, hvorimod, naar det drejede sig om Bedømmelsen af Straffegnethed, lige det omvendte var Tilfældet. I 12 Tilfælde var der Uoverensstemmelse mellem Embedslægens og Hospitalets Konklusion, og kun i 6 Tilfælde var der Overensstemmelse. I 14 Tilfælde havde Embedslægen ikke udtalt sig om Straffegnethed, nemlig i de

Tilfælde, hvor der foreslaas nærmere Observation paa Sindssygehospitalet.

Ser man paa Overensstemmelse mellem Retslægeraadets og Hospitalets Erklæringer, fremkommer der straks et helt andet Billede. I de 33 Tilfælde tiltræder Retslægeraadet Sindssygehospitalets Konklusion. I 2 Tilfælde har dette ikke været Tilfældet, men Retslægeraadet har da fulgt den Praksis, man har haft i mange Aar, at korrespondere med Hospitalet om Sagen, hvorefter der i begge Tilfælde opnaaedes Enighed. Man kan altsaa hævde, at der har været særdeles god Overensstemmelse mellem Hospitalet og Retslægeraadet. Man ser her Embedslægernes Vanskeligheder ved at udføre de retslige Observationer, hvilket man ikke kan undre sig over, naar man tager i Betragtning, at disse foruden det teoretiske Kursus i Retspsykiatri til Embedslægeeksamen kun har 3 Maaneders psykiatrisk, praktisk Uddannelse og desuden i deres Virksomhed er afskaaret fra til daglig at se psykiatriske Patienter og derved holde sig i Træning til at bedømme dem.

Ser man paa Overensstemmelse mellem Hospitalets Konklusioner og Sagens videre Forløb, viser det sig, at i 2 Tilfælde er Tiltale frafaldet, dels mod Anbringelse i Ungdomshjem, dels paa Grund af Sindssygdom, begge i Overensstemmelse med Erklæringerne. En Observand er frifundet. Af de øvrige 32 Tilfælde har Domstolene fulgt Erklæringen i de 29. 3 Gange har dette ikke været Tilfældet, nemlig i et Tilfælde blev Observanden ved Underretten i Overensstemmelse med Erklæringen dømt til Psykopatforvaring, med Dommen appelleredes og Landsretten forandrede Dommen til 4 Maaneders Fængsel (det drejede sig om et Tilfælde af Uterlighed). I det andet Tilfælde foreslog man Psykopatfængsel, men Observanden blev kun idømt Fængsel i 3 Maaneder. I det sidste Tilfælde blev der foreslaaet, at Observanden blev anbragt i Epileptikerhospitalet, men ved Dommen blev der kun beskikket ham et Tilsyn, hovedsagelig da »Filadelfia« ikke ønskede at modtage Pa-

tienten. Der findes endnu ikke en Afdeling paa Epileptikerhospitalet »Filadelfia«, der er egnet til at modtage kriminelle Epileptikere, men forhaabentlig kommer det en Gang, idet det var rimeligt, at alle Epileptikere af Hensyn til Behandlingen samledes paa »Filadelfia«. Man ser, at Uoverensstemmelserne mellem Hospitalet og Domstolene i Virkeligheden har været yderst ringe, og i langt de fleste Tilfælde har der endog været en særdeles god Overensstemmelse.

De 2 Observander, der led af Schizofreni, erklæredes for upaavirkelige af Straf, og der blev foreslaaet Forvaring paa Sindssygehospital, hvad de ogsaa dømtes til. Den ene var tiltalt for Vold mod Embedsmand i Funktion, den anden for Dokumentfalsk. Observanden med den psykogene Sindssygdom erklæredes for sindssyg under Gerningen, og han betegnedes som upaavirkelig af Straf, men det tilføjes, at i Løbet af Hospitalsopholdet var Sindssygdommen gradvis aftaget, og han var nu næsten helbredt, men han burde blive paa Hospitalet i nogen Tid. Statsadvokaten frafaldt Tiltale under Hensyn til hans mentale Tilstand. Han havde begaaet nogle Smaatyverier kort efter, han var kommet hjem fra Arbejde i Tyskland, hvor han under Luftbombardementer havde faaet en psykogen Sindssygdom (Krigspsykose).

De 2 Observander med Dementia arteriosclerotica (Alderdomssløvsind) betegnedes begge som upaavirkelig af Straf, og deres Tilstand parallelliseres i Erklæringerne med virkelig Sindssygdom, og der blev foreslaaet Forvaring paa Sindssygehospital, eventuelt Beskikkelse af Tilsyn hos den ene. De dømtes begge til Forvaring paa Sindssygehospital. Den ene havde været uterlig, og den anden var tiltalt for Blodskam (Samleje med en Datter, der var imbecil). I disse to Tilfælde har man altsaa ikke nærret nogen Betænkelighed ved at sidestille Alderdomssløvsind med virkelig Sindssygdom, og Domstolene har fulgt Hospitalet og Retslægeraadet i deres Syn.

De 34 af Observanderne kommer fra Retskredse, hvor

der ikke findes eller ikke fandtes psykiatrisk uddannet Fængselslæge. Havde man haft det, er der ingen Tvivl om, at en Del af disse Observationer kunde have været foretaget ambulant i Fængslerne, saaledes som det nu finder Sted i København. Retslige Observationer burde foretages af psykiatriske Specialister, og da man ikke kan forvente, at Embedslægerne skal lade sig uddanne til Specialister i Psykiatri, hvilket tager 3 Aar, burde man søge den Ordning, der nu saa udmærket er indført i København, udstrakt over hele Landet, hvilket ikke vilde volde Vanskeligheder, da der rundt om paa Landets Sindssygehospitalet sidder vel uddannede Psykiatere, der kunde fungere som Retspsykiatere.

Af de 35 Observander, dette Materiale omfatter, er kun 5 blevet dømt til Forvaring paa Sindssygehospitalet. I de 4 Tilfælde drejede det sig om egentlige Sindssygdomme. Den femte var Epileptiker, men med epileptisk Karakterforandring, der kunde sidestilles med Sindssygdom, og hvor »Filadelfia« af de tidlige nævnte Grunde ikke kunde modtage den domte. Man kan altsaa sige, at kun et lille Antal af Observanderne er erklæret for utilregnelige, og i de Tilfælde, hvor det er sket, har Domstolene fulgt Observationserklæringens Konklusion.

Alle 35 Observationer var nødvendige; man kan ikke i noget Tilfælde fra lægelig Side hævde, at Observationen ikke var paakrævet. Sagerne kunde ikke have været virkelig belyst, hvis der ikke havde været udført en Observation af en psykiatrisk Specialist. Men som tidligere nævnt kunde nogle af Observationerne have været udført ambulant.

Retspsykiatrien er et særdeles interessant Fag, og et Fag, hvor Jurister og Læger skal samarbejde, og for dette Samarbejdes Skyld vil jeg til sidst gerne anmode Politimestrene om at sende Hospitalet Meddelelse om, hvad Dom der er faldet i Observands Sag, idet det i højeste Grad kan interessere den, der har skrevet Erklæringen, og denne fremsendes jo altid til Politimestrene, i hvert Fald her fra Hospitalet, med en Anmodning om, at dette maatte blive

underrettet om Sagens videre Forløb, men det er kun yderst sjældent, at vi faar Underretning herom. Det er kun sket i eet af disse 35 Tilfælde. I Resten af Tilfældene har vi maattet indhente Oplysninger. Naar disse Underretninger bliver givet Hospitalet, vilde det ogsaa være gavnligt for Hospitalets Læger, om der blev anført efter hvilken Paragraf i Straffeloven, Observanden var dømt og ikke blot som nu, hvor vi i Almindelighed kun faar at vide, f. Eks. at Dommen har været Fængsel i saa og saa mange Maaneder.

Det interesserer i høj Grad Lægerne at se efter hvilken Paragraffer i Straffeloven Forbryderne er dømt, idet det er lærerigt at følge med i Dommene. Det vil derfor være rimeligt, at der i alle Tilfældene blev tilstillet Hospitalet en Domsudskrift, idet det ogsaa interesserer Lægerne at se Dommens Præmisser.

Man maa derfor haabe, at de juridiske Myndigheder i Fremtiden sender Hospitalerne Domsudskrifter, naar der er faldet Dom i Sager, hvor Forbryderne har været til Observation.

Det vigtigste i disse Sager er et godt Samarbejde mellem Jurister og Læger, et Samarbejde der sikkert kan udvides i Fremtiden til Gavn for den gensidige Forstaaelse.

Moderne skandinavisk Strafferetsvidenskab.

Af Fuldmægtig i Justitsministeriet P. M. SACHS.

Blandt de juridiske Discipliner er Strafferetten utvivlsomt den, hvor Interessen for Forholdet mellem Ret og Samfund er traadt stærkest i Forgrunden. Straffens særligt indgribende Betydning for det enkelte Individ og den universelt anerkendte Nødvendighed af at anvende Straf som et Led i Samfundets Organisation har naturligt i den juridiske Literatur maattet fremkalde en Sprængning af de sædvanlige Rammer for dogmatisk Reflektion over Indholdet af givne Retsforskrifter og føre til mere indgaaende Betragtninger over Strafinstituttets samfundsmæssige Betydning. Paa den anden Side er det ligesaa naturligt, at de vigtigere Straffenormers nære Tilknytning til de i Samfundet raadende Forestillinger af moralsk og religiøs Karakter har givet den strafferetlige Tænkning et stærkt metafysisk Islæt. Straffeteoriernes lange Udviklingshistorie bærer tydeligt Vidnesbyrd om en stadig Brydning mellem »absolute» Synspunkter — enten som eneherskende eller som korrigerende og supplerende — og rent »samfundsmæssige» (formaalsbestemte). Strafferetten er da ogsaa — bortset fra den almindelige Retslære — den eneste Gren af Juraen, der har haft Fagfilosofiens direkte Bevaagenhed. Som Følge heraf er Strafferetsvidenskaben tillige egnet til at kaste et særligt Lys over de retsmetodiske Spørgsmaal, der for Tiden er Genstand for Diskussion blandt andet i nordisk Retsvidenskab.

I skandinavisk Retsliteratur har fornylig tre Værker set Dagens Lys, som foruden at være særdeles oplysende om

Strafferetsvidenskabens Stilling af i Dag, indeholder værdifulde Bidrag til Drøftelse af dens grundlæggende Problemer. Det første er *Jon Skeie's »Den norske Strafferet«* (1937), der i sin Indledning indeholder en kort Fremstilling af Kriminologien og Kriminalpolitikens Problematik. Det andet er Docent ved Stockholms Högskola *Ivar Agge's »Studier över det straffrättsliga Reaktionssystemet«*, hvoraf dog hidtil kun første Del (1939) foreligger. Det tredje er den af Professor *Oluf H. Krabbe* udsendte 3. Udgave til hans Kommentar til Borgerlig Straffelov (1941), der i Modsætning til de tidligere indeholder en særlig Fremstilling af Strafferettens og Strafferetsteoriernes Udvikling tillige med selvstændige Betragtninger over Strafinstituttets Begrundelse og Formaal.

Agges Fremstilling er bredt anlagt med udførlig Redegørelse for og kritisk Stillingtagen til de hidtil fremsatte Straffeteorier og kriminalpolitiske Opfattelser. Skeies og Krabbes Udviklinger er ifølge Sagens Natur kortfattede men hver paa sin Vis af betydelig Interesse. I det følgende er det de tre Forfatters egne Synspunkter, som de direkte eller indirekte kommer til Orde i deres Fremstillinger, som skal gøres til Genstand for nogle kritiske Bemærkninger.

1. Hvad for det første angaar Straffens Formaal, synes der ikke at være Uenighed mellem de tre Forfattere om, at Straffen først og fremmest har til Opgave at hidføre, hvad Krabbe betegner som »Retstilstandens Betryggelse gennem Afværgelse af Forbrydelser«¹⁾ eller Agge kalder »den bestaaende Retsordens Opretholdelse«²⁾. Afskrækning, Forbedring, Uskadeliggørelse o. l. kan jo kun være Førstehaandsformaal, der — som navnlig understreget i moderne amerikansk Retsvidenskab — kun er Midler til at opnaa visse andre Samfundsformaal.

Det er imidlertid rigtigt af Agge at fremhæve, at det Formaal for Straffen, som man naar til ved paa denne

¹⁾ p. 28.

²⁾ p. 10.

Maade at »analysere de samfundsmæssige Virkninger bag de juridiske Begreber«¹⁾, nødvendigvis bliver mere og mere abstrakt og formelt, jo mere Synskredsen udvides. Man maa endvidere være enig med Agge, naar han betvivler, at Viden-skaben formaa at give en fra etiske Vurderinger befriet Formulering af Statens eller Retsordenens endelige Opgave²⁾. Spørgsmaalet bliver derfor, om det er muligt indenfor Strafferetten at gennemføre en ren formaalsbestemt Betragtningssmaade, saaledes som det jo forudsættes af dem, der stiller sig i Modsætning til de absolute Straffeteorier.

Agge forfølger ikke selv dette Spørgsmaal nærmere, men indskrænker sig til at fremhæve den Sandhed, at det ogsaa falder indenfor en formaalsbestemt Undersøgelses Omraade at foretage en nærmere Undersøgelse af de Vurderinger, som faktisk gør sig gældende i Samfundet, og som er bestemmende for Retsordenens Indhold. Det er imidlertid klart, at det er et retsmetodisk Spørgsmaal af stor Rækkevidde — og betydelig Aktualitet, ikke mindst i skandinavisk Jurisprudens — som Agge paa denne Maade rejser, et Spørgsmaal, der i Virkeligheden er en Underafdeling af det mere generelle, hvorvidt en ren formaalsbestemt (funktional) Betragtningssmaade af Retslivets Fænomener lader sig gennemføre uden forudgaaende Bestemmelse af de Formaal, hvis Fremme ifølge denne Betragtningssmaade er Rettens eneste Opgave og dermed det eneste Grundlag for dens Erkendelse. Paa Forhaand er der ikke Grund til at tro, at dette Spørgsmaal maa besvares benægtende. Hvis man i Stedet for »absolute« Formaal opererer med de Formaal, som ifølge de i Samfundet herskende Opfattelser faktisk ønskes fremmet, og holder sig for Øje, at saadanne »Formaal« er mere eller mindre tilnærmede Hjælpesørrelser i en abstrakt Overvejelse af, hvilke samfundsmæssige Virkninger der er Resultatet af forskellige mulige retlige Ordninger, er der Grundlag for en baade teoretisk holdbar og praktisk anvendelig Undersøgelse paa objektiv Basis.

¹⁾ Agge, p. 8.

²⁾ p. 9.

Uden at gaa nærmere ind paa dette retsmetodiske Problem og dets Betydning for Strafferetsvidenskaben, kan der være Grund til at fremsætte nogle enkelte Bemærkninger om Emnet i Tilknytning til de tre Forfatteres Drøftelse af Spørgsmaalet om Straffens Formaal.

Hvis man afviser en »absolut« Begrundelse for Straffen, maa dennes Formaal til syvende og sidst være Fremme af menneskelige Interesser i videste Forstand. En grundlæggende Opgave for Strafferetsvidenskaben maa det derfor være at foretage en saadan Gruppering af disse Interesser — nærmere bestemt de i et moderne Kultursamfund faktisk forekommende Interesser — at der opnaas en Inddeling, som er af direkte Relevans for Undersøgelsen af de Virkninger, som Straffen fremkalder i Samfundet ifølge almindelige psykologiske og sociologiske Love i Kraft af, at den er en Tvangsforanstaltning.

I Overensstemmelse hermed vil den første og vigtigste Gruppe omfatte de Interesser, der egner sig til at beskyttes gennem Indvirkning paa andre Personers Handlemaade. Det tiltrænger ikke nærmere Paavisning, at denne Gruppe Interesser omfatter en meget væsentlig Del af Omraadet for menneskelig Livsudfoldelse, uden at Straffen dog formentlig i noget Samfund tages i Brug overalt, hvor saadanne Interesser foreligger, ligesom omvendt Straffen jo heller ikke er det eneste anvendte Middel til saadanne Interessers Fremme.

Ved Siden af denne Gruppe Interesser — hvis Beskyttelse altsaa sker gennem, hvad man kort kan betegne som *Handlingsbestemmelse* — foreligger en anden Gruppe, som i sig selv bestaar i, hvad man kan kalde Individernes Følelse af Sikkerhed ved Bevidstheden om, at deres Interesser er beskyttet ved et effektivt fungerende Retssystem. Det ligger i Karakteren af denne Gruppe Interesser, at deres Beskyttelse i alt væsentligt er afhængig af Beskyttelsen af den førstnævnte Gruppe Interesser. Men der er Grund til at fremhæve denne Gruppe særskilt, dels fordi det i

visse Tilfælde kan være nødvendigt at anvende Straf for at undgaa, at den nævnte Sikkerhedsfølelse krænkes, selv om en selvstændig Interesses Beskyttelse eller noget andet Formaal med Straffen ikke opnaas, dels fordi en enkelt Interesse, nemlig Interessen i Livet, rent logisk er en ren Sikkerhedsinteresse¹⁾.

Beskyttelse af de her nævnte Grupper af Interesser falder utvivlsomt sammen med, hvad Agge og Krabbe under eet betegner som Retstilstandens Betyggelse, jfr. det af Agge ligeledes benyttede Udtryk »Opretholdelsen af en vis for Samfundsmedlemmernes Eksistens og Udvikling nødvendig Orden«²⁾. Der foreligger ved Siden heraf en tredje Gruppe Interesser, hvis Beskyttelse lader sig realisere gennem Straffen, nemlig den, der omfatter, hvad man med et Fællesudtryk kan betegne som Individernes Interesse i, at deres Retsfølelse ikke krænkes. Der hersker dog som bekendt Uenighed om den nærmere Beskaffenhed af det Formaal, som dermed fremmes og Berettigelsen af overhovedet at opstille det som Straffemaal. Denne Uenighed genfindes hos de tre Forfattere, hvis Fremstillinger her omtales.

Krabbe mener, at det er utvivlsomt, at egentlige Gengældelsesbetragtninger i Nutiden er uden Betydning eller uden selvstændig Værdi til Bestemmelse af Straffens Formaal³⁾. Endvidere mener han om Almenhedens moralske Fordømmelse af Forbrydelsen, at Tilfredsstillelsen af denne, som Regel ureflektede, Følelse ikke egner sig til at optages som selvstændigt Element i Straffens Formaal⁴⁾. Derimod synes Krabbe at indrømme Berettigelsen af den Form for Gengældelse, som ligger i eller kan ligge i Straffens Evne til at »udligne« den begaaede Uret gennem den befriende Afspænding, som Retsforfølgningen

¹⁾ jfr. O. K. Magnussen: Er Barnemord Manddrab? U. f. R. 1929. 193 ff.

²⁾ p. 8.

³⁾ p. 31.

⁴⁾ p. 36.

med paafølgende Domfældelse fremkalder hos den gennem en alvorligere Forbrydelse opskræmte Almenhed. Han hævder, at denne »Gengældelsesbetragtning«, der navnlig er blevet stillet i Spidsen af flere tyske Forfattere, dækker over vigtige Realiteter, der er af Betydning ved Drøftelse af Straffens Formaal¹⁾.

Agge synes ogsaa at tage Afstand fra Gengældelsen i dens forskellige Former som selvstændigt Strafformaal. Derimod fremhæver han, som det senere skal omtales, stærkt den Betydning, som de i Samfundet faktisk raadende irrationelle Forestillinger har for Gennemførelsen af Straffens handlingsbestemmende Funktion.

Skeie synes derimod at mene, at ogsaa »Gengældelsen« hører til de konstante Strafformaal, idet han anser det for til en vis Grad rigtigt at tale om Gengældelse som Formaal ved Straf for Handlinger, som virkelig krænker individuelle Retsgoder eller skader Samfundets Interesser²⁾. Derimod mener han ikke, at det er naturligt at tale om Gengældelse for Overtrædelse af en Ordensforskrift, og han finder ogsaa, at Forbrydelsen faar en helt anden Karakter, naar der kun foreligger Uagtsomhed.

Hvis man ved Strafformaal forstaar et Formaal, som altid skulde opnaas ved enhver Strafanvendelse, maa man sikkert være enig med Krabbe i, at hverken Gengældelsen eller Tilfredsstillelsen af den moralske Forargelse ved en Forbrydelse er et saadant »konstant« Strafformaal. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med, at det ikke undertiden skulde kunne være et Formaal for Anvendelse af Straf at tilfredsstille Retsfølelsen, hvad enten denne bunder i Gengældelsesinstinkter, moralsk Forargelse eller andre sjælelige Foreteelser. Man kan maaske ønske saa vidt muligt at begrænse Omraadet for Anvendelse af Straf, der kun har et Formaal af denne Beskaffenhed. Men netop en realistisk Strafferetsvidenskab, der sætter sig til Opgave at

¹⁾ p. 34—36.

²⁾ p. 20.

gennemføre en fordomsfri Undersøgelse af Strafinstituttet og dets Virkninger uden forudfattede Meninger om disse Virkningers Værdi, maa regne med de i Samfundet faktisk raadende irrationelle Følelsers og Forestillingers Tilfredsstillelse som et Formaal, der ikke paa Forhaand kan afvises. Dette gælder naturligvis i særlig Grad, naar en manglende Tilfredsstillelse af disse Følelser resulterer i en Krænkelse af Sikkerhedsfølelsen eller en Mistillid til Straffesystemet eller Retssystemet i sin Helhed eller finder Udløsning gennem Selvtægt, Lynching eller anden Forstyrrelse af den offentlige Fred. Men ogsaa selv om saadanne Virkninger ikke er at befrygte, vil Tilfredsstillelsen af Retsfølelsen være et Strafformaal, som ikke kan afvises uden en forhaands Stillingtagen til etiske Spørgsmaal, som bør være en objektiv Strafferetsvidenskab fremmed.

Som en særskilt Gruppe Interesser indenfor — eller, om man vil: ved Siden af — Retsfølelsen kan endelig som Formaal for Straffen anføres Lighedsfølelsen — det umiddelbare Krav om, at det Onde, som Straffen er eller anses for at være, ligeligt rammer enhver, der har gjort sig skyldig i strafbare Forhold, som efter den almindelige Opfattelse er ensartede. Det kan maaske være vanskeligt nærmere at begrunde dette følelsesbetonede Krav om Lighed, men det vil næppe kunne bestrides, at det faktisk gør sig gældende i vide Kredse af Samfundet. At Straf skulde kunne være berettiget blot med det Formaal at tilfredsstille et ubestemt og ureflekteret følelsesmæssigt Krav af denne Art, vil vel for en »teoretisk« Opfattelse forekomme end mere uantageligt, end at Anvendelsen af Straf skulde kunne ske for at tilfredsstille Retsfølelsens Krav om »Gengældelse«, men for en objektiv Betragtning lader det sig næppe gøre at afvise dette Strafformaal. Det maa stadig herved erindres, at saavel denne som de øvrige Grupper af Interesser kun opstilles som mulige Strafformaal, uden at det ligger indenfor en objektiv Videnskabs Rammer i det enkelte at tage Stilling til disse Formaals nærmere indbyrdes Afvejning.

Til Slut kan der være Grund til at omtale, at Drøftelsen af Straffens Formaal som et nødvendigt Supplement kræver en Klargørelse af, hvilke Sidevirkninger der er knyttet til Realisationen af de enkelte Strafformaal. Straffen er jo, hvad enten den tilsigter Handlingsbestemmelse eller Tilfredsstillelse af Sikkerhedsfølelsen, eller Fremme af de »irrationelle« Strafformaal (Retsfølelsen og Lighedsfølelsen) normalt et Onde for Delinkventen, altsaa noget som det ellers ligger indenfor Retsordenens Opgave at modvirke. Allerede her foreligger altsaa et Modhensyn mod Strafinstituttets ubetingede Gennemførelse til Fremme af sine Formaal. Endvidere vil Straffudstaaelsen kunne virke forraaende, ligesom det Stigma, som Straffen medfører, kan gøre en efterfølgende social Tilpasning vanskelig, og de Personer, der er afhængige af Delinkventen, berøres indirekte af de Indgreb, som Straffen bevirker i hans Interesser. Strafinstituttet medfører derhos i vidt Omfang, at menneskelige Egenskaber fremmes, som ellers fordømmes og modarbejdes; Anmeldelse om virkelige eller paastaaede Forbrydelser foretages ofte i Selviskhed eller som en Hævnaakt, Straffuldbyrdelsen kan fremkalde en Glæde ved at se andre lide o. s. v. Den til Straffeprocessen og Straffuldbyrdelsen nødvendige — eller tilstræbte — Publicitet kan virke som daarligt Eksempel for andre eller i det hele virke forraaende. Endelig kræver Forfølgningen af Forbrydelser saavel som Straffeprocessen og Straffuldbyrdelsen økonomiske og undertiden menneskelige Ofre.

Selve Strafinstituttet vil derhos ifølge sin Natur kunne fremkalde en Følelse af Usikkerhed hos større eller mindre Kredse af Samfundsmedlemmerne, nemlig hvis det er usikkert, under hvilke Betingelser Straf paalægges, eller hvis disse Betingelser er saadanne, at den enkelte ikke er Herre over at undgaa Straf eller i det mindste kan forudberegne Straffens Indtræden som en overskuelig og begrænset Risiko, eller endelig blot som Følge af Frygten for uskyldigt at blive mistænkt og dømt for et Forhold, der

er belagt med Straf. Denne Sikkerhedsfølelse, som det kan være naturligt at betegne som den »negative« til Adskillelse fra den »positive«, der knytter sig til Strafinstituttets Beskyttelse af de gennem Handlingsbestemmelse værnede Interesser, staar naturligvis i Forhold til Strengheden af den Straf, hvormed der trues og til, hvor nærliggende det er, at Mistanke kan paadrages eller en Lovovertrædelse uforvarende blive begaaet, men afhænger iøvrigt af den enkeltes Indstilling og Temperament. I Nutidens Kultursamfund er denne Sikkerhedsfølelse utvivlsomt af stor Betydning ved Retsinstitutternes nærmere Udformning. Vidnesbyrd herom foreligger ikke alene i mangfoldige Enkeltreglers Indhold, saasom Kravet om personlig »Skyld« som Betingelse for Ansvar eller om bestemte Grænser for de Byrder, der kan paalægges den enkelte, men tillige i de, i hvert Fald i demokratiske Samfund, opstillede Krav om bestemte Grænser for Myndighedernes Indgriben i den enkeltes Interessesfære, om forudgaaende Lovfæstelse og Kundgørelse af Retsforskrifter, der berører den enkeltes Interesser, eller i det mindste om Regelmæssighed i Domstolenes Retsanvendelse, om Adgang for den enkelte til at gøre sin Indflydelse gældende paa Retstilstanden, og endelig om visse uforanderlige Grænser for, hvad selv ved Fleritalsbeslutning kan vedtages. Overalt er det her ikke alene materielle Interesser, der imødekommes, men tillige i større eller mindre Grad det enkelte Individets Sikkerhed mod uberegnelige og uoverskuelige Indgreb fra Myndighedernes Side.

Svarende til, at Straffen undertiden kan have til Formaal at imødekomme Kravet om Lighed, vil det endelig omvendt være ensbetydende med en Krænkelser af Lighedsfølelsen, saafremt Straf paalægges i Tilfælde, der efter den almindelige Opfattelse er ensartede med andre, hvor Straf blev undladt. Ogsaa her foreligger altsaa efter Omstændighederne et Modhensyn mod Strafinstituttets ubetingede Gennemførelse til Fremme af sine Formaal.

Sluttelig maa der erindres om, at den enkeltes Bestræbelser for at undgaa det Onde, som Straffuldbyrdelsen betyder, vil kunne bevæge ham til Handlinger, som er ligesaa uønskede som dem, som Straffen tilsigter at forhindre, jfr. det af Krabbe fremdragne Eksempel om Betænkeligheden ved i Forbindelse med betinget Domfældelse for Berigelsesforbrydelser at opstille Betaling af Erstatning som Vilkaar for Straffens Udsættelse¹⁾.

2. Hvad dernæst angaar Straffens Funktion som Middel til Realisationen af de enkelte Strafformaal, er det naturligt, at de tre Forfattere først og fremmest fremhæver Straffens Evne til at fremkalde Handlingsbestemmelse. Straffen som Middel til Tilfredsstillelse af Sikkerhedsfølelsen og Retsfølelsen kræver vel en selvstændig Undersøgelse ved Siden heraf, idet det ingenlunde paa Forhaand er givet, at de samme Momenter, som er af Betydning for Handlingsbestemmelse ogsaa er af Betydning ved Realisationen af de nævnte andre Strafformaal. Blandt andet forekommer det paa Forhaand sandsynligt, at i hvert Fald de »irrationelle« Strafformaal kræver en Understregning af Straffen som noget lidelsesfuldt og nedværdigende i højere Grad, end det vilde kunne forsvares, hvis Formaalet alene var Handlingsbestemmelse. I Nutidens Kultursamfund vil Bestræbelsen dog vel sikkert gaa ud paa at søge de irrationelle Formaal skudt saa langt tilbage som muligt, og i Overensstemmelse hermed vil det være Straffens Egenskaber som handlingsbestemmende og eventuelt sikkerhedsskabende, som vil blive de dominerende.

Handlingsbestemmelse kommer jo i Stand dels i Kraft af, at Truslen om et Onde fremholdes for den, der handler paa en bestemt Maade, dels i Kraft af en Paavirkning af Sindelaget hos den, der er disponeret til at handle paa nævnte Maade, og dels endelig i Kraft af en saadan Begrænsning i Personens Bevægelsesfrihed, at han fysisk af-

¹⁾ p. 38.

skæres fra at handle. Som en fjerde Maade kunde vel nævnes fysiologiske Indgreb, som fjerner driftsmæssige Motiver til lovstridig Handlemaade, eller Ændring i sociale Forhold, som formindsker Motiverne til saadan Handlemaade, men ingen af disse Foranstaltninger falder formentlig efter almindelig Sprogbrug ind under Begrebet Straf.

Agge og Krabbe indskrænker sig i det væsentlige til en Omtale af de to førstnævnte Virkemaader indenfor Straffens handlingsbestemmende Funktion, dem der i Retslitteraturen traditionelt betegnes som Generalpræventionen og Specialpræventionen. Under dette sidste Udtryk falder dog formentlig efter de nævnte Forfatters Terminologi tillige Uskadeliggørelse af en Person, af hvem Lovovertrædelser kan ventes. Skeie fremhæver særskilt Uskadeliggørelsen.¹⁾

Krabbe stiller Generalpræventionen i Spidsen som den vigtigste Funktion af Straffen overhovedet.²⁾ Selv om Generalpræventionen virker med højst varierende Styrke, og selv om dens Betydning ikke maa overvurderes, er det dog efter Krabbes Mening klart, at et Straffesystem, der vilde indskrænke sig til Specialprævention, og som derfor konsekvent maatte give Afkald paa Straf overfor dem, af hvem fremtidige Lovovertrædelser ikke kunde befrygtes, ikke under Nutidens Kultur og Samfundsforhold kunde gøre Fyldest. Den generalpræventive Funktion af Straffen — saavel som af andre Tvangsforanstaltninger — hviler ganske vist paa et særdeles spinkelt Erfaringsgrundlag. Selv den moderne Kriminalstatistik er jo kun — og endda kun ufyldstgørende — et Middel til Konstatering af Straffens specialpræventive Virkninger. Men et tilstrækkeligt — og efter Krabbes Mening vel det stærkeste — Bevis for Generalpræventionens fundamentale Betydning for Retsordenens Opretholdelse ligger i den rent negative Erkendelse af, hvilken Opløsning af sikre og ordnede Samfundstilstande, der vilde indtræde, saafremt rettlige Sanktioner skulde undværes.

¹⁾ p. 20.

²⁾ p. 7 ff og 29 ff.

saaledes at det f. Eks. »skulde være straffrit at stjele, bedrage, voldtage og æreskænde«. Generalpræventionens selvstændige Betydning kommer vel mindre stærkt frem, naar den Handlingsbestemmelse, den tilsigter at fremkalde, tillige er moralsk eller socialt sanktioneret. Men drejer det sig f. Eks. om Handle- eller Ydelsespligter overfor det offentlige, hvor typiske Egeninteresser hos den forpligtede er fremtrædende, vilde Loven i Mangel af retlige Sanktioner blive omtrent virkningsløs: »Under Trusel om beskedne Bødestrafte opretholdes den sociale Lovgivning, Sundhedslovgivningen, Færdselslovgivningen; Landet mørklægges paa Klokket. Millioner anmelder sig til Folkeregistret, Hundrede Tusinder forsyner deres Cykler med Lygte, Klokke og Katteøj, og i Tusindvis møder det værnepligtige Mandskab paa Session«. ¹⁾

Det er utvivlsomt med Føje, at Krabbe paa denne Maade understreger Straffens generalpræventive Funktion. Selv om denne Funktion undertiden har været tillagt overdreven Betydning i Teori og Praksis, har den strafferetlige Tænkning kun alt for ofte været præget af manglende Blik for dens Konsekvenser. Og ved indenfor Strafferetten at undersøge disse Konsekvenser vindes tillige værdifuldt Materiale til en Undersøgelse af retlige Tvangsmidlers handlingsbestemmende Funktion indenfor Retssystemet som Helhed og derigennem Erkendelse af Betydning for retlig Tænkning overhovedet.

Det er derfor næppe træffende, naar Agge tager Specialpræventionen som Udgangspunkt ved Undersøgelsen af det strafferetlige Reaktionssystem. ²⁾ Dette kunde maaske forsvares, hvis man indskrænkede sig til de »egentlige« Forbrydelser, med Hensyn til hvilke moralske og andre social-etiske Normer utvivlsomt spiller stor Rolle som motivdannende, og hvor omvendt Straffens Strenghed i sig selv indicerer, at den, overfor hvem den ikke har kunnet virke

¹⁾ p. 9.

²⁾ p. 12 ff.

paa Forhaand motiverende, har specialpræventive Foranstaltninger behov. De Begrundelser, som Agge giver for at tage Specialpræventionen som Udgangspunkt, er imidlertid ikke overbevisende. Dels fremhæver han, at vort Erfaringsmateriale vedrørende Straffens Funktion, som nævnt, næsten udelukkende angaar den specialpræventive Virkning, dels mener han, at det fra et »retssystematisk Synspunkt« aldrig er muligt at forbigaa det Faktum, at den strafferetlige Reaktion knytter sig til de konkrete Tilfælde af samfundsskadelig Handlemaade, og at Beskrivelsen og Behandlingen af disse Situationer maa blive Udgangspunktet for Opbygningen af det strafferetlige Reaktionssystem. Den sidste Betragtning er klart rent formel. Spørgsmaalet er jo netop, om ikke Udgangspunktet i det konkrete Tilfælde og den dominerende Plads, det som Følge heraf har faaet i retlig Tænkning, har virket hæmmende paa en klar Erkendelse af Strafinstituttets generelle Virkninger og disse Virkninger samfundsmæssige Betydning. Og hvad den første Betragtning angaar, er det vel rigtigt, at Strafferetsvidenskaben som egentlig Erfaringsvidenskab kun har relativt begrænsede Muligheder; men om Strafferetten gælder det formentlig i ikke mindre Grad end om de øvrige Grene af Retssystemet, at en Undersøgelse af samfundsmæssige Virkninger kun delvis kan støttes paa direkte Erfaringer, og at en paa dette Grundlag udformet Systematik derfor i høj Grad maa bygge paa mere almene Erfaringer om den menneskelige Natur og Samfundslivets Vilkaar, og først og fremmest paa det, som Krabbe kalder »det negative Bevis«, nemlig Betragtninger over, hvorledes Samfundslivet vilde arte sig, saafremt denne eller hin retlige Tvangsforanstaltning ikke fandtes.

Ogsaa Agge beskæftiger sig dog først og fremmest med Generalpræventionen, idet denne af ham erkendes at være den mindst gennemtænkte i sine Konsekvenser¹⁾. Dette

¹⁾ p. 79 ff.

beror ifølge Agges Opfattelse først og fremmest paa, at man for at forstaa den generalpræventive Funktion maa foretage en nærmere Analyse af de i Samfundet raadende irrationelle (af Gengældelses- og lignende Følelser bestemte) Forestillinger om Straffen og dens Formaal. Som erkendt i nyere Forskning — og ogsaa fremhævet af Krabbe — kommer den generalpræventive Funktion i Stand ikke alene gennem en direkte Indvirkning paa den potentielle Lovovertræder, men tillige derved at Strafinstituttet paavirker det enkelte Samfundsindivids Sjæleliv, dets »Moral«, idet det skaber en Følelse af Pligt og Retsbevidsthed, som ubevidst bestemmer dets Handlinger i det givne Øjeblik, saaledes at den direkte Straffetrusel træder tilbage og eventuelt helt mister sin selvstændige Betydning. Agge erkender dog, at det med Hensyn til nye Gerningstyper, som ønskes kriminaliseret, er vanskeligt at beregne en saadan Moraldannelse, ligesom han fremhæver, at der er Delikter, med Hensyn til hvilke en saadan Moraldannelse ikke eller kun i ringe Omfang gør sig gældende. Endvidere maa man selv paa andre Omraader end de sidstnævnte regne med en selvstændig Virkning af Straffetruslens direkte afskrækkende Funktion, nemlig paa den (mindre) Gruppe af Personer, som af særlige psykologiske eller andre subjektive Grunde er fristet til at begaa Forbrydelser, som moralsk fordømmes af den større Almenhed, maaske af de paagældende selv. Den selvstændige Betydning af Moraldannelsen eller Moralforstærkelsen synes ifølge Agges Fremstilling kun at vise sig derved, at en manglende Hensyntagen fra Lovgiverens Side til den almindelige af Gengældelses- og lignende Følelser bestemte Opfattelse af det kriminaliserede Omraade og Straffens Streng-
hed bør undgaas. En af specialpræventive eller andre Grunde anbefalelsesværdig eller dog forsvarlig Mildhed vil kunne svække Lovens generalpræventive Kraft, og omvendt forhindres Anvendelsen af i og for sig af specialpræventive Grunde ønskelige Foranstaltninger, som efter den almindelige Opfattelse er for strenge i Forhold til den begaaede

Forseelse, fordi en saadan Strengthed vil kunne fremkalde en uheldig Opposition mod Retsordenen.

Det kan ikke nægtes, at dette Resultat forekommer noget magert i Forhold til den kraftige Understregning, som Agge indledningsvis foretager af Gengældelsessynspunkternes Betydning for den generalpræventive Funktion, og som er den ydre Motivering for den i hans Fremstilling foretagne Gennemgang af Gengældelsesteoriene, baade de ældre metafysisk begrundede og de nyere, der paa Basis af erfaringsbestemte Betragtninger over de i Samfundet faktisk herskende irrationelle Forestillingers Karakter begrunder Forholdsmæssigheden mellem Forbrydelsens Grovhed og Straffens Strengthed som en Hensyntagen til disse Forestillinger, saaledes at Gengældelsen bliver »en lovgivningspolitisk Maxime, der drager visse Grænser for de rene Præventionsprincipper i Strafferetten«. ¹⁾ Det er dog fortjenstfuldt af Agge at fremhæve det Faktum, at Strafinstituttets generalpræventive Funktion ikke alene bygger paa direkte Motivdannelse hos en potentiel Lovovertræder ved Hjælp af Straffetruslen, men tillige og nok saa meget paa Indvirkningen paa Individernes Sjæleliv gennem en Udvikling og Støtte af deres moralske Forestillinger, samt at omvendt Eksistensen af allerede fikserede Forestillinger modarbejder den generalpræventive Funktion, saafremt det kriminaliserede Omraade eller den udkrævede Strengthed af Straffen ikke falder sammen med det, hvortil de moralske Forestillinger knytter sig.

Agges Fremstilling af Generalpræventionen er iøvrigt interessant derved, at han, vistnok for første Gang i skandinavisk Retslitteratur, opstiller en Sondring mellem de fire Stadier i det »strafferellige Konkretiseringsforløb«, nemlig Straffeloven, Straffeprocessen, Straffedommen og Straffuldbyrdelsen. ²⁾ Paa Forhaand kunde man være tilbøjelig til at indvende imod en saadan Opdeling af den generalpræ-

¹⁾ p. 43.

²⁾ p. 81. ff.

ventive Funktion, at denne Funktion i et givet Samfund altid er og maa virke som en Enhed, og at i hvert Fald Straffeloven og Straffuldbyrdelsen logisk forudsætter hinanden i den Forstand, at den i Straffeloven indeholder Straffetrusel bliver betydningsløs, hvis Truslen ikke stadig gøres til Virkelighed, saasnart de i Loven foreskrevne Betingelser foreligger, og at omvendt Straffuldbyrdelsen bliver en meningsløs Tvangsforanstaltning, saafremt det ikke forud for eller i det mindste samtidig med den angives, under hvilke Betingelser en Tvangsforanstaltning af denne Art fremtidig vil blive foretaget. Det viser sig da ogsaa, at en Del af de Spørgsmaal, som Agge drøfter, gaar igen i de forskellige Grupper. Dette gælder navnlig Spørgsmaalet om Sammenhængen mellem de irrationelle Forestillinger og den generalpræventive Funktion, hvilket Spørgsmaal af Agge navnlig drøftes i Forbindelse med Straffeloven, men som han ogsaa maa berøre i Tilknytning til Omtalen af de øvrige Stadier i Konkretiseringsforløbet.

Af praktiske Grunde kan det imidlertid være berettiget særskilt at fremhæve de nævnte fire Stadier, idet det utvivlsomt er rigtigt, at baade Straffeprocessen og Straffedommen i vidt Omfang hver for sig bidrager til pædagogisk at understrege Straffetruslens Indhold og Myndighedernes Vilje til at gennemføre den, og Agge faar Lejlighed til at beskæftige sig med en Række vigtige herhenhørende Spørgsmaal, saasom Principperne for Tilladeligheden af Tiltalefrafald, Betydningen af Offentlighed i Straffeprocessen, Pressens Stilling til denne, Æresstraffen, ubestemte Straffedomme, Neutralisationen af Straffuldbyrdelsens skadelige Bivirkninger samt de principielle Spørgsmaal, der staar i Forbindelse med Mulighederne for at anvende betinget Dom.

Af særlig Interesse er Agges Drøftelse af de Problemer, der vedrører Udformningen af de enkelte Forbudsnormer i Straffeloven.¹⁾ Agge fremhæver, at det er en naturlig Kon-

¹⁾ p. 93 ff.

sekvens af Straffelovens generalpræventive Funktion, at de Handlinger, der ønskes modvirket ved Straf, er Almenheden bekendte. Maximen nullum crimen sine lege har en selvfølgelig Begrundelse i selve Strafinstituttets generalpræventive Funktion. Det er derhos en Forudsætning, at Beskrivelsen af de Handlinger, der ønskes modvirket, gores saa let fattelig som mulig og saa nær overensstemmende med Almenhedens Forestilling om, hvad der ligger i den ene eller den anden Forbrydelses Væsen; og noget tilsvarende gælder med Hensyn til Domstolenes Fortolkning af Straffeloven i det Omfang, hvori der er forskellige Opfattelser ved dens Tillem্পning mulige.

Dette sidste Spørgsmaal er utvivlsomt af stor Rækkevidde, hvad formentlig først og fremmest staar i Forbindelse med, at der er to af hinanden uafhængige Metoder til Opnaaelse af den fornødne »psykiske Kontakt« mellem Straffeloven og de Individer, hvis Handlemaade ønskes paaavirket: enten kan Straffen knyttes til saa enkle og let forstaaelige Kriterier, at man kan være nogenlunde sikker paa at kunne indarbejde den paagældende Handlingstype i den almindelige Bevidsthed. Særligt vil dette opnaas, hvis Handlingstypen for den almindelige Bevidsthed staar som moralsk forkastelig eller den af andre Grunde paa Forhaand har antaget en forholdsvis afgrænset Form i den almindelige Bevidsthed. Men dette Resultat opnaas ofte kun paa Bekostning af en Kriminalisering af et større eller mindre Antal Handlinger, som det ikke vilde have været nødvendigt at modvirke, hvis man havde kunnet give Straffeloven en i Forhold til dens Formaal mere adækvat Formulering. Den anden Metode gaar ud paa i selve Formuleringen af det paagældende Straffebud at optage en mere eller mindre direkte Henvisning til det Formaal, som tilsigtes med det. Saafremt dette sker, vil ikke alene Straffebudets Indhold lettere forstaaes, men en Forandring i ydre Forhold, som vilde fremkalde en Forskydning i Straffelovens Virkninger, hvis den skulde tages efter sin Ordlyd, vil opvejes af den

almindelige Forstaaelse af, at Forfølgningen af det ved Loven tilsigtede Formaal nu kræver en anden Fortolkning af Straffebudet end den oprindelige. Men bestaar der Usikkerhed med Hensyn til eller ligefrem Uenighed om Berettigelsen og Rækkevidden af det ved Straffebudet forfulgte Formaal, vil dette give sig Udslag i en tilsvarende Uklarhed med Hensyn til Straffebudets Rækkevidde.

Agge gaar ikke nærmere ind paa disse Spørgsmaal, og deres Behandling kan vel ogsaa siges først og fremmest at høre hjemme i den almindelige Retslære, idet tilsvarende Problemer gør sig gældende med Hensyn til alle Retsregler, hvorved Handlingsbestemmelse søges opnaaet.

Derimod fremhæver Agge i Forbindelse med Drøftelsen af Emnet med Rette, at »Legalitetskravet« ikke bør overdrives. Uklarheden i et Straffebud er nemlig ikke et nødvendigt Onde set fra et generalpræventivt Synspunkt, hvis Straffebudet kun er af Betydning for en mindre Kreds, der ikke lader sig bestemme af almindelige moralske og beslægtede Forestillinger, fordi selve Usikkerheden med Hensyn til det strafbares Omraade kan have en betydelig generalpræventiv Effekt, og fordi der ikke foreligger Modhensyn i denne Usikkerhed.

I denne Forbindelse nævner Agge, at Sætningen *nullum crimen sine lege* ogsaa har Betydning i en anden Retning, nemlig for Retssikkerheden. Derved at en almindelig Tryghedsfølelse skabes for Individet i hans Forhold til Loven, befordres ifølge Agge naturligt indirekte Retsordenens Autoritet.¹⁾ Det kan spørges, om det i Virkeligheden ikke er et langt vidererækkende Problem, som her foreligger. Den Tryghedsfølelse, Agge omtaler, er utvivlsomt identisk med den »negative Sikkerhedsfølelse«, hvis Beskyttelse, som indledningsvis hævdet, er et selvstændigt Modhensyn ved Straffesystemets Gennemførelse, uanset om en med Henblik paa Generalpræventionen gavnlig Styrkelse af Retsordenens

¹⁾ p. 96.

Autoritet tillige indirekte er Resultatet. Denne Sikkerhedsfølelse er derhos ikke blot afhængig af den Udstrækning, hvori Lovfæstelse sker af de kriminaliserede Handlings typer. Hvis disse er saadanne, at Straf indtræder under Betingelser, over hvilke det enkelte Individ ikke fuldt ud er Herre, vil, som ovenfor omtalt, en lignende Usikkerhedsfølelse kunne blive Resultatet.

Man savner i denne Forbindelse hos Agge en Drøftelse af, hvorvidt Generalpræventionens fuldstændige Gennemførelse er begrænset af de ovenfor nævnte særlige Modhensyn, der gør sig gældende ved enhver Gennemførelse af Straf. Dette Spørgsmaal berøres af Krabbe¹⁾ i hans Omtale af Spørgsmaalet om, hvorvidt Straffen kan ramme andre end den skyldige Gerningsmand, hvilket som bekendt paa begrænsede Omraader faktisk er hjemlet i mange Lovgivninger, og hvis generalpræventive Virkning heller ikke kan underkendes. Som Krabbe imidlertid fremhæver, vil en Strafudøvelse mod andre end den skyldige normalt være i den Grad stridende mod Nutidens Kulturopfattelse, at den maa undlades, ogsaa i Tilfælde hvor den — navnlig paa Grund af Interessesfællesskab mellem den skyldige Gerningsmand og Strafojektet — kunde have en betydelig præventiv Effekt. Iøvrigt vil ikke alene dette Hensyn men ogsaa Hensynet til den negative Sikkerhedsfølelse kunne anføres i denne Forbindelse. Og tilsvarende Betragtninger kunde anvendes med Hensyn til en saadan Slappelse af Kravene til Beviset for en Forbrydelses Begaaelse, at en væsentlig Forøgelse af Antallet af uskyldig dømte blev Resultatet, eller med Hensyn til en Slappelse af Kravene til Tilregnelighed. En vis generalpræventiv Virkning vilde kunne opnaas ved saadanne Virkemidler — og paa visse Omraader og under visse Samfundstilstande tages de faktisk i Brug — men ogsaa om dem gælder det, at de ikke alene vilde være i Strid med den almindelige Kulturopfattelse, men at de

¹⁾ p. 34.

ogsaa — og maaske navnlig — vilde fremkalde en almindelig Følelse af Usikkerhed.

I Agges Fremstilling af Straffelovens generalpræventive Funktion savner man endelig en nærmere Undersøgelse af det mere specielle Problem, hvordan den til Generalpræventionens Gennemførelse fornødne psykiske Kontakt kommer i Stand ved de enkelte Handlingstyper og en tilsvarende Undersøgelse af, hvorvidt Modhensyn i disse Tilfælde begrænser generalpræventive Synspunkters Gennemførelse. Dette Spørgsmaals særlige Betydning for den straf ferellige Problemstilling ligger i, at det afgørende for Generalpræventionens Gennemførelse jo ikke er, at Straf idømmes, naar en under den uønskede Handlingstype hørende Handling efter Domstolenes Opfattelse — i Overensstemmelse med de af disse til Grund lagte Bevisregler — er begaaet, men derimod at Straf idømmes, naar der foreligger en Handling som synes at falde ind under denne Type, d. v. s. gør det efter den almindelige Opfattelse og navnlig efter Opfattelsen hos dem, der aktuelt eller eventuelt vilde kunne begaa lignende Handlinger. Hvis Domstolene i sidstnævnte Tilfælde vilde frifinde for Straf, vil den generalpræventive Effekt af Straffeloven svækkes, ganske uanset om Handlingen i Virkeligheden har været af en saadan Beskaffenhed, at den ikke behøvede at modvirkes, og det samme gælder om den positive Sikkerhedsfølelse. Noget tilsvarende gælder med Hensyn til den negative Sikkerhedsfølelse og med Hensyn til Retsfølelsen og Lighedsfølelsen. Ogsaa her er det afgørende, ikke om Handlingen efter Domstolenes Mening virkelig bør modvirkes, men derimod at den tager sig ud, som om den ikke krævede Straf.

Det her omhandlede Problem vil vel normalt ikke opstaa, fordi der i det store og hele vil være Kongruens mellem den almindelige Bedømmelse af en Handlings Strafbarhed og Domstolenes. Særlig vil dette gælde, naar Lægmænd medvirker, men i det hele maa der formodes at gøre sig

en Vekselvirkning gældende mellem Straffeloven, herunder de Bevisregler, som Domstolene anvender, og den almindelige Bedømmelse af, om det er godtgjort, at en Forbrydelse er begaaet. Og selv om der bestaar en Forskel mellem den almindelige Opfattelse i saa Henseende og Domstolenes, vil en Svækkelse af Generalpræventionen m. v. ikke nødvendigvis blive Resultatet, nemlig hvis det er klart for den almindelige Opfattelse, at der bestaar særlige Grunde til at afvige fra dennes Bedømmelse, saaledes f. Eks., hvis der paa visse Omraader stilles særlig strenge Krav til Beviset for en Tiltalts Skyld i det Øjemed at skabe en særlig Tillid og Sikkerhed i den kriminelle Retspleje, eller naar omvendt Domstolene paa andre Omraader af rent praktiske, ekspeditions-mæssige Grunde tager mindre højtideligt paa Beviset, saaledes ved Politiforseelser.

Men hvis disse særlige Grunde ikke foreligger, og der virkelig bestaar en Uoverensstemmelse mellem den Maade, hvorpaa Domstolene dømmer, og den almindelige Opfattelse af, om en strafbar Handling er begaaet, vil det ikke kunne undgaas, at Generalpræventionen svækkes, og at den positive saavel som den negative Sikkerhedsfølelse og eventuelt Retsfølelsen og Lighedsfølelsen krænkes. Dette gælder baade med Hensyn til den nærmere Afgrænsning af de enkelte Handlingstyper, der ønskes modvirket, de personlige Betingelser, der skal foreligge i Henseende til Tilregnelser og Tilregnelighed, for at Straf kan paalægges, og endelig selve de af Domstolene anvendte Bevisregler. Det af Agge drøftede Spørgsmaal om Betydningen af, at Straffenormerne udformes saaledes, at de korresponderer med den almindelige Morals Opfattelse af det strafbares Omraade, er i Virkeligheden en Underafdeling af det heromhandlede Problem. Naar en Handling er moralsk forkastelig, vil den almindelige Opfattelse ofte tendere mod at identificere Grænserne for dens Strafbarhed med det moralsk forkastelige, og hvis Domstolene i saa Fald ikke følger den almindelige Opfattelse, vil Uoverensstemmelse mellem denne og Dom-

stolenes Bedømmelse af, hvornaar en strafbar Handling er begaaet, være uundgaaelig. Men noget tilsvarende gælder med Hensyn til Lovovertrædelser, hvor Moral og Retsfølelse ikke spiller nogen Rolle. Det afgørende for Problemets Opstaaen er, om der er Mulighed for Uoverensstemmelse mellem den af Lovgivning og Retsanvendelse foretagne Afgrænsning af det strafbare Omraade og den almindelige Opfattelse af dette Omraade.

Til en vis Grad er saadanne Uoverensstemmelser naturligvis uundgaaelige, nemlig naar Lovgivningsmagten eller Domstolene anser det for nødvendigt at gaa imod den almindelige Opfattelse. I saa Fald vil Uoverensstemmelsen ofte kun blive midlertidig, nemlig indtil den almindelige Opfattelse har indstillet sig paa den Afgrænsning, som Lovgivningsmagt og Domstole ønsker at foretage, og som formodningsvis i saa Fald understreges saa kraftigt som muligt. Men hvis det er vanskeligt gennem Lovgivning og Retsanvendelse at give en skarp Formulering, der egner sig til Indarbejdelse i den almindelige Bevidsthed, vil Uoverensstemmelsen og dens Konsekvenser være et Faktum, som er uafvendeligt.

Særlig Betydning faar dette med Hensyn til Spørgsmaalet om Tilregnelighed. Hvis f. Eks. Loven — hvad netop kan synes det rationelle — kræver Frifindelse for Straf, hvis Gerningsmanden savnede Evne til at lade sig paavirke af Straffetruslen, og hvis Lægeskønnet støtter Forsvarerens Krav om Frifindelse paa dette Grundlag, vil det kunne være ønskeligt at anvende Straf, fordi den psykiske Defekt ikke adskiller sig saadan fra normale sjælelige Tilstande, at det kan undgaas, at Generalpræventionen svækkes eller f. Eks. den positive Sikkerhedsfølelse krænkes, hvis den Tiltalte frifindes for Straf og »blot« undergives Sikkerhedsforanstaltninger (en Sagfører, der i alkoholisk Svækkelse misbruger Klienternes Midler, en Kvinde, der under Indflydelse af klimakteriske Forstyrrelser begaar Butikstyverier,

en psykopatisk Morder eller Sædelighedsforbryder o. s. v.)¹⁾. Det samme gælder om andre psykiske Tilstande, der ud fra en lægelig Undersøgelse maa erkendes at have gjort Straffetruslen illusorisk, men som efter den almindelige Opfattelse ikke adskiller sig fra normal Mentalitet i tilregnelighedsmæssig Henseende, f. Eks. Beruselse, Affekt, Nødtilstande, eller lignende. Tilsvarende Betragtninger kommer frem, hvor Straffetruslen efter al Sandsynlighed ikke har haft nogen Virkning, f. Eks. fordi Gerningsmanden faktisk har været uvidende om den, eller fordi der normalt gør sig saa stærke Modhensyn gældende mod Begaaelse af Handlinger af den Art, at man kan slutte, at der her har foreligget saadanne særlige Grunde, at en Straffetrusel ingen Virkning kan have haft (mange Tilfælde af Barnemord og Fosterfordrivelse).

Noget lignende kommer frem med Hensyn til Tilregnelse, f. Eks. ved straffbare Uagtsomhedshandlinger. Ogsaa her kan generalpræventive Grunde eller Hensynet til den positive Sikkerhedsfølelse gøre Straf ønskelig, selv om en nøjere Undersøgelse gør det klart, at Gerningsmanden paa Grund af særlige Omstændigheder næppe har kunnet lade sig bestemme af Straffetruslen, f. Eks. hvis Handlingen for ham bærer Straffen i sig selv, saaledes ved uagtsomt Manddrab paa en nær Slægtning (i hvilket Tilfælde Anklagemyndigheden her i Landet dog normalt undlader Tiltale). Omvendt vil Hensynet til den negative Sikkerhedsfølelse ofte bevirke, at mange i Virkeligheden uforsvarlige Handlinger gaar straf-fri, fordi deres Uforsvarlighed ikke anerkendes af den al-

¹⁾ Muligt er det, at et vist Hensyn til Retsfølelsen (Gengældelsen etc.) gør sig gældende som medvirkende Begrundelse for Straf i disse Tilfælde. — En Diskussion fornylig mellem Repræsentanter for den danske Anklagemyndighed og Lægevidenskab om Farerne ved en Udvidelse af Omraadet for Utilregnelighed havde formentlig navnlig det her berorte Spørgsmaal til Baggrund, idet Uenigheden i Realiteten angik Domstolenes Adgang til at lægge Vægt paa den almindelige Opfattelses Bedømmelse af Utilregnelighedsbegrebets Omfang i Modsætning til Lægevidenskabens.

mindelige Opfattelse, f. Eks. fordi Skaden faktisk ikke indtraadte.

Bevisregler vil ogsaa være Eksempler paa, at Hensynet til Generalpræventionen og den positive Sikkerhedsfølelse kan gøre Anvendelsen af Straf ønskelig i Tilfælde, hvor den af Loven eller Domstolene anlagte Bedømmelse fører til Frifindelse; eller at f. Eks. den negative Sikkerhedsfølelse vil blive krænkede, hvis Domstolene paa Grund af særlige Forhold ved visse Handlinger kræver et ringere Bevis, end den almindelige Opfattelse kan godkende.

Endelig kan Problemet komme frem ved Afgrænsningen af de enkelte Handlingstyper. En Forbrydelse som Bedrageri er et Eksempel paa en Lovovertrædelse, hvor paa den ene Side generalpræventive Hensyn og Hensynet til den positive Sikkerhedsfølelse vil kunne gøre det ønskeligt at anvende Straf for Handlinger, der er særlig moralsk forkastelige, uden at de dog efter en streng Anvendelse af hidtidige Retsgrundsætninger rammes af Straf, ligesom omvendt f. Eks. Hensynet til den negative Sikkerhedsfølelse vil kunne føre til at fritage for Straf i Tilfælde, hvor der foreligger en Handling, som Domstolene finder bør straffes paa Grund af sin samfundsskadelige Karakter, men som ifølge den herskende Moralphølelse og Retsfølelse ikke overskrider det tilladeliges Grænse.

3. I det foregaaende er der knyttet forskellige Bemærkninger til de tre Forfatteres Omtale af Straffens generalpræventive Funktion. Den specialpræventive Funktion som saadan gøres ikke hos dem til Genstand for nogen selvstændig Undersøgelse, hvilket vel hænger sammen med, at de med denne forbundne teoretiske Problemer er forholdsvis enkle og væsentligst af ren praktisk Art. Derimod er det naturligvis et vigtigt Spørgsmaal, hvorledes generalpræventive og specialpræventive og eventuelt andre Hensyn forenes og forsones indenfor et givet Retsinstitut, og navnlig hvorledes disse Hensyn bestemmer Straffens Udmaa-

ling. Dette sidste Spørgsmaal er utvivlsomt et af de centrale i Strafferetten. Denne Sammenhæng mellem Forbrydelsens Grovhed og Straffens Strenghed, som for den almindelige Opfattelse er selvfølgelig, er nemlig, saafremt man tager Afstand fra metafysiske Synspunkter, ingenlunde simpel at begrunde.

Forholdet er jo det, at en konsekvent Gennemførelse af generalpræventive Synspunkter maatte føre til en Skærpelse af Straffen overalt, hvor man derved kunde opnaa en saadan Formindskelse af Antallet af begaaede Lovovertrædelser, at den opvejede det Modhensyn, som foreligger i Ondet, som Straffuldbyrdelsen betyder for Strafobjektet, eller de Ulemper, som Fuldbrydelsen af en streng Straf medfører for Samfundet. I sin yderste Konsekvens, kunde det hævdes, vilde det være at foretrække at skærpe Straffen saa meget, at den paagældende Lovovertrædelse helt vilde kunne undgaas begaaet af tilregnelige Personer. Dette kunde meget vel tænkes opnaaet ved et stort Antal Lovovertrædelser, navnlig af mindre samfundsfarlig Karakter, hvor den enkeltes Interesse i at begaa Lovovertrædelsen er forholdsvis ringe, men hvor dog Lovovertrædelser af saadan Art i de fleste Samfund forekommer i stort Omfang, fordi Straffen kun er en forholdsvis ringe Straf, og mange derfor løber Risikoen i Haab om ikke at blive opdaget. Hvordan kan det da forklares, at man med Hensyn til saadanne Lovovertrædelser undlader at anvende saa streng en Straf, at den blotte Tanke om at begaa Lovovertrædelsen elimineres fra ethvert normalt Individ?

Agge synes alene at ville søge Begrundelsen for en Forholdsmæssighed mellem Brøde og Straf i Nødvendigheden af at tage Hensyn til de i Samfundet raadende irrationelle Følelser. Som overfor omtalt fremhæver Agge, at et for drakonisk virkende Straffesystem vil fremkalde væsentlige Ulemper i Form af Uvilje og Opposition. Men rent bortset fra, at egentlige moralske Forestillinger langt fra gør sig gældende med Hensyn til alle Lovovertrædelser, saaledes

som Agge erkender det, saa vil de af ham fremhævede Indvendinger jo ikke have synderlig Vægt, naar Forudsætningen netop er, at Antallet af Lovovertrædelser gennem den strenge Straf reduceres til et Minimum eller helt bringes til at forsvinde, saaledes at Indignationen ved en for haard Straffuldbyrdelse kun i ringe Omfang eller slet ikke faar Lejlighed til at opstaa.

Skeie erkender aabent, at en Begrænsning i Straffen i Forhold til, hvad generalpræventive Synspunkter vilde føre til, er en Koncession til Gengældelsestanken, som han her synes at opfatte som absolut og ikke blot som en Hensyntagen til de i Samfundet faktisk raadende Gengældelsesforestillinger.¹⁾ Hans Betragtninger svarer altsaa for saa vidt til Goos, der som bekendt fandt det fornødent at henvise til etiske Principper for Begrænsning i Straffens Størrelse. Denne Argumentation som saaledes tager Tilflugt til metafysiske Synspunkter, maa imidlertid forkastes, saafremt disse opgives.

Krabbe mener, at man ved den Begrænsning i Straffens Styrke, som utvivlsomt er paakrævet, ikke behøver at ty til Gengældelsesforestillinger. »Retsordenen har andre Opgaver end ensidigt og til det yderste at sikre den bestaaende Retstilstands Ukrænkelighed. Det maa være en Opgave baade for Lovgivningen og for Domstolene at foretage en Afvejelse, hvorefter Straffen under behørig kulturbestemt Hensyntagen til det enkelte Individ's Personlighed og til Samfundslivets frie Rørelser søger Uretten holdt nede paa et taaleligt Niveau.«²⁾ Krabbe mener, at en Henvisning hertil i Forbindelse med en Uddybning af generalpræventive Betragtninger vil afgive en nok saa rationel Bestemmelse af Straffens Formaal og en ligesaa sikker Maalestok for »den rette« Straf som Gengældelsessynspunktet.

Krabbes Betragtninger lider dog af nogen Uklarhed paa dette Punkt. Naar Krabbe finder, at det er nok saa nær-

¹⁾ p. 38.

²⁾ p. 32.

liggende og naturligt at forklare den Forholdsmæssighed, der gør sig gældende med Hensyn til Straffen for en Storbetrager i Modsætning til en lille Plattenslager eller for en Pengeskabstyv i Modsætning til den, der stjæler et Par gamle Støvler o. s. v., som en Konsekvens af, at Samfundets Interesse i generalpræventivt at reagere kraftigere overfor de førstnævnte alvorligere Forbrydelser er adskilligt større end dets Interesse i at forebygge de sidstnævnte mindre grove Forbrydelser, kan det da ikke omvendt spørges: hvori bestaar Samfundets Interesse i at reagere mindre kraftigt overfor mindre alvorlige Forbrydelser? Hvorfor reageres der ikke med en Straf af flere Aars Fængsel for en saa generende om end ikke synderlig samfundsfarlig Forbrydelse som Cykletyveri i Stedet for en Straf af nogle faa Ugers Fængsel? Eller med en lignende Straf for en Lovovertrædelse som Kørsel med Motorkøretøj i spirituspaavirket Tilstand? Maaske vil Krabbe hævde, at »Samfundslivets frie Rørelser« kræver, at der i sidstnævnte Tilfælde gives en fair Chance for at løbe Risikoen. Men næppe nogen vilde hævde, at det med Hensyn til et Cykeltveri eller de fleste andre alvorligere Forbrydelser kan være rigtigt, at der skulde være noget Hensyn at tage til den, som vilde spekulere i at unddrage sig Lovens Straf.

Forklaringen paa, at drakoniske Straffeforanstaltninger normalt maa undlades, maa formentlig først og fremmest søges i Hensynet til Sikkerhedsfølelsen. Som ovenfor omtalt ved Drøftelsen af Straffens Formaal og de Modhensyn, der gør sig gældende ved Realisationen af disse, vil selve Muligheden for uden »Skyld« at ifalde Straf kunne skabe en Følelse af Usikkerhed. Med Hensyn til særlig grove Forbrydelser vil denne Mulighed vel normalt være saa fjerntliggende, at en Krænkelser af Sikkerhedsfølelsen gennem streng Straf for disse kun vil have ringere Betydning. Men ellers, navnlig ved de Lovovertrædelser, hvor Grænsen mellem det strafbare og det straffri er vag, og hvor Omraadet for det tilladelige ofte udnyttes til yderste Grænse, som f. Eks.

ved Bedrageri, vil Forholdet ligge anderledes, og dette vil i særlig Grad være Tilfældet med Hensyn til Uagtsomhedsforbrydelser. Gennem Straffelovens Angivelse af Rammerne og dermed den yderste Grænse for Straffens Strengthed imødekommes Hensynet til den negative Sikkerhedsfølelse, og gennem Domstolenes regelmæssige Udmaaling af Straffen under Maksimumsgrænsen øges Sikkerheden yderligere.

Vanskeligere at forklare er Begrænsningen i Straffen ved særlig grove Forbrydelser. Allerede det Skær af Strengthed, som Anvendelsen af eksorbitante Straffe for saadanne Forbrydelser vilde kaste over hele Straffesystemet som en Slags Refleksvirkning, spiller dog maaske en Rolle. Af Vigtighed i denne Henseende er dog formentlig navnlig de i Samfundet raadende »irrationelle« Forestillinger, som Agge tillægger saa stor Betydning for den generalpræventive Virkning overhovedet. Hvad enten disse Forestillinger er primære i Forhold til Straffesystemet eller (tillige) er udviklede gennem en Vekselvirkning mellem den almindelige Opfattelse og Straffeloven, efterhaanden som Lovgivningsmagten mente det forsvarligt eller nødvendigt gradvis at mildne Straffene for de tidligere med yderste Strengthed hjemsøgte Forbrydelser, er det utvivlsomt, at Resultatet i Nutiden er, at der bestaar en udbredt Uvilje imod, at visse Forbrydelser skal straffes betydeligt strengere end andre, fra hvis Samfundsfarlighed de ikke i tilsvarende Grad adskiller sig. Naar derfor Hensynet til den negative Sikkerhedsfølelse kræver, at de mindre grove Forbrydelser straffes med en langt ringere Straf end i og for sig muligt, kommer dette indirekte de mere grove Forbrydelser til Gode.

Af Betydning er det formentlig endelig, at Personer, der er i Stand til at begaa Forbrydelser af særlig Grovhed, formodningsvis i ringere Grad end andre er egnede til at lade sig paavirke gennem en Straffetrusel, selv om de er »normale« — eller af Hensyn til Generalpræventionen m. v. maa betragtes som saadanne. Naar dette er Tilfældet, vil selv den strengeste Straf ikke ubetinget kunne forhindre

Begaelsen af saadanne Forbrydelser, hvilket jo ogsaa tidligere Perioder i Strafferettens Historie tilfulde viser, selv den Tids ringere Hjælpemidler til Forbrydelsers Efterforskning taget i Betragtning. Resultatet er altsaa, at det i alle Henseender meget betydelige Onde, som Eksekutionen af en eksorbitant Straf medfører, af og til bliver en Nødvendighed.

De i det foregaaende omtalte Modhensyn mod Gennemførelsen af den generalpræventive Funktion af Straffen vil naturligvis kunne tillægges en saadan Betydning, at den generalpræventive Effekt af Straffen helt forsvinder, fordi den ved Forbrydelsen opnaaede Fordel for Gerningsmanden opvejer det Onde, som Straffen betyder, Risikoen for Opdagelse taget i Betragtning. Normalt er Faren for et saadant Resultat vel ikke stor, men for forskellige Grupper af Overtrædelser af Særlovgivningen, begaaet i Vindingshensigt, har Spørgsmaalet som bekendt haft Aktualitet, men vil vel iøvrigt altid kunne løses gennem en hensigtsmæssig Udformning af Konfiskationsinstituttet.

Paa den anden Side vil det, naar en Balance mellem Generalpræventionen og de nævnte Modhensyn er resulteret i en generel gradueret Forholdsmæssighed mellem Forbrydelsens »Grovhed« og Straffens Strenghed, som Agge med Rette fremhæver,¹⁾ kunne være hensigtsmæssigt, naar særlige Hensyn kræver en stærkere generalpræventiv Effekt, at skærpe Straffen for visse Forbrydelsesgrupper, jfr. ogsaa det af Krabbe nævnte Eksempel om skærpet Straf for Forbrydelser, begaaet under Mørklægning. Netop den bestaaende Forholdsmæssighed vil i disse Tilfælde bidrage til at understøtte Samfundets Vilje til at modvirke saadanne Forbrydelser mere effektivt.

Bortset herfra vil dog formentlig hverken de negative Sikkerhedshensyn eller Hensynet til de irrationelle Forestillinger i Detailler kunne forklare den Udmaaling af

¹⁾ p. 163.

Straffen, som sker, navnlig gennem Domstolenes Praksis indenfor de i Loven angivne Rammer. Nærliggende var det at antage, at her specialpræventive Hensyn bliver afgørende. Dette synes af Agge at opstilles som ønskeligt¹⁾. Imidlertid synes det ikke at kunne være tvivlsomt, at det, der i et moderne Kultursamfund først og fremmest præger Domstolenes Udmaaling af Straffen indenfor de af Generalpræventionen og dens Modhensyn fastsatte Grænser, er Hensynet til Lighedsfølelsen. Kravet om Lighed, som det gør sig gældende baade hos Delinkventen selv og hos Omgivelserne, spiller ikke alene en Rolle ved Afgørelsen af Straffrihed kontra Straf, jfr. ovenfor, men har Betydning ogsaa ved Udmaalingen af det Onde, som ved Straffen overgaar den enkelte. Hvad der for den almindelige Opfattelse staar som lige strafværdigt, maa behandles med lige Straf og omvendt. Paa denne Maade naar Domstolene til en endnu finere Graduering end den, der vilde tilsiges alene af Generalpræventionen og dens ovennævnte Modhensyn. Det afgørende bliver ikke, hvorvidt Generalpræventionen ved Tilfælde af den Art vilde kræve en kraftigere Reaktion. Hvis Handlingen hører til en Undergruppe, der ifølge den almindelige Opfattelse er relativt mindre strafværdig end Forbrydelser indenfor Gruppen i Almindelighed, vil Domstolene kunne finde det paakrævet at lade en lavere Straf indtræde, jfr. f. Eks. Forbrydelser begaaet i Beruselse eller Affekt. Men hvad der iøvrigt i det enkelte ligger til Grund for Lighedsfølelsen og det af denne dirigerede Krav om detailleret Forholdsmæssighed, er et vidtrækkende Spørgsmaal, som det ikke er muligt at komme nærmere ind paa. Det samme gælder om den almindelige Opfattelse af Lighed og Ulighed i Straffeondet, jfr. f. Eks. at Dagbodssystemet, skønt det i Virkeligheden tilsigter større »Lighed«, undertiden støder den almindelige Opfattelse, fordi denne hæfter sig ved Bødens faktiske Størrelse og ikke ved Antallet af Dagbøder.

¹⁾ p. 161.

Nægtes kan det dog ikke, at ogsaa specialpræventive Hensyn og Hensynet til Uskadeliggørelse kan og bør gøre sig gældende som bestemmende for Strafudmålingen. Disse Hensyn imødekommes dog formentlig bedst ved, at der for de Grupper af Forbrydelser, hvor det er af særlig Vigtighed at imødekomme dem, enten idømmes en anden Art af Straf, der udtrykkelig angives specialpræventivt m. v. motiveret eller — som Agge ogsaa synes at være enig i¹⁾ — anvendes betinget Straffedom. I førstnævnte Tilfælde vil Generalpræventionen normalt tillige — og ofte i høj Grad, jfr. Ungdomsfængsel og Sikkerhedsforvaring — imødekommes, og i sidstnævnte Tilfælde vil det i hvert Fald undgaas, at der i Straffedommen gives Udtryk for en Bedømmelse af den paagældende Forbrydelses Strafværdighed, som af generalpræventive eller andre Grunde er ufyldstgørende.

De Bemærkninger, der i det foregaaende er knyttet til de tre skandinaviske Kriminalisters Arbejder, tilsigter naturligvis hverken en udtømmende Redegørelse eller fyldstgørende Kritik. Navnlig har det været ugorligt i denne Henseende at yde Agges omfangsrige og dybtgaaende Fremstilling Retfærdighed. Opgaven har først og fremmest været at fremdrage Spørgsmaal, der formentes at være af særlig Betydning for Problemstilling og Metode indenfor Strafferetten — og dermed for Retsvidenskaben som Helhed.

¹⁾ p. 98.

Litteratur.

Heinrich Lange: Das Verbot der Berufsausübung im Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte des Ständestrafrechts.

Weimar: Verlag H. Böhlhaus Nachf., 1940. X + 226 S. 8°. Anmeldt af Politiinspektør *F. von Magius*.

Langes Undersøgelser vedrørende Forbud mod Erhvervsudøvelse fremkommer som Bind III i Publikationsrækken *Forschungen zur Geschichte des deutschen Strafrechts*. Forfatteren forelægger Undersøgelser, der udelukkende er af retshistorisk Karakter. Han belyser derhos alene den tyske Retstilstand i Middelalderen. Paa Grundlag af og med nøje Henvisninger til et meget omfattende Kildemateriale fremdrager Forfatteren paa let overskuelig Maade alle de særlige Bestemmelser, som har kunnet findes fastsat for Ridder- og Soldatervæsenet, Lensordningen, for Kirkens særlige Jurisdiktionsmyndighed overfor de til Kirken knyttede Personer, for Universiteternes Myndighed samt Reglerne gældende for Haandværkerne, Købmændene, Søfolkene, Storhandelsmændene, Bjergværksfolkene, Bønderne, Tjenestemændene, Spillemændene og Fægterne i Relation til deres respektive Erhverv, saaledes at de faglige og kollegiale Pligter og især Følgerne af disses Misligholdelse klarlægges.

Uanset det snævert valgte Emnes specielle Karakter har Fremstillingen dog ogsaa udenfor Tyskland en ikke ringe aktuel og almindelig Interesse, thi i de senere Aar er der bl. a. ogsaa i Danmark indført Bestemmelser af faglig og standsmæssig Karakter, der paa væsentlige Punkter historisk kan føres tilbage til og naturligt bør jævnføres med de i Fremstillingen behandlede middelalderlige Retsindretninger. Allerede af den Grund maa det antages, at det foreliggende Værk vil kunne paaregne Interesse i en videre Kreds end den, som retshistoriske Undersøgelser sædvanligvis naar ud til.

Mangfoldige af Middelalderens Bestemmelser har selvsagt nu alene historisk Interesse. Datidens ejendommelige og hyppige Kompetence hos Specialorganer til ikke alene at udøve almindelig Straffejurisdiktionsmyndighed overfor den mindre grove Del af de borgerlige Delikter, men ogsaa til at administrere faglig Disciplinærmyndighed og til at fastsætte Tvangsmidler overfor Stands- og Kaldsfæller m. fl. giver ofte paa mange Omraader Nutidens Bestemmelser det rette historiske Perspektiv ogsaa i socialpolitisk Henseende. Den Næringsfrihed, der her som andre Steder afløste den kontrollerede Laugsordning var ikke og kunde efter Sagens Natur ikke være en ubegrænset Frihed. Herhjemme er Udviklingen i de seneste Aartier f. Eks. indenfor Handel og Haandværk imidlertid nærmest gaaet i Retning af Ønsker om yderligere Begrænsninger af Friheden for derved at sikre ikke alene Ærlighed, Sandhed og Kvalitet saavel i Relation til Befolkningen som overfor Fagfæller, men ogsaa for aktivt at kunne hindre Tilgang til Faget af ukvalificerede og uegnede Personer og skabe Mulighed for at kunne ekskludere saadanne, naar de f. Eks. ved strafbar eller umoralsk Adfærd forskertser deres Fagfællers og maaske ogsaa Offentlighedens Tillid.

Forfatterens med Flid samlede Fremstilling kan derfor ogsaa anbefales til Ikke-Retshistorikere, der har Interesse af at stifte Bekendtskab med en tidligere Retstilstand, hvis Grundsynspunkter en Tid har været næsten forladt, men som igen har faaet Betydning, og i Fremtiden formentlig vil faa det i endnu højere Grad.

Torsten Eriksson: Brott och samhälle. (Albert Bonniers Forlag, Stockholm 1939. 297 S.)

Samme: Prostitution och samhälle (Samme Forlag 1939. 251 S.)

Med »Brott och samhälle«, der er udkommet som et Led i Serien »Orientering i aktuella ämnen«, har Forfatteren tilsigtet at give en populær Fremstilling af Forbrydelsens Aarsager, Ytringsformer og Bekæmpelse eller, som det ogsaa udtales i Överdirektör *Hardy Göransson's* Forord til Bogen, at skabe et svensk Sidestykke til *Hartvig Nissens* udmærkede Skrift »Öie för öie, tann för tann?« (1934).

Forfatteren er ligesom *Hartvig Nissen* Fængselsmand,

og han har ligesom denne en fremragende Evne til at skrive levende og anskueligt om sit Emne, men iøvrigt er de to Forfatterpersonligheder højst forskellige. Mens Hartvig Nissen er opildnende og overbevisende, er Torsten Eriksson kølig og objektiv, ikke sjældent med et Anstrøg af Skepsis. Forf. giver, hvad der er ganske naturligt ud fra en ren objektiv Indstilling, den historiske Side af Emnet en vis Overvægt, hvorigennem opnaas en værdifuld Belysning af de forskellige Anskuelsers Brydning og de herskende Teoriers Omskiftning gennem Tiderne, hvilket ogsaa kan bidrage til Forstaaelsen af det tilsyneladende inkonsekvente Kompromis af modstaaende Teorier, som det praktiske Retsliv ofte frembyder.

Bogen er inddelt i 6 Kapitler. I 1. Kapitel »Brottet« behandles Forbrydelsesbegrebet, juridisk, socialt og etisk, dets Afhængighed af den kulturelle Udvikling, samt Forbrydelsestyperne. I 2. Kapitel: »Brottsligheten« gives en fyldig Gennemgang af Kriminalstatistiken og dens Hovedresultater. 3. Kapitel: »Brottslingen« omhandler en Række centrale Emner som Forbryderpsykologi, Forbrydertyper, Kriminologiens Historie, Anlæg og Milieu, de økonomiske Forholds Betydning for Kriminaliteten, Raceegenskaberne Betydning, anatomiske og fysiologiske Forholds Betydning, Intelligensprøver m.m. Forfatterens store og alsidige Belæsthed i Forening med hans levende Fremstillingsevne bidrager til at skabe en meget livlig og letlæselig, men dog tilpas grundig Gengivelse af disse nok saa vanskelige Emner. Det samme gælder det følgende interessante, men ogsaa i sig selv taknemmelige Emne: »Historiskt om brottet och samhället.« Forf. har her hovedsagelig begrænset sig til den strafferetlige Udvikling i Sverige, og Kapitlet er endda blevet temmelig omfangsrigt i Forhold til Skriftets hele Størrelse, men man læser det med stor Fornøjelse og Interesse. I Modsætning hertil er Fremstillingen af det nugældende svenske Straffesystem i Bogens 5. Kapitel noget mere tør og skematisk.

I Bogens sidste Kapitel behandles under Titlen »Den kriminalpolitiska situationen i vår tid« forskellige meget vigtige Emner, saa som »Kriminaliseringens gränser« med en Gennemgang bl. a. af den amerikanske Forbudslovgivnings Skæbne og af Udviklingen af den svenske Lovgivning om Trafikforseelser; »Vakthållningen mot brottsligheten« — et fyldigt Afsnit om det moderne Kriminalpoli-

tis Virksomhed og dets Hjælpemidler; »Kriminalpåfølgen« — indeholdende en Oversigt over Straffeteoriene og en kritisk Gennemgang af de forskellige Straffereformer herunder bl. a. Drøftelse af Spørgsmaalene tidsbestemt eller ubestemt Straf og Cellestraf overfor Straf afsonet i Fællesskab — og endelig »Brottets förebyggande« omhandlende bl. a. Foranstaltninger til Opdragelse, Uddannelse og Adspredelse af Ungdommen, Bekæmpelse af Recidivismen (med Omtale af den i Tyskland siden 1933 gennemførte systematiske Kontrol med professionelle Forbrydere) samt Betydningen af Indførelsen af moderne Sikkerhedsforanstaltninger til Imødegaaelse af forbryderisk Virksomhed (Pengeskabe, Laaseindretninger m. m.). Forfatteren slutter dette udmærket skrevne Afsnit med nogle personlige Bemærkninger, hvori han tilkendegiver et ret pessimistisk Syn paa Muligheden af at udrette noget væsentligt ved kriminalpolitiske Foranstaltninger. Medens Kriminologerne ellers altid taler om to Slags Forbrydere: dels de Mennesker, som kraftige Anlægs- og Milieufaktorer leder til Forbrydelser, dels Personer, som paa Grund af en tilfældig tvingende ydre Omstændighed bliver Forbrydere, anfører Forf. herimod den Betragtning, at alle Mennesker, naar Tilfældet hyder sig, kan blive Forbrydere i større eller mindre Grad. Det kan derfor være et principielt Fejlsyn at »tvingende Omstændigheder« fører til Forbrydelse, det er maaske tværtimod tvingende Omstændigheder — saasom Frygten for Straf —, som afholder Mennesker fra Forbrydelser. Herved har man naturligvis ikke fornægtet de positive moralske Kvalifikationer hos Mennesket, men kun fremhævet, at ved deres Side lurker kriminelle Instinkter hos ethvert Individ. Kriminalitet er altsaa noget ganske »naturligt« i Samfundslivet.

Bogen er forsynet med talrige gode Illustrationer, hvoraf især mange Fængselsbilleder er interessante. Den vil være underholdende Læsning ikke blot for den dannede Almenhed, for hvilken den særlig er skrevet, men ogsaa for Kriminalister, der vil se de kendte Problemer fremstillet paa en frisk, klar og tankevækkende Maade, og som blandt Bogens mange Detailler ogsaa af nyere Dato vil kunne finde supplerende Oplysninger om mange kriminalistiske Emner, i Særdeleshed vedrørende Udviklingen i Sverige i de seneste Aar.

I »Prostitution och samhälle« har Forfatteren beskæftiget sig mere indgaaende med et enkelt, meget vanskeligt kriminalpolitisk og socialt Problem. Forf. fremhæver i et Forord til sit Skrift, at jo mere han har fordybet sig i Prostitutionens Historie og studeret de forskellige Samfunds forgæves Kamp imod denne, desto mere pessimistisk er han blevet med Hensyn til Muligheden af at løse dette tilsyneladende evige Problem; men ved i sin daglige Gerning stadig at blive konfronteret med Underverdenens elendige Liv har han dog følt det som en bydende Pligt for Samfundet at beskæftige sig indgaaende med Problemet. Forf. tilsigter imidlertid ikke med sit Værk at opstille noget Program eller drage vidtgaaende Slutninger. Heller ikke gives nogen fuldstændig Belysning af Prostitutionen som Samfundsspørgsmaal, idet Forf. har begrænset Emnet til i det væsentlige at angaa en Fremstilling af de socialpolitiske og judicielle Foranstaltninger, som Samfundsmagten til forskellige Tider og under forskellige sociale Betingelser har forsøgt, og de praktiske Resultater af disse Forsøg.

Efter i et indledende Afsnit at have søgt en Afgrænsning af Begrebet Prostitution gennem en Undersøgelse af de til forskellige Tider og i forskellige Lande givne Definitioner, hvorved Forf. især stiller sig kritisk overfor den af Nutidens Jurister (i Modsætning f. Eks. til Ulpian) i Reglen opstillede Betingelse, at Utugten udøves mod Betaling, giver han i det følgende Afsnit et Rids af »Parterne« i Sagen; først omhandles Kunderne, hvis uhyre store Antal sandsynliggøres gennem Beregninger, og som kan udsondres i 2 Grupper: dels Mænd, som nødvendigvis tvinges til at søge de prostituerede, (her nævnes Handelsrejsende, Søfolk, Turister, Soldater og Studenter) og dels de tilfældige Kunder blandt den fast bosiddende Befolkning (herunder Ægte-mænd); dernæst omtales de prostituerede selv, om hvilke man har adskillige Oplysninger i Politiarkiverne, gennem hvilke man kan danne sig et Begreb om Prostitutionens Aarsager (Dovenskab, Fattigdom, Forfølgelighed), de prostitueredes tidligere Erhverv (Tjenestepigernes store Overvægt — Industriarbejderskernes smaa Tal), deres Alder (som synes at forskydes opefter) deres mentale Tilstand, de forskellige Prostitutionstyper (efter Virkefelt: Gadepiger, Barpiger, Korpiger, Klinikdamer o. s. v.), Alkohols Betydning, Kønssygdommes Udbredelse m. m. Forf. fremhæver kraftigt, at man maa være opmærksom paa, at de foreliggende Op-

lysninger alle angaar Politiklientelet; dette har især Betydning ved Betragtning af den høje Procentsats for psykisk defekte. En Pige med en Smule Omløb i Hovedet behøver ikke at komme i Konflikt med Politiet. Undersøgelserne har derfor — som ogsaa *Kemp* har fremhævet — kun begrænset Gyldighed; men de har alligevel den største Betydning ved Fastsættelsen af Samfundets repressive Reaktionsformer mod Prostitutionen, eftersom man af disse Tal ved, at Politiet i sin herhenhørende Virksomhed ikke kan ventes at ville indfange andre prostituerede end hovedsagelig psykiske Undermaalere (S 51). Endelig skildres som den tredje Part: Exploatorerne, Soutenører, Ruffere og andre medvirkende i Erhvervet — dels den i de nordiske Lande almindelige, ret skikkelige og ufarlige Forbrydertype, dels den internationale »hvide Slavehandler«.

Bogens Hovedafsnit er som foran omtalt en historisk-sociologisk Undersøgelse af Samfundsmagtens Indstilling overfor Prostitutionen. Forf. deler sin Fremstilling i 3 Afdelinger; først behandles de Samfund, der har anerkendt Prostitutionen eller endog søgt at fremme den, dernæst Samfund, der vel ikke anerkender, men dog tolererer Prostitution, og endelig Samfund, der aabent bekæmper denne. Medens ældre Tids Sociologer var tilbøjelige til at betragte Promiskuitet som Udgangspunktet for det primitive Menneske og Ægteskabet som et Kulturprodukt, er senere Forskere af den Opfattelse, at den monogame Drift altid har været den fremherskende, men saavel i det primitive Samfund som i det moderne optræder Prostitution, naar der opstaar Hindringer for Kønslivets frie Tilfredsstillelse. I de primitive Samfund, hvor Kønslivet betragtes som noget helligt og værdifuldt, finder man derimod ingen Anledning til at anse Prostitution for mindreværdigt, tværtimod staar de prostituerede ofte i Gudernes Tjeneste som Præster og Præstinder. Til de prostitutionsfremmende Samfund maa man derfor først og fremmest henhøre de fleste af Nutidens Naturfolk; men ogsaa Oldtidens store Kulturfolk, Babylonere, Grækere, og Romere hører herhen, om end det før eller senere i disse Samfunds Udvikling viste sig nødvendigt at foretage begrænsende Foranstaltninger, og endelig ser man i de store ikke-europæiske Kulturlande som Tyrkiet, Egypten, Indien, Kina og Japan intel forkasteligt i den erhvervsmæssige Utugt.

Afsnittene om de tolerante og de intolerante Samfund

bliver i det væsentlige en Gennemgang af den europæiske Prostitutions Historie, begyndende med Katolicismens paa Augustins Autoritet støttede Tolerance (»Prostitution er en Pest, men Mennesket bærer paa Arvesynden, som holder det nede i et lastefuldt Levned«), efterfulgt af den ved de veneriske Sygdommes Fremtrængen i det 16. Aarhundrede fremkaldte Frontforandring, som først i Frankrig og siden i hele det øvrige Europa resulterer i Straffeanstaltninger og Indførelse af Reglementering, som i Forbindelse med Bordellerings- eller Kaseringsystemer betragtes som det bedste Værn mod Kønssygdomme, og sluttende med den engelske Abolitionismes Bekæmpelse af disse Systemer og denne Bevægelses Sejr i de fleste Stater i de første Aartier af dette Aarhundrede, som medførte Afskaffelse af Reglementering, Bordeller og Prostitutionskvarterer og undertiden en vældig Opblomstring af Prostitutionen (f. Eks. i Tyskland), som derfor stadig volder Lovgivere og Kriminalister de største Bekymringer. Den her i meget grove Træk givne Udvikling gennemgaas af Forf. i alle dens Faser med mange oplysende Enkeltheder og interessante lagttagelser, ledsaget af adskillige træffende Bemærkninger fra Forf.'s Side.

Bogen afsluttes med 4 farverige Skitser, i hvilke Forfatteren mere i Detailler — men uden systematisk Tilknytning til Værkets øvrige Indhold — skildrer karakteristiske Afsnit af Prostitutionens Historie: »Paven og Kurtisanerne« — en Beretning om Prostitutionens store Udbredelse i det 16. Aarhundredes Rom og Pavernes forgæves Kamp derimod — »Krig og Prostitution«, om Soldaterkvindernes uhyre Betydning lige fra Perserkrigene til og med Verdenskrigen 1914—18, »Storstadsproblem — i New York«, om de Vanskeligheder, der møder Prostitutionens Bekæmpelse i et Land, hvor saa store forretningsmæssige Interesser er knyttet til dens Trivsel, og hvor Øvrigheds og Politis uheldige Moral og Metoder alt for ofte bringer velmente Reformere til at strande — og som et Lyspunkt en dramatisk Skildring af Thomas E. Deweys Kamp og Sejr over »Amerikas hvide Slavehandler Nr. 1« Gangsteren Luciano og hans Bande i 1936 — og endelig: »I Sovjet«, om Bolsjevismens »Afskaffelse« af Prostitutionen og om de i Rusland indførte Profylaktorier, Statsanstalter, i hvilke tidligere prostituerede Kvinder uddannes til regulære Arbejdersker.

I det foreliggende Værk bygger Forf. naturligvis ikke paa egne lagttagelser eller Undersøgelser, men paa sit meget

omfattende Kendskab til den Emnet vedrørende internationale Litteratur, og han har med sine tidligere omtalte betydelige Skribentevner formaaet at gøre sin Fremstilling paa Grundlag af det meget store og sikkert ofte vanskeligt bearbejdelige Kildemateriale saa nøgtern, letlæselig og overskuelig, som man kan forlange. Indenfor den af Forf. selv stillede Begrænsning synes han derfor at have løst sin Opgave fuldt ud tilfredsstillende, og Forf. har formentlig Ret i, at det er af Betydning, at der findes en saadan lettilgængelig kritisk-historisk Oversigt over Prostitutionsproblemets kriminalpolitiske Udvikling. Problemet er meget aktuelt ikke mindst i Danmark, hvor det efter Fremkomsten af *Tage Kamps* epokegørende Værk om Prostitutionen (1936) har været Genstand for fornyet Drøftelse blandt danske Kriminalister, hvilket nu har resulteret i et positivt Forslag om Foranstaltninger overfor prostituerede, udarbejdet af et af den danske Kriminalistforening nedsat Udvalg med nuværende Justitsminister *E. Thune Jacobsen* som Formand. Man ønsker at forlade den i dansk Lovgivning og Retspraksis herskende uklare Stilling og tilsigter med Forslaget helt at løsrive Utugtserhvervet fra det strafbares Omraade og alene anvende humane, sociale Foranstaltninger overfor løsagtige Kvinder.¹⁾

Erik Westerkjær.

¹⁾ Om dette Forslag se Byretsdommer *Jørgen Berthelsen* i »Juristen« 1941 S. 349—372. Medlemmer af Kriminalistforeningens Bestyrelse har ikke kunnet tiltræde Udvalgets Forslag, man har selv udarbejdet et Forslag, hvorefter begge Forslag i Oktober 1940 er indsendt til Justitsministeriet.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 1941, Hft. 1—6.

Meget instruktive er de Fremstillinger, som henholdsvis *Schottky* (1. Hft., »über den Mordversuch eines Jugendlichen bei geplantem Selbstmord«) og *Kögler* (2.—3. Hft., »über jugendliche Mörder«) giver af 3 Tilfælde af henholdsvis Mordforsøg, fuldbyrdet Mord og paatænkt Mord, begaaet af Dreng, hvoraf den ene var 15, de to andre 16 Aar gamle. Undersøgelserne af disse unge Forbrydere er saa grundige og udførligt gengivne med Hensyn til Afstamning, Anlæg, Opvækst, Livsførelse og sjælelig Egenart, at enhver Kriminalist vil have Udbytte af at studere dem indgaaende. Disse unge Mennesker blev alle anset for ubehæftede med Sindssygdom eller Aandssvagbed, men bedømt som Anlægsforbrydere paa psykopatisk Basis. For alles Vedkommende blev Opdragelsesforanstaltninger anset formaalsløse. Den 15-aarige havde i et halvt Aars Tid beskæftiget sig med Tanken om at dræbe et eller andet Barn, efter sin Angivelse hadede han alle Born, siden han i 8-Aars Alderen var bleven drillet af en jævnaldrende, og havde allerede da tænkt paa at dræbe en eller anden. Han var nu bleven paagrebet, medens han forsøgte at trække en ham iøvrigt ubekendt treaarig Dreng fra Gaden med sig i den Hensigt at faa ham med til sine Forældres Hus og der ombringe ham. Paa Grund af, at han gentagne Gange var løbet hjemmefra, var han tidligere bleven undersøgt hos en Nervelege, der havde stillet Diagnosen Debilitet og Psykopati. Resultatet af Retsforfølgningen mod ham ventes at blive Anstaltsforvaring. Den 16-aarige, der havde udført et yderst farligt Mordforsøg med Øksehug paa en ham ubekendt Arbejderske, hævdede, at han af forskellige Grunde vilde tage Livet af sig selv, men forinden skulde der ske noget, der kunde »retfærdiggøre« dette (d: overvinde hans

Selvopholdelsesdrifts endnu resterende Modstand?), og derfor valgte han først at dræbe en anden, men opgav Selvmordet efter at have udført Mordforsøget. Efter Forordningen af 1939 om Behandling af unge grove Forbrydere kan den samme Straf anvendes, som en voksen Person har forskyldt, hvis den unge efter sin aandelige og sædelige Udvikling maa ligestilles med en Person over 18 Aar. Da Retten ikke kunde fastslaa, at dette var Tilfældet her, undgik han den for et gennemført Mordforsøg forskyldte Dødsstraf, men blev idømt 10 Aars Fængsel. Den sidste af de omhandlede unge Forbrydere havde af seksuelle Motiver raat myrdet en ham ubekendt lille Pige. Hos ham fandt Retten en Udvikling, der retfærdiggjorde Ligestilling med en voksen Person; han blev dømt til Døden og henrettet.

Konrad Dra (Hannover) har i Aprilheftet skrevet »Umriss einer Psychologie der Haft«. Udgangspunktet er, at det er nødvendigt at klargøre sig, hvorledes Frihedsberøvelsen som saadan virker paa dem, den rammer — »Haft« omfatter her enhver Form for strafferetlig eller straffeprocessuel Frihedsberøvelse — alt efter den paagældendes sjælelige og karaktermæssige Forudsætninger og efter Forvaringens nærmere Form og dens Varighed. Dette er nødvendigt for at vide, hvornaar den med Udsigt til gunstigt Resultat bør bringes i Anvendelse. Det er naturligt og rigtigt at kræve psykologisk Indsigt hos enhver, der beskæftiger sig med Straffuldbyrdelse, men hvor skal han faa den fra? Hverken Normalpsykologi eller Psykopatologi slaar til her, hvor det drejer sig om en særlig Tilværelsesform, de forvaredes. Forfatterens Opgave er naturligvis ikke i den kortfattede Artikel at levere en Fangepsykologi, men at give et Omrids af, hvad den bør omfatte, og antyde Veje og Midler for Opgavens Løsning. Han inddeler Stoffet i 7 Hovedgrupper: Forskellen mellem Friheds- og Forvaringstilstand, Shockvirkningen af at blive taget i Forvaring, Virkningen paa Fangen af Omgivelserne i Forvaringen, Fangens Forhold under Forvaringen (dels socialt, som Fangekompleks, dels individuelt, den enkeltes Forhold), Forvaringens Virkninger paa Sjælelivets enkelte Funktioner, Forvaringsmilieuets Indflydelse paa Anstaltens Tjenestemænd og endelig Metoder for Skabelsen af en saaledes skitseret speciel Forvaringspsykologi. Disse Hovedgrupper er atter opdelt i Under-spørgsmaal, der maa udforskes; eksempelvis kan nævnes

3. Gruppe, Omgivelsernes Virkning paa Fangen, hvor der sondres mellem tilsigtede og ikke tilsigtede Virkninger, indenfor de første atter mellem Virkningen af de forskellige Forvaringsformer, af Disciplinærstraffe, Begunstigelser og Arbejdspræmier, af de Foresattes bevidste Holdning overfor Fangerne, af Sjælesorg, Skole, Læsning — og indenfor de sidste af Aanden i Anstalten og af Medfangers Indflydelse paa den forvarede; paa tilsvarende Maade spaltes 1. Gruppe, der i sin Almindelighed lyder paa Forskellen mellem Frihed og Forvaringstilstand, i 3 Spørgsmaal: hvilke Tab i individuel og social Livsførelse og af Incitamenter lider Fangen, hvilke Former af saadanne er ham (tilladt eller utilladt) mulige, hvilke er ham efter de forskellige Omstændigheder ved Forvaringen direkte tilladt og hvilke direkte forbudt. Ved en tilsvarende Uddifferentiering af Problemerne indenfor de øvrige 5 Grupper naar Forfatteren til over en Snese Emner, der kan udforskes og uddybes i en saadan speciel Psykologi, og det maa erkendes, at det drejer sig om Problemer, der er af stor Betydning for Vurderingen og Benyttelsen af Frihedsberøvelse som Middel i den strafferetlige Reaktion, saa vel i Almindelighed som i de konkrete Tilfælde. Naar endelig Spørgsmaalet bliver, hvem der skal uddannes i en saadan fremtidig Forvaringspsykologi, hævdes det, at paa enhver større Anstalt bor i hvert Fald en af de højere eller mellemste Klassers Tjenestemænd eller en Lærer med Interesse for dette Omraade faa en saadan Specialuddannelse. Imidlertid er Artiklen jo kun et Skema eller Omrids, et Program, der skal udfyldes paa Basis af Iagttagelser og Erfaringer. Her fraraader Forfatteren at samle Oplysninger, f. Eks. gennem Spørgeskemaer, fra Fangerne selv under Forvaringstiden, da saadanne let vil være upaalidelige og indstillet efter, hvad Fangen mener baader ham personlig bedst; bedre er Oplysninger fra løsladte Fanger, men ogsaa disse maa modtages med Kritik og Forsigtighed; sikrest og bedst er Iagttagelser fra Forvaringspersonalets Side, planmæssig ordnet og eventuelt med Benyttelse af Tests.

Muligvis er en speciel Forvaringspsykologi i alt for høj Grad Fremtidsmusik. Men *Dra's* Artikel viser et friskt Initiativ til at tage en Række Spørgsmaal op, der altid maa være af stor Interesse for Anvendelsen, Indretningen og Udbyttet af Frihedsstraffe.

I Majheftet imødegaar *Th. Lang* (München) den her i Tidsskriftet tidligere*) omtalte Artikel i Monatsschrift for 1940 af *Schröder* om Homoseksualitet, hvori det hævdes, at Homoseksualitet bedst bekæmpes ved Straf, da det ikke er bevist, at dette Fænomen er tilstede som et medfødt psykisk Anlæg hos de paagældende, saaledes som det stadig paaberaabes som Undskyldning af dem, der driver disse Praktiker. *Lang* paapeger heroverfor, at Sagen ikke ligger saa simpelt. Hvis dette var Tilfældet, havde man maattet vente, at Fænomenet var forsvundet i de Tider og Lande, hvor Kirken og dens Moralteologi nød ubestridt indre og ydre Autoritet; men Historien viser jo noget ganske andet. Naar *Schröder* anfører *Kraepelins* Udtalelse: »Der foreligger ikke overtydende Bevis for den Antagelse, at Homoseksualitet beror paa en medfødt, for den speciel Hjerneorganisation«, er Fejlen netop den, at Spørgsmaalet er opstillet som alene vedrørende Hjernen og dennes Funktion, altsaa rent »psykologisk«, medens rettelig Seksualproblemet i sin Helhed og derfor ogsaa Problemet om kontrær Seksualretning maa løses biologisk ved Undersøgelser over indre Sekretioner, Hormoner og Kønnets Opstaen. Hvis *Kraepelins* These var afgørende, vilde det være uforstaaeligt, at der efter Kastration erfaringsmæssig optræder psykiske Ændringer ogsaa af ren erotisk Art. *Lang* giver derefter et Omrids af Biologiens Resultater for Læren om Konsudviklingen og en kortfattet Omtale af den eksperimentelle Genetiks Frembringelse af alle mulige Mellemformer i Dyreverdenen, af den paaviste mandlige Kimkirtelstruktur af Svulster paa Kvinders Æggestokke m. m., alt som Bevis for, hvor kompliceret Processerne ved Kønnets Udvikling og dermed ved Udviklingen af den psykiske Driftsretning er. Herefter maatte det i hvert Fald tages under Overvejelse, om ikke en stor Procentdel af de homoseksuelle maa henregnes til saadanne Mellemkønsformer, og Forfatteren mener, at dette i Virkeligheden er godtgjort saa vel ved paalidelige Enkeltiagttagelser som ved systematiske Undersøgelser.

I en Replik i samme Hefte svarer *Schröder* herpaa, at *Lang* ikke har haft Blik for det virkelige Problem, nemlig om den somatiske Konsudvikling, være sig normal eller abnorm, løber parallelt med den sjælelige Driftsretning.

*) Ovenfor p. 143.

Spørgsmaalet er netop, om og hvorvidt eget Køn og sjælelig Indstilling til det andet Køn er fast sammenknyttet med hinanden, og om en saadan Sammenknytning kan eller maa blive løsnet eller ophævet efter biologiske Love hos Mellemkønsformer. Det Materiale af Kendsgerninger, som *Lang* bygger paa, bestrides ikke som saadant, men hans Slutninger er først berettigede, naar det er bevist, at de menneskelige Mellemkønsformer har konstant eller meget nær Forbindelse med Homoseksualitet, og med en forud for al erhvervet seksuel Erfaring tilstedeværende Drift til Kønforbindelse med Personer af samme Køn.

O. Haack.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Aarg. 11, Nr. 5—8.
 Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet i Danmark 1940. Udgivet af Direktoratet for Fængselsvæsenet. Kbhvn. 1941.
 Tidsskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1941, Hft. 3—4.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap. Årg. 54, Hft. 2.
 Svensk Juristtidning. Årg. 26, Hft. 6. (Indhold: Juristveckan i Stockholm och Uppsala 24.—29. April 1941.
Edmund Mezger: Deutsches Strafrecht. Ein Grundriss. 2. erw. Aufl. Berlin (Junker und Dünhaupt) 1941.
 Monatschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 32. Jahrg. Hft. 4—6.
 Defensor legis. 1941, Nr. 7—8.
 Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. VII, Hft. 3—4.
 38. Aarsberetning fra Fængselshjælpen, 1/4 1940—31/3 1941.